PhD ÉRTEKEZÉS

Kaprinay Gizella Zsófia

Az ezerarcú egyesület Az egyesület hazai szabályozása, annak dilemmái

Témavezető: Prof. Dr. Papp Tekla
egyetemi tanár

**Szegedi Tudományegyetem
Állam - és Jogtudományi Kar
Doktori Iskola**

Szeged

2016

Tartalomjegyzék

Rövidítések jegyzéke	5
I. Bevezető gondolatok	6
I.1. Az értekezés tárgya és célja	8
I.2. Az értekezés módszertana	9
I.3. Az értekezés forrásai	10
II. A civil szervezetek integratív megközelítése	11
II.1. Általános kitekintés	11
II.2. Civil társadalom, harmadik szektor, nem kormányzati szervezetek	13
II.2.1. A civil társadalom nemzetközi megközelítése	13
II.2.1.2. A civil társadalom Magyarországon	15
II.2.2. Harmadik szektor	17
II.2.3. A nem kormányzati szervezetek általános megközelítése	19
II.2.3.1. A nem kormányzati szervezetek fogalmi kritériumai	20
II.3. Nonprofit szervezetek	22
II.3.1. Nonprofit elméletek	22
II.3.2. A nonprofit megjelölés Magyarországon	28
II.3.2.1. A megjelölés jogszabályokban	28
II.3.2.2. A megjelölés használata a KSH által	29
II.3.3. Összegzés	32
II.4. Civil szektor	33
II.4.1. A civil szervezet fogalmának szükségessége	34
II.4.2. Civil szervezetek kritériumai	36
II.5. Közhasznú szervezetek	37
II.5.1. Közhasznúság szabályozása a kezdetektől a Civil Törvény hatálybalépéséig	37
II.5.1.1. Kiemelkedően közhasznú szervezetek	41
II.5.1.2. Közhasznú szervezeteket megillető kedvezmények a Civil Törvény hatálybalépéséig	45
II.5.2. Közhasznú társaságok	48
II.5.3. Közhasznúság az új Civil Törvényben	49

II.5.3.1. Közhasznú minősítésből származó többletkötelezettségek	54
II.5.3.2. Kutatások a közhasznúság új szabályainak bevezetéséről	56
II.5.3.3. Közhasznú szervezeteket megillető kedvezmények az új Civil Törvény hatálybalépése után	57
II.5.3.4. A közhasznú szervezet támogatóit megillető kedvezmények	58
II.6. Konklúzió a civil szervezeteket körülölelő megjelölésekről	61
III. Egyesülési jog	62
III.1. Egyesülési jog, mint alapjog	62
III.1.1. Az egyesülési és gyülekezési jog	64
III.1.1.1. A gyülekezési jog	65
III.1.1.2. Az egyesülési jog	66
III.1.1.2.1. Az egyesülési jog gyökerei	66
III.1.1.2.2. Az egyesülési jog magyarországi fejlődése	68
III.1.1.2.3. Egyesülési jog az Alaptörvényben	72
III.2. Az egyesülési joggal összefüggő alkotmánybírósági határozatok vizsgálata	74
III.2.1. AB határozatok az egyesület létrejöttéig, az alapítási szakaszhoz kapcsolódóan	75
III.2.2. AB határozatok az egyesület működésével összefüggésben	82
III.2.3. Az Emberi Jogok Európai Bíróságának az ítélete az egyesület feloszlásáról	98
III.2.4. Konklúzió	100
IV. Az egyesület	101
IV.1. Az egyesület elhelyezése a Polgári Törvénykönyvben	101
IV.2. A közjogi és magánjogi szervezetek dilemmájának lehetséges okai	104
IV.2.1. A Polgári Törvénykönyv 1993. évi XCII. törvénnyel történő módosítása	104
IV.2.2. Az egyesület és társadalmi szervezet egymáshoz való viszonya	107
IV.2.3. 2/2005. Közigazgatási Jogegységi Határozat	107
IV.3. Elméletek a közjogi és magánjogi jogi személyekről	108
IV.4. Az egyesületek hovatartozása	109

IV.4.1. Az egyesület jellegét alátámasztó bírói gyakorlat	112
IV.5. Az egyesület egyesüléstől történő elhatárolása	114
IV.5.1. A jogi személy kritériumainak vizsgálata	115
IV.5. Név	116
IV.5.3. Elkülönült vagyon	117
IV.5.4. Önálló vagyoni felelősség	118
IV.5.5. Állandó szervezet	119
IV.5.6. Állami elismerés	120
IV.5.7. Cél, tevékenység	120
IV.5.8. Összegzés	125
V. A Ptk. jogi személy általános rész szabályainak alkalmazhatósága az egyesületekre nézve	126
V.1. Diszpozitivitás és kógencia	126
V.1.1. A diszpozitivitásról általában	128
V.1.2. A diszpozitivitás alkalmazhatóságának területei	133
V.1.3. Minősítés az egyesületek tükrében	136
V.1.4. Módosítási javaslatok	141
V.2. Képviselet	145
V.2.1. Jelenlegi szabályok általában, és az egyesület vonatkozásában	145
V.2.2. Civil szervezetek bejegyzési, változásbejegyzési eljárása	146
V.2.3. Képviseleti jogosultság egyesületeknél	149
V.2.4. Képviseleti jogosultság, egyéb változások bejegyzése	151
V.2.5. Megoldási lehetőségek	153
VI. Felelősségi és helytállási kérdéskörök egyesületek esetében	155
VI.1. Felelősség és helytállás közötti különbség	155
VI.2. Korábbi felelősségi szabályok jogi személyek körében	157
VI.3. Általános áttekintés a jelenlegi felelősségi szabályokról jogi személyek esetében	158
VI.3.1. A jogi személy alapításakor felmerülő felelősség	159
VI.3.2. Vezető tisztségviselő belső felelőssége a jogi személy működése során	160
VI.3.2.1. Vezető tisztségviselői jogviszony	161
VI.3.2.2. Vezető tisztségviselői feladatok köre	163

VI.3.2.3. Vezető tisztségviselő felelőssége ingyenes megbízási szerződés esetén	166
VI.3.2.4. Vezető tisztségviselő felelőssége visszterhes megbízási szerződés esetén	167
VI.3.2.5. A vezető tisztségviselő felelőssége munkajogviszonyban	170
VI.3.2.6. A vezető tisztségviselő képviseleti szabályokból levezethető felelőssége	172
VI.3.2.7. Ptk. 6:541.§	173
VI.3.3. Jelenlegi szabályozás a vezető tisztségviselő felelősségére, kívülálló személyekkel szemben	174
VI.3.4. Szerződésszegésből származó felelősség kizárása, korlátozása	176
VI.3.5. Vezető tisztségviselő külső felelőssége az egyesület jogutód nélküli megszűnését követően	179
VI.4. Egyesület tagjainak felelőssége, helytállási kötelezettsége	180
VI.5. Konklúzió	182
VII. Az egyesület törvényes működését biztosító jogintézmények	184
VII.1. Előzmények	185
VII.2. Egyesületek külső kontrollja	186
VII.2.1. Törvényességi felügyelet	186
VII.2.2. Törvényességi ellenőrzés	187
VII.3. Egyesületek belső kontrollja	190
VII.3.1. Kereshetőségi jog	191
VII.3.2. Törvénysértés esetén alkalmazható jogkövetkezmények	193
VII.3.3. Felügyelőbizottság	193
VII.4. Bírói gyakorlat a törvényes működés eszközei körében	194
VII.4.1. Kereseti kérelemhez kötöttség	195
VII.4.2. A bíróság működés feletti vizsgálatának határai	196
VII.4.3. A határozatok hatályon kívül helyezése	197
VII.5. Konklúzió	197
VIII. Záró gondolatok	199

Rövidítések jegyzéke

AB	Alkotmánybíróság
ABH	Alkotmánybírósági Határozat
Civil Törvény	Az egyesülési jogról, a közhasznú jogállásról, valamint a civil szervezetek működéséről és támogatásáról szóló 2011. évi CLXXV. törvény
Civil Eljárási Törvény	a civil szervezetek bírósági nyilvántartásáról, és az ezzel összefüggő eljárási szabályokról szóló 2011. évi CLXXXI. törvény
Egyesülési Törvény	Az egyesülési jogról szóló 1989. évi II. törvény
KSH	Központi Statisztikai Hivatal
Kszt.	A közhasznú szervezetekről szóló 1997. évi CLVI. törvény
Nem kormányzati szervek	NGO
Nonprofit Szektor Analízis	NOSZA
Ptk.	A polgári törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény
Régi Ptk.	A polgári törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény
Szja. Törvény	A személyi jövedelemadóról szóló 1997. évi CXVII. törvény
Tao. Törvény	A társasági adóról és az osztalék adóról szóló 1996. évi LXXXI. törvény

I. Bevezető gondolatok

Az egyesület történelmi előfutárait a 12 táblás törvényig lehet visszavezetni, mely Rómában nem csak a köztestületek, de a magántestületek alapítására is megadta a teljes szabadságot. A feljegyzések szerint ilyen szervezetnek minősültek a papi kollégiumok, mesteremberek egyesületei.¹ Az egyesületek első virágkorukat a reformkorban élték, amikor Széchenyi kezdeményezésére a társas élet kialakítására, összetartására, önművelődésre, annak fejlesztésére jöttek létre a különböző egyletek, így kaszinók, olvasóköri. Újságokat járattak, felolvasásokat tartottak, megvitatták azokat.² Pikler Gyula nagyon érdekesen közelíti meg az egyesületeket, hiszen emberi egyesületekről beszél. Ilyennek tekinti a barátságot, a házasságot, a családot, a sakk – köröket, községeket, de magát az államot is. Ezek az emberi egyesületek nagyon különbözőnek tűnhetnek, azonban bizonyos mértékben mégis egyformának látta őket. Általános alaptörvénynek tekintette, hogy a különböző emberek azért „működnek össze”, hogy szükségleteiket könnyebben kielégítsék. Vannak olyan emberi egyesületek, amelyek születésnél, természetnél fogva keletkeznek, vannak, amelyek emberek akaratából, mert belátják, hogy bizonyos céljaik elérésére jó forma lehet az egyesület.³ Több száz évvel ezelőtt természetes volt, hogy a céh is olyasféle szervezet lehetett, amelyet egyesületnek neveztek. A múlt században egyesületnek tartották a Magyar Tudományos Akadémiát, alakuló óvodákat, bölcsődéket is, és nagyon sok szakmának volt „saját egyesülete”, amelyet később ágazati szakszervezetként lehetett említeni.⁴ A magánjogi alapokon nyugvó egyesületi szabályozás gondolata a Polgári Törvénykönyv tervezete során merült fel először. Korábban ugyanis csak közjogi egyesületi szabályozás létezett, hiszen az az egyesület minősülhetett jogi személynek, melynek belügyminiszterileg ellenőrzött alapszabálya volt, tehát a szervezet létrejöttéhez miniszteri regisztráció szükségeltetett.⁵ A Polgári Törvénykönyv tervezete során azonban már megjelentek azok a gondolatok, miszerint az egyesületeknek nem csak a közjog szerint kell érvényesen megalakulnia, hanem a járásbírósnál vezetett egyesületi

¹ MARTON Géza: A római magánjog elemeinek tankönyve. Institúciók. Tankönyvkiadó, Budapest, 1957. 69. o.

² TÓTH Árpád: Önszervező polgárok. A pesti egyesületek társadalomtörténete a reformkorban. L'Harmattan, 2005, PAJKOSSY Gábor: Egyesületek a reformkori Magyarországon, História 1992/3.

³ PIKLER Gyula: Az emberi egyesületek és különösen az állam keletkezése és fejlődése. Politzer-féle Könyvkiadó Vállalat, Budapest, 1905. 1-9. o.

⁴ HALMAI Gábor: Az egyesülés szabadsága Az egyesülési jog története Atlantis Kiadó 1990. 17-18. o.

⁵ SZLADITS Károly: Az egyesületi jogról tekintettel a Polgári Törvénykönyv tervezetére. Magyar Jogászegyleti Értekezések, XXVI. kötet, második füzet, Franklin társulat Könyvnyomdája, Budapest, 1903. 17. o.

könyvbe történő bejegyzésre is szükség lehet, valamint az alapszabály, és határozatok felülvizsgálatánál is a bíróságoknak szélesebb jogkört kellene biztosítani.⁶ A mai értelemben vett magánjogi egyesület fogalma Magyarországon azonban csak 1989 után alakult ki, amely szervezetek 1990 óta játszanak fontos szerepet mind a társadalmi, mind pedig a gazdasági életben. Szerepük korántsem elhanyagolható, a Központi Statisztikai Hivatal felmérései alapján 2014-ben 35000 nyilvántartott egyesület volt Magyarországon.⁷

Egyesületet az azonos célokat követő, azonos érdekeket képviselő egyének Alaptörvényben biztosított egyesülési joguk alapján hozhatnak létre, amely jelenti egyrészt a cél megválasztásának szabadságát, a célra rendelt szervezet alapításának szabadságát és az ehhez való csatlakozás önkéntességét, és az önkéntes kilépés lehetőségét. Az egyesülési jog mellett nem hagyható figyelmen kívül a gyülekezési jog, mint politikai szabadságjog, hiszen az előbbi ez utóbbiból eredeztethető.

Az egyesületek jogi szabályozását tekintve tulajdonképpen évtizedekig változatlan volt, azonban a társadalmi-gazdasági folyamatok változására, az anyagi viszonyok bonyolódására a jogalkotónak reagálnia kellett. Alapítására, megszűnésére vonatkozó szabályait jelenleg a Polgári Törvénykönyvben találhatjuk, míg szervezeti, működési, és gazdálkodására vonatkozó szabályait a Civil Törvényben, a civil szervezetek eljárására vonatkozó szabályokat pedig a Civil Eljárásról szóló törvényben lelhetjük fel. Valamennyi jogszabály vonatkozásában jelentős változások történtek a közelmúltban, amelyek átfogóan megváltoztatták az egyesületek szabályozását. Az eljárási szabályok területén is változások mentek végbe, többek között bevezetésre került az elektronikus eljárás, amely szintén jogszabályváltozást vont maga után. Egyáltalán nem újdonság, hogy a jogi környezet változik egy jogi személy kapcsán – vegyük például a gazdasági társaságokra utóbbi évtizedben végbemenő jogszabályváltozást -, azonban ilyen mértékű, amely alatt értem mind a mennyiségi, és minőségi változást, meglehetősen ritka. Korábban ugyanis ezen a területen az 1989. évi II. törvény volt alkalmazható, mely a társadalmi szervezeteket szabályozta, igen szűk körűen, amely ugyanígy elmondható a régi Ptk-ra is. Az új szabályozási környezet pedig aggályokat vet fel mind a civilek, mind pedig a jogalkalmazók körében.

⁶ SZLADITS, 1903.

⁷ https://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_qpg005a.html Letöltés ideje: 2016. augusztus 23.

Témaválasztásomban közrehatott személyes tapasztalatom is, hiszen hat éve vagyok egy egyesület elnöke, és egyben alapító tagja is, és mind az alapítás, mind a működés során tapasztalom ezen jogi személyeket körülvevő problémákat. Ügyvédjelöltként is volt szerencsém számos civil szervezet alapításában és alapító okiratának módosításában, illetve határozatainak felülvizsgálatában személyesen részt venni, mely szintén sok gondolatot indított el bennem a témával összefüggésben. Először mindig a konkrét jogi kérdés megválaszolása volt a cél, később pedig már próbáltam megérteni a jogi szabályozás hátterét, az egyesület eredetét, az egyesület jogi dogmatikáját, melynek során megszületett az értekezés.

Valamint nem titkoltan szerepet játszott a témaválasztásban az a tény is, hogy ezen a területen még nem született monográfia, amely önmagában nem adna okot egy doktori értekezés megírásához, azonban az előzőekben felsorolt két indok mellett nyilvánvaló, hogy buzdító tényezőként hatott, és megerősített témaválasztásom helyességében.

I.1. Az értekezés tárgya és célja

Az értekezés tárgya az egyesülési jog, mint alkotmányos alapjog, és az ez alapján létrejövő jogi személy magánjogi és közjogi szabályozásának vizsgálata. Ebből kiindulva az alábbi területek részletesebb megvizsgálását tartottam lényegesnek:

- azoknak a lehetséges jelzőknek, és összefoglaló elnevezéseknek a részletesebb vizsgálata és elemzése, amelyekkel az egyesületeket illetni, adott esetben azonosítani szokták, így nonprofit szervezet, harmadik szektor, nem kormányzati szervek, civil szektor;
- az egyesülési joggal kapcsolatos alkotmánybíróági határozatok részletes megvizsgálása abból a szempontból, hogy az alkotmánybíróság hogyan vélekedik az egyesülési jogról, valamint az egyesületekről;
- a közjogi és magánjogi jogi személyek fogalmának részletes megvizsgálását, azzal a céllal, hogy az egyesületet, mint jogi személyt el tudjam helyezni a két jogterület valamelyikében, vagy akár a kettő között
- az egyesület egyesüléshez való viszonyát, annak érdekében, hogy a Polgári Törvénykönyvben elhelyezett jogi személyek palettáján elhelyezzem e civil szervezetet.

- az új Polgári Törvénykönyv általános részi szabályozása alkalmas – e az egyesületek szabályozására, és ha igen, akkor miként, milyen módosításokkal. Ezzel összefüggésben a diszpozitivitás, a képviselet, a vezető tisztségviselői felelősség, és a törvényességi felügyelet szabályait;
- az új Polgári Törvénykönyv egyesületekre vonatkozó szabályait, hogy az alkalmas – e a megváltozott gazdasági és társadalmi viszonyok következtében e jogi személy hatékony szabályozására;

A fenti kutatást követően az alábbi kérdésekre kerestem a választ:

1. Helyes-e az új gyűjtőfogalom bevezetése, a civil szervezet elnevezés?
2. Az egyesülési jogból, mint alkotmányos alapjogból milyen következtetés vonható le a jelenlegi szabályozásra nézve?
3. Az egyesületnek, mint komplex jogi személynek helyes-e a Polgári Törvénykönyvben történő elhelyezése?
4. Melyek azok a jegyek, mely alapján az egyesület elhatárolható az egyesüléstől, mint jogi személytől? Hol helyezkedik el az egyesület a jogi személyek palettáján?
5. Helyes megoldás-e az egyesületekre nézve az általánosan engedő szabályozás bevezetése? Milyen hatással lehet ez az egyesület részletszabályaira?
6. A Polgári Törvénykönyv jogi személyekre vonatkozó általános részi szabályokat hogyan, miként, milyen módosításokkal lehet alkalmazni az egyesületek vonatkozásában?
7. Jó-e a jelenlegi szabályozás, mind a Polgári Törvénykönyvre, mind pedig az ágazati törvényre nézve? Szükségeltetik-e a módosítás, és ha igen, mely területen, milyen irányban, mértékben?

I.2. Az értekezés módszertana

Dolgozatom megírása során az általános jogelméleti módszereket alkalmazom. Értekezésem első felében leginkább a leíró jelleg jelenik meg, ugyanis az egyesületeket körülvevő jelzők használatánál, a közhasznúság szabályainak ismertetésénél, és az alkotmánybírói határozatok vizsgálatánál elengedhetetlennek tartom a részletes háttér bemutatását. Meglátásom, hogy ezek ismerete nélkül nem kaphatok teljes képet az egyesületről, így koncentrikus körökben kívülről haladok befelé, és közelítek a magánjogi

szabályozáshoz. Alkalmazom az elemző szemléletet is, melyre legnagyobb szükség a statisztikai adatok vizsgálatakor van.

A civil szervezet, mint új fogalom bevezetésének vizsgálta során szükséges a különböző fogalom-meghatározások, kritériumok részletes elemzése, amelyhez elengedhetetlen ezeknek az ismertetése, valamint a kapcsolódó álláspontok vizsgálata. Ebben a részben igyekeztem az egyesületek szempontjából fontos kritériumokat, érveket felsorakoztatni, majd levonni a következtetést.

Nem jogtörténeti dolgozatról van szó, azonban néhány résznél, különösen az egyesülési jog vizsgálata során elengedhetetlen a jogtörténeti fejlődés általános bemutatása. Így itt a történi kitekintést, mint módszertant alkalmazom. A gyűjtőfogalmak megvizsgálása során nélkülözhetetlen az összehasonlító módszer alkalmazása, hiszen pont az egymáshoz való viszonyuk vizsgálata a cél, amely ugyanígy elmondható az egyesületnek az egyesüléssel történő összehasonlításakor.

Dolgozatom második felében a nyelvtani, logikai értelmezés dominál, hiszen az új Ptk. szabályainak az elemzésénél ezt a módszert tartom a legalkalmasabbnak. Miután a tételes jog vizsgálata is szükségképpen elem, természetesen a jogszabály-értelmezés, mint módszer is nagy szerepet kap.

Dolgozatomat természetesen elsősorban elméleti szempontból világítom meg, azonban a gyakorlat vizsgálata hatályos jog kutatásakor nélkülözhetetlen, így az elmülethez kapcsolódó gyakorlati problémák bemutatása is meghatározó. Ennek során a leghangsúlyosabb a bírói gyakorlat vizsgálata, így számos bírói jogesetet és alkotmánybírósági határozatot felhasználok.

I.3. Az értekezés forrásai

Az értekezés forrásai között elsősorban a vonatkozó magyar jogszabályokat és a magyar jogirodalom eredményeit, a témában, vagy a témához szorosan kapcsolódó eddigi kutatásokat használtam fel. Tekintettel arra, hogy a dolgozat nagyobb részben foglalkozik az alkotmányjogi megközelítéssel, hiszen az egyesület az egyesülési jogból, mint alkotmányos alapjogból ered, nélkülözhetetlen volt az egyesülési joggal kapcsolatos alkotmánybírósági határozatok vizsgálata.

Az elméleti és gyakorlati kérdések, gyakorlatban előforduló problémák megválaszolásakor megvizsgáltam a rendes bírósági határozatokat is.

Tekintettel az új Polgári Törvénykönyvre, szükségesnek tartottam a korábbi koncepciók, és törvényjavaslatok vizsgálatát, valamint a jogi személyek munkacsoportjának munkájáról készült feljegyzések során elhangzott értékes megjegyzések, gondolatok felhasználását. Figyelembe vettem a témában időközben megjelent jogalkotói szándékot, mely törvénymódosító javaslat formájában került napvilágra 2016. október végén.

Munkám során nagy segítséget nyújtott a Központi Statisztikai Hivatal interneten fellelhető adatforrása, tanulmányai, cikkei, amelyek az egyesület társadalmi-gazdasági szerepvállalásának hovatartozásában, jelentőségének alátámasztásában játszott nagy szerepet.

A néhol megjelenő nemzetközi vonatkozásoknál elsősorban külföldi jogszabályokat használtam fel, és igyekeztem fellelni a témában megjelenő külföldi tanulmányokat, cikkeket, az Európai Unió joganyagát, és az Emberi Jogok Európai Bíróságának ítéleteit.

II. A civil szervezetek integratív megközelítése

II.1. Általános kitekintés

Értekezésem középpontjában az egyesület, mint jogi személy vizsgálata áll. Egy sokszínű, szerteágazó szervezetről van szó, hiszen amellett, hogy lényeges közjogi, és magánjogi vonatkozásai vannak, társadalmi szerepe korántsem elhanyagolható. Ahhoz, hogy megtudjuk, milyen társadalmi rendeltetése van, távolabbi kitekintést igényel. Ha egyesületre gondolunk, akkor legtöbbször jótékonyági szervezet, sporttevékenység, érdekképviselő, adományozás juthat az eszünkbe. Azonban valahonnan elindult ez a gondolkodásmód, valahova visszavezethető. Ha megvizsgáljuk a kezdeteket, illetve azt, hogy hol helyezkednek el az egyesületek a jogszabályok rendszerén kívül, akkor teljesebb képet kaphatunk arról, miért is van ezer arca.

Az egyesületek társadalmi szerepvállalásuk folytán a civil társadalom, harmadik szektor, öntevékeny szektor, nonprofit szektor, nem kormányzati szervek részét képezik. Az ide tartozó szervezetek, csoportok fejlődése, számszerű növekedése a kilencvenes évek elejére

tehető mind nemzetközi téren, mind pedig hazánkban.⁸ A „globális egyesületi forradalom” kialakulása tulajdonképpen két okra vezethető vissza: egyrészt az állam problémamegoldó képességébe vetett hit a társadalmak részéről megkérdőjeleződött, függetlenül attól, hogy fejlett nyugati társadalomról, vagy elmaradott keleti országokról legyen szó. Másrészt a „Washington konszenzus” nem látszott túl biztatónak, szintén kétségek merültek fel a nézettel összefüggésben. Ennek lényege abban állt, hogy az állami feladatok a magángazdaság, magántőke bevonásával, az államtól mentesen hatékonyabban megoldhatók. A világméretű pénzügyi válság és a folyamatos társadalmi problémák azonban megbuktatták ezt a politikát, és amellett, hogy elhibázott politikáról van szó, a szakemberek is kitarítottak.⁹ Ekkor ismerték fel a társadalmak, és kezdtek egyre nagyobb szerepet tulajdonítani az üzleti szféra és az állami szféra között elhelyezkedő szektornak, amelyek bevonásával, segítségével hatékonyabbá, egyszerűbbé tudták tenni az állami feladatokat, és hatékony, gyorsabb kommunikációs csatornát nyitottak az állami, nemzetközi szervek és a különböző társadalmi csoportok között.

Azonban ahhoz, hogy ez a szektor minél hatékonyabbá tudjon válni nagyon sok munkára volt szükség, hiszen viszonylag új, ismeretlen területről volt szó. Hiányos volt a jogi szabályozás, kevés volt az általános ismeret. Éppen ezért indultak el azok a kutatások, felmérések, amelyek megpróbálták feltérképezni a szektor ismérveit, definiálni magát a szférát, illetve meghatározni azt, hogy melyek azok a szervezetek, amelyek ide tartoznak, tartozhatnak.

Nemzetközi szintén és hazánkban is az alábbi elnevezések használatosak a fentebb említett szektorra: civil társadalom, nonprofit szektor, öntevékeny szektor, nem kormányzati szervek, harmadik szektor.

Jelen fejezetben kísérletet teszek a fent említett gyűjtőfogalom alá tartozó társaságokkal, szervezetekkel leggyakrabban összefüggésbe hozható megjelölések ismertetésére, azok egymástól való elhatárolására, így a civil társadalom, harmadik szektor, öntevékeny szektor, nem kormányzati szervek, nonprofit szektor meghatározására. E fejezetben a legtágabb fogalmi kategóriáktól indulok, és egyre szűkítem a kört, míg végül eljutok a jelenleg használt gyűjtőfogalomig, a civil szervezetig, és megpróbálom elhelyezni a hazai

⁸ LESTER M. Salamon, HELMUT K. Anheier: Szektor születik II. összefoglaló egy nemzetközi nonprofit kutatás második szakaszáról Civitas Egyesület, Budapest, 1999 <http://mek.oszk.hu/14400/14460/> Letöltés ideje: 2016. augusztus 12. 13. o

⁹ LESTER, HELMUT, 1999. 11-12.o.

megfogalmazást a különböző értelmezések szövevényes rendszerében. Így teljes képet kaphatunk arról, hogy miért illetik ugyanazokat a szervezeteket többféle jelzővel, illetve, hogy vajon a jogalkotó miért ezt a fogalmi kategóriát, és jó fogalmi kategóriát választott-e a szóban forgó szervezetek közös definiálására.

II.2. Civil társadalom, harmadik szektor, nem kormányzati szervek

Mindhárom megjelölés nagyon közel áll egymáshoz, és a jogirodalomban gyakran szinonimaként használják őket. Jelentéstartalmuk nem pontosan meghatározott, ezért nehéz köztük különbséget tenni. Jelen fejezetben megpróbáltam összegyűjteni azokat a támpontokat, amelyek közelebb juttathatnak a fogalmak közötti különbségtétel meghatározásához.

II.2.1. A civil társadalom nemzetközi megközelítése

A civil társadalom fogalmának gyökerei nagy múltra tekintenek vissza, a nyugati politikaelméletben és gondolkodásban.¹⁰ A fogalom kialakulását a XVII., XVIII. században a társadalmi rend válsága, és az ezzel kapcsolatos elképzelések megingása indította el. Az akkori történelmi átalakulások – a piacgazdaság megszületése, föld és munka áruvá válása – alapjaiban kérdőjelezték meg az akkori társadalmi rendet, melynek következtében a XVIII. században az emberek már a társadalomra fordították figyelmüket – szemben Istennel vagy a királlyal – és annak értelmét a társadalom működésében keresték.¹¹ A civil társadalom megjelölést „a tizennyolcadik században használták először a társadalmi kölcsönösség szférájának megjelölésére, majd a tizenkilencedik században az állam hatósugarán kívül eső társadalmi szférát írták le vele.”¹² Tartalmi kritériumai a politikai élet változásainak megfelelően alakult, és csak az utóbbi években végbemenő politikai és társadalmi változások nyomán lett ismét közismert.¹³

¹⁰ SELIGMAN, ADAM B. A civil társadalom eszméje Budapest 1997. Kávé Kiadó 9. o.

¹¹ SELIGMAN, ADAM B., 1997 30. o.

¹² SELIGMAN, ADAM B., 1997 19. o.

¹³ SELIGMAN, ADAM B., 1997 20. o.

A modern kori társadalomban az Európai Unió Gazdasági és Szociális Bizottsága foglalkozott a témakörrel. *A szervezett civil társadalom szerepe és hozzájárulása Európa felépítéséhez* címmel 1999-ben elfogadott állásfoglalásában¹⁴ boncolgatja a civil társadalom kérdéskörét. Kísérletet tesz a civil társadalom meghatározására, és a következő körülírást adja: közösségi szerveződés valamennyi társadalmi cselekvésre, akár személyek, akár emberek csoportjai által, amely az államtól független, nem az állam által létrehozott, irányított szervezet. Erős szerepe van a demokráciába vetett hit elmélyítésében, és ezeken a szervezeteken, képződményeken keresztül könnyebb megvalósítani a reformokat, hiszen gyorsabb és hatékonyabb eszközökkel jut el a társadalom rétegeihez.¹⁵

Meghatározza, hogy melyek azok az alakzatok, amelyek a civil társadalom szereplői. Ide sorolja a munkaerőpiac szereplőit, mint például a szakszervezeteket, a szociális és gazdasági élet szereplőit, amelyek nem minősülnek a szó szoros értelmében vett szakszervezetnek, a nem kormányzati szerveket, amelyek valamilyen közös cél mentén jönnek létre, mint például jótékonyági szervezetek, emberi jogokat képviselő szervezetek etc; a közösségi alapon szerveződő csoportokat, mint például családi egyesületek, helyi szinten szerveződő klubok, ifjúsági szervezetek, melyek a helyi ügy mentén jönnek létre, és ezáltal a polgárok részt vesznek a helyi életben; és végül a vallási szerveződések is.¹⁶

A GSZB a civil társadalom modernkori közös jellemzőit az alábbiakban foglalta össze :

- többé-kevésbé szervezett formában működnek, többféle funkciójuk van, mely inkább vallási, kulturális, szociális, mint inkább gazdasági;
- a személyeknek önkéntes csatlakozási lehetőségük van a szervezethez;
- jogszabályi keretek között működnek, az államtól elkülönülve;
- közösségi célokat követ, a társadalom különböző rétegeit képviseli, fontos közvetítő szerepet játszik az állam és az állampolgárok között. Egy demokratikus társadalomban nélkülözhetetlen a közvetítő szerepe;
- segítséget nyújtanak az állami szerepvállalásban, ugyanakkor függetlenek attól.¹⁷

¹⁴ Official Journal of the European Communities C 329/10/ 17-10-1999 Opinion of the Economic and Social Committee on "The role and contribution of civil society organisations in the building of Europe" <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:51999IE0851> letöltés ideje: 2016. augusztus 10.

¹⁵ C 329/10/17-10.1999. 5.1.

¹⁶ C 329/10/17-10.1999. 8.1.

¹⁷ C 329/10/17-10.1999. 3.7.

A CIVICUS World Alliance for Citizen Participation nevű világszervezet is foglalkozik e körben a definiálással.¹⁸ E szerint a civil társadalomnak nem csak a szervezett formák a részei, hanem az állampolgárok aktív önszerveződéseinek bármilyen formája is, mint tüntetések, egyéb mozgalmi tevékenységek.

Hasonló eredményre jut a strukturális-operacionális definíció,¹⁹ mely öt olyan jellegzetes működési jellemzőt sorakoztat fel, amelyek meghatározzák azokat a szervezeteket, melyek ebbe a szektorba tartoznak. A jellegzetes kritériumok a következők:

- szervezetek, azaz stabil szervezeti struktúrájuk van, függetlenné teszi attól, hogy jogszabály rendelkezéseinek megfelelően jöttek-e létre, és hogy az adott jogrendszer szerint nyilvántartásba vették-e őket;
- nyereségelosztás tilalma (azaz a szervezetnek nem a nyereségszerzés az elsődleges célja);
- nem részei az állami intézményrendszernek;
- belső irányításra képesek (alapvetően ők irányítják belső tevékenységüket, önkormányzati elven működnek);
- tevékenységükre az önkéntes munka jellemző, amely alatt azt érti, hogy nem beszélhetünk jogszabályi kötelezettség teljesítésről.

Ha ezeket a kritériumokat megvizsgáljuk, akkor arra a következtetésre jutunk, hogy a civil szervezet abban különbözik a civil társadalomtól, hogy az előbbibe csak a civil társadalom kollektív és szervezett formái tartoznak, míg a civil társadalomba a nem nyilvántartásba vett szervezetek, csoportok is, tehát a civil társadalom egy tágabb, míg a civil szervezet, civil szektor, egy szűkebb fogalmi kategória.²⁰

II.2.1.2. A civil társadalom Magyarországon

Magyarországon 2001-2002 között készült el egy átfogó analízis a civil szektorról, a Nonprofit Szektor Analízis (NOSZA) program keretében. A kutatás célja a meglévő

¹⁸ <http://www.civicus.org/about-us-125/brief-history> Letöltés ideje: 2014. 12. 16.

¹⁹ Lester M. SALAMON, S. Wojciech SOKOŁOWSKI, Regina LIST: A civil társadalom világnézetben Civitas Egyesület, Budapest, 2003 15. o.

²⁰ SALAMON, SOKOŁOWSKI, LIST, 2003 15-17. o

problémák, ellentmondások, joghézagok feltárása volt egy olyan területen, amely a szocializmus időszaka alatt nem fejlődhetett, ilyen formában leginkább nem is létezett. A kutatásban részt vevő személyek megoldási javaslatok elkészítésére törekedtek, a nonprofit szektor szereplőinek meghallgatásával, bevonásával, valamint tanulmányok készítésével.²¹ Ebben a tanulmányban, a kutatásban részt vevők foglalkoznak a civil társadalom meghatározásával, és a következő leírást adják:

- a civil társadalmat alkotó szervezetek, személyegyesülések speciális szabály mentén jönnek létre, és létrejöttük, működésük tekintetében a többi intézményrendszertől jól elkülöníthetők;
- az állam és a magánszféra között helyezkedik el, azokkal nem azonosítható, de az együttműködés közöttük egyértelműen megállapítható;
- létezésének elvi alapjait az emberi - állampolgári jogok érvényesítése jelenti;
- rendeltetése az általa képviselt személyek érdekeinek bemutatása, érvényesítése és szembesítése az állammal.²²

Csehi Zoltán „A civil társadalom szervezeteinek joga Magyarországon”²³ című könyvében ugyan nem foglalkozik kifejezetten a civil társadalom konkrét meghatározásával, de az előszavaiból néhány következtetés levonható. Valahol a természetes személyek és az üzleti szféra között elhelyezkedő jogi alakzatról beszélhetünk, amelynek fontossága abban áll, hogy olyan területeken nyújthat segítséget, amelyen az állam nem képes, vagy nem szeretne önállóan helyt állni. Ilyen az egészségügy, oktatás, szociális terület, ahol ezek a formációk az állam mankói lehetnek.²⁴ A civil társadalom és a harmadik szektor kifejezést szinonimaként használja, és egyértelműen kimondja, hogy a nonprofit szektor és a társadalmi szektor egymással nem azonosítható, ez utóbbi jóval tágabb kört fog át. Negatív oldalról közelíti meg a civil társadalomba tartozó szervezetek meghatározását, és nem tekinti a nonprofit szektorba tartozó szervezetnek az állami, kormányzati, különböző költségvetési szerveket, a szövetkezeteket, illetve az egyesülést.²⁵ Láthatjuk, hogy csakis

²¹ BÍRÓ Endre: Nonprofit szektor analízis: civil szervezetek jogi környezete Magyarországon. Szerk.: Márkus Eszter Budapest 2002. Ajánlás 3. o.

²² BÍRÓ, 2002 1. o.

²³ CSEHI Zoltán: A civil társadalom szervezeteinek joga Magyarországon, Gondolat Kiadó, Budapest, 2007.

²⁴ CSEHI, 2007 7. o.

²⁵ CSEHI, 2007 14.o.

intézményesült, szervezett jogi keretek között működő formációkat vesz alapul. Ezen gondolatok alapján a következő szempontok szerint tudnám összeállítani a civil társadalom kritériumait:

- természetes személy és az üzleti szféra között elhelyezkedő szervezeti forma
- államtól elkülönült egység, amely ugyanakkor az állammal a tevékenysége kifejtése kapcsán akár szoros kapcsolatban is állhat
- nonprofit szervezet, amely alatt nem csak azt érti, hogy elsősorban nem nyereségszerzésre törekszik, hanem, hogy azt nem is oszthatja fel a tagok, alapítók között.

Ha ezeket a szempontokat összegezzük, akkor megállapíthatjuk, hogy a legtágabb fogalmi kategóriáról van szó, hiszen a civil társadalom körébe tartoznak mindazok az állampolgárok által, nem kormányzati hatásra létrehozott szerveződések, képződmények, melyek az államtól jól elhatárolhatóak.

II.2.2. Harmadik szektor

A harmadik, vagy civil szektorral összefüggésben, három különböző definíció létezik, így gazdasági, jogi és cél definíció. A gazdasági fogalom a bevételi, fenntartási forrásokra koncentrál, mely szerint a civil szervezet bevételeinek legnagyobb részét magánadományokból szerzi. A jogi megközelítés szerint az a civil szervezet, amely különleges jogi formában működik, vagy amelyik teljes, vagy nagymértékű adómentességet élvez. A céldefiníció pedig azt tekinti ilyen szervezetnek, amely a közjót szolgálja, a közösség akarata szerint cselekszik, a szegények és a rászoruló rétegeit szolgálja meg.²⁶

A civil társadalommal összefüggésben már említésre került a harmadik szektor megjelölés is, Csehi Zoltán egyként kezeli a két meghatározást, de nincs ezzel egyedül. Így például

²⁶ SALAMON, SOKOLOWSKI, LIST, 2003 14. o.

Kuti Éva és Marschall Miklós szerkesztésében megjelenő tanulmány²⁷ a kettő fogalommal szinonimaként bánt, és hasonlóképpen jár el Harsányi László, aki Harmadik szektor című tanulmányában²⁸ a két fogalmat felváltva használja, és nem tesz aközött különbséget.

A rendszerváltás óta több alkalommal felmerült, hogy az Országgyűlésnek legyen egy második kamarája.²⁹ Többféle modellt vázoltak fel lehetőségként,³⁰ amelyek közül az egyik az volt, hogy civil szervezetek látnák el a képviseletet a második kamarában. Az ötlet támogatói szerint az az érv volna emellett a megoldás mellett, hogy a pártpolitikán kívül a valódi társadalom is beleszólhatna a politika alakulásába. Ennek azonban megvan az a veszélye, hogy a civil szervezeteket előbb-utóbb befolyásolni tudná a politika, akárhogya is választják azokat. Bármilyen eljárási rendszer lenne a szelektálásra, a civil szervezetekből nagyon nehéz kiszorítani a pártpolitikát, függetlenül attól, hogy a kormányzást mely párt irányítja. Ha ebből indulunk ki, akkor arra lehet következtetni, hogy a képviseletnek ebben a formájában a civil szervezetek talán torzabb formában közvetítenék a társadalmi érdekeket. Ha még ez utóbbi feltételezés nem is történne meg, akkor sem lenne kiegyensúlyozott a civilek képviselete, hiszen valamely érdekek rendkívül felerősödnek, mások pedig hátrányba kerülnek.³¹ Ebből a szempontból történő megközelítést is nevezhetnénk talán harmadik szektornak.

Véleményem szerint a harmadik szektor majdnem azonos a civil társadalommal, a különbség pedig abban áll, hogy e körben csak szervezeti formákat említhetünk, és ezt a fogalmat politikai megközelítésből lehetne használni, amikor kifejezetten hangsúlyozni szeretnénk e szféra elkülönülését a kormánytól, az államtól, illetve az üzleti szférától.

²⁷ KUTI Éva - MARSCHALL Miklós Magyar Valóság. A nonprofit szektor fogalma. Esély Társadalom – és Szociálpolitika Folyóirat 1991/1. 61-69. o. <http://www.esely.org/index.php?action=mutat&id=51> Letöltés ideje: 2016. augusztus 22.

²⁸ HARSÁNYI László: Harmadik szektor http://www.3sz.hu/sites/default/files/uploaded/harsanyi_laszlo_-_a_harmadik_szektor.pdf letöltés ideje: 2010. 10. 31.

²⁹ JAKAB András: Az új Alaptörvény gyakorlati következményei. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest 2011. 23. o.

³⁰ JAKAB, 2011 23-45. o. Így arisztokrata felsőház mintájára egy olyan második kamarát, amelyben arisztokraták ülnének a felső házban, vagy korporatív kamarák, amelyben egyaránt jelen vannak a nagyobb egyházak, a nemzetiiségek, az MTA, egyetemek, kamarák, fontosabb társadalmi szervezetek, valamint helyi önkormányzatok, etc.

³¹ JAKAB, 2011. 34-35. o.

II.2.3. A nem kormányzati szervek általános megközelítése

A nem kormányzati szervezetek (NGO) megjelölés is gyakran használatos a civil társadalom szereplőivel kapcsolatban, meghatározásával a korábban említett Nonprofit Szektor Analízis (NOSZA) is foglalkozott, a nem kormányzati szervek kifejezést azonban egyként kezeli a harmadik szektorral.³²

Az Európai Unió és nemzetközi szervezetek ezt a megfogalmazást használják, ha az e körbe tartozó szervezeteket partnerként szeretnék említeni.³³ Uniós és nemzetközi szinten is nagy szerepet tulajdonítanak a nem kormányzati szervezeteknek, amely több indokkal magyarázható:

- Az Európai Unióban zajló gazdasági folyamatok, és az Unió működéséből, felépítéséből adódó problémák egyre inkább szükségessé tették a civil társadalommal való együttműködést. Ennek okai egyrészt a demokratikus veszteség, amely abból adódik, hogy az Unió felépítése nagyon szerteágazó, és nem képes valamennyi érdeket képviselni.³⁴
- Az Unió intézményeinek korlátozott humán erőforrása, információk nehéz áramlása az európai uniós állampolgárok felé, valamint a szociális, jóléti szolgáltatások biztosításának a problémái szintén alátámasztják e szervezetek szükségességét, hiszen segítséget nyújthatnak ezen a területen,³⁵ mert rendelkeznek olyan tulajdonságokkal, melyekkel nagyban hozzájárulhatnak a demokrácia és a civil társadalom fejlődéséhez.
- Közösségi jogalkotásban megfelelő szakértelmet nyújtanak, tesztelni képesek annak szektorra gyakorolt hatását, így nem csak lehetőség az Unió számára az együttműködés, de egyfajta kényszer is.³⁶

³² BÍRÓ, 2002. 2. o.

³³ WELLER Mónika : A nem kormányzati szervezetek szerepe az emberi jogok védelmében nemzeti és nemzetközi szinten. Acta Humana No. 21/1995., 45. old.

³⁴ ARATÓ Krisztina: A civil szervezetek és az Európai Unió. Civil szemle 2005/4. 115. o. http://www.matarka.hu/cikk_list.php?fusz=39107 Letöltés ideje: 2016. augusztus 22.

³⁵ ARATÓ, 2005. 116. o.

³⁶ ARATÓ, 2005. 115. o.

A szakirodalomban általában két alapvető kritérium található a nem kormányzati szervek megfogalmazásában: egyrészt, hogy természetes személyek által önkéntesen létrehozott csoport, másrészt haszonszerzési célokat elsődlegesen nem követ. Az angolszász szakirodalom szerint azok a nem állami szervezetek tartoznak ide, amelyek a társadalom érdekében fejtik ki alapvetően nem profitorientált tevékenységüket, kiegészítve az önkéntesség kritériumával.³⁷

II.2.3.1. A nem kormányzati szervek fogalmi kritériumai

A kritériumok meghatározására az Európai Unió Bizottságának vitaanyagából, közleményéből, véleményéből vonhatunk le következtetéseket. Az Európai Bizottság 1997-ben az Európában működő önkéntes szervezetek és alapítványok szerepének erősítéséről szóló közleményében meghatározta az önkéntes szervezeteket jellemző, alábbi szempontokat:³⁸

- minimális formalizáltság vagy intézményesültség, valamilyen jogi keretek között létrejött szervezeti forma, így megkülönböztethetők a családias és ad hoc jellegű képződményektől;
- nem lehet elsődleges célja a profitszerzés sem a tagok, sem a szervezet számára;
- függetlenség (különösképpen a kormányzattól és egyéb állami hatóságoktól);
- érdekmentes vezetés, amely alatt nem csak az anyagi profit, de a személyes nyereségvágy kizárását is érti a szervezet céljai, tevékenysége közül;
- közreműködés a közösségi szférában, és legalább részben a közjó szolgálata a tevékenység során.

A szervezetek által ellátott funkciók szerint az önkéntes szervezetek típusait a következőkben határozta meg:

³⁷ KÁKAI László: Kik is vagyunk mi? Civil szervezetek Magyarországon Pécs, 2009 12. o.

³⁸ Commission of the European Communities, Brussels 06.06.1997. COM/97/0241 final Communication from the Commission on Promoting the Role of Voluntary Organisations and Foundations in Europe 2.3. a-e) <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM%3A1997%3A0241%3AFIN> Letöltés ideje: 2016. augusztus 10.

- szolgáltatást nyújtó, mint szociális szolgáltatás, egészségügy, etc.;
- érdekképviseleti;
- önszolgáltató vagy kölcsönösen segítséget nyújtó az azonos érdekeket képviselők között;
- forrás és forráselosztást koordináló szervezetek.³⁹

Az Unió Gazdasági és Szociális Bizottsága a korábban már említett véleményében⁴⁰ a civil társadalmon kívül, az NGO fogalmát is definiálta a következőképpen: az egyéneket egy közös ügy szolgálatára összefogó szervezet. Így az általuk végzett tevékenységeket, illetve a szervezetek céljait helyezte középpontba, és ilyennek titulálta a környezetvédelmi és az emberi jogokat védő szervezeteket, a fogyasztóvédelmi szövetségeket, a karitatív szervezeteket, vagy az oktatási és képzési szervezeteket. Olyan szervezetnek tekintette, mely a civil társadalom egyik szereplője.⁴¹

Amennyiben összevetjük a fent említett kritériumokat, azt mondhatjuk, hogy a nem kormányzati szervezetek az állami, kormányzati szférától jól elkülöníthető, önkéntesen, jogszabályi keretek között létrehozott azon szervezetek, melyek tevékenysége elsősorban az általa összefogott egyének érdekeit meghatározó közös ügy szolgálatára, hozzájárulva ezzel az erősebb demokrácia kialakulásához. Tehát mind a civil társadalom, mind pedig az NGO-k az állampolgárok képviselőihez járulnak hozzá a politikai hatalommal szemben, és e két szektor között a legfontosabb különbség, hogy míg az NGO-k szervezett keretek között működnek, addig a civil társadalom egy ad hoc jellegű szerveződést is magába foglalhat. Azt biztosan állíthatjuk, hogy ezek a fogalom-meghatározások inkább a demokráciával, annak erősítésével összefüggésben használatosak, e szervezetek jelentősége a politikai életben való részvétel, a demokrácia kiteljesítésében, erősítésében ragadható meg. Véleményem szerint ebbe a szektorba nem tartoznak bele a nonprofit gazdasági társaságok, hiszen elsődleges céljuk a gazdasági tevékenység végzése, nem pedig az általa képviselt érdekek közvetítése az állam felé, és ezáltal a kormányzásban való részvétel, és a demokrácia erősítése. Igaz, hogy nem törekszik haszonszerzésre az egyesülés, azonban én nem sorolom ide, hiszen a tagok gazdasági érdekeinek előmozdítására törekszik, nem pedig a közjó szolgálatára.

³⁹ COM 97/0241 final i.m. 4. a-d)

⁴⁰ C 329/10/17-10.1999. i.m.

⁴¹ C 329/10/17-10.1999. i.m. 8.1

Láthatjuk, hogy az NGO-kat nem lehet azonosítani a civil szervezetekkel, hiszen nem meghatározott szervezeti típusokat jelöl, hanem az általa képviselt társadalmi réteget pozicionálja a politikai hatalommal szemben, amelybe egyébként a civil szervezet is beleértendő.

Ha a három fogalmi kategóriát összevetem, a civil társadalom átfogja mind a nem kormányzati szerveket, mind a harmadik szektort. A nem kormányzati szerv és harmadik szektor kifejezést szerintem lehet szinonimaként használni, a lényeges különbség a civil társadalom és ez utóbbi két meghatározás között, hogy a civil társadalom ad hoc jellegű csoportokat, társulásokat is magába foglal, amelyek nem jogi keretek között működnek, míg a másik kettő, az NGO és a harmadik szektor csakis szervezett formában, jogi keretek között létrejött szervezeteket. A harmadik szektor kifejezést inkább a politikai hatalom és az üzleti szféra elválasztásának céljából alkalmazom, míg a nem kormányzati elnevezést Unió és nemzetközi szinten, amikor e szervezetek képviseletét szeretném együttesen jellemezni az Európai Unió szervei és nemzetközi szervezetekkel szemben.

II.3. Nonprofit szervezetek

II.3.1. Nonprofit elméletek

A nonprofit elméletek a viszonyrendszer összefüggéseit vizsgálják, elsősorban gazdasági nézőpontból. Ezek az elméletek akkor alakultak ki, amikor az állam korábbi szerepvállalásával kapcsolatos elképzelésekbe vetett hit megdőlt. Arra keresik a választ, hogy melyek azok a feladatok, amelyet a nonprofit szervezetek hatékonyabban tudnának betölteni, mint a piaci, vagy az állami intézmények.⁴² Ezek az elméletek több ilyen okot vázolnak, mint:

- a magánszférában közjavakat állítanak elő, tehát a nonprofit szervezetek többsége olyan szolgáltatást nyújt, amely során közjavakat termelnek – a közjavak elmélete;⁴³

⁴² KONDOROSI Ferenc: Civil társadalom Magyarországon. Politika + Kultúra Alapítvány, Budapest. 1998., 49. o.

⁴³ KONDOROSI, 1998. 51. o.

- ott jelennek meg ezek a szervezetek, ahol a szerződéses kapcsolatok nem nyújtanak elegendő védelmet az állampolgároknak – a szerződéses kapcsolatok kudarcának elmélete;⁴⁴
- azokban a szférákban vannak jelen, ahol nagy támogatást élveznek – támogatási elméletek;⁴⁵
- állampolgári, fogyasztói érdekérvényesítés, jogvédelem kereteinek biztosítása – a fogyasztói ellenőrzés elmélete;
- az öntevékenység, az önszolgálat, a szolidaritás, az emberi értékek kifejeződésének és gyakorlásának intézményesülése;
- a demokrácia, a politikai életben való részvétel elvének kiteljesítése, gyakorlása.⁴⁶

1995-ben, és 1999-ben jelent meg Magyarországon a Baltimore-i John Hopkins Egyetem nemzetközi összehasonlító projektjének összefoglalója. Mind az első, mind a második kutatási szakasz a szektor jelentőségét, feltörekvésének okait kutatta, és célja egy közös nonprofit nyelv, és fogalomrendszer kialakítása. A kutatás összefoglalójának eredeti angol címe⁴⁷ szó szerinti fordításban a következőképpen hangzik: „A feltörekvő szektor felülvizsgálata”. Ezen összefoglalóban mindvégig nonprofit szektorról beszél, egy-két helyen illeti a szektort a civil társadalom megjelöléssel. A kutatásban részt vett szervezeteknek, az alábbi öt feltételnek kellett megfelelniük:

- intézményesültség, azzal a megkötéssel, hogy nem feltétlenül szükséges a nyilvántartásba vétel, kizárólag az ad hoc szerveződő, rövid időre összeálló csoportokat zárta ki a vizsgálat köréből;
- kormányzattól független szervezet, amely egyrészt szervezeti függetlenséget takar, másrészt, hogy ne rendelkezzenek állami hatalommal;

⁴⁴ KONDOROSI, 1998. 52. o.

⁴⁵ KONDOROSI, 1998. 52-53. o.

⁴⁶ KONDOROSI, 1998. 54. o.

⁴⁷ Lester M. SALAMON, Helmut K. ANHEIER: The Emerging Sector Revisited – A Summary, The John Hopkins University Institute for Policy Studies, Center for Civil Society Studies, 1999, Revised Estimates http://www.google.hu/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0ahUKEwixrLC9vbvOAhWC1hQKHTwBDKwQFggfMAA&url=http%3A%2F%2Fccss.jhu.edu%2Fwp-content%2Fuploads%2Fdownloads%2F2011%2F11%2FEmerging-Sector-Revisited_1999.pdf&usg=AFQjCNEf7QVgT3_hyYR0nG7Gxth5lAb-0A&sig2=ml3AT8DUem1klUXmh-Ub4Q&bvm=bv.129422649,d.d24 Letöltés ideje: 2016. augusztus. 12.

- önkormányzó jelleg, azaz saját belső szervezettel, struktúrával, autonómiával rendelkező szervezet;
- profitszétosztás tilalma, mely nem zárja ki a profit termelésének lehetőségét, viszont annak szétosztását a tagok között igen. Kizárólag a szervezet céljaira, tevékenységére fordítható a nyereség;
- önkéntesség, öntevékenység, egyrészt abból a megközelítésből, hogy önkéntesekkel dolgozik együtt, másrészt, a szabad csatlakozás lehetőségének biztosítása az adott szervezethez, tehát nem vizsgálta azokat a szervezeteket, amelyekhez a csatlakozás kötelező (például szakmai kamarák)

Az összefoglalóban végül az alábbi meghatározást adták a nonprofit szektorra, amely egyébként az ENSZ által is elfogadott definíció: magába foglalja azokat a szervezeteket, melyek elkülönülnek az állami szektortól, az állami szerveken kívül tevékenykednek, a nyereséget nem osztják szét az igazgatók és a tulajdonosok között, önkormányzati jelleggel működnek, és nagy jelentőséggel bír esetükben az önkéntes munka. Ide tartoznak a nyilvántartásba vett, és a nem nyilvántartásba vett szervezetek is, függetlenül attól, hogy önkénteseket, vagy fizetett alkalmazottakat foglalkoztatnak-e. A megfogalmazásba a vallási szervezetek is beletartoznak.⁴⁸

A *nonprofit szervezet* fogalmát még az alábbi megközelítésekben is tárgyalja a szakirodalom:⁴⁹

A *szervezeti* megközelítésben felsorolja azokat a szervezeti típusokat, amelyek ide tartoznak, így a “nonprofit szektort az alapítványok és egyesületek – illetve a közhasznú társaságok, köztestületek és közalapítványok összessége alkotja”.⁵⁰

⁴⁸As the body of this brief report makes clear, we have relied on a team of collaborators to develop what we believe is a culturally sensitive and broadly applicable definition of what we here term, following United Nations usage, the “nonprofit” sector. Under this definition, this sector embraces all organizations that operate outside the boundaries of the state or governmental apparatus, that do not distribute profits to their directors or “owners,” that are self-governing, and that engage volunteer input to some meaningful degree (e.g. involving volunteers as board members). Informal as well as formally registered organizations are included within this definition as is the informal input of volunteers as well as the more formal inputs of paid staff. Similarly, the data include religious organizations as well as non-religious ones, though because of considerations of information availability, the findings are presented here separately with and without the religious worship activities of religious congregations (the nonworship activities are included throughout). SALAMON, AIHEIER: : The Emerging Sector Revisited. 3. o.

⁴⁹ BÍRÓ, 2002. 4. o.

⁵⁰ BÍRÓ, 2002. 4. o.

Jogi megközelítésben „nonprofit szektor a személyegyesülésekből (egyesületek), célvagyont működtető személyegyesülésekből (önkéntes kölcsönös biztosító pénztár), célvagyont működtető szervezetekből (alapítvány, közalapítvány), továbbá a közcélú vállalkozó nonprofit szervezetekből (közhasznú társaság) áll össze.”⁵¹

Funkcionális megközelítésben azt vizsgálja, hogy melyek azok a funkciók, amelyben a nonprofit szektor átfedésben működik az állammal (újraelosztás, humán szolgáltatás), amelyeket önállóan lát el (érdekartikuláció és érdekvédelem), és amelyeket az üzleti szférával vagy a magánélet területeivel közösen végez (csoportos kielégítetlen szükségletek, önszabályozás).

Tudati, gondolati meghatározás „lényegi eleme az a tudatos elhatárolódás, amely a nonprofit szektor szervezeteit az állami, az üzleti és a magánszférától megkülönbözteti. A nonprofit szektor e felosztás alapján jellemezhető tudata Györffy Gábor szerint Magyarországon nem elég erős ahhoz, hogy szektorszintű szervezőerő legyen. Következik ez abból, hogy a szervezeteknek elsősorban szakmai identitásuk van, a nonprofit szervezeti formát szakmai céljaik elérésére optimális eszközének tekintik. Nem tudatosul bennük – mert nem ismerik fel – a nonprofit szervezetek közötti érdekközösséget, így el sem juthatnak a közös cselekvés gondolatáig”.⁵²

A gyakorlatban valóban az tapasztalható, hogy a civil szervezetek nem működnek együtt, nem ismerték még fel ezt a lehetőséget, illetve ennek előnyeit. A legfőbb oka ennek az lehet, hogy ezen szervezetek többsége kicsi közösség, akiket csupán a lelkesedés hajt, és az egyesület szervezeti mivoltával csakis annyira foglalkoznak, hogy pályázatokon részt tudjanak venni. Ezt támasztja alá az, hogy 1998-ban a nonprofit szektor bevétele 220 milliárd forint volt, amit 55 ezer szervezet⁵³ mondhatott magáénak úgy, hogy a bevétel 90%-án az akkori nonprofit szervezetek közül mindössze 5 ezer osztozott. Ez azt is jelentette, hogy a nonprofit szervezetek harmadának éves bevétele nem haladta meg az ötvenezer forintot, másik harmadának pedig az 500 ezer forintot.

Jelenlegi statisztikai adatok⁵⁴ azt mutatják, hogy a szektor bevételei évről évre nőnek, azonban a szervezetek közötti eloszlás még mindig nagyon egyenetlen, ami az együttműködéssel javítható lehetne. Ez irányú törekvés már elindult Magyarországon a

⁵¹ BÍRÓ, 2002. 4. o.

⁵² BÍRÓ, 2002. 4-5. o.

⁵³ http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_qvd001b.html letöltés ideje: 2014. 10. 31.

⁵⁴ http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_qpg005a.html letöltés ideje: 2014. 12. 15.

Civil Információs Centrumok⁵⁵ felállításával, mely az új Civil törvénnyel egyidejűleg került bevezetésre. A társadalmi és civil kapcsolatok fejlesztéséért felelős miniszter működteti a Civil Információs Centrumok hálózatát, melynek elsődleges feladata a civil szakmai ismeretek terjesztése, tanácsadói szolgáltatás nyújtása, együttműködés erősítése, elősegítése a szektoron belül. Legfőbb célja, hogy a civil szektor minél hatékonyabban tudja ellátni feladatát. A Civil Információs Centrumok működése azonban nem hosszú életű, ezért sem lehet még hatékonnak mondani. A feladatok ellátását pályázat útján lehet betölteni. Az erre vonatkozó első pályázati kiírás a Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium által 2012 áprilisában történt meg, mely pályázaton győztesként kihirdetett civil szervezetek az elnyert címet 2012. július 01. napjától 2014. december 31. napjáig használhatták. Azonban létrehozataluk nem volt kötelező július első napjától, volt, ahol ez az időpont későbbre esett.⁵⁶ Az országban 19 megyeszékhelyen és a fővárosban került létesítésre ilyen szakmai-tanácsadó centrum. A következő pályázatot 2015. december végéig lehetett benyújtani, amely a pályázat nyertesait egy évre jogosítja az Információs Centrumok működtetésére.⁵⁷ Azonban működésük még nem hatékony, így nem valósult meg a civilek közötti szoros összefogás.

A működés belső jellemzői alapján is meghatározhatók a nonprofit szervezetek. E szerint a nonprofit szervezetet a hovatartozása, felépítése, a kialakult szervezeti és tevékenységi rendszere, illetve szervezeti szabályok, a működtetés módja, az irányítás és vezetés technikái is megkülönböztetik a más típusú szervezetektől.⁵⁸ Legjobban talán a KSH tevékenységi szempontrendszer⁵⁹ mutatja, hogy ezek a szervezetek milyen tevékenységek, célok mentén jönnek létre. Elsődleges célként a kultúrát, oktatást, szociális ellátást, valamint a településfejlesztést lehet említeni. Ezeken a területeken a nonprofit szektor szerepe nagyjából azonos, és egyre nő. Az önkormányzatok és más költségvetési szervek kezdik felismerni, hogy bizonyos esetekben költséghatékonyabb, ha egyes területeken csak szervezőként tevékenykednek, és magának a feladatnak a közvetlen

⁵⁵ Civiltárs Civil Törvényhez fűzött magyarázata <http://civiljogok.hu/utmutato/viii-fejezet-civil-informacios-centrumok> Letöltés ideje: 2016. augusztus 22.

⁵⁶ például Tolna megye

⁵⁷ <http://civil.info.hu/civil-informacios-centrumok> Letöltés ideje: 2016. augusztus 14.

⁵⁸ BULLAIN Nilda: A nonprofit szervezet, mint működő intézmény. Alapfokú kézikönyv civil szervezetek számára. NIOK–Soros, Budapest, 1995. 46. old.

⁵⁹ http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_qpg004.html letöltés ideje: 2014. 10. 31.

ellátását átadják nonprofit szervezetek számára. A költséghatékonyság mellett ez a megoldás rugalmas, társadalmi erőforrásokat képes megmozgatni, valamint a fogyasztókat bevonja a szolgáltatásba, ellenőrzésbe.

Kuti Éva 1998-ban a központi statisztikai hivatalhoz hasonló kritériumokat használt a nonprofit szektorral összefüggésben. Hangsúlyozta, hogy alapvetően negatív definíció meghatározásról van szó, hiszen azokat az elemeket próbálják e szektor kutatói megfogalmazni, amelynek mentén a nonprofit szektor más szektorok intézményeitől megkülönböztethető. A kritériumokat két csoportba sorolja, az első kulcsfontosságú elemek közé rakja azokat a kritériumokat, melyet a KSH már 1993-ben felsorolt, így a profitszétosztás tilalma, működési, szervezeti elkülönülés a kormányzati szektortól, valamint az intézményesültség. E három elemet tartja a legfontosabb határvonalnak a piaci, kormányzati szféra elválasztásától.⁶⁰

A további, kevésbé fontos elemek közé sorolja az önkéntesség, öntevékenység, civil kezdeményezés kategóriáját, közhasznúságot, közjó szolgálatát, a pártpolitikai tevékenység kizárását valamint az egyházi szervezetben zajló hitéleti tevékenység kizárását. A közhasznúság fogalma alatt azt érti, hogy a szervezetek egy tágabb közösség érdekeit szolgálják, míg a pártpolitikai tevékenység kizárása szerint nem politikai célokat követnek, nem vesznek részt például választási kampányban. Miután a szervezetek nem részei az egyházi hierarchiának, ezért fogalmazza meg az egyházi szervezetben zajló hitéleti tevékenység kizárását.⁶¹

„Kuti Éva klasszikussá vált matematikai hasonlata szerint a legkisebb közös többszöröst a nonprofit szektor fogalmi elemeit kutatva nem sikerült megtalálni, ezért a „legnagyobb közös osztó” vált általánosan elfogadottá; a nonprofit jelző nem a szektor összetettségét, szervezeteinek sokféleségét tükrözi, hanem arra az egyetlen nagy közös jellemzőre utal, amellyel kapcsolatosan az érintettek között teljes az egyetértés.”⁶²

A többi jellemzővel kapcsolatosan elhatárolási, definíciós viták vannak, a profitszétosztás tilalma a nonprofit szektor szervezeteiben azonban nem vitatható, hiszen ezt valamennyi fogalom-meghatározás tartalmazza.

⁶⁰ Kuti i.m. 9. o.

⁶¹ Kuti i.m.. 13-15 old.

⁶² BÍRÓ, 2002. 5. o.

II.3.2. A nonprofit megjelölés Magyarországon

II.3.2.1. A megjelölés jogszabályokban

A nonprofit megjelölés a magyar jogszabályokban is előfordul, amelyet a gazdasági társaságokról szóló 2006. évi IV. törvény használt először, a „nonprofit gazdasági társaság” kifejezés keretében. A nonprofit jellegét a gazdasági társaságnak az adta, hogy az adózott eredményt, nyereséget nem oszthatta fel a tagok között. Ezt követően 2007. augusztus 1-től hatályba lépett a nonprofit szervezetek egyik legfontosabb jogszabályának, a közhasznú szervezetekről szóló 1997. évi CLVI. törvénynek az a pontja alkalmazta a megjelölést, mely szerint nonprofit gazdasági társaságot is – amennyiben az egyéb feltételek fent állnak – közhasznúvá lehet nyilvánítani.⁶³

Megemlíthető a 10/1997 (ÜK 12) Legfelsőbb Ügyészi utasítás, mely a „Non-profit szervezetek ügyészségi számítógépes nyilvántartási rendszeréről” címet kapta. Az utasítás végig nonprofit szervezetekről beszél, és azt tűzi ki feladatul, hogy 1998. január 1 napjával a nonprofit szervezetek ügyészségi számítógépes nyilvántartási rendszere álljon fel, méghozzá az Egyesülési Törvény hatálybalépésének időpontjára visszamenőlegesen. A polgári jog nem használja és soha nem is használta a nonprofit kifejezést ezen szervezetek vonatkozásában, de láthatjuk, hogy a fogalom használata nem teljesen egyértelmű. Ebben a vonatkozásban jogi pontatlanságok jellemzik a legutóbbi időszak magyar jogalkotását. Tulajdonképpen a nonprofit kifejezést csak a gazdasági társaságokról szóló törvény használta szervezet megnevezéseként, és így eléggé megtévesztő, hogy a mindennapi szóhasználatban még pont nem gazdasági társaságokat értünk alatta, hanem egyéb, civil társadalmi szervezeteket, mint alapítvány, egyesület, etc. Megjegyezendő, hogy a nonprofit gazdasági társaságok szabályozását jelenleg a cégnyilvánosságról, a cégeljárásról és a végelszámolásról szóló törvényben (továbbiakban Ctv.) találhatjuk.⁶⁴

⁶³ A közhasznú szervezetekről szóló 1997. évi CLVI. tv. 2. § g.) pontja

⁶⁴ 2006. évi V. törvény 9/F. §. Beiktatta 2013. évi CCLII. törvény. Hatályos 2014. III. 15-től.

II.3.2.2. A megjelölés használata a KSH által

A nonprofit szervezet megnevezést használja a központi statisztikai hivatal is e szektor statisztikájának elemzésekor. A központi statisztikai hivatal 1991 óta⁶⁵ vizsgálja a nonprofit szervezetek alakulását, – 1993 év óta rendszeresen –⁶⁶ amelynek indoka az, hogy ettől az időtől kezdve rohamosan megnőtt⁶⁷ ezen szervezetek száma, és azokat a tevékenységeket, amelyeket korábban önkormányzati vagy állami szervek láttak el, a későbbiekben nagyrészt nonprofit szervezetek vették át. A hivatal ezzel a felméréssel arra próbál választ adni, hogy a nonprofit szektornak milyen szerepe van, illetve lesz a jövőben. Az 1994 évben megjelent – 1993 évi adatokat tartalmazó - statisztikai közlemény⁶⁸ a nonprofit szektor definíciójának meghatározásakor a nemzetközi gyakorlatból indul ki, és három szükséges elemet határoz meg:

- a profit szétosztásának tilalma;
- a kormánytól való függetlenség;
- intézményesültség.

Ennek a definíciónak 1993 évben az egyesületek, az egyéb társadalmi szervezetek – szövetségek, körök, klubok, társaságok, kamarák etc. -, egyházak, alapítványok, valamint az 1993 évi módosítást követően a polgári törvénykönyvben megjelent új nonprofit formák, mint közalapítványok, köztestületek és közhasznú társaságok feleltek meg. Fontos megjegyezni, hogy ide sorolták a pártokat és politikai szervezeteket, holott a kormánytól való függetlenség, mint a nonprofit szektor definíciójának egyik eleme, eléggé vitatható ezeknél a szervezeti képződményeknél – emiatt ez később ki is került a KSH nonprofit szervezettel kapcsolatos vizsgálatának köréből. Az intézményesültség kritériuma alapján –

⁶⁵ HARSÁNYI László: Bemutatkozik a nonprofit kutatócsoport. Esély Társadalom és Szociálpolitikai folyóirat 1991/1 92-93. o. <http://www.esely.org/index.php?action=keres> Letöltés ideje: 2016. augusztus 22.

⁶⁶ http://www.ksh.hu/apps/meta.objektum?p_lang=HU&p_menu_id=110&p_ot_id=100&p_obj_id=QPG letöltés ideje: 2014. 10. 31.

⁶⁷ BOCZ János: Nonprofit szervezetek Magyarországon. Központi Statisztikai Hivatal. 1996. Budapest, 1998 11. o.: 1990 és 1995 között Magyarországon 19585 nonprofit szervezet alakult, míg 1949 és 1989 között 5335 db. 1990 és 1992 között az egyesületek száma másfélszeresére nőtt a korábbihoz képest.

⁶⁸ BOCZ János: Alapítványok és egyesületek. A nonprofit szektor statisztikája, Központi Statisztikai Hivatal, Budapest, 1994, Komáromi Nyomda és Kiadó Kft. 6. o.

bár nehézséget jelentett az értelmezése – csak azokat a szervezeteket vonták be a statisztikai megfigyelésbe, melyek önálló jogi személyként bejegyzett szervezetek voltak.

Az 1996-os adatokat bemutató összeállítás a nonprofit szektor jogi definíciójaként a hivatalosan bejegyzett nonprofit szervezetek regiszterében szereplő szervezeteket jelöli meg, így az alapítvány, közalapítvány, egyesület, az egyesülési jog hatálya alá tartozó egyéb társadalmi szervezet, munkáltatói, munkavállalói és szakmai érdekképviselői szervezet, köztestület, közhasznú társaság, egyház, párt és önkéntes kölcsönös biztosítópénztár. A jogi fogalom-meghatározás azonban nem esett egybe a statisztikai definícióval, mely a statisztikai megfigyelés körébe tartozó szervezeteket öleli fel, amelyből kimaradnak a pártok, az egyházak és az önkéntes kölcsönös biztosítópénztárak. A pártokat a már korábban jelzett aggály miatt hagyták ki a megfigyelési körből, mert a hatalom megszerzésére irányul az akaratuk, így a kormánytól nem függetlenek. Az egyházak vizsgálata hiányának indoka az volt, hogy rájuk nem vonatkozik a világi nonprofit szabályozás, míg az önkéntes kölcsönös biztosítópénztáraknál nem érvényesül a profitelosztás tilalma.⁶⁹ Egyébként a központi statisztikai hivatal a különböző vizsgálatok során a nonprofit szervezeteket két nagy kategóriába sorolta; az egyik ilyen csoport az alapítványok, a másik nagy csoport pedig a társas nonprofit szervezetek (ez utóbbi csoportba illik mindaz, ami nem alapítvány) volt.

A KSH által 2006-ban végzett 2005 évre vonatkozó adatfeldolgozás a nonprofit szektort tartalmi szempontból a következők szerint definiálja: minden olyan szerveződés, ahol érvényesül

- a profitelosztás tilalma, mely szerint a szervezetet nem profittermelés vezérli, és a profit a tagok között nem osztható fel;
- a kormányzati szektortól való függetlenség, tehát ezen szervezetek nem függenek a kormányzattól, sem jogilag, sem pedig intézményesen nem tartoznak az állami szférába;
- intézményesültség, azaz önálló jogi személyiség;
- önkormányzatiság;

⁶⁹ BOCZ, 1998. 13. o.

- öntevékenység, önkéntesség, amely azt jelenti, hogy a szervezetnek van egyfajta civil támogatottsága (pl. magánadományok, önkéntes munka).⁷⁰

A nonprofit szektor gazdasági és társadalmi fontosságának mértékét három mutatóval lehet leginkább érzékeltetni. Egyrészt a létrejött szervezetek száma, másrészt ezen szervezetek bevétele, harmadrészt a foglalkoztatottak száma.

1993-tól 2008-ig ezen mutatók alapján erős növekedés volt tapasztalható, 2008 és 2012 év között a növekedés mérséklődött, és 2012-ben volt egy kis visszaesés, de az is a gazdasági nonprofit szervezetek körében. 2012-ben a civil nonprofit szervezetek száma 65,3 ezer, melyből a 42,3 ezer társas nonprofit szervezet.⁷¹

A központi statisztikai hivatal a nonprofit szektoron belül elkülöníti a „klasszikus civil szervezeteket”, melyet a nonprofit szektor „alszektorának” nevez.⁷² Ennek indoka az, hogy határozott igény mutatkozik arra, hogy ezt a szektort a teljes nonprofit szektortól

⁷⁰ NAGY Renáta – SEBESTYÉN István – SZABÓ István: Nonprofit szervezetek Magyarországon. Központi Statisztikai Hivatal. Társadalmi Szolgálatok Statisztikai Főosztály. Szociális statisztikai osztály. 2005. 2007. 28. o.

⁷¹ Központi Statisztikai Hivatal: Statisztikai tükör, A nonprofit szektor legfontosabb jellemzői 2012-ben, 2013. VII. évfolyam 119. szám
https://www.google.hu/?gws_rd=ssl#q=statisztikai+t%C3%BCk%C3%B6r+nonprofit+2012 Letöltés ideje: 2016. augusztus 22.

⁷² Ez is azt támasztja alá, hogy a két fogalmat helytelen azonos megjelölésként használni.

elkülönítsék; ide sorolja a magánalapítványokat, valamint az egyesületeket. A teljes nonprofit szférában nyolc szervezet közül hét szervezet ebbe a klasszikus civil szektorba tartozik, tehát a nonprofit szektor legnagyobb részét teszik ki. A humán erőforrás területe az, amely vonatkozásban a szektor többi részétől lényeges eltérést mutat. A teljes nonprofit szektor mindössze 28 %-a dolgozik fizetett alkalmazottként ebben az alszektorban, viszont az önkéntes munka 94%-a ebben a szektorban realizálódik; innen adódik az „önkéntes szektor” elnevezés.

Az állam a támogatások mindössze 30%-át szánta civileknek, a magántámogatók pedig a támogatás 3/5-ét az egész nonprofit szektorhoz viszonyítva. A bevételi források között – a jórészt egyesületekből álló klasszikus civil szektor – a tagdíjaknak, valamint a személyi jövedelemadó 1%-ának van a legnagyobb jelentősége.⁷³

II.3.3. Összegzés

Összefoglalva a szakirodalom kísérleteit a szektor meghatározására, az alábbi következtést tudom levonni, és az alábbi kritériumokat határozom meg: a nonprofit szektor, civil társadalom, és harmadik szektor meghatározást egymás szinonimáinak tekintem, amelynek elsődleges jellemzője, az államtól való függetlenség, elsődleges profitszerzés, és profitszétosztás tilalma, önkormányzó szervezet, önkormányzó jelleg, hosszabb távú közérdekű vagy jótékony célkitűzés, valamint az önkéntes alapítás, illetve csatlakozás lehetősége. Másodlagos jellemzője pedig az önkéntesek részvétele a szervezet tevékenységében. Az elsődlegesen meghatározott jellemzők mindegyikének meg kell, hogy feleljen a szervezet ahhoz, hogy a szektorba tartozónak lehessen tekinteni.

A nem kormányzati szervek az előzőekhez képest csak annyiban különböznek, hogy egyrészt lényeges kritériuma az intézményesültség, másrészt a pártpolitikai és egyházi hitéleti tevékenység kizárása.⁷⁴

A nonprofit szervezetek alapvető kritériumainak az intézményesültséget, így jogi személlyé válást, a profitszétosztás tilalmát tekintem, tehát tulajdonképpen az állami

⁷³ Központi Statisztikai Hivatal: Statisztikai tükör, 2013 i.m.

⁷⁴ KUTI i.m. 14. old.

szervektől állami apparátustól elkülönült azon jogi személyeket, amelyek nyereségüket kizárólag saját tevékenységükre, céljaik elérésére fordíthatják, és nem oszthatják azt fel a tagok, alapítók, illetve a tulajdonosok között. A többi feltételnek véleményem szerint nem kell megfelelnie a jogi személyeknek ahhoz, hogy nonprofitnak tekinthessük azokat. Az önkéntesség és közjó szolgálata csak lehetőség az adott szervezet számára, nem biztos, hogy igénybe veszi önkéntesek munkáját, adományokat, illetve az sem biztos, hogy közhasznú tevékenységet folytat. Az önkéntességgel kapcsolatban fontos hangsúlyozni, hogy ez nem vonatkozik a létrehozás önkéntességére, nevezetesen itt ez a kritérium nem az önkéntes létrehozást jelenti, hanem az önkéntes csatlakozás lehetőségét. Az önkéntes létrehozás, mint a létesítés szabadságára vonatkozó alapelvet⁷⁵ minden jogi személy számára biztosítani kell.⁷⁶ Miután az egyház gazdálkodására az evilági jogi szabályozás nem terjed ki, ezért nem sorolom ezen szervezetek közé. A nonprofit gazdasági társaságokat mindenképp ide tartozónak tekintem, hiszen egyértelmű kritériuma a profitszétosztás tilalma.⁷⁷ Érdekes a helyzetük az egyesüléseknek, hiszen a KSH is, és a szakirodalom⁷⁸ egy része is nonprofit szervezetnek tekinti őket. Véleményem szerint csak abban az esetben tekinthető nonprofitnak, ha kizárólag kooperatív – koordinációs tevékenységet végez, és nincsen nyeresége. Ugyanis attól a pillanattól kezdve, hogy nyeresége keletkezik, az adózott eredményt szétoszthatja a tagok között, ekkor viszont már nem felel meg a profitelosztás kritériumának.

II.4. Civil szektor

Az egyesületekről szóló 1989. évi II. törvény az egyesületeket összefoglaló néven társadalmi szervezetként definiálta,⁷⁹ magának a jogi személynek a fogalmát pedig a Polgári Törvénykönyvben találhattuk.⁸⁰

⁷⁵ Ptk. 3:4.§

⁷⁶ Kivéve az államot, hiszen az is jogi személynek minősül. a Ptk. 3:405§. (1) bekezdése

⁷⁷ Bár a KSH a nonprofit gazdasági társaságokat nem csak ebben a szektorban veszi számításba, hanem a gazdasági társaságok mutatóinak felmérésekor is, ezért megtévesztő lehet. De ha a működési vizsgálat körét megnézzük, akkor láthatjuk, hogy a nonprofit gazdasági szervezetek ebbe a szektorba tartoznak.

⁷⁸ PAPP Tekla: Társasági jog, Lectum Kiadó 2011. NOCHTA Tibor: Társasági jog, Dialóg Campus Kiadó, Pécs, 2011.

⁷⁹ Egyesületi Törvény 2.§.

⁸⁰ Régi Ptk. 61.§.

2012. január 01-én hatályba lépő 2011. évi CLXXV törvény, az egyesülési jogról, a közhasznú jogállásról, valamint a civil szervezetek működéséről és támogatásáról szóló törvény már új gyűjtőfogalmat vezetett be a magyar jogrendszerbe; a civil szervezetet.⁸¹ E fogalmi kategória a civil társaságot, az egyesületet – a párt, szakszervezet és kölcsönös biztosítópénztár kivételével – valamint az alapítványt – a közalapítvány és a pártalapítvány kivételével - öleli fel. Ezeknek a szervezeteknek korábban nem volt gyűjtőfogalmuk. A civil társaságnak azért sem lehetett, mert ez az elnevezés is az új Civil Törvénnyel került be a magyar jogrendszerbe.⁸² Az egyesületnek, és alapítványnak, mint jogi személynek a definícióját egyébként jelenleg is a Polgári Törvénykönyvben⁸³ lelhetjük fel.

II.4.1. A civil szervezet fogalmának szükségessége

A mai értelemben vett civil szervezetekre korábban nem volt gyűjtőfogalom. Az egyesületeket nagyon sokáig a társadalmi szervezet elnevezéssel azonosították, így a jogalkotók is érezték az egyesülettel kapcsolatos elnevezés, meghatározás hiányát, ezért is tűzték ki célul a jelenleg hatályban lévő Civil Törvény elfogadása előtt, hogy az új jogszabály egyik legfontosabb feladata legyen a civil szervezet fogalmának definiálása. Az Egyesületi Törvény nem határozta meg a társadalmi szervezetek körét, arra csak következtetni lehetett. Annyit mondott ki, hogy a polgári jog alanyai az egyesülési jog alapján társadalmi szervezeteket hozhatnak létre. Megadta viszont a társadalmi szervezetek fogalmi kritériumait, mely az önkéntesség, önkormányzatiság, nyilvántartott tagság, alapszabályban meghatározott cél, és tagjai tevékenységét céljának elérésére szervezi.⁸⁴ Ilyen jogi személy, hogy társadalmi szervezet, semmilyen nyilvántartásban nem szerepelt, mint jogi személy nem létezett, egy gyűjtőfogalom volt. Társadalmi szervezetek csoportjába tartozott az egyesület, párt, szakszervezet, és a szövetség. A *társadalmi szervezetet* és *egyesületet* tehát sokszor egymással azonosították, pedig e két fogalom nem egy és ugyanaz, használatuk sokáig rendezetlen volt.

⁸¹ Civil Törvény 2. § 6. pontja

⁸² Maga a civil társaság, mint civil szervezet körébe tartozó identitás 2012. január 01-én, a törvény hatályba lépésekor került be a jogszabályba, de a definícióját csak a 2013. évi CXXIII. törvény 7. § (2) bekezdése iktatatta be. Hatályos 2014. III. 15-től. Civil Törvény 5/A. §

⁸³ Ptk. 3:63.§; 3:378.§

⁸⁴ Egyesületi Törvény 3.§ (1)

Az 1972-es módosítást követő Alkotmány,⁸⁵ valamint a Magyar Népköztársaság Polgári Törvénykönyve⁸⁶ is megkülönböztette e fogalmi kategóriákat. E szervezetekre eltérő szabályokat állapított meg, a leglényegesebb különbséget az jelentette, hogy a társadalmi szervezeteket jogszabály hívta életre, míg az egyesületek az alkotmányos alapjog mentén az alapszabály elfogadásával jöhettek létre az egyesületekről szóló 1970. évi 35. tvr. alapján, igaz, hogy az állam elismerésére már a szerveződés létszakaszában is szükség volt. A két fogalom szétválasztását enyhítette az, hogy a társadalmi szervezetekre az egyesületekre irányadó szabályozást rendelte alkalmazni,⁸⁷ hiszen ebből sejteni lehetett, hogy nem ugyanarról a meghatározásról van szó. A társadalmi szervezeteket létrehozó jogszabályok nem mindig voltak egyértelműek, így külön bírói gyakorlat alakult ki a két szervezet közötti különbségtételre.⁸⁸ Később a társadalmi szervezet megjelölés az Alkotmányból már kimaradt, valamit 1994. január 1. napját követően a Ptk. is elhagyta, és az egyesülési törvényben került szabályozásra, az előbb meghatározottak szerint, gyűjtőfogalomként. E két törvény innentől kezdve oda-vissza utalt egymásra, hiszen a Ptk. a társadalmi szervezetekre az egyesületekre vonatkozó szabályokat rendelte alkalmazni,⁸⁹ míg az egyesülési törvény az egyesületekre a társadalmi szervezetekre irányadó szabályokat – természetesen az egyesülési törvény alkalmazása során.⁹⁰ Az egyesületeket tehát a társadalmi szervezetekkel kezdték el azonosítani, és fordítva, pedig két különböző kategóriáról van szó, ahol a társadalmi szervezet volt a nagyobb halmaz, és ezen belül helyezkedtek el az egyesületek.⁹¹

A KSH felmérései is a fogalom hiányát támasztották alá, hiszen a nonprofit szektoron belül a civil szervezeteket alszektornak nevezték. A korábban használt társadalmi szervezet, nonprofit szektor terminológia értelmezési kerete – mint ahogyan azt az előbbieken felvázoltam - különböző körülményektől függően változott. A jogalkalmazási-jogértelmezési problémák rámutattak arra, hogy szükség lenne, egy új gyűjtőfogalom

⁸⁵ 1949. évi XX. törvény a Magyar Népköztársaság Alkotmánya – 1988-ban hatályos szöveg – 4. § és 65. §.

⁸⁶ régi Ptk. – 1988-ban hatályos szövege – 68-70. §§-ai tartalmazták a társadalmi szervezetekre vonatkozó szabályokat, 71-80. §-ai pedig az egyesületekre vonatkozó szabályokat.

⁸⁷ régi Ptk. – 1988-ban hatályos szövege – 58. §.

⁸⁸ Sárközy Tamás: A jogi személyek egyes fajtái In: (Szerk:Eörsi Gyula – Gellért György), A polgári Törvénykönyv magyarázata. I. kötet, Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1981

⁸⁹ régi Ptk. – 1994 január 01-től hatályos – 64. §.

⁹⁰ Egyesülési törvény 4/A. §.

⁹¹ CSEHI Zoltán: A jogi személyek szabályozása az új magyar Polgári Törvénykönyv tervezeteiben – egy kísérlet eddigi története, Polgári Jogi Kodifikáció 2008/5-6, 4- 13. o.

kialakítására, a sokszor meghatározatlan tartalmú társadalmi szervezet kifejezés helyett. Ennek eredményeképpen az új Civil Törvény kialakított egy új terminológiát, és a civil szervezet elnevezést használja. A jelenleg hatályos Civil Törvény szerint a civil szervezet a civil társaság, az egyesület - a párt, szakszervezet és kölcsönös biztosítópénztár kivételével -, valamint az alapítvány - a közalapítvány és pártalapítvány kivételével.⁹² Tehát pontosan felsorolja, mely szervezeteket tekint civil szervezetnek, de összefoglaló definíciót – mint azt a társadalmi szervezettel tapasztalhattuk – nem ad. Az ide sorolandó egyes jogi személyek meghatározását a Polgári Törvénykönyvben, valamint a Civil Törvényben találhatjuk. A jogalkotó a civil szervezet elnevezést így a meghatározott jogi szervezeti formákra használja. Véleményem szerint ez a szervezeti forma szerinti felsorolás biztonságot nyújt, rövid, és egyértelmű határokat jelöl, nem lehet tévedni a tekintetben, hogy mely szervezetek tartoznak e körbe.

II.4.2. Civil szervezet kritériumai

A civil szervezet kritériumait az alábbiakban tudom összefoglalni:

- profitszétosztás tilalma, és a gazdasági tevékenység végzésének kizárása teljesen, vagy elsődlegesen;
- szerződés, alapszabály, vagy alapító okirat alapján jönnek létre, szervezett keretek között működnek;
- szervezethez csatlakozás kötelezettségének kizárása;
- pártpolitikai, egyházi, hitéleti tevékenység kizárása;
- tartós, hosszú távú cél, melynek középpontjában akár közvetlenül, akár közvetetten a közjó szolgálata, valamilyen közérdekű cél, a civilek, polgárok életének megkönnyítése, segítése, jobbra tétele bármely társadalmi területen.

Ha nem jogi szervezeti megközelítésből nézzük a civil szervezeteket, akkor a következőképpen jellemzem. Megmutatja, hogy az emberek, mint civilek, hogyan vehetik kézbe saját környezetük jobbá tételét, olyan ügyeket, célokat szolgálva, amelyek bár társadalmunk fontos részét képezik – hiszen olykor állami, önkormányzati hatáskörbe tartozó feladatok elvégzéséről van szó – mégsem jut elég idő, figyelem, szándék rájuk.

⁹² Civil Törvény 2. § 6. pontja

Legtöbbször elhivatottságból, a változtatás, a segítség erős szándékától vezérelve hoznak létre ilyen szervezeteket, és kevés pénzből, tenni akarásból táplálkozva, nonprofit, azaz haszonszerzési cél nélkül léteznek.

Összehasonlítva a nonprofit szektorral, megállapítható, hogy a nonprofit szektornak egy részét képezik csak a civil szervezetek, tehát valamennyi civil szervezet nonprofit, de nem valamennyi nonprofit szervezet lesz civil. Ebből következik, hogy a civil szervezetekre helyesen alkalmazható a nonprofit elnevezés, azonban fordítva vigyáznunk kell, hiszen csak kevés nonprofit szervezetet hívhatunk egyben civil szervezetnek is.

II.5. Közhasznú szervezetek

A közhasznúság, mint jelző szintén nagyon elterjedt a hétköznapiakban, és sokszor a nélkül használják őket, hogy ismernék a jelentéstartalmát, így sokszor olyan szervezetekre, akik egyébként nem is jogosultak e jelző használatára. A közhasznú jelentése nem jogi értelemben, „mindenki számára hasznos”, „közérdeket szolgáló”.⁹³ A közérdek jelentése pedig „a társadalom, a közösség java, közös érdeke.”⁹⁴ Jogi értelemben ezt a jelzőt csak azok a szervezetek használhatják, akik a mindenkori jogszabályi feltételeknek megfelelnek. A gazdasági és társadalmi változások folytán természetesen a közhasznúsági jelzőnek való megfelelés törvényi háttere is átalakult. Ahhoz, hogy jogi jelentését megértsük, szükségesnek tartom mind a korábbi, mind a jelenlegi szabályozás részletesebb ismertetését. A jelző közelebbi vizsgálata során ismertetem az ezzel kapcsolatos előnyöket is, hogy miért is lehetett, vagy lehet hasznos egy szervezet számára, hogy ezt a státuszt elnyerje, hiszen csak ekkor kaphatunk teljes képet arról, hogy valójában melyek a közhasznú szervezetek.

II.5.1. Közhasznúság szabályozása a kezdetektől a Civil Törvény hatálybalépéséig

A gazdasági stabilizációs program következtében csak 1996-ban fogalmazódott meg az az igény, amely rendezni kívánta az államháztartás és a közcélú szervezetek viszonyát, és így

⁹³JUHÁSZ József – SZŐKE István – O. NAGY Gábor – KOVALOVSKY Miklós: Magyar értelmező kéziszótár, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1982. 789. o.

⁹⁴JUHÁSZ – SZŐKE – O. NAGY – KOVALOVSKY, 1982. 789.

egy szigorúbb szabályozást vezetett be a civil szervezetek életébe. Ekkor készült az ágazati törvényjavaslat, melynek következtében a civil szabályozás újabb fordulóponthoz érkezett. 1997. utolsó parlamenti munkanapján elfogadta az Országgyűlés a közhasznú szervezetekről szóló 1997. évi CLVI. törvényt (továbbiakban Kszt.). Ezzel megszületett a jogi értelemben vett „közhasznú” terminológia, sőt, a törvény különbséget tett közhasznú és kiemelkedően közhasznú szervezet között. Ez a jogállás egyrészt jogokat, másrészt kötelezettségeket tartalmazott. Jogosultságnak nevezhetjük az állami támogatáshoz való jogot, kötelezettségnek pedig az átlátható közhasznúsági feltételeknek való elégtételt a civil szervezetek részéről. A civil szervezetek körében ekkor bekövetkezett robbanásszerű növekedés⁹⁵ – ekkor már ötvenezer körüli szervezetről beszélünk, 250 milliárd forintos bevétellel – elodázhatatlanná tette a törvényi keretet. Az időközben végbement gazdasági és társadalmi változások messzemenően hatással voltak a civil társadalomra. Már eddig is többféle jelzőt használtak a szóban forgó szervezetekre. A közhasznú jelző egyesítette magában a szektor társadalmi megítélését, és a gazdálkodást is, de közhasznú jelzőt csak az a nonprofit szervezet használhatott, aki a Kszt. hatálya alá bejelentkező, annak a következményeivel élő szervezet volt.⁹⁶

A Kszt. azonban nem fogta át az egész nonprofit szektor gazdálkodását, működését, kedvezményeit, hanem megelégedett azzal, hogy a nonprofit szféra keretein belül egyfajta minősítési rendszert vezetett be, amely tulajdonképpen kiegészítette a szektor eddigi szabályozását. A működési szabályokat továbbra is külön jogszabályok határozták meg. Nemes András a következőképpen fogalmazta meg a Kszt. lényegét egy mondatban: „A törvény meghatározott szervezetek számára lehetőséget biztosít arra, hogy bizonyos többletkövetelmények – önkéntes elhatározásuk alapján történő – teljesítése esetén, kérelmükre, többletkedvezményre jogosító szervezeti státuszt szerezhessenek.”⁹⁷

⁹⁵ Az alapítvány intézménye 1987-ben került vissza a Polgári Törvénykönyvbe, az 1989 évi egyesületi törvény az egyesülési jognak nyitott szabad szervezkedési lehetőséget, 1993 óta ismertek olyan új típusú szervezetek, mint a közalapítvány, köztestület.

⁹⁶ Ebben az időszakban egyébként több olyan jogszabály is született, mely a közcélú szektor működését kívánta megerősíteni. Ezek közül kiemelném a személyi jövedelemadó meghatározott részének az adózó rendelkezése szerint történő 1%-os felajánlását a közhasznú szervezet részére, mely az 1996. évi CXXVI. törvényben, az úgynevezett 1%-os adófelajánlási törvényben került szabályozásra.

⁹⁷ NEMES András: A közhasznú szervezetekről szóló törvényről (egy bővített mondatban) Acta Humana 1998 31. szám 77-90. o. 77. o.

A Kszt. hatálybalépése után, a már működő civil szervezetnek azt kellett tisztáznia, hogy azon szervezettípusok közé tartozik-e, amelyet a jogszabály felsorol,⁹⁸ illetve olyan tevékenységet⁹⁹ folytat-e, amely alapján kérheti a szervezet közhasznúvá nyilvánítását. A szervezettípusok meghatározásánál fontos szempont volt, hogy a törvény hatálya alá tartozó szervezetek lehetőleg távol essenek a politikai színtértől, és kizárólag olyan szervezetek legyenek, melyek a civil szféra önszerveződéseit valósítják meg, de még csak közvetett módon sem játszanak szerepet a politikai hatalomban.¹⁰⁰ A bírói gyakorlatból erre jó példa az az ítélet, mely kimondta, hogy a létesítő okiratnak nem elegendő azt

⁹⁸ társadalmi szervezet, kivéve a biztosító egyesületet, a politikai pártot, valamint a munkáltatói és a munkavállalói érdekképviselői szervezetet, köztestület, ha a létrehozásáról szóló törvény azt lehetővé teszi, országos sportági szakszövetség, alapítvány, közalapítvány, nem költségvetési szervként működő felsőoktatási intézmény, közhasznú tevékenységet ellátó szociális szövetkezet, nonprofit gazdasági társaság, európai területi együttműködési csoportosulás, a Magyar Felsőoktatási Akkreditációs Bizottság, a Felsőoktatási és Tudományos Tanács, a Magyar Rektori Konferencia, vízitársulat- 2011. XII 31.-én hatályos törvényszöveg

⁹⁹ 1. egészségmegőrzés, betegségmegelőzés, gyógyító, egészségügyi, rehabilitációs, tevékenység;

2. szociális tevékenység, családsegítés, időskorúak gondozása;

3. tudományos tevékenység, kutatás;

4. nevelés és oktatás, képességfejlesztés, ismeretterjesztés;

5. kulturális tevékenység;

6. kulturális örökség megóvása;

7. műemlékvédelem;

8. természetvédelem, állatvédelem;

9. környezetvédelem;

10. gyermek- és ifjúságvédelem, gyermek- és ifjúsági érdekképviselő;

11. hátrányos helyzetű csoportok társadalmi esélyegyenlőségének elősegítése;

12. emberi és állampolgári jogok védelme;

13. a magyarországi nemzeti és etnikai kisebbségekkel, valamint a határon túli magyarsággal kapcsolatos tevékenység;

14. sport, a munkaviszonyban és a polgári jogi jogviszony keretében megbízás alapján folytatott sporttevékenység kivételével;

15. közrend és közlekedésbiztonság védelme, önkéntes tűzoltás, mentés, katasztrófaelhárítás;

16. fogyasztóvédelem;

17. rehabilitációs foglalkoztatás;

18. munkaerőpiacon hátrányos helyzetű rétegek képzésének, foglalkoztatásának elősegítése - ideértve a munkaerő-kölcsönzést is - és a kapcsolódó szolgáltatások;

19. euroatlanti integráció elősegítése;

20. közhasznú szervezetek számára biztosított - csak közhasznú szervezetek által igénybe vehető - szolgáltatások;

21. ár- és belvízvédelem ellátásához kapcsolódó tevékenység;

22. a közforgalom számára megnyitott út, híd, alagút fejlesztéséhez, fenntartásához és üzemeltetéséhez kapcsolódó tevékenység;

23. bűnmegelőzés és az áldozatvédelem.

24. elektronikus közszolgáltatások alapszolgáltatásként történő biztosítása – 2011. XII. 31.-én hatályos törvényszöveg

¹⁰⁰ EBH2001. 538.: Politikai párt mint egyszemélyes alapító, illetve tulajdonos által működtetett közhasznú társaság jogszerűen nem igényelheti közhasznú szervezetenkénti minősítését.

tartalmaznia, hogy az adott szervezet nem folytat közvetlen politikai tevékenységet, hanem azt is szükséges belefoglalni, hogy pártoknak anyagi támogatást nem nyújt.¹⁰¹

Voltak olyan szervezetek, amelyeknek kötelező volt kérni a közhasznúvá nyilvánítást; ilyenek az államháztartás alrendszeréből származó vagyon felhasználásával alapított szervezetek, valamint azok, akik rendszeres költségvetési támogatásban részesültek.¹⁰² Ez tulajdonképpen kivétel volt a főszabály alól, ugyanis ezeknek a szervezeteknek nem volt választási lehetőségük, 1998. június 1. napjáig nyilvántartásba vételi kötelezettségüknek eleget kellett tenniük. Amennyiben ezt elmulasztották, a szervezet támogatásának folyósítását fel kellett függeszteni, sőt a szervezet megszüntetése is kérhető volt. A törvényalkotó azt kívánta ezzel elérni, hogy azok a szervezetek, amelyek részesülnek költségvetési juttatásból, feleljenek meg a többletkövetelményeknek. Tulajdonképpen felfogható úgy is, hogy a jogszabály létrehozott egy újabb megszüntetési okot. A közhasznú jelző szerinti módosítást a nyilvántartást végző bíróságnál kellett kérni, amellyel együtt a létesítő okiratot is módosítani kellett a Kszt.-nak megfelelően, valamint nyilatkozni kellett, hogy az adott szervezet a közhasznú, vagy a kiemelkedően közhasznú jelzőt választotta – e.

A közhasznú szervezetnek azon túlmenően, hogy a jogszabály által felsorolt szervezetek valamelyikébe kellett tartoznia, valamint a jogszabály mellékletében felsorolt valamely tevékenységi kört kellett, hogy folytassa, további két feltételnek kellett megfelelni. Az egyik, hogy a szervezet létesítő okiratában jelölje meg, a szervezet milyen tevékenységet folytat, vagy kíván folytatni, és hogy ez a tevékenység szolgáltatásaiból nem csak kizárólag a tagok, hanem a szervezet tagjain kívül más személy is részesülhet. A bírói gyakorlat értelmezése szerint az alapszabályban rögzíteni kell a közhasznú szolgáltatást élvezők személyi körét, továbbá azt, hogy ha az egyesület alapszabálya zártkörű tagságot ír elő, attól még a szolgáltatás igénybevételére nem csak az egyesület tagjai jogosultak.¹⁰³

További feltétel volt, hogy a szervezet vállalkozási tevékenységet csak a közhasznú tevékenység céljainak megvalósítása érdekében, azokat nem veszélyeztetve végezhetett; ezt a létesítő okiratnak garantálnia kellett, amely feltételt a bírói gyakorlat ítéleteivel

¹⁰¹ LB Kny. V. 28. 897/1998.

¹⁰² Kszt. 27. §. közlönyállapot

¹⁰³ LB. Kny. II. 28.766/1998. LB. Kny. II. 28.880/1999., . LB. Kny. III. 37.081/2000 (BH2000. 469.)

szintén alátámasztott.¹⁰⁴ A szervezet gazdálkodása során elért eredményét nem oszthatta fel, és azt kizárólag a létesítő okiratban meghatározott tevékenységre fordíthatta. A jogalkalmazásból megemlíthető ítéletek közül kiemelném azt, amelyik kimondta, hogy az alapító okiratnak egyértelmű rendelkezést kell tartalmaznia arra nézve, hogy az alapítvány a gazdálkodása során elért eredményt nem osztja fel.¹⁰⁵ Végül a létesítő okiratnak ki kellett mondania, hogy az érintett szervezet politikai tevékenységet közvetlen nem folytat, pártoktól szervezetileg független, és azoknak anyagi támogatást nem nyújt.

II.5.1.1. Kiemelkedően közhasznú szervezetek

A kiemelkedően közhasznú szervezeteknek az előzőeken túl további követelményeknek kellett eleget tenniük. Egyrészt a létesítő okiratának tartalmaznia kellett, hogy olyan közfeladatot lát el, amelyről törvény, vagy törvény felhatalmazása alapján más jogszabály rendelkezése szerint valamely állami szervnek, vagy helyi önkormányzatnak kell gondoskodnia.¹⁰⁶ Ebből arra lehetett következtetni, hogy közfeladat az a feladat, amelynek ellátásáról jogszabály szerint az államnak vagy a helyi önkormányzatnak kell gondoskodnia. A szabályozás látszólag teljesen egyértelmű, azonban a jogalkalmazói gyakorlatban találhattunk számos olyan példát, amely azt mutatta, hogy a szabályokat többféleképpen is értelmezték. Első kérdésként az merült fel, hogy mennyire legyen konkrét az adott jogszabály.¹⁰⁷ A kialakult gyakorlat ezen a téren azt tükrözte, hogy a létesítő okiratok megjelöltek ugyan valamilyen jogszabályhelyet, de gyakran csak általánosságban, mely nem tartalmazta konkrétan az adott feladatot.¹⁰⁸ A Legfelsőbb Bíróság ezzel összefüggésben kimondta, hogy az idézett jogszabályhelynek azt a konkrét kötelezettséget kell megjelölnie, amely az önkormányzati, vagy az állami szerv kötelező feladata lenne.¹⁰⁹ Gyakran előfordult az is, hogy kiemelkedően közhasznú tevékenységként

¹⁰⁴ LB Kny. IV. 35. 206/2001, EBH1999. 174.

¹⁰⁵ LB Kny. IV. 35.647/1999.

¹⁰⁶ Kszt. 4.§

¹⁰⁷ BECK Tünde: A kiemelkedően közhasznú tevékenység, avagy a meghatározott közfeladat. Ügyészek Lapja. 2005/1 5-11. o.

¹⁰⁸ Például gyakran került megjelölésre az Önkormányzati törvény 8. § (1) bekezdése, mely szerint a települési önkormányzat feladata a helyi közszolgáltatások körében különösen a településfejlesztés, a településrendezés, az épített és természeti környezet védelme, a lakásgazdálkodás, a vízrendezés, csapadékvíz elvezetés, csatornázás, stb.. Ez a felsorolás két okból sem volt alkalmas a tevékenységi kör megjelölésére: egyrészt általános megfogalmazásokat tartalmazott, másrészt pedig nem csak kötelező feladatköröket sorolt fel, hanem önként vállalható feladatokat is tartalmazott.

¹⁰⁹ LB Kny. IV. 35.670/2002

a kötelezően elvégzendő feladatok támogatását tűzték ki célul az adott szervezetek. Itt is egységesnek és egyértelműnek mondható a bírói gyakorlat, mely szerint a feladat ellátásának támogatása a kiemelkedően közhasznú státusz elnyeréséhez nem elégséges.¹¹⁰

A közfeladatok elvégzésénél meg kellett még említeni azt az esetet, amikor a szervezet olyan közfeladatot kívánt ellátni, amelyet jogszabály kizárólag állami, önkormányzati szervezeteknek testált. Amennyiben a jogszabályhelyből egyértelműen kitűnt, hogy azt kizárólag a megnevezett szervezet láthatja el, fel sem merülhetett, hogy azt kiemelkedően közhasznú szervezet végezze.¹¹¹

A Kszt.-ben megfogalmazott közfeladatra vonatkozó követelmény meghatározása egyébként rendkívül hasonlít a Ptk.-ban akkor szereplő közfeladat fogalmához.¹¹² Ezt a fogalmat a köztestületre és a közalapítványra vonatkozó szabályoknál találhatjuk meg. Mindkét testület közfeladat ellátására volt köteles. A jogalkotó a köztestületnél nem határozta meg a közfeladat fogalmát, csupán a magyarázatban találhatunk egy fél mondat utalást rá, miszerint közfeladat az, amely feladatot korábban az állam, vagy a helyi önkormányzat látott el, vagy kellett volna ellátnia. A közalapítványnál már magában a normaszövegben határozta meg a jogalkotó, hogy mit ért közfeladat alatt, de csakis a közalapítvány vonatkozásában. E szerint is az a feladat közfeladat, amely állami vagy helyi önkormányzati feladat, és amelynek ellátásáról is az államnak, illetőleg a helyi önkormányzatnak kell gondoskodnia, méghozzá jogszabály alapján. A két fogalom azonban csupán hasonló, de nem fedte egymást teljes mértékben. Ugyanis pont a konkrét állami vagy önkormányzati feladatként való megjelölés különböztette meg őket, tehát hogy nem általánosságban beszélt a feladatkörről, hanem kötelezően, az adott állami vagy

¹¹⁰ EBH2000. 283. Ha az alapítvány nem maga lát el közfeladatot, kiemelkedően közhasznú szervezetnek nem minősíthető. Az alapító okirata az óvodai, iskolai nevelés javítását, elősegítését, támogatását tűzte ki célul, amely nem felel meg a kiemelkedően közhasznú jelzőnek, hiszen magának az alapítványnak kellene fenntartani az óvodát, iskolát. BH2001. 451. Ebben az esetben az alapítvány egy kórház intenzív osztályának tudományos tevékenysége, szakmai továbbképzésének segítségét vállalta magára.

¹¹¹ Ilyen volt például a közterület-felügyeletről szóló 1999. évi LXIII. törvény, mely 1. § (1) bekezdése szerint a közterületi rend és tisztaság védelméről a települési önkormányzat közterület-felügyelet, illetőleg közterület-felügyelő útján gondoskodhat. A (2) bekezdésben meghatározza pontosan azokat az önkormányzati testületeket, amelyek belső szervezeti egységként, vagy önálló költségvetési szervként létrehozhatnak közterület-felügyeletet, ezen elnevezéssel.

¹¹² régi Ptk. 74/G§. (2) bek hatály: 1997. 08. 26-tól. E szerint közfeladat (2) Az (1) bekezdés alkalmazásában közfeladatnak minősül az az állami vagy helyi önkormányzati feladat, amelynek ellátásáról - jogszabály alapján - az államnak vagy az önkormányzatnak kell gondoskodnia. A közalapítvány létrehozása nem érinti az államnak, illetve az önkormányzatnak a feladat ellátására vonatkozó kötelezettségét.

önkormányzati szerv által elvégzendő feladatként jelölte meg. A közfeladat fogalma tehát a feladatkijelölés címzettjében és jogforrási szintjében is különbözött.

2002-ben a kiemelten közhasznú szervezetek vizsgálata kapcsán részben megoldódott az a korábban felmerült értelmezési kérdés, hogy ha ilyen szervezet a közfeladat ellátásáért felelős szervvel párhuzamosan végzi a jogszabályban előírt közfeladatát, akkor kell – e szerződést kötnie a szolgáltatásra. Ennek a kérdésnek abból a szempontból volt jelentősége, hogy ha egy jogszabályban konkrétan megjelölt szervezetnek kell ellátnia egy meghatározott tevékenységet, akkor a szervezet felelős lesz-e a feladat végrehajtásáért. Ha ezen feladat áthárítására az állami, önkormányzati szervezetnek lehetősége van, és azt átadja egy kiemelten közhasznú szervezetnek, attól még felelős lesz a feladat végrehajtásért. Nyilvánvaló, hogy a felelősségét nem terhelheti át egy másik szervezetre azért, mert az elvállalta az állami, önkormányzati feladat ellátást. Miután ezt a kérdéskört jogszabály nem rendezi, ezért elengedhetetlen, hogy a szervezetek egymás között szerződést kössenek, hiszen valamilyen módon ellenőrizni is kell a tevékenység végrehajtását, mert annak felelőssége az állami, önkormányzati szervvé marad. Ezért merült fel a kérdés, hogy akkor is kell – e szerződést kötniük az említett szervezeteknek, ha egymás mellett, párhuzamosan végzik az adott tevékenységet. A vizsgálat kimutatta, hogy ezen a területen az a gyakorlat alakult ki, hogy nem kötnek egymással szerződést a szervezetek. Ezt a gyakorlatot a Legfőbb Ügyészség összefoglaló jelentésében nem kifogásolta, és megállapította, hogy a szerződés ügyészi eszközökkel nem kikényszeríthető. Ugyanakkor megállapítást tett arra vonatkozóan, hogy vannak olyan közfeladatok, amelyek kizárólag csak szerződéskötés keretében láthatók el.¹¹³ Erre vonatkozóan csak példálózó felsorolást adott, így a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény 30. § - a felhatalmazza a helyi önkormányzatokat, hogy személyes gondoskodást nyújtó szolgáltatásokat szerződés alapján lássák el. Miután itt jogszabály kötelezően kimondta a szerződés megkötését, így attól eltekinteni nem lehetséges, tehát a közfeladat átvállalása kizárólag szerződéssel megoldható.¹¹⁴

¹¹³ BECK, 2005. 9. o.

¹¹⁴ BECK, 2005. 10. o.

Kiemelkedően közhasznú szervezet esetében további feltétel volt, hogy a gazdálkodásával és működésével kapcsolatos legfontosabb adatait nyilvánosságra hozza helyi vagy országos sajtó útján.¹¹⁵ A további feltételek a közhasznú szervezetek működésének törvényességét áttekinthetőségét voltak hivatottak szolgálni. Ezen feltételek két csoportra oszthatók, egyrészt a belső szervezeti felépítést és működést meghatározókra, másrészt a nyilvánossági követelményeknek való megfelelést biztosítókra. A belső szervezeti működésre vonatkozóan a jogszabály nem határozott meg konkrétan követendő szabályokat, csupán a szabályozási tárgyakat, illetve azok minimumát jelöli meg, például, hogy milyen gyakran kell a legfőbb szervet összehívni, a vezető tisztségviselők összeférhetetlenségére vonatkozó rendelkezésekre vonatkozóan tartalmazzon a létesítő okirat szabályozást.¹¹⁶ A nyilvánossági követelményekkel összefüggésben a törvény konkrétan felsorolta azokat a kritériumokat, amelyet a létesítő okiratnak, vagy annak felhatalmazása alapján kiadott belső okiratnak tartalmaznia kellett.¹¹⁷

Amennyiben működése után a Kszt-ben meghatározott feltételek már nem állottak fent, ugyanilyen módon lehetett kérni a közhasznúság törlését az adott bíróságtól.¹¹⁸

A módosítással kapcsolatban meg kell jegyezni, hogy a jogi norma szerint voltak olyan elemek a létesítő okiratban, amelyek nem módosíthatók, – például a szervezet neve, célja¹¹⁹ – de különös figyelemmel kellett lenni a következőkre: politikamentesség, pártfüggetlenség, nonprofit gazdálkodási elv rögzítése, a vállalkozás szabályainak meghatározására, felügyelő szerv létrehozása, összeférhetetlenségi szabályokra, nyilvántartási és beszámolási kötelezettségekre, valamint ezek megfogalmazására.

A törvény szerinti módosítás átgondolására a jogalkotó tulajdonképpen határtalan időt szabott, akik azonban 1998. június 1. napja előtt kérték közhasznúvá történő nyilvántartásba vételüket, azok a szervezetek ennek előnyeit visszamenőleg, 1998. január

¹¹⁵ Kszt. 5.§ b. pontja.

¹¹⁶ Kszt. 7.§ (1) Több bírósági döntés is született ezzel összefüggésben: EBH2000. 280. Közhasznú szervezet szervezeti és működési szabályát a bíróságnak be kell mutatni. BH 2000. 229. Jogszabálysértő a társadalmi szervezet közhasznúvá nyilvánítására, ha az alapszabály nem tartalmazza a vezetőség létszámára, ülésezésének gyakoriságára, határozatképességére, határozathozatalára, közgyűlésére, és a vezetőség összehívásának rendjére, működésére vonatkozó szabályokat.

¹¹⁷ Kszt. 7.§.(2) bek.

¹¹⁸ Kszt. 22.§ (4) bek.

¹¹⁹ A bírói gyakorlat azonban ez alól is tett kivételt EBH2000. 374. Az alapítványi célok az eredeti célok hatékonyabb érvényesülése érdekében módosíthatók.

1. napjától élvezhették.¹²⁰ A közhasznúsági jelző felvétele azonban természetesen nem volt kötelező, csak lehetőség. Annak köszönhetően azonban, hogy a közhasznú szervezetek szabályozottabb, ellenőrizhetőbb szervezetekké váltak, várható volt, hogy támogatások odaítélésénél, közhasznú szerződések megkötésénél, önkormányzati feladatok kihelyezésénél inkább ezeket a szervezeteket helyezik előtérbe. Tehát azoknak a szervezeteknek, akik nem éltek ezzel a lehetőséggel, a többletkedvezményekről le kellett mondani. Ez olyan szervezet számára volt könnyen vállalható, amely sem adóköteles jövedelemre, sem támogatásra nem tarthatott igényt, így a kedvezmények nyújtotta előnyök igénybevételére egyébként sem számíthatott volna, hiszen arra nem lett volna reális esélye.

A Kszt. nem érintette a szervezetek létesítésére vonatkozó hatályos jogszabályokat, új szervezet létrehozásánál azonban az új törvény tartalmi és formai előírásait is figyelembe kellett venni a létesítő okirat megfogalmazásánál.

A Kszt. törvény hatálybalépése számos újítást hozott a nonprofit szervezetek területén. Bővültek a szektor forrásai, a törvény hatálya alá tartozó szervezetek olyan kedvezményeket vehettek igénybe, amelyet korábban csak bizonyos szervezetek tudtak. E kedvezmények úgynevezett közbevételi kedvezmények voltak, hiszen a szervezeteknél maradó költségvetési bevételekről, helyi adókról, vámokról, illetékekről szóltak. A kedvezményeket a különböző adójogi, illeték, vámszabályok határozták meg. A jogszabály elismerte a nem pénzbeli támogatásokat¹²¹ is, amelyeket nevesít is – dologi adományok, értékpapírok, szellemi tulajdon, etc. formájában.

II.5.1.2. Közhasznú szervezeteket megillető kedvezmények a Civil Törvény hatálybalépéséig

A közhasznúsági jelző egyrészt adójogi szempontból adott kedvezményeket, de nem közvetlenül a nonprofit szervezetnek, hanem az azt támogató jogi személynek. A jelzőből a pályázatokon való részvételnél, szerződéses partnerválasztásnál kovácsolhatott előnyt a civil szervezet. A Kszt. három adományozási formát ismert el, és

¹²⁰ Kszt. 27.§.

¹²¹ Kszt. 26.§ 20. h) nem pénzbeli támogatás: vagyoni értékkel rendelkező forgalomképes dolog, szellemi alkotás, illetve vagyoni értékű jog részben vagy egészben, véglegesen vagy ideiglenesen történő teljesen vagy részben ingyenes átruházása vagy átengedése, illetve szolgáltatása biztosítása

rendelt azokhoz adómentességet, illetve adókedvezményt az egyes adótörvények szabályaira utalva. Így a közhasznú szervezet által - cél szerinti juttatásként - nyújtott szolgáltatás igénybevevőjét a kapott szolgáltatás után személyi jövedelemadó mentesség, a közhasznú szervezet támogatóját a közhasznú szervezetnek - létesítő okiratban rögzített céljaira - adott támogatás (szűk értelemben vett adomány) után megillető társasági adókötelezettséget érintő kedvezmény, illetve személyi jövedelemadó kötelezettséget érintő kedvezmény, tartós adományozás¹²² esetén e támogatót a támogatás második évétől külön illette meg.

A társasági adóról és az osztalékadóról szóló 1996. évi LXXXI. törvény az adományt¹²³ *adózás előtti eredményt csökkentő tényezőként* ismerte el, és jelentős kedvezményt¹²⁴ biztosított azon jogi személyek számára, amelyek társasági adófizetési kötelezettség alá estek. A jogalkotó a visszaéléseket azzal a szabályozással próbálta megakadályozni, hogy nem volt érvényesíthető kedvezmény abban az esetben, ha az adomány nem, vagy csak látszólag szolgálja a külön törvényben meghatározott közhasznú célt, illetve e kedvezményen túl vagyoni előnyt jelent az adományozónak, illetve vele a Tao. törvényben meghatározottak szerint összefonódásban lévő személyek számára.

Azt, hogy mit is jelentett ez valójában, példával lehet jól illusztrálni. Ha egy gazdasági társaságnak az adózott évben 50 millió forint eredménye volt, és közhasznú szervezetet támogatott az előbbieken felsorolt valamelyik formában, akkor ezt az eredményt maximum 10 millió forinttal tudta csökkenteni. Amennyiben 5 millió forint volt az adomány értéke, akkor az első évben ennyi összeggel, a másodikban viszont már 120%-

¹²² Kszt. 26.§ 20. n) A tartós adományozás szerződéses kapcsolatot jelent az adományozó és a megadományozott között. A pénzbeli adomány akkor minősül tartós adománynak, ha az adományozó a közhasznú szervezettel kötött írásbeli szerződésben vállal kötelezettséget arra, hogy az adományt legalább négy évig, évente legalább egy alkalommal azonos vagy növekvő összegben, ellenszolgáltatás nélkül adja a közhasznú szervezetnek.

Tao. Törvény 4.§ 1/A a) a közhasznú szervezet, a kiemelkedően közhasznú szervezet részére a közhasznú szervezetekről szóló törvényben nevesített közhasznú tevékenység, a kiemelkedően közhasznú besorolást megalapozó közfeladat (a továbbiakban: közhasznú tevékenység) támogatására,
 b) a külön törvényben meghatározott feltételeknek megfelelő egyház részére az ott meghatározott tevékenysége támogatására,
 c) a közérdekű kötelezettségvállalás céljára (ideértve az önkéntes kölcsönös biztosító pénztár támogatását, valamint a költségvetési szervnek alapkutatásra, alkalmazott kutatásra vagy kísérleti fejlesztésre adott támogatást is)
 az adóévben visszafizetési kötelezettség nélkül adott támogatás, juttatás, térítés nélkül átadott eszköz könyv szerinti értéke, térítés nélkül nyújtott szolgáltatás bekerülési értéke.

¹²⁴ Tao Törvény 7.§ (1) és (5)-(7)

al, azaz 6 millió forinttal csökkenthette az adóalapot. A társasági adó a közhasznúsági törvény hatályba lépésekor főszabály szerint 18%-os volt,¹²⁵ ami az jelentette, hogy adományozás nélkül 9 millió forint adófizetése keletkezett, míg adományozás esetében 8,1 millió, a második évben 7,92 millió forint fizetési kötelezettsége volt. Ha ugyanezt a példát vesszük alapul kiemelkedően közhasznú szervezet esetében, akkor ez utóbbi összeg 7,65 millió illetve 6,57 millió forint. Tehát minimum 900.000, maximum 2.430.000 forinttal tudta csökkenteni adófizetési kötelezettségét. Látható, hogy egy jelentős összegű adózott eredménnyel rendelkező gazdasági társaságnak megérte adományozni, hiszen nagyon nagy kedvezményekhez juthatott. Ebben az időben jelentősen nőtt a civil szervezetek száma, amely összefüggésbe hozható a kedvezmény megjelenésével.

A személyi jövedelemadóról szóló 1995. évi CXVII. törvény az összevont adóalap adóját csökkentő közcélú adományok¹²⁶ kedvezményét ismerte el.¹²⁷

Miután a támogatottság, kedvezmények lehetősége jelenősen megnőtt, így a már korábban említett szigorításra a nyilvánosság és ellenőrzés követelményeinek területén egyértelműen indokolt volt. A jogszabály megkövetelte egyrészt a sajtó általi nyilvánosságot kiemelkedően közhasznú szervezeteknél, másrészt valamennyi szervezet számára kötelezővé vált a közhasznúsági jelentés. A belső ellenőrzés eszköze az öt millió forintos éves bevétel esetén szervezettípustól függetlenül létrehozandó felügyelő szerv volt.¹²⁸ Új elem volt szintén, hogy a szervezet, amelynek az adózás rendjéről szóló törvény szerint köztartozása van, nem veheti igénybe a különféle kedvezményeket.¹²⁹ A már korábban említett összeférhetetlenségi szabályok is a visszaélések elkerülését szolgálták. Ezekkel az eszközökkel próbálta biztosítani a jogalkotó a szervezet működésének valódiságát, gazdálkodásának ellenőrzését.

¹²⁵ Tao Törvény 19.§ (1) Hatály: 1998. 01. 01. – 2004. 01. 01. Ezt követően a társasági adó mértéke 16%-ra csökkent 2010. 08. 16-ig.

¹²⁶ Az Szja Törvény alkalmazásában közcélú adomány:

- közhasznú szervezet illetve kiemelkedően közhasznú szervezet közhasznú tevékenységének céljára,
- különben törvényben meghatározott egyház számára, ott meghatározott tevékenység céljából,
- közérdekű kötelezettségvállalás (tartalma megfelel a társasági adónál leírtakénak) céljára adóévben juttatott (befizetett) pénzüsszeg.

¹²⁷ Szja Törvény 41.§

¹²⁸ Kszt. 10.§.

¹²⁹ Kszt. 6.§ (3) bekezdés

II.5.2. Közhasznú társaságok

A régi Ptk.-ban 1994. január 01. napjától volt hatályos a közhasznú társaságokra vonatkozó rendelkezés.¹³⁰ Ez a gazdálkodó szervezet egy olyan időszakban került intézményesítésre, amikor nem a közhasznú, hanem sokkal inkább a magánérdekű tevékenység előtérbe helyezése lett volna a közfeladat. Érdekes az intézményesítés módja is, hiszen a jogalkotó a Ptk.-ban nem szabályozott kérdésekben a korlátozott felelősségű társaságra vonatkozó szabályokat rendelte alkalmazni, ennek ellenére nem a gazdasági társaságokról szóló törvényt módosították, hanem a Polgári törvénykönyv jogi személyek részét egészítették ki ezzel a szervezeti formával. A jogalkotó rendszerbeli elgondolása magyarázható azzal, hogy elég nehéz elképzelni egy olyan társaságot a társasági törvényben, amely nem üzletszerű, nyereség és vagyonszerzési cél nélkül szolgálja a társadalom közös szükségleteinek a kielégítését. Ez nem azt jelentette, hogy nem folytathat egyáltalán üzletszerű gazdasági tevékenységet, hiszen a közhasznú tevékenység elősegítése érdekében megtehetette azt. Az üzletszerűsége való utalás lényegében megfejtethetlen, hiszen azt csak rendszeresen és nyereségszerzésre törekedve lehet végezni, ez azonban – ha a főtevékenységet nézzük, közhasznú tevékenység körében – a kht.-nál kizárt.

Nyugat-Európában ekkor vált egyébként egyre inkább jellemzővé, hogy a korábban kizárólag állami feladatkörbe tartozó feladatokat kiszervezzék az üzleti élet keretei között, speciális szabályok szerint működő szervezetek feladatkörébe. Ennek ellenére – mint már említettem – a jogalkotó az ellenkezőjét csinálta, egy olyan szovjet típusú gazdasági alakzatot alkotott, amelyben az ún. „szmeta” szervezetek¹³¹ voltak a gazdasági tevékenység alapvető keretei. Azonban a szabályozás tartalmazott némi rugalmasságot is, hiszen a közhasznú társaságnak gazdasági társasággá átalakulni meglehetősen könnyű lépés volt.¹³² Ugyanígy nyereségszerző céllal létrehozott gazdasági társaság is könnyen alakulhatott közhasznú társasággá, amennyiben a törvényben foglalt követelményeknek megfelelt.¹³³

¹³⁰ régi Ptk. 57.§-60.§ Beiktatta: 1993.évi XCII tv. 3.§.

¹³¹ HALMAI, 1990 54. o. Ezekben a szervezetekben az utasítás, a szigorú tevékenységi és profilkényszer, az áraknak és a költséghaszon-viszonyoknak a messzemenő állami meghatározottsága, a termelési tényezők egyes gazdasági szervezetek általi megszerzésének állami kiutalásos rendje érvényesült.

¹³² régi Ptk. 60.§

¹³³ régi Ptk. 58.§

A törvényalkotó a közhasznú társaság lényegi ismervének a társadalmi közös szükséglet kielégítéséért felelős szervvel kötött megállapodást tette, amelyben a két szervezet megállapodik a közhasznú tevékenység folytatásának feltételeiről.¹³⁴

A közhasznú szervezetek alapítói jellegzetesen nem magánszervezetek voltak, hanem döntő többségében állami, költségvetési szervek, esetleg önkormányzati költségvetési szervek. A másik ismerv, hogy az alapító sokszor a társadalmi szükséglet kielégítésért felelős szerv is volt. Így ha a közhasznú feladatok megvalósításáról szóló szerződést vesszük alapul, akkor annak mindkét aláírója lényegében ugyanaz a szervezet; ez a szerződés egyébként elengedhetetlen feltétele volt a kht. cégbejegyzésének is.

II.5.3. Közhasznúság az új Civil Törvényben

A közhasznú tevékenység új Civil Törvény szerinti fogalma¹³⁵ lényegesen eltér a korábbi meghatározástól. Az új közhasznúsági jogállás nem a törvényben rögzített tevékenységi listán alapul, hanem a közfeladat fogalmára épül. Minden olyan tevékenység közhasznú, mely a létesítő okiratban (alapszabályban vagy alapító okiratban) megjelölt közfeladat teljesítését szolgálja, és ezzel hozzájárul a társadalom és az egyén közös szükségleteinek kielégítéséhez. Ezzel a jogalkotó széles körűen határozta meg a közhasznú tevékenységek körét, annak korlátja csupán a közfeladatok véges száma. Közfeladat¹³⁶ azonban csak valamely jogszabályban meghatározott állami vagy önkormányzati feladat lehet, melyet az arra kötelezett állami szerv közérdekből, haszonszerzési cél nélkül, jogszabályban meghatározott követelmények és feltételek mellett végez. Önkormányzati feladat¹³⁷ nem csupán az önkormányzati törvény alapján meghatározott kötelezően ellátandó feladat, hanem az önkormányzati rendeletben önként vállalt feladat is ide tartozik.

A jogalkotó ebben az esetben nem célt, hanem feladatot jelölt meg, amely azt jelenti, hogy konkrét feladatot kell megjelölnie jogszabályi szinten az alapítóknak az alapító okiratban. Érdekes helyzet állhat elő abban az esetben, ha az alapító okiratban megjelölt jogszabályhely módosításra kerül, vajon minden esetben módosítani szükséges – az

¹³⁴ régi Ptk. 57.§

¹³⁵ Civil Törvény 2.§ 20. pontja

¹³⁶ Civil Törvény 2.§ 19. pontja

¹³⁷ Magyarország helyi önkormányzatairól szóló 2011. évi CLXXXIX. törvény 10.§, 13.§

alapszabályt, vagy sem. Véleményem szerint ez csakis abban az esetben eredményezhet módosítást, ha a megjelölt feladatot jogszabály-változtatás folytán törli a jogalkotó a közfeladatok köréből, hiszen ekkor nem áll fenn tovább a közhasznúságnak az egyik alapvető feltétele.

Széles értelmezési lehetőséget ad a jogalkotó azáltal, hogy a közhasznú tevékenység nem csupán közvetlenül, hanem közvetve is szolgálhatja a közfeladat teljesítését. E feltétel értelmezése csakis a bírói gyakorlat függvénye lesz, amíg ez nem történik meg, csupán találgatni lehet, hogy melyik megjelölés mit takar.¹³⁸

Közvetlen közfeladat teljesítése esetén a civil szervezet az állam, önkormányzat által elvégzendő feladatok elvégzését vállalja át teljes egészében, vagy részben, tehát vagy önállóan végzi e feladatot, vagy párhuzamosan, az egyébként arra jogszabályban kötelezett szerv mellett. Közvetett közfeladat teljesítését jelentheti az, ha a civil szervezet nem vállalja át egészben, illetve részben sem az önkormányzati, állami feladat elvégzését, hanem csak támogatja.¹³⁹

Kérdésként merülhet fel, hogy vajon közfeladat közvetlen ellátást civil szervezet csak közszolgáltatási szerződés keretében teheti-e meg, vagy annak hiányában is.

A közszolgáltatási szerződés¹⁴⁰ fogalma jelentős újdonság a magyar jogban, mert bár a közszolgáltatás különböző területeit (közoktatás, - művelődés, - egészségügy, gyermekvédelem, szociális terület) szabályozó szaktörvények számos közszolgáltatásra irányuló szerződéstípust szabályoznak,¹⁴¹ ezek a szabályok nem egységesek. A magyar jogrendszer komoly adóssága az úgynevezett közigazgatási szerződések – röviden közszerződések – általános szabályainak rögzítése. A közszolgáltatási szerződés dogmatikailag – a fejlesztési és a szervezeti közszerződések mellett – csupán egyik fajtája a közjogi és magánjogi felek között létesülő, és a polgári jogi általános szabályaitól eltérő közszerződéseknek. A Civil Törvény szerint azonban a közszolgáltatási szerződés olyan

¹³⁸ A bírói eseteket 2016. augusztus közepén ellenőriztem utoljára, akkor sajnos még nem állt rendelkezésre bírói gyakorlat erre vonatkozóan.

¹³⁹ Korábbi szabályozásban ez jelentette az egyik legnagyobb különbséget a közhasznú és a keiemlekedően közhasznú szervezet között.

¹⁴⁰ Civil Törvény 2. § 21. pontja

¹⁴¹ Auer Ádám: A közszolgáltatási szerződés – a menetrendszerinti autóbusz szolgáltatás vonatkozásában. A jó állam aspektusai, perspektívái. Pólay Elemér Alapítvány. Szeged 2012. 137. o.

írásbeli megállapodás, melyet valamely közfeladat ellátásért felelős állami szerv köt az ellátás egy részére vagy egészére. A közszolgáltatási szerződés alanya tehát egyik oldalon az állam vagy az önkormányzat, a másik oldalon pedig közhasznú civil szervezet. A szerződés közvetlen tárgya olyan közfeladat ellátása, amelyet jogszabály nem utal kizárólagosan állami illetve önkormányzati feladatkörökbe.¹⁴²

A jelenleg hatályos Civil Törvény úgy rendelkezik, hogy a közhasznú jogállás feltétele a közszolgáltatási szerződés megkötésének.¹⁴³ Felmerül a kérdés, hogy a közszolgáltatási szerződés megkötése feltétele-e a közhasznúság megszerzésének. A válasz egyértelmű: hogy nem lehet feltétele, hiszen közhasznú tevékenység elvégzése nem feltétlenül jelent szerződéses kapcsolatot a közfeladat végzéséért felelős és a közfeladatot ténylegesen elvégző szervezet között, a közfeladat teljesítésének a szolgálata önkéntesen is megvalósulhat. Az értelmezési nehézséget okozhat, ha a közhasznú jogállás megszerzéséhez szükséges közvetlen közfeladat ellátás szerződéssel jön létre a felek között. Hiszen addig nem tud szerződést kötni a civil szervezet, amíg nem közhasznú, de ha nem tud szerződést kötni, akkor nem tudja igazolni az adott közfeladat közvetlen elvégzését. A látszólagos ellentmondást úgy lehetett feloldani, ha azt feltételezzük, hogy a korábbi szabályok szerint közhasznú státuszt nyert közhasznú szervezetek köthetnek közszolgáltatási szerződést 2014. május 31-ig, ameddig a közhasznú szervezeteknek az új szabályok szerint kell regisztráltatniuk közhasznú jogállásukat, és az új státusz, mint feltétel meglétével hozhatnak létre újra közszolgáltatási szerződéseket. Az a szervezet, amely 2014. május 31. napja után már nem közhasznú, közszolgáltatási szerződést nem köthet, annak alanya nem lehet.

Összefoglalva tehát; közszolgáltatási szerződés bármely közfeladat ellátását biztosító szerződés, mely azonban feltételezi a közhasznúság meglétét, hiszen a Civil Törvény úgy rendelkezik, hogy közszolgáltatási szerződést csak az a szervezet köthet az állammal, illetve az önkormányzattal,¹⁴⁴ amelyik közhasznú, ugyanakkor a közhasznúságnak egyik feltétele a közfeladat teljesítésének a szolgálata, de e feltétel teljesülésének csak egyik formája a közszolgáltatási szerződés.

¹⁴² Möt. 42. §

¹⁴³ Civil Törvény 35.§

¹⁴⁴ Möt. 41. § (6)

A Civil Törvény közhasznúságról szóló VII. fejezete valamennyi közhasznú szervezetre vonatkozik, azaz a civil szervezeteken kívül a nonprofit gazdasági társaságokra, valamint a szövetkezetekről szóló Polgári törvénykönyv és a 2006. évi X. törvény szerint létesülő szociális szövetkezetekre is. A Civil Törvény eltérő meghatározást ad a közhasznú tevékenység, a közhasznú szervezet és a közhasznú minősítés fogalmaira. Ugyanis csak az a szervezet használhat ilyen jelzőt, amelyik a nyilvántartó bíróságnál így került bejegyzésre, azonban az nem kizárt, hogy olyan szervezet is végezhesen közhasznú tevékenységet, amely nem rendelkezik közhasznú jogállással. Ha egy szervezet közhasznú minősítést kíván szerezni, akkor annak igazolnia kell, hogy a kérelem benyújtását megelőző két teljes évben megfelelt a közhasznúsági feltételeknek.

A közhasznú jogállásnál való megfeleléseknél két mutató vizsgálandó: egyrészt megfelelő erőforrás áll-e a szervezet rendelkezésére, másrészt kimutatható-e a megfelelő társadalmi támogatottság. A jogalkotó mindkét mutatónál három-három feltételt határoz meg, mely közül mindkét esetben csak az egyiknek kell teljesülnie.

Megfelelő erőforrás¹⁴⁵ akkor áll a szervezet rendelkezésére, ha az előző két lezárt üzleti év vonatkozásában:

- az átlagos éves bevétele meghaladja az 1 millió forintot, vagy
- a két év egybeszámított adózott eredménye (tárgyévi eredménye) nem negatív, vagy
- a személyi jellegű ráfordításai (kiadásai) – a vezető tisztségviselők juttatásainak figyelembevétele nélkül – eléri az összes ráfordítás (kiadás) egynegyedét.

Megfelelő társadalmi támogatottság¹⁴⁶ akkor mutatható ki a szervezetnél, ha az előző két lezárt üzleti éve vonatkozásában a következő feltétel közül legalább egy teljesül:

- a személyi jövedelemadó meghatározott részének az adózó rendelkezése szerint a szervezetnek felajánlott összegből kiutalt összeg eléri – az államháztartás alrendszerétől kapott támogatások nélkül számított – összes bevétel 2 %-át, vagy

¹⁴⁵ Civil Törvény 32. §. (4) bekezdés

¹⁴⁶ Civil Törvény 32. § (5)

- a közhasznú tevékenység érdekében felmerült költségek, ráfordítások elérik az összes ráfordítás felét a 2 év átlagában, vagy
- közhasznú tevékenységek ellátását tartósan (2 év átlagában) legalább 10 közérdekű önkéntes tevékenységet végző személy segíti a szervezet munkáját.

A jogalkotó tehát alapjaiban megváltoztatta az eddig alkalmazott közhasznúsági szabályokat, hiszen a most hatályos szabályok szerint az adott szervezetnek két éven keresztül teljesítenie kell azokat a feltételeket, melyek szükségesek a közhasznúsági jogállás elnyeréséhez. Ezért a 2012. január 01. napján hatályba lépő szabályozás 2014. május 31. napját határozta meg végső határidőként arra, hogy azok a közhasznú szervezetek, akik korábban ilyenként működtek, és továbbra is ilyen jogállásúak maradnának, akkor meg tudjanak felelni a feltételeknek.

A beszámoló adatai alapján minden letétbe helyezés alkalmával a közhasznú jogállás nyilvántartásba vételére illetékes szerv megvizsgálja az előzőek szerinti feltételek teljesülését, hiszen két egymást követő lezárt üzleti évben kell megfelelni a követelményeknek. Ha e feltételek nem teljesülnek, úgy a szervezet közhasznú jogállását a bíróság megszünteti és az erre vonatkozó adatot a nyilvántartásából törli, de maga szervezet természetesen továbbra is létezik.¹⁴⁷ Ebben az esetben a szervezet a korábbi szervezeti formában működhet tovább, csak közhasznúsági jelző nélkül.

A közhasznúsági nyilvántartásba vételt kérelmező szervezet létesítő okiratának tartalmára vonatkozóan is módosításokat kell végezni. A létesítő okiratnak tartalmaznia kell, hogy milyen közhasznú tevékenységet végez, mely közfeladathoz kapcsolódóan, és ezt mely jogszabályhely alapján. A létesítő okirat feltétele még, hogy nem zárhatja ki, hogy tagjain kívül más is részesülhessen a közhasznú szolgáltatásból.

E „rég” közhasznú, illetve kiemelkedően közhasznú jogállású szervezetek a Civil Törvény szerinti feltételeknek való megfelelésük esetén 2014. május 31. napjáig kezdeményezhették az új törvénynek megfelelő közhasznúsági nyilvántartásba vételüket.¹⁴⁸ Amelyik „rég” szervezet – a jelölt határidőig – nem nyújtotta be kérelmét az Civil Törvény szerinti közhasznúsági nyilvántartásba vétel iránt, annak a szervezetnek a

¹⁴⁷ Civil Elj. Törvény 44/A. §

¹⁴⁸ Civil Elj. Törvény 105.§

közhasznú jogállását 2014. június 1-én törölte a bíróság. E naptól ugyanis csak a Civil Törvény szerint közhasznúsági nyilvántartásba vett szervezet jogosult a közhasznú megjelölés használatára és a közhasznú jogálláshoz kapcsolódó kedvezmények igénybevételére.

II.5.3.1. A közhasznú minősítésből származó többletkötelezettségek

A közhasznú szervezetek működésére és gazdálkodására más szervezetekhez képest eltérő szabályok vonatkoznak, így például kötelező a kettős könyvelés vezetése,¹⁴⁹ vagy 50 millió forintot meghaladó éves bevétel felett a felügyelő szerv létrehozása.¹⁵⁰ Korábban ez a határ 5 millió forint volt, és az összeghatár felemelésével megint jelentősen csökkentette a különbséget a közhasznú és ilyen jelzővel nem rendelkező szervezetek között.

A Civil Törvény kimondja, hogy közhasznú szervezet nem oszthatja fel gazdálkodása során elért eredményét, azt közhasznú tevékenységére kell fordítania.¹⁵¹ Tehát amennyiben a szervezet alaptevékenysége és közhasznú tevékenysége eltér egymástól, akkor a szervezet az eredményt nem gazdasági-vállalkozási, de még csak nem is alaptevékenységére fordítja, hanem csakis közhasznú tevékenységére. A gazdálkodás eredménye alatt a közhasznú szervezetnek valamennyi bevételből származó - a ráfordításai levonása után kialakuló - eredményét kell érteni, ezt kell közhasznú tevékenységére fordítania.

A közhasznú szervezetnek a jogszabály szerint beszámoló-készítési kötelezettségén túl közhasznúsági melléklet elkészítése is terheli, valamint közzétételi kötelezettsége is van.¹⁵² A jogszabály megfogalmazásából úgy tűnhet, hogy csak a közhasznú szervezetek számára kötelező a közhasznúsági melléklet elkészítése, azonban valamennyi szervezetnek meg kell ezt tennie. A Civil Törvény közhasznú szervezeteknél megismétli ezt a kötelezettséget,

¹⁴⁹ Civil Törvény 27.§ (2)

¹⁵⁰ Civil Törvény 40. § Az 50 millió forintos határ 2013. december 20-tól hatályos.

¹⁵¹ Civil Törvény 42. §: „A közhasznú szervezet a gazdálkodása során elért eredményét nem oszthatja fel, azt létesítő okiratában meghatározott közhasznú tevékenységére kell fordítania.”

¹⁵² Civil Törvény 46.§: „A közhasznú szervezet köteles a beszámoló jóváhagyásával egyidejűleg közhasznúsági mellékletet készíteni, amelyet a beszámolóval azonos módon köteles letétbe helyezni és közzétenni.”

ugyanakkor a két esetben, közhasznú és nem közhasznú jogállású szervezetnél, más és más következményei vannak az elkészítés és a letétbe helyezés elmulasztásának.

Az ügyészség indítványára a bíróság a szervezet közhasznúsági jogállását megszünteti,¹⁵³ ha a közhasznúsági mellékletéből kiolvashatóan nem teljesíti a Civil Törvényben foglalt feltételeket.¹⁵⁴ A nem közhasznú szervezetek esetében a bíróság abban az esetben értesíti az ügyészséget a törvényességi ellenőrzés lefolytatása céljából, ha a letétbe helyezési és közzétételi kötelezettségét a szervezet elmulasztja – a közhasznúsági mellékletre vonatkozóan is.

Közhasznú szervezet esetében a jogalkotó teljes nyilvánosságot biztosít, amikor kimondja, hogy több tagból álló döntéshozó szerv, és ügyintéző szerv ülései nyilvánosak.¹⁵⁵ Az alapító okirattal kapcsolatosan többlet tartalmi kötelezettséget állapít meg,¹⁵⁶ valamint vagy az alapító okiratban, vagy belső szabályzatban különböző eljárási, döntési szabályt le kell fektetnie.¹⁵⁷ Amennyiben ezt szervezeti működési szabályzatban rendezi, azt a közhasznúság nyilvántartásba vételkor csatolni kell a nyilvántartást végző bírósághoz, ellenkező esetben hiánypótlásra kerül sor.¹⁵⁸

A közhasznú tevékenységet végző szervezet általánosságban véve akkor szerezheti meg a közhasznú jogállást, ha a szervezet *„hozzájárul a társadalom és az egyén közös szükségleteinek kielégítéséhez”*, ami azt jelenti, hogy testületi tagjain, munkavállalóin és önkéntesein kívül más is részesülhet a szervezet szolgáltatásaiból,¹⁵⁹ azaz a szervezet szolgáltatásai gyakorlatilag bárki számára hozzáférhetőek. Ennek mindig az előző működési évre vonatkozó közhasznúsági melléklet adataiból kell kiderülnie. E tekintetben nem történt változás a korábbi szabályozáshoz képest, így természetesen ezen a téren kialakult bírói gyakorlat a továbbiakban is alkalmazható.

¹⁵³ Civil Törvény 49. § (2) b. pontja

¹⁵⁴ Civil Törvény 32. §

¹⁵⁵ Civil Törvény 37.§ (1)

¹⁵⁶ Civil Törvény 37.§ (2)

¹⁵⁷ Civil Törvény 37.§ (3)

¹⁵⁸ Szegedi Ítéltábla Gf.I.30.004/2015/3. számú ítélete

¹⁵⁹ Civil Törvény 32.§ (3)

II.5.3.2. Kutatások a közhasznúság új szabályainak bevezetéséről

A Civiltárs kutatása¹⁶⁰ szerint 2013-ban 121 közhasznú szervezet közül 53% adta azt a választ, hogy nehezebb teljesíteni a jelenlegi közhasznúsági feltételeket. Ez azt sugallja, hogy a korábbi szabályozáshoz képest az új szabály nem szigorodott. Az előző közhasznú minősítés alapján csak az nem lehetett közhasznú, aki nem akart. Az alapító okiratában csak meg kellett jelölni azt a közhasznú tevékenységet, amelyet végezni kívánt, és további kontrollra csak nagyon ritkán számíthatott. Az akkori rendszerben a jogalkotó teljes körű bírói mérlegelést engedélyezett, tulajdonképpen a taxatív felsorolt tevékenységnek való megfelelés volt a követelmény. Az biztos, hogy az új szabályozás legalább megköveteli, hogy két évig közhasznú tevékenységet folytasson, de a feltételeket majdnem ugyanolyan könnyű lesz teljesíteni, mint korábban. Igaz, bírói mérlegelésre itt már nem ad lehetőséget a jogalkotó, hiszen a szempontrendszer objektív, azonban a létesítő okiratban megjelenítendő tartalmi és formai feltételeknek való megfelelés nem vált nehezebbé. A két feltételcsoportból egy-egy feltételnek a megkövetelése ugyan többletnek tűnhet, azonban a gyakorlatban ez egy működő szervezet számára nem jelenthet nehézséget. A másik probléma az lehet, hogy a jogalkotó a közhasznúságot tulajdonképpen egy alapvetően gazdasági, erőforrás alapú definícióhoz köti.¹⁶¹ Ennek az indoka talán az, hogy a jogalkotó egy abszolút mércét akart alkotni, amely mérce talán csak a gazdaságosság segítségével érhető el. A kérdés azonban az, hogy szükséges-e abszolút elvárásoknak kitenni, egy alapvetően relatív fogalmat. Hiszen a közhasznúság fogalma egy társadalomban az adott politikai – gazdasági - történelmi környezetben folyamatosan változik, mindig más és más megítélés alá fog esni, hogy az adott társadalmi helyzetben mi a közfeladat és mi nem. Ezzel kapcsolatban érdemes megemlíteni az Ökotárs által végzett kutatás eredményét a tekintetben, hogy a civil szervezetek hogyan vélekednek arról, mi a közhasznúság. Valamennyi civil szervezet – nem csak a közhasznúak – megkérdezésekor 70% adta azt a választ, hogy a közhasznúság azt jelenti, hogy a szervezet feladatait közcélúan, a köz

¹⁶⁰ SEBESTYÉN István: Ki a „köz” és mi a „haszon” – és ki szerint? A közhasznúság fogalmi és tartalmi dilemmái Civil szemle 2013. X. évfolyam 3. szám 5-29. o. Kutatási jelentés: Civil szervezetek és jogalkalmazók részvételével készült kérdőív eredményei a civil szervezetek működésének egyes kérdéseiről. 2013. január-február Az Európai Nonprofit Jogi Központ (ECNL) által az Ökotárs Alapítvány felkérésére, a Civil-Társ program keretében megvalósított projekt célja a közhasznúsági törvény társadalmi párbeszeden alapuló felülvizsgálata volt.

¹⁶¹ Érdekeség, hogy jelenleg egyetlen EU tagállamban sem köti a jogalkotó a közhasznúságot gazdasági, erőforrás alapú definícióhoz.

érdekében végzi, és csak 22% válaszolta a jelenlegi jogszabályi megfogalmazást. Abban az esetben, amikor kizárólag közhasznú szervezeteket mértek fel, már 87% adta azt a választ, hogy a köz érdekében tevékenykedik, és feladatait közhasznúan látja el. Ennek eredményeként felmerül a kérdés, hogy ha maguk az alanyok saját tevékenységükről teljesen másképp vélekednek, mint a jogalkotó, akkor vajon helyes-e a jelenlegi megfogalmazás. Tényleg csak az állami/önkormányzati feladatok tekinthetők közhasznú tevékenységnek, vagy célszerű lenne esetleg mást alapul venni.

II.5.3.3. Közhasznú szervezeteket megillető kedvezmények az új Civil Törvény hatálybalépése után

A civil szervezeteket megillető kedvezmény rendszerében a közhasznúsággal összefüggésben elsőként a Tao. törvényt említeném meg. E szervezetek a Tao. törvény szerint továbbra is a feltétel nélkül a társasági adó alanyai, függetlenül attól, hogy az adott adóévben végeznek-e vállalkozási tevékenységet, vagy sem.¹⁶² E jogszabály külön kezeli a besorolást nem kért, vagy nem nyert szervezeteket a társaságot megillető kedvezmények tekintetében, másrészt az ilyen szervezeteket támogató részére attól függően biztosít kisebb, illetve nagyobb mértékű kedvezményt, hogy a közhasznú szervezetnek tartós adományozási szerződés¹⁶³ keretében nyújtja-e támogatását.

A közhasznú szervezetnek nem kell a vállalkozási tevékenysége után társasági adót megfizetnie, ha a vállalkozási tevékenység bevétele nem haladja meg az összes bevételének a 15%-át.

E mellett a nem a vállalkozási tevékenységéhez kapott támogatás ugyanilyen arányával meg kell növelni a vállalkozási tevékenység adózás előtti eredményét, ha az adott adóév december 31.-én az állami vagy önkormányzati adóhatóságnál nyilvántartott adótartozása nem áll fenn. Ha az adóév utolsó napján a szervezetnek az állami vagy önkormányzati adóhatóságnál nyilvántartott adótartozása van, úgy a kapott támogatások teljes összege növelő tétel.¹⁶⁴

¹⁶² Tao Törvény 2. § (2) bekezdés g.) pontja

¹⁶³ Civil Törvény 2. § 27. pontja

¹⁶⁴ Tao Törvény 9.§ (2)

A személyi jövedelemadóról szóló törvény¹⁶⁵ is nyújt bizonyos többletkedvezményt az általuk nyújtott közcélú juttatások körében, melyre taxatív felsorolást¹⁶⁶ ad a jogalkotó az alapján, hogy milyen jogcímen, mely szervezetek, kiknek teljesíthetnek adómentes kifizetést. Így a közhasznú alapítvány, közalapítvány által magánszemély részére kifizetett azon összeg adómentes, amelyet oktatási intézményben tanulás céljából, ösztöndíj jogcímen, szociálisan rászoruló személy részére segély jogcímen, vagy diáksport részvevőjének alkalmanként maximum 500 ezer forintot meg nem haladó támogatásként juttat.¹⁶⁷ A közérdekű kötelezettségvállalásból, a közhasznú egyesületből, alapítványból, közalapítványból a közhasznú cél szerint címzett magánszemélynek nem pénzben adott juttatás értéke is mentes az adó alól - kivéve a béren kívüli juttatásnak minősülő juttatásokat. Ugyanakkor pénzben történő juttatás esetén legfeljebb a minimálbér 50 százalékát meg nem haladó összegben havonta adott támogatás tekinthető adómentesnek.¹⁶⁸

II.5.3.4. A közhasznú szervezet támogatóit megillető kedvezmények

A támogatásokon belül – a hozzá kapcsolódó kedvezmények érdekében – meg kell különböztetni az adománynak minősülő, illetve nem minősülő támogatásokat.

Adománynak¹⁶⁹ minősülő támogatást csak közhasznú civil szervezet fogadhat, nem közhasznú civil szervezet, adójogi értelemben, adományban nem részesülhet, adomány-igazolást¹⁷⁰ nem állíthat ki a támogató felé. Természetesen csak a társasági adó alanya jogosult a társasági adóval kapcsolatos kedvezmények, így az adományhoz kapcsolódó kedvezmény érvényesítésére is.

¹⁶⁵ Szja Törvény 1995. évi CXVII. törvény

¹⁶⁶ Szja Törvény 1. számú melléklet 3. pontja

¹⁶⁷ Szja Törvény 1. számú melléklet 3. 1. pontja

¹⁶⁸ Szja Törvény 1. számú melléklet 3. 3. pontja

¹⁶⁹ Tao Törvény 4.§ 1/a pontja adomány: a közhasznú szervezet részére az Civil Törvény szerinti közhasznú tevékenység támogatására,

– az adóévben visszafizetési kötelezettség nélkül adott támogatás, juttatás, térítés nélkül átadott eszköz könyv szerinti értéke, térítés nélkül nyújtott szolgáltatás bekerülési értéke,
– feltéve, hogy az nem jelent a Tao. tv-ben meghatározottakon túl vagyoni előnyt az adományozónak, az adományozó tagjának (részvényesének), vezető tisztségviselőjének, felügyelő bizottsága vagy igazgatósága tagjának, könyvvizsgálójának, illetve ezen személyek vagy a magánszemély tag (részvényes) közeli hozzátartozójának azzal, hogy nem minősül vagyoni előnynek az adományozó nevére, tevékenységére történő utalás

Tao Törvény 7§ (7) bekezdés Az igazolásnak tartalmaznia kell; mindkét fél azonosító adatait, az adomány összegét és a támogatott célt.

Egyrészt nem kell megnövelni az adományozó adózás előtti eredményét az adomány címen nyújtott támogatás (pénz, eszköz, szolgáltatás) adóévi ráfordításként elszámolt összegével, ha az adózó rendelkezik a közhasznú szervezet által az adóalap megállapítása céljából kiállított igazolással, amely tartalmazza a kiállító és az adózó megnevezését, székhelyét, adószámát, az adomány összegét és a támogatott célt.¹⁷¹

Másrészt csökkenti az adományozó adózás előtti eredményét a közhasznú tevékenység¹⁷² támogatásaként nyújtott adomány értékének 20%-a közhasznú szervezet támogatása esetén, további 20%-a tartós adományozási szerződés¹⁷³ esetén, de együttesen legfeljebb az adózás előtti eredmény összege.¹⁷⁴

Az adományozott szolgáltatás és tárgy, adományozó által igazolt értéke is kedvezményezett adományozást jelent, s ebben az esetben az adományozónak a szolgáltatás és tárgy után nem kell általános forgalmi adót fizetni.

Itt szintén érdemesnek tartom megjegyezni a 2013. év elején folytatott kutatás eredményeit,¹⁷⁵ mely a támogatások, előnyök igénybevételére vonatkozott. A civil szervezetek között rendkívül megosztó – 50-50% mind közhasznú státusz nélkül működő, mind ilyen státusszal rendelkező szervezet esetében - az, hogy járnak – e közhasznúsági státusszal kedvezmények egy szervezet számára. Az viszont rendkívül meglepő, hogy a közhasznú szervezetek¹⁷⁶ kevesebb, mint egyharmada vesz igénybe a közhasznúsági státuszból fakadó kedvezményeket.

A kérdés az, sikerült-e a jogalkotónak a jelenlegi közhasznúsági szabályozással elérni, hogy a közhasznúság azt a tartalmat kapja, ami valójában a lényege. A lényege pedig az lenne, hogy azokat a feladatokat, amelyek a köz számára hasznosak, elengedhetetlenek, és

¹⁷¹ Tao Törvény 3. számú melléklet B/17. pontja.

¹⁷² Civil Törvény 2§. 20. pontja

¹⁷³ Tartós adományozás: az alapítvány, vagy az egyesület és az adományozó által írásban kötött szerződés alapján nyújtott pénzbeli támogatás, ha a szerződésben az adományozó arra vállal kötelezettséget, hogy az adományt a szerződéskötés (szerződésmódosítás) évében, és az azt követő legalább három évben, évente legalább egy alkalommal – azonos vagy növekvő összegben – ellenszolgáltatás nélkül adja, azzal hogy nem számít ellenszolgáltatásnak, ha a közhasznú szervezet a közhasznú szolgáltatása nyújtása keretében utal az adományozó nevére, tevékenységére.

¹⁷⁴ Tao Törvény 7.§ (1) bekezdés z) pontja

¹⁷⁵ SEBESTYÉNY, 2013. 14-15. o.

¹⁷⁶ Fontos megjegyezni, hogy gyakorló szervezetek vizsgálatáról volt szó, olyanokról, amelyeknek 2011-ben az éves bevétele az 1 millió forintot meghaladta, tehát az eredmény reprezentatívnak mondható.

segítik őket, ne csak az állam lássa el, hanem egyéb civil, nonprofit szervezetek. Ez az állam és a közösség számára is egyaránt hasznos, hiszen ezen szervezetek elősegítik az állam munkáját, másrészt a közösség is nyer vele, hiszen ezen szervezetnek sokkal közvetlenebb a kapcsolata a közösségekkel, célcsoportokkal. Ehhez viszont szabadon felhasználható forrásokra lenne szükség, amihez normatívan juthatnak hozzá. Nem normatív állami támogatás, nem is működési, programmegvalósítási pályázatok, hanem olyan jogi normák közé épített rendszer, amely komollyá teszi a közhasznúságot, és a maga helyén kezeli. Tulajdonképpen a jelenleg hatályban lévő kedvezményrendszerben, a közhasznúság – összehasonlítva a nem közhasznú szervezetekkel - semmilyen előnnyel nem jár. De a másik oldalon, a komolyabb ellenőrzöttség szempontjából sincs meg az a jelentős különbség, amely korábban létezett. Ehhez még hozzájárult az időközbeni jogszabály-módosítás, amely már csak 50 milliós bevétel felett teszi kötelezővé felügyelő szerv létrehozását. Valamennyi szervezetnek – azaz nem közhasznúnak is - nyilvános az éves beszámolója, és kell közhasznúsági jelentést készítenie. Az adókedvezmény a támogatók részére minimális, ugyanez mondható el közhasznú szervezetek esetében is.

Előnyként lehet említeni, hogy közszolgáltatási szerződést csak közhasznú szervezet köthet. Másrészt az ilyen szervezet számára juttatott adományok értéke a társasági adót bizonyos mértékben – de már korántsem olyan mértékben, mint korábban - csökkenti. Harmadrészt meg lehet említeni előnyként a pályázatnál kapható plusz pontokat, illetve azokat a pályázati kiírásokat, amelyek csakis közhasznú szervezetek számára adják meg a pályázási lehetőséget. Azonban már ez is kezd eltűnni a gyakorlatból, az utóbbi két-három évben nem találtam olyan civil szervezeteknek kiírt pályázatot, amely feltétellé tette volna a szervezet közhasznúságát. Az előnyök közé sorolandó talán még a hitelfelvételi könnyebbség, valamint a munkavállalók foglalkoztatási könnyítése, bár már itt is kezd eltűnni a közhasznúság feltételét tétele. Én még előnyként említeném az ilyen szervezetekbe vetett bizalmat, miután a közhasznúság használata erősítheti a szervezetek iránti elvárást, bizalmat, és talán nagyobb komolysággal vannak az ilyen szervezetek iránt. De jogi és gazdasági megközelítésből nézve a közhasznúsági jelzővel járó előny elenyésző. Véleményem szerint ez a tartalom kiüresedett.

II.6. Konklúzió a civil szervezeteket körülölelő megjelölésekről

Az új Civil Törvény a fentebb részleteiben tárgyalt két kérdéskörben is lényeges újításokat hozott, nevezetesen, hogy bevezette a civil szervezet fogalmát, valamint, hogy teljes mértékben átalakította a közhasznú minősítési rendszert. A közeljövőben ki fog derülni, hogy ez milyen hatásokat eredményez a valóságban a nonprofit szektoron belül. 2014. május 31. napja volt az addig közhasznúként működő szervezetek számára a határidő arra vonatkozóan, hogy közhasznú státuszát meg kívánja-e tartani, vagy sem. Így a 2014. évre vonatkozó, 2015-ben nyilvánosságra hozott statisztikai adatokból véleményem szerint nem derül ki, hiszen majd csak a következő év fog nekünk tiszta képet mutatni arról, hogy hány olyan civil szervezet működik, amely közhasznú jelzőt használhat, és ilyen szervezetként szerepel a bírósági nyilvántartásba. A folyamat már elkezdődött, mely a 2014 évi jelentésből¹⁷⁷ kimutatható, hiszen 2013 évhez képest 15 százalékkal esett vissza a közhasznú nonprofit szervezetek száma, és még csak az első év volt, amikor már meg kellett felelni az új jogszabályi feltételeknek. Meglátásom az, hogy a jelenlegi kedvezmények és jogszabályi környezet mellett majdnem mindegy, hogy egy nonprofit szervezet közhasznú – e, vagy nem. Számottevő előnyökkel nem jár, ugyanazt a tevékenységet el tudja látni nem közhasznú szervezetként is, – kivéve a közszolgáltatási szerződés megkötését – de számottevő hátránnyal sem, hiszen közhasznúsági feltételnek való megfelelését a két előző évi, elfogadott, és letétbe helyezett éves beszámolójával, közhasznúsági jelentésével tudja igazolni.

A civil szervezet elnevezést jónak tartom, amellet, hogy hiányolom a konkrét megfogalmazását, vagy legalább a fogalmat jellemző kritériumok felsorolását. A jogalkotó azonban legalább azokat a szervezeteket felsorolja, melyek ebbe a fogalmi kategóriába tartoznak, így nem lesz akkora a bizonytalanság, mint a korábbi társadalmi szervezet meghatározással kapcsolatban volt tapasztalható. A szervezeti forma szerinti taxatív felsorolás nem teremt semmilyen bizonytalanságot, teljesen egyértelmű.. Azt azonban megjegyzem, hogy hiába van hatályban az új Civil Törvény immáron majdnem négy éve,

¹⁷⁷ Központi Statisztikai Hivatal: A nonprofit szektor legfontosabb jellemzői, 2014, Statisztikai Tükör, 2015/98 https://www.google.hu/?gws_rd=ssl#q=nonprofit+szektor+2014 Letöltés ideje: 2016. augusztus 14.

még mindig találkozhatunk olyan nyomtatványokkal, pályázati kiírásokkal, ahol az alanyi kör meghatározásánál külön említik az alapítványt, valamint a társadalmi szervezeteket. Ez is azt mutatja, hogy még mindig szükséges bizonyos idő az „átállásra”.

III. Egyesülési jog

III.1. Egyesülési jog, mint alapjog

Egyértelmű, és tagadhatatlan, hogy az egyesület, mint jogi személy létrehozása, alapítása az egyesülési szabadságból, mint alkotmányos alapjogból ered. Ezt egyértelművé tette az Egyesületi Törvény, és hasonlóképpen definiálja a jelenleg hatályban lévő Civil Törvény¹⁷⁸ is. Éppen ezért a következő fejezet tárgyát az egyesülési jog, mint alapjog vizsgálata képezte, miután az egyesületeket, mint jogi személyeket e szabadságjogból kiindulva lehet létrehozni. Tekintettel arra, hogy az egyesülési jog Alkotmányban, illetve az Alaptörvényben biztosított alapjog, ezért szükséges annak alkotmányjogi megközelítésből történő vizsgálata, amelyhez szorosan kapcsolódik az ezzel kapcsolatos alkotmánybírószági határozatok megvizsgálása is. Kizárólag azokat a határozatokat vettem górcső alá, amelyek szoros összefüggésbe hozhatók az egyesülési joggal, és kizárólag ebből az alapjogi aspektusból. Ezért lehet az összefoglalásomban felfedezni az egyesületekkel, mint jogi személlyel kapcsolatos azon szabályokat, és csakis abban az összefüggésben, amely az alkotmánybírószági határozatok vizsgálatához, megértéséhez elengedhetetlenül szükséges. Az értekezés e részének célja, hogy bemutassam, vajon az egyesülési jogból levont következtetések és a jelenlegihez képest szűkebb szabályozás – mint például a korábbi Egyesületi Törvény – elegendő lenne – e az egyesületekkel összefüggésben, vagy valóban szükség volt – e ilyen széles körű, és szerteágazó jogi szabályozásra.

Az alapjogi normára ma már leggyakrabban az állampolgári alapjogok, állampolgári jogok elnevezést használjuk, mely nem más, mint az a norma, amely az állam és az ember legfontosabb viszonyait szabályozza. Az „alapvető” jellegből következik, hogy érvényesülésüket különleges garanciákkal biztosítják, így szabályozásukat elsősorban

¹⁷⁸ Civil Törvény 3.§

természetesen az Alaptörvényben találhatjuk.¹⁷⁹ Ezt a megfogalmazást támasztja alá az a meghatározás is, mely szerint az alkotmányos és demokratikus államok jellemzője az, hogy az emberi jogokat elismerik, és ezeket beemelik az Alkotmányba, így az egyes államok alkotmányaiban és nemzetközi egyezményekben felsorolt emberi jogokat hívhatjuk alapvető jogoknak, vagy más néven alapjogoknak. Itt szükséges tisztázni, hogy mi minősül emberi jognak. A szűkebb értelemben vett emberi jogok azok a jogok, amelyek az emberi tulajdonságokból fakadnak, amelyeket nem az állam teremt, de köteles azokat elismerni és tiszteletben tartani.¹⁸⁰ Az alapjogok értelmét jórészt eleve a meglétük adja. Tényleges gyakorlásuk, alkalmazásuk az alkotmányos rendszer fejlettségének mércéje lehet. Így az alapjogok elsősorban az államhoz való viszonyában értelmezhetőek, hiszen egyrészt az államhatalom korlátainak számítanak, másrészt az államot aktív magatartásra, cselekvésre készítetik, amelyet maga az Alaptörvény fogalmaz meg azáltal, hogy megfogalmazza az elismerését és tiszteletben tartását, valamint védelmi kötelezettségét az államnak.¹⁸¹ Így kötik az állam jogalkotó szerveit, és nemcsak az állammal szemben nyújtanak védelmet, hanem az emberek egymás közötti viszonyai tekintetében is, hiszen nem csak az állam, de valamennyien kötelesek tiszteletben tartani.

Ezek a jogok azonban nem állnak meg önmagukban, érvényesülésüket külön törvény biztosítja,¹⁸² ezért sokan az alapjogok alkotmányi, alaptörvényi szabályozását csupán deklarációnak tekintik.¹⁸³

Nem korlátozhatatlanok, de korlátozásuk nagyon szűk körben lehetséges. Az alkotmányi korlátok érvényesítése érdekében az Alkotmánybíróság a szükségességi és arányossági tesztet alkalmazza. „Eszerint nem tekinthető lényegesnek – ennek megfelelően alkotmányellenesnek – az a korlátozás, amelyet egy másik alkotmányos alapjog védelme tesz szükségessé, ha ez a korlátozás az elérni kívánt céllal arányban áll.”¹⁸⁴

¹⁷⁹ I. cikk: (1) AZ EMBER sérthetetlen és elidegeníthetetlen alapvető jogait tiszteletben kell tartani. Védelmük az állam elsőrendű kötelezettsége.

(2) Magyarország elismeri az ember alapvető egyéni és közösségi jogait.

¹⁸⁰ HALMAI Gábor – TÓTH Gábor Attila: Emberi Jogok, (Szerk: Halmai Gábor – Tóth Gábor Attila) Osiris Kiadó, Bp., 2008. 29. o.

¹⁸¹ SÁRI János: Alapvető jogok és köteleességek XII. fejezet In: (Szerk: Bldy Péter) Az Alkotmány magyarázata KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft. 2003. 527-528. o.

¹⁸² I. cikk: (3) Az alapvető jogokra és kötelezettségekre vonatkozó szabályokat törvény állapítja meg. Alapvető jog más alapvető jog érvényesülése vagy valamely alkotmányos érték védelme érdekében, a feltétlenül szükséges mértékben, az elérni kívánt céllal arányosan, az alapvető jog lényeges tartalmának tiszteletben tartásával korlátozható.

¹⁸³ SÁRI János: Alapjogok - Alkotmánytan II. Osiris kiadó Bp. 2006. 31.o.

¹⁸⁴ SÁRI, 2006. 33.o.

Az alapjogoknak – jogosultként – természetes és jogi személyek is lehetnek alanyai, ha ezt az adott alapjog természete lehetővé teszi. Az élethez és emberi máltósághoz való jog ebből kifolyólag csak természetes személyeket illethet meg, de az egyesülési jognak már alanya lehet természetes és jogi személy egyaránt. Ezzel szemben a közjogi személyek főszabályként nem lehetnek alapjog jogosultjai, hanem inkább csak kötelezettjei, vagy jogosultjai és kötelezettjei egyaránt, hiszen pont azáltal lehet biztosítani az alapjog autonómiáját, hogy az államtól független, azáltal önkényesen nem korlátozható. Tehát miután az állam arra vállal kötelezettséget, hogy az alapjogok érvényesülést tiszteletben tartja, valamint miután az alapjogok az államhatalom korlátainak számítanak, az állam egyértelműen nem lehet jogosulti oldalon alanya az alapjogoknak. Egy kivételt azonban itt meg kell említeni, méghozzá a vagyoni viszonyokat, azon belül például a tulajdonhoz való jogot.

III.1.1. Az egyesülési és gyülekezési jog

Az egyesülési és gyülekezési jog két önálló, de szorosan egymáshoz kapcsolódó alapjog, amely jelenleg is egy cikk alatt szerepel az Alaptörvényünkben. Keletkezésük közelsége, valamint tartalmuk rokonsága magyarázza egymáshoz való szoros viszonyukat. Mindkettő a kollektív gyakorolható szabadságjogok közé tartozik, amely azt jelenti, hogy az egyének közös céljuk elérése érdekében együttesen gyakorolhatják, hiszen önállóan senki nem tud *gyülekezni*, vagy *egyesülni*, hiszen annak megvalósításához mindenképpen több személy szükséges. Ezzel szemben a véleménynyilvánítás szabadságánál, mely az egyén által, önállóan is gyakorolható szabadságjog, egy személy is elegendő. A gyülekezési jog pillanatnyi jellegű, míg az egyesülési jog a gyülekezési jognak szervezett keretek között megjelenő formája. Vannak olyan alkotmányok, és nemzetközi emberi jogi dokumentumok, amelyek együttesen rendelkeznek róla, és van, amelyekben elkülönült szabályozás található. Az alkotmányra jó példa Magyarország alkotmányos szabályozása, mely 1989 előtt együtt szabályozta a két szabadságjogot, majd az 1989. évi XXXI. törvénnyel ismét változtatott a gyülekezési jog alaptörvényi szabályozásán, és elválasztotta az egyesülési szabadságtól. Ez így maradt az Alaptörvény hatályba lépéséig, ahol jelenleg szintén együttes szabályozását találhatjuk a két szabadságjognak a VIII. cikkben. Nemzetközi szabályozásnál együttes szabályozásra példa az Emberi Jogok Egyetemes

Nyilatkozata, külön szabályozásra pedig a Polgári és politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya.

III.1.1.1. A gyülekezési jog

A gyülekezési jog, mint szabadságjog a XVIII. században jelent meg, mintalkotmányának a belga illetve a német alkotmány tekinthető, és tulajdonképpen a békés gyülekezést jelentette.¹⁸⁵ A második világháború után a nemzetközi emberi jogi dokumentumokban is megjelent a gyülekezési jog, így az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának 20. cikke,¹⁸⁶ a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányának 21. cikke,¹⁸⁷ valamint az Emberi Jogok Európai Egyezményének 11. cikke tartalmazza.¹⁸⁸

A magyar gyülekezési jog második világháború utáni szabályozása a gyűlések bejelentéséről szóló 5159/1945 (III.24) BM rendelettel kezdődött. A rendelet aszerint tett különbséget a gyűlések között, hogy az gazdasági vagy politikai jellegű – e, illetve nyilvánosan tartott gyűlésről volt – e szó. Amennyiben ezeknek a feltételeknek felelt meg a tervezett gyülekezés, akkor előzetesen be kellett jelenteni az illetékes rendőrhatóságnak, egyebekben szabadon gyakorolható jog volt. A Magyarország államformájáról szóló 1946. évi I. törvény az állampolgárok természetes és elidegeníthetetlen jogaként említi a gyülekezési jogot. Az 1949-es alkotmány először a dolgozóknak biztosítja a szóban forgó szabadságjogot, majd az 1972-es módosítást követően a nép érdekeinek kellett megfelelnie. A részletes szabályozást ugyan az alkotmány előírta, de 1989-ig külön

¹⁸⁵ HALMAI, 2008. 491. o. 1831. évi belga alkotmány: „A belgák békés és fegyvertelen gyülekezési jogát a törvény biztosítja, és e jog gyakorlásához előzetes hatósági engedély nem szükséges.”

1949. évi német alaptörvény: „Minden németnek joga van arra, hogy bejelentés vagy engedély nélkül békésen, fegyvertelenül gyülekezzenek”

¹⁸⁶ „(1) Minden személynek joga van békés célú gyülekezési és egyesülési szabadsághoz.

(2) Senkit sem lehet valamely egyesületbe való belépésre kötelezni.”

¹⁸⁷ „A békés gyülekezés jogát el kell ismerni. E jog gyakorlását csak a törvényben megállapított olyan korlátozásoknak lehet alávetni, amelyek egy demokratikus társadalomban az állam biztonsága, a közbiztonság és a közrend, illetőleg a közegészség, a közérkölcös vagy mások jogai és szabadsága védelmében szükségesek.”

¹⁸⁸ „1. Mindenkinek joga van a békés célú gyülekezés szabadságához, és a másokkal való egyesülési szabadsághoz, beleértve érdekei védelmében a szakszervezetek alapítását és az azokhoz való csatlakozásnak a jogát. 2. E jogok gyakorlását csak a törvényben meghatározott olyan korlátozásoknak lehet alávetni, amelyek egy demokratikus társadalomban a nemzetbiztonság vagy közbiztonság, a zavargás vagy bűncselekmény megakadályozása, a közegészség, az erkölcsök, illetőleg mások jogai és szabadságjogai védelmében szükségesek. E cikk nem képezi akadályát annak, hogy e jogoknak a fegyveres erők, a rendőrség vagy az államigazgatás tagjai által történő gyakorlását a törvény korlátozza.”

jogszabály nem született. A megváltozott társadalmi körülmények hatására 1989 januárjában az Országgyűlés az 1989. évi I. törvénnyel módosította az Alkotmánynak az egyesülési és gyülekezési jogra vonatkozó rendelkezéseit,¹⁸⁹ és ezzel egyidejűleg elfogadták a gyülekezési jogról szóló 1989. évi III. törvényt, amely kisebb módosításokkal jelenleg is hatályban van. A módosított alkotmányszöveg együtt szabályozta a gyülekezési és egyesülési jogot, „mindenkit” megillető szabadságjogként – amelyet korábban csak a magyar dolgozóknak, illetve állampolgároknak biztosított. Az 1989. évi XXXI. törvénnyel történt átfogó alkotmánymódosítás ismét változtatott a gyülekezési jog alaptörvényi szabályozásán, és újra szétválasztotta a két szabadságjogot egymástól, majd az 1990-es módosításra – 1990. évi XL. törvénnyel - azért került sor, hogy a kétharmados törvény követelménye e szabadságjog esetén is érvényesüljön.¹⁹⁰

III.1.1.2. Az egyesülési jog

III.1.1.2.1. Az egyesülési jog gyökerei

Az egyesülési jogot sokáig a gyülekezési jog részeként fogták fel, de nem csak ez vezetett az egyesülési jog szabadságjogként történő késedelmes elfogadásához. Egyes országokban bizonyos egyesülésellenes felfogások hatása is érzékelhető volt.¹⁹¹ Egyik legnagyobb ellenzője Rousseau volt, aki szerint az egyesülési jog nem az emberi természet természetes velejárója, és ennek gyakorlása csak gyengíti a közakaratot. E felfogás hatására a francia deklaráció nem említette az egyesülési jogot, az 1791-es Le Chapelier-törvény pedig kifejezetten meg is tiltotta. Az amerikai Bill of Rights csak az emberek békés gyülekezéshez való jogát ismerte el.¹⁹²

Az egyesülési szabadság első alkotmányos megjelenése a holland alkotmányra tehető 1814-ben, majd ezt követte a belga, az osztrák és a svájci alaptörvény, a második

¹⁸⁹ 65. § (1) Az egyesülés és a békés gyülekezés joga mindenkit megillet.

(2) Az egyesülési jog és a gyülekezési jog gyakorlása nem sértheti a Magyar Népköztársaság alkotmányos rendjét.

(3) Az egyesülési jog és a gyülekezési jog gyakorlására vonatkozó részletes szabályokat törvény állapítja meg.

62. § (1) A Magyar Köztársaság elismeri a békés gyülekezés jogát és biztosítja annak szabad gyakorlását.

(2) A gyülekezési jogról szóló törvény elfogadásához a jelenlévő országgyűlési képviselők kétharmadának szavazata szükséges.

¹⁹¹ HALMAI., 2008. 501. o.

¹⁹² HALMAI, 2008. 449. o.

világháborút követő alkotmányokban pedig mindben megtalálhatjuk az egyesülési szabadságjogot.¹⁹³ Nemzetközi jogi dokumentumok között szintén említhetjük az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának 20. cikkét, melyet már korábban említettem, valamint meg kell említeni a 24. cikket, mely külön szolt az egyesülési jog alapján létrehozható szakszervezet alakításáról, és ahhoz való csatlakozás lehetőségéről. Jelenleg a Nyilatkozat 23. cikkének (4) bekezdése deklarálja a szakszervezet alapítás jogát, mint szabadságjog, és az abba való belépés lehetőségét.¹⁹⁴ Az egyesülési jog részletesebb szabályozására két egyezmény is született 1948-1949-ben, az ENSZ szakosított intézménye, a Nemzetközi Munkaügyi Szervezet keretében: az egyesülési szabadságról és a szervezkedési jog védelméről,¹⁹⁵ illetve a szervezkedési jog és a kollektív tárgyalási jog elveinek alkalmazásáról.¹⁹⁶ Ezen egyezmények érdekessége, hogy Magyarország ugyan csatlakozott az egyezményekhez 1957-ben, holott már 1921-óta megszakítás nélkül tagja volt a Nemzetközi Munkaügyi Szervezetnek, de a közvélemény tudomására csak 1980-ban hozta, az 1956-os események következtében, a nemzetközi szalonképesség visszanyerésének reménye miatt.¹⁹⁷ A nemzetközi jogi dokumentumok között említhetjük még a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányának 22. cikkét, mely általánosságban szol az egyesülés szabadságáról, és külön nevesíti a szakszervezet alapításának lehetőségét.¹⁹⁸ Az Emberi Jogok Európai Egyezményének 11. cikke együttesen tartalmazza a gyülekezési és egyesülési szabadságot, melyről korábban már szó esett.

¹⁹³ HALMAI, 2008. 449. o.

¹⁹⁴ „Mindenkinek joga van érdekeinek védelmére szakszervezetet alakítani és abba belépni.”

¹⁹⁵ Az egyesülési szabadságról és szervezkedési jog védelméről szoló 1948. évi egyezmény, melyet 1948. július 9.-én fogadták el, és 2. cikkében deklarálja a munkáltatók és munkavállalók egyesülési szabadságát szervezet létrehozására, valamint az ahhoz való csatlakozás és kilépés lehetőségét.

¹⁹⁶ A szervezkedési és kollektív tárgyalási jogról szoló 1949. évi egyezmény, melyet 1949. július 1.-én fogadtak el, amely a dolgozók és a munkaadók szervezeteinek megfelelő védelmét célozza egymás minden beavatkozása ellen, ami megalakulásukat és működésüket illeti.

¹⁹⁷ HALMAI, 1990. 68.o.

¹⁹⁸ „1. Mindenkinek joga van a másokkal való szabad társulásra, ideértve azt a jogot, hogy érdekei védelme céljából szakszervezeteket alakítson, illetőleg azokhoz csatlakozzon.

2. E jog gyakorlását csak a törvényben megállapított olyan korlátozásoknak lehet alávetni, amelyek egy demokratikus társadalomban az állam biztonsága, a közbiztonság és a közrend, illetőleg a közegészség, a közérkölc vagy mások jogai és szabadságai védelme érdekében szükségesek. E cikk nem akadályozza, hogy e jogoknak a fegyveres erők és a rendőrség tagjai által történő gyakorlását törvényes korlátozásnak vessék alá.

E cikk egyetlen rendelkezése sem jogosítja fel a Nemzetközi Munkaügyi Szervezetnek az egyesülési szabadságról és a szervezkedési jog védelméről szoló 1948. évi egyezményében részes államokat olyan törvényhozási intézkedésekre, vagy a törvény oly módon való alkalmazására, amely csorbítja az említett egyezményben meghatározott biztosítékokat.”

III.1.1.2.2. Az egyesülési jog magyarországi fejlődése

Magyarországon a második világháborút követő időszakban a legfontosabb alkotmányos termék, Magyarország köztársasági államformájáról szóló 1946. évi I. törvény, mely preambulumban deklarálja az egyesülési szabadságot az emberek elidegeníthetetlen és természetes jogai között.

Az 1949-es alkotmány a sztálini alkotmány mintájára biztosította ugyan az egyesülési jogot, de csak a dolgozók jogaként, a társadalom érdekében, így szakít az egyesülési szabadság, mint emberi jog elismerésével. Az egyesülési jog megnyilvánulási formái között a szakszervezeteket, a demokratikus női és ifjúsági tömegmozgalmakat említi, a cél behatárolásával, mely a népi demokratikus rend védelme, a szocialista építőmunkában való fokozott részvétel, a kulturális nevelőmunka kiszélesítése, és így tovább.¹⁹⁹

Az 1972-es alkotmánymódosítás²⁰⁰ a legjelentősebb társadalmi szervezeteket – a munkásosztály marxista-leninista pártját, a Hazafias Népfrontot és szakszervezeteket – átemelte a társadalmi rendről szóló részbe, míg a többi tömegszervezetet és az egyesülési jogot az állampolgárokról szóló részben szabályozta. Ez azt a hamis látszatot keltette, hogy bárki hozhat létre szervezetet egyesülési jog alapján, valójában azonban az erről szóló jogszabályok²⁰¹ lehetővé tették, hogy a nyilvántartásba vételt végző és a törvényességi felügyeletet ellátó szervek megakadályozzák a nemkívánatos egyesületek létrehozását. Ezen alkotmánymódosítás kapcsán fontos megemlíteni, hogy ez a törvény tett ígéretet arra,²⁰² hogy az egyesületekről törvényt kell alkotni, azonban ez 1989-ig nem valósult meg.

Az egyesülési jog, mint mindenkit megillető szabadságjog az 1989. évi XXXI. törvény módosításával került be az Alkotmányba, mely rendelkezés 1989. X. 23-án lépett hatályba.

¹⁹⁹ 56. § (1) A Magyar Népköztársaság a dolgozók társadalmi, gazdasági és kulturális tevékenységének fejlesztése érdekében alkotmányosan biztosítja az egyesülési jogot.

(2) A Magyar Népköztársaság feladatainak ellátásában az öntudatos dolgozók szervezeteire támaszkodik. A népi demokrácia rendjének védelme, a szocialista építésben való fokozott részvétel, a kulturális nevelőmunka kiszélesítése, a nép jogainak megvalósítása és a nemzetközi szolidaritás ápolása céljából a dolgozók szakszervezeteket, demokratikus női és ifjúsági, valamint egyéb tömegszervezeteket létesítenek és ezek erőit a demokratikus Népfrontban fogják össze. E szervezetekben megvalósul az ipari, mezőgazdasági s értelmiségi dolgozók szoros együttműködése és demokratikus egysége. A nép demokratikus egységére támaszkodó és élcsapata által irányított munkásosztály az állami és társadalmi tevékenység vezető ereje.

²⁰⁰ 1972. évi I. törvénnyel került módosításra

²⁰¹ Az egyesületekről szóló 1955. évi 18. tvr. valamint az azt felváltó 1970. évi 35. tvr.. Ez utóbbit módosította a 1981. évi 29. tvr., valamint az 1983. évi 27. tvr.

²⁰² 1972. évi I. törvény 54.§ (3) Közlönyállapot

Az egyesülési jog, mint klasszikus alapjog ekkor foglalta el helyét az alkotmányban, melynek érvényesülését az állam elvileg nem korlátozhatja, ezek a jogok az Alkotmánybíróság szóhasználatában az alkotmányos alanyi jogok.²⁰³

Az Alkotmány e szakasza az Alaptörvény elfogadásáig változatlan maradt, mely már nem csak a dolgozók, és nem is kizárólag az állampolgárok, hanem mindenki számára biztosította az egyesülési szabadságot.²⁰⁴ Ezt a paragrafust is érintette az 1990-es kétharmados törvények intézkedése, ezáltal az 1990. évi XL. törvény iktatta be az egyesülési jogról szóló törvény követelményeként a jelenlévő országgyűlési képviselők kétharmadának szavazatát.²⁰⁵

E törvény előtt került elfogadásra az egyesülési jogról szóló 1989. évi II. törvény, mely az Alkotmány felhatalmazása alapján részletesen szabályozta az egyesülési jogot.

Az alkotmány indokolása szerint az egyesülési jog alapján mindenkinek joga van az erről külön rendelkező törvény által nem tiltott célra szervezetet létrehozni, vagy ahhoz csatlakozni, és tartalmi összetevői közül a szervezet szabad létrehozását és a szervezethez való szabad csatlakozást emelte ki. Említette az Alkotmány az egyesület célját is, amely cél a törvény keretei között szabadon megválasztható, tehát amit jogszabály nem tilt, arra a célra szabadon lehet egyesületet alapítani. Lényegében hasonló módon definiálta az Alkotmánybíróság az egyesülési szabadság fogalmát, amely szerint ez a jog mindenkit megillető szabadságjog, és elsősorban a cél szabad megválasztását jelenti, továbbá a célra rendelt szervezet alapításának szabadságát, illetve az ehhez való csatlakozás önkéntességét, és az önkéntes kilépés lehetőségét.²⁰⁶

Az Alkotmány deklarálta az egyesülési szabadságot alapjogként, és rögtön egyértelművé is tette, hogy nem korlátozhatatlan jogról van szó, a visszaélések elkerülése végett a jogalkotó a szükséges korlátokat beépítette az Alkotmányba. Ennek megfelelően kimondta, hogy politikai célt szolgáló fegyveres szervezetet egyesülési jog alapján nem lehet létrehozni.

²⁰³ SÁRI, 2006. 42.o.

²⁰⁴ „63.§ (1) A Magyar Köztársaságban az egyesülési jog alapján mindenkinek joga van a törvény által nem tiltott célra szervezeteket létrehozni, illetőleg azokhoz csatlakozni.

(2) Politikai célt szolgáló fegyveres szervezet az egyesülési jog alapján nem hozható létre.”

²⁰⁵ „(3) Az egyesülési jogról szóló, valamint a pártok gazdálkodásáról és működéséről szóló törvény elfogadásához a jelenlévő országgyűlési képviselők kétharmadának szavazata szükséges.”

²⁰⁶ 22/1994. AB határozat

Az Alkotmány további korlátja, hogy a társadalom egyetlen szervezetének a tevékenysége sem irányulhat a hatalom erőszakos megszerzésére vagy gyakorlására, illetőleg kizárólagos birtoklására.²⁰⁷

A tiltott egyesülési célokat és tevékenységeket az Egyesületi Törvény tovább sorolta, mely az előbb említett alkotmánymódosítást megelőzően került elfogadásra. Eszerint az egyesülési jog gyakorlása nem sértheti az Alkotmány előbb említett bekezdését,²⁰⁸ nem valósíthat meg bűncselekményt és bűncselekmény elkövetésére való felhívást, nem járhat mások jogainak és szabadságának sérelmével.²⁰⁹ Társadalmi szervezet elsődlegesen gazdasági vállalkozási tevékenység végzése céljából nem alapítható,²¹⁰ és ilyen jog alapján fegyveres szervezet nem hozható létre.

Az Egyesülési Törvény negatív oldalról is megközelítette az egyesülési szabadság meghatározását, mely szerint társadalmi szervezet minden olyan tevékenység végzése céljából alapítható, amely összhangban áll az Alkotmánnyal, és amelyet törvény nem tilt.²¹¹

²⁰⁷ Alkotmány 2.§ (3)

²⁰⁸ Erre volt példa a bíróságnak az a határozata, amikor e szabályra történő hivatkozással megtagadta annak a pártnak a bejegyzését, amelynek alapszabálya a következőkben jelölte meg a párt célját; „következetes propagandával a tömegeket elfordíttassa a jelenlegi parlamenti pártoktól és ezáltal azok megszűnésre kerüljenek. Az ezáltal felszabadult feleslegesen elherdált anyagi javakat a társadalom jobbítására fordítsa, majd önmagát is feloszlassa. A párt meggyőződése, hogy egy ország irányításához nem pártokra, hanem szellemi és fizikai pártokra van szükség.” Ebből egyértelműen megállapítható, hogy az alkotmány rendelkezéseibe ütközik, tagadja ugyanis a többpártrendszer szükségességét, valamint azt, hogy a pártoknak az a rendeltetése, hogy a választópolgároknak az akaratát kinyilvánítsa. BH 1994. 394.

²⁰⁹ Ilyennek találta a bíróság azt a tevékenységet, amikor az egyesület által szervezett, nagyszámú közönség előtt tartott előadásokon, az egyesület tagjai szónoklatukban az emberi méltóság megsértésére alkalmas gondolatokat, kifejezéseket használtak, és megállapította, hogy az egyesület nyilvános ünnepségeken mások jogaira sérelmes tevékenységet folytat, ezért a szervezetet feloszlatta. BH 2007. 146

²¹⁰ Ilyennek találta a bíróság annak az egyesületnek az alapszabályát, és ezért a bejegyzést megtagadta, amelyben a kérelmező által benyújtott alapszabály célkitűzései a nyugdíjasok, kismamák, munkanélküliek ételmisszerellatásának engedményes árukkal való biztosítása, ennek érdekében bolthálózat kiépítése, szárítókamra, vasalás, fodrászat üzemeltetése. E tevékenységek kétséget kizáróan gazdasági vállalkozási tevékenységek, még ha alapvetően nem is az üzleti haszon megszerzése az alapvető cél. BH 1990.198. Hasonló volt a BDT2006. 1332. számú döntés: Az olyan reklámközösség, amelynek feladata a tagok összefogásával közös reklámok, akciók, rendezvények lebonyolítása, közvetve az alapító tagok gazdasági tevékenységét szolgálja. Az egyesületnek (társadalmi szervezetnek) célja nem lehet gazdasági jellegű tevékenység, az ilyen egyesület nyilvántartásba vételére nincs lehetőség. BH1997. 311.: A Magyarországi F. Márkakereskedők Szövetségének társadalmi szervezetként való bejegyzését elsődleges gazdasági – vállalkozási tevékenység végzése miatt utasította el a bíróság, melynek elsődleges célja a márkakereskedők ismereteinek és tapasztalatainak összehangolásával támogatassa az F. H, magyarországi kereskedelmi tevékenységét. BH1995. 730. A televíziós rendszer létrehozása és fenntartása szintén olyan gazdasági cél, mely nem alkalmas társadalmi szervezet létrehozására. BH1993. 390. Részvények vásárlására és kezelésére vonatkozó tevékenység szintén nem végezhető egyesületi keretek között.

²¹¹ Egyesületi Törvény 2.§ (3)

Meg kell még említeni a gazdasági és társadalmi érdekvédelmi szervezeteket, melyek az egyesülési jog tág értelemben vett megnyilvánulási formái, és az ehhez szükséges szervezetalapítási szabadságot az alkotmány szintén mindenki számára biztosítja.²¹² Az egyesülési jog alakításában a szakszervezeti szerveződésre vonatkozó igény elismerése hatalmas lépés volt. Kezdetben, a szocializmus viszonyai között a szakszervezetek a politikai hatalom részesei voltak, érdekvédelmi, érdekképviselői szerepük egyáltalán nem volt. Az 1972. évi alkotmánymódosítás már eredményeket hozott abban a tekintetben, hogy érdekvédelmi funkciójukról is megemlékezett. Azonban nem szakmánként szerveződtek, hanem termelési – államigazgatási ágazatonként, amely azt jelentette, hogy ugyanabban a termelési ágban foglalkoztatottak szakmájuktól függetlenül ugyanannak a szakszervezetnek lehettek a tagjai. Ezeknek a szervezeteknek monopolhelyzetük volt, a vezetői részt vettek az állami tulajdonban lévő vállalatok vezetésében.²¹³

Az alkotmányos rendszerváltozás után már jöttek létre önálló szakszervezetek, de még mindig inkább az államhoz tartózkodónak tartották magukat, mint sem a munkáltatójukhoz. Az egyesülési jogról szóló 1989-es törvény elfogadását követően a szakszervezeti szervezkedésre vonatkozó szabályok az egyesülési jog általános szabályai szerint alakultak, hiszen a szakszervezetekre nevesítve is kiterjesztette hatályát. Az Alkotmány korábban említett szövegét az 1989. évi XXXI. törvény állapította meg. Az említett rendelkezés a munka világának alkotmányjogi kontextusában jelenik meg, hiszen a munkához való jogról és a sztrájkjogról szóló rendelkezések szomszédságában helyezte el a jogalkotó. Ez a rendelkezés azonban valójában arról szól, hogy a munka világán túl is lehet érdekvédelmi célú szervezetet létrehozni. Valóban ma már több olyan egyesület is van, amely elsősorban érdekvédelmi funkcióval – fogyatékosok, mozgássérültek, gyermekvédelem, családvédelem stb. - alakul, működik.²¹⁴ Ennek nem mond ellent, hogy mind a pártokról, mind pedig a szakszervezetekről külön rendelkezéseket is tartalmazott az alkotmány I. számú fejezete.²¹⁵

²¹² 70/C. §: „Mindenkinek joga van ahhoz, hogy gazdasági és társadalmi érdekeinek védelme céljából másokkal együtt szervezetet alakítson vagy ahhoz csatlakozzon.”

²¹³ HALMAI, 1990. 45. o.

²¹⁴ KUKORELLI István: Alapvető jogok és kötelességek XII. fejezet In: (Szerk: Báldy Péter) Az Alkotmány magyarázata KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft. 2003. 662. o.

²¹⁵ 3. § (1) A Magyar Köztársaságban a pártok az Alkotmány és az alkotmányos jogszabályok tiszteletben tartása mellett szabadon alakulhatnak és szabadon tevékenykedhetnek.
(2) A pártok közreműködnek a népakarat kialakításában és kinyilvánításában.

A társulás, vállalkozás szabadsága sem korlátozhatatlan alapjog, jogszabály állíthat fel alanyi (ki hozhat létre egy adott szervezetet), tárgyi (ez a szervezet milyen tevékenység végzésére irányulhat) illetve módbeli korlátokat (az adott szervezet milyen társulási formában létezhet).²¹⁶ Ha az egyesületet ebből a szempontból nézzük, akkor alanyi korlátot nem állít fel a speciális jogszabály, hiszen bárki alapíthat egyesületet, tárgyi korlát már korábban említésre került, azaz, hogy milyen tevékenységekre nem lehet létrehozni egyesületet, valamint hogy elsősorban gazdasági tevékenységet nem folytathat. A módbeli korlátot nem kell említeni, hiszen pont az egyesület vonatkozásában vizsgáltuk a kritériumokat, tehát más szervezet nem jöhet jelenleg szóba.

A létesítés szabadságát támasztja alá az új Polgári Törvénykönyvben megjelenő létesítés szabadságának az elve, mely azt mondja ki, hogy jogi személy megalakulásáról az azt létrehozó személyek döntenek, méghozzá szabadon.²¹⁷ Ez a szabadság nem csak a szervezet létrehozására vonatkozik, hanem a létrehozandó jogi személy szervezeti felépítésében sincs megkötve a kezük, és a működés rendjét is az általuk legcélszerűbbnek tartott módon határozhatják meg.

III.1.1.2.3. Egyesülési jog az Alaptörvényben

Jelenleg az Alaptörvény VIII. cikkében²¹⁸ találhatjuk az egyesülési jogot, mely a korábbi Alkotmánynak a pártalapítás szabadságáról,²¹⁹ a szakszervezetek és érdekképviselési

(3) A pártok közhatalmat közvetlenül nem gyakorolhatnak. Ennek megfelelően egyetlen párt sem irányíthat semmiféle állami szervet. A pártok és a közhatalom szétválasztása érdekében törvény határozza meg azokat a tisztségeket, közhivatalokat, amelyeket párt tagja vagy tisztségviselője nem tölthet be.

4. § A szakszervezetek és más érdekképviselések védik és képviselik a munkavállalók, a szövetkezeti tagok és a vállalkozók érdekeit.

²¹⁶ PAPP Tekla: II. fejezet: A társasági jog alapelvei In: (Szerk: Papp Tekla) Társasági jog: Lectum Kiadó, Szeged, 2011 27. o.

²¹⁷ Ptk 3:4. § [A jogi személy létrehozásának szabadsága]

(1) A jogi személy létrehozásáról a személyek szerződésben, alapító okiratban vagy alapszabályban (a továbbiakban együtt: létesítő okirat) szabadon rendelkezhetnek, a jogi személy szervezetét és működési szabályait maguk állapíthatják meg.

²¹⁸ Alaptörvény VIII. cikk: „(1) Mindenkinek joga van a békés gyülekezéshez.

(2) Mindenkinek joga van szervezeteket létrehozni, és joga van szervezetekhez csatlakozni.

(3) Pártok az egyesülési jog alapján szabadon alakulhatnak és tevékenykedhetnek. A pártok közreműködnek a nép akaratának kialakításában és kinyilvánításában. A pártok közhatalmat közvetlenül nem gyakorolhatnak.

²¹⁹ Alkotmány: 3. § (1) A Magyar Köztársaságban a pártok az Alkotmány és az alkotmányos jogszabályok tiszteletben tartása mellett szabadon alakulhatnak és szabadon tevékenykedhetnek.

(2) A pártok közreműködnek a népakarat kialakításában és kinyilvánításában.

szervezetek szabad létrehozásáról,²²⁰ a gyülekezési jogról,²²¹ az egyesülési jogról,²²² és a szabad szervezetalapításról²²³ szóló szakaszok utóda. A korábbi szabályozáshoz képest elhagyja a fegyveres szervek alakításának tiltását, ezt az Alaptörvény azon szabályozása váltja fel,²²⁴ mely deklarálja az állami erőszak monopóliumát, továbbá elhagyja azt a kitételt, mely szerint egyetlen párt sem irányíthat állami szervezet, melyet a pártok közhatalmi gyakorlásának tilalmával fed le.

A jogalkotó az egyesülési jogot ismét gyülekezési joggal egy rendelkezésben helyezi el, amelyből továbbra is több más jog levezethető, így a szabad szervezetalapítás joga. A szervezet megalapításának a kereteit továbbra is törvényalkotó határozhatja meg, de a gyülekezési joghoz hasonlóan már nem köti minősített többséggel elfogadott törvényhez az egyesülési jog szabályozását sem. A tárgykörben egyetlen fennmaradó 2/3-os törvény a pártok működéséről és gazdálkodásáról szóló törvény. A kétharmados törvények csökkentésének az indoka az egyszerű többséggel való kormányzás lehetővé tétele. Az ellenzéki jogok védelme azt teszi szükségessé, hogy bizonyos kérdésekben megmaradjon a kétharmados törvény, másfelől akkor is lehessen hatékonyan kormányozni, ha nincs meg a kétharmados többség. A jogalkotó még azzal is indokolta, hogy a garanciális elemeket tulajdonképpen lefedi az alkotmánybíróság gyakorlata. Ez tehát jogforrás-technikai tisztázás, amely kérdéses tárgyköröket nem a politikai fontosság, hanem az alkotmányos rend gördülékeny működése fényében ítéli meg.²²⁵ Sólyom László véleménye szerint pedig azokat a szabályokat kell sarkalatos törvénybe foglalni, amelyek az illető alapjog érvényesítéséhez vagy egy intézmény alkotmányos működéséhez hosszú távon, bármely kormányzás alatt, az alkotmány közvetlen végrehajtásához szükséges.²²⁶ Jelenleg az egyesülési jogot a Civil Törvény szabályozza, hasonlóképpen a korábbi törvényhez, így kimondja az egyesületek szabad létrehozását, és az ahhoz való csatlakozás szabadságát az egyesülési szabadságjogra utalva. Emellett állít fel bizonyos korlátokat, amely a létrehozást

(3) A pártok közhatalmat közvetlenül nem gyakorolhatnak. Ennek megfelelően egyetlen párt sem irányíthat semmiféle állami szervet. A pártok és a közhatalom szétválasztása érdekében törvény határozza meg azokat a tisztségeket, közhivatalokat, amelyeket párt tagja vagy tisztségviselője nem tölthet be.

²²⁰ Alkotmány 4. §A szakszervezetek és más érdekképviseletek védik és képviselik a munkavállalók, a szövetkezeti tagok és a vállalkozók érdekeit.

²²¹ Alkotmány 62.§

²²² Alkotmány 63.§

²²³ Alkotmány 70/C.§.

²²⁴C. cikk (3) Az Alaptörvény és a jogszabályok érvényre juttatása érdekében kényszer alkalmazására az állam jogosult.

²²⁵ JAKAB, 2011. 77. o.

²²⁶ JAKAB, 2011. 12. o.

akadályozza, mely szintén hasonló a korábbi szabályozáshoz. Így nem sértheti az Alaptörvény azon rendelkezését, mely szerint senkinek a tevékenysége nem irányulhat a hatalom erőszakos megszerzésére, vagy gyakorlására, illetve kizárólagos birtoklására, továbbra sem valósíthat meg bűncselekményt, vagy bűncselekmény elkövetésére való felhívást, valamint nem járhat mások jogainak, és szabadságának sérelmével, és fegyveres szervezet sem hozható létre. Új rendelkezésként említhetjük, hogy nem lehet olyan szervezetet sem létrehozni, amelynek célja valamilyen törvény alapján kizárólag állami szerv saját hatáskörében ellátható közfeladat megvalósítása. Sajnos az indokolásban nem találunk erre vonatkozóan magyarázatot, valószínű, hogy a jogalkotó szándéka ezzel a rendelkezéssel az állami szféra elhatárolása lehetett a civil szférától. Az egyesület létrehozásával kapcsolatos szabályokat a Ptk. tartalmazza, így mind az 1959. évi IV. törvény, mind pedig a 2013. évi V. törvény meghatározza az egyesület alapításához szükséges feltételeket, rendelkezik az egyesülési jog gyakorlásának módjáról, az alapszabály kötelező tartalmi elemeiről, az egyesületi tagsági jogviszonyról, és megszűnéséről. Az új Polgári Törvénykönyv sokkal részletesebb szabályozást ad a régi Polgári Törvénykönyvünkhöz képest, amelyet később kívánok részletesen kifejezni. Látható, hogy az egyesülési jog, mint szabadságjog alapvető felfogása lényegében nem változott, ugyanúgy mindenki számára biztosított, a törvény és az Alaptörvény által meghatározott korlátok között, az azonban lényeges különbség, hogy már nem beszélhetünk esetében 2/3-os törvényről.

III.2. Az egyesülési joggal összefüggő alkotmánybíróági határozatok vizsgálata

Az Egyesületi Törvény hatályba lépése után számos alkotmánybíróági és bírósági határozat született, amely annak tudható be legfőképpen, hogy az akkori jogi környezet elég szűk körűen szabályozta az egyesületet. Ezért olvasható a szakirodalomban, hogy a korábbi egyesületi szabályozást a bírói gyakorlat alakította ki, így természetesen elengedhetetlen ezen határozatok közelebbi vizsgálata. Azokat az alkotmánybíróági határozatokat vizsgáltam, melyek szoros összefüggésben állnak az egyesülési joggal, a sorrendiséget pedig az határozta meg, hogy az egyesület alapításától a bejegyzéséig felmerülő alkotmányellenességről, az egyesület működésével összefüggő

alkotmányellenességről vagy pedig a megszűnéssel összefüggésbe hozható lévő alkotmányellenességről, jogszabálysértésről van – szó.

III.2.1. AB határozatok az egyesület létrejöttéig, az alapítási szakaszhoz kapcsolódóan

A 6/2001 alkotmánybírósági határozatban Indítványozó művészeti alkotóközösség, alkotmányjogi panaszt nyújtott be, amelyben kérte az Egyesülési Törvény azon rendelkezése alkotmányellenességének megállapítását és megsemmisítését, mely szerint a társadalmi szervezet a bírósági nyilvántartásba vétellel jön létre.²²⁷ Álláspontja szerint, azzal, hogy a társadalmi szervezet a nyilvántartásba vétellel jön létre, az Alkotmányban biztosított egyesülési szabadság lényeges tartalmát korlátozza, mivel az Alkotmány úgy rendelkezik, hogy alapvető jog lényeges tartalmát még törvény sem korlátozhatja.²²⁸ Az indítványozó szerint „amennyiben egy társadalmi szervezet az egyesülési jog alapján létrejön, elnyeri jogi személyiségét is, hiszen a társadalmi szervezettől nem választható el szervezetének lényege, a jogi személyiség. Már az is a szabadságjog korlátozását jelenti, hogy a társadalmi szervezetnek hosszabb, rövidebb időt kell várnia ahhoz, hogy a társadalomban jogokat és kötelezettségeket vállalhasson.”

Itt szükségesnek tartom megjegyezni, hogy az új Polgári Törvénykönyv egyértelművé teszi e kérdéskört, hiszen kimondja, hogy jogi személy egyértelműen bírósági nyilvántartásba vétellel jön létre, amennyiben ezt a jogi személyt a típusának megfelelő létesítő okirattal hozták létre, vagy az alapján kérik a bejegyzését.²²⁹

Az Alkotmánybíróság először azt vizsgálta, hogy sérti – e az egyesülési szabadságot az, hogy a társadalmi szervezetek bírósági nyilvántartásba vétellel jönnek létre. Megállapította, hogy más alapvető jogokhoz hasonlóan ez az alapjog sem gyakorolható korlátlanul, mely korlátokat az Alkotmány, illetve az Egyesületi Törvény állítja fel, és rendelkezései azt az alkotmányos elvet juttatják érvényre, hogy az egyesülési jog korlátozására csak akkor kerülhet sor, ha azt más alapvető jog, vagy alkotmányos érdek

²²⁷ Egyesület Törvény 4.§ (1)

²²⁸ Alkotmány 8. § (2)

²²⁹ Ptk. 3:4.§ (4)

védelve szükségessé teszi. Az Alkotmány és az Egyesület Törvény is lehetővé teszi olyan közösségek létrehozását, amelyek nem rendelkeznek jogi személyiséggel, nincs nyilvántartott tagsága. Ilyen esetben a szervezet szabadon működhet, de nem minősül társadalmi szervezetnek. Ha azonban társadalmi szervezetet szeretnének, annak közjogi feltétele, hogy a bíróság nyilvántartásba vegye. A bírósági bejegyzés elsődleges célja a törvényellenes célra való alapítás megakadályozása, hiszen a nyilvántartásba vétel nem jelent tartalmi korlátozást, a bíróság a nyilvántartást kérő szervezet céljának csupán a törvényességét vizsgálhatja. Amennyiben a társadalmi szervezet a megalakulására vonatkozó jogszabályi feltételeknek eleget tesz, akkor a bíróság a nyilvántartásba vételt nem tagadhatja meg. Ez az ún. normatív feltételek rendszerének felel meg. A társadalmi szervezetek létrejötte természetesen nem függhet az állami szervek diszkrecionális jogkörében hozott döntésétől és attól sem, hogy az állam támogatja az egyesület céljának megvalósítását, vagy sem.

Az indítványozó sérelmezte azt is, hogy a jogalkotó eltérő módon szabályozza a gazdasági társaságok létrehozatalát a társadalmi szervezetektől. Mindkettő a nyilvántartásba vétellel jön létre, azzal a különbséggel, hogy a gazdasági társaságok előtársaságként működhetnek, és a cégeljárás szerint a bíróságnak meghatározott időn belül döntenie kell a bejegyzésről, vagy annak elutasításáról. Alkotmányellenesen akkor jár el a törvényhozó, ha összehasonlítható szervezetek közül egyesek számára megadja a jogi személlyé válás lehetőségét, míg másokat önkényesen kizár, vagy aránytalanul nehezebbé teszi számukra a jogi személyiség megszerzését. Az Alkotmánybíróság ezt az indítványt sem találta megalapozottnak, hiszen két egymástól teljesen eltérő céllal létrehozott jogi személyről van szó. A jogalkotó feladata az, hogy ezek a jogi személyek a céljuknak megfelelő jogszabályi környezetet nyerjenek. Egyértelmű, hogy az eltérő cél miatt nem lehet azonos a szabályozásuk. A gazdasági társaságokat üzletszerű közös gazdasági tevékenységeik összehangolására hozzák létre, míg a társadalmi szervezetek kulturális, közélet, szociális, szabadidős, tehát valamilyen társadalmi célt szolgálnak, elsősorban nem gazdasági tevékenység céljára alakulnak.

Megjegyzendő, hogy a magánjogi jogi személyek között vannak hasonlóságok, azonos vonások, melyet jól mutat a Ptk. rendszertani felépítése is. A jogi személyek vonatkozásában ugyanis közös, általános szabályokat alkalmaz, amely valamennyi

szervezetre alkalmazandó, az egyes társaságoknál elhelyezett speciális szabályok összevetésével. Az előtársasági formában működést a későbbiekben sem találta ilyennek a jogalkotó, hiszen most sem alkalmazható valamennyi jogi személyre, csakis a gazdasági társaságokra, és az egyesülésre, tekintettel arra, hogy azt a gazdasági társaságok közös szabályainál helyezte el.²³⁰ Az előtársaságként való működés véleményem szerint sem lenne lehetséges az egyesületeknél. A gazdasági társaságok társasági szerződéssel jönnek létre, melynél ügyvédi ellenjegyzés, vagy közjegyzői okiratba foglalás szükséges. Az egyesület nem szerződéssel, hanem alapszabállyal jön létre, melyet az alapító tagok fogadnak el, és ügyvédkényszer sincs esetükben. A nyilvántartást végző bíróságnak az egyesületi célok, tevékenységek vizsgálatánál sokkal szélesebb körű vizsgálatot kell lefolytatnia, mint cégeknél, miután a tevékenységi körök, célok nem pontosan meghatározottak, behatároltak. Így elképzelhetetlen lenne e jogintézmény alkalmazása civil szervezeteknél.²³¹

Az indítványozó azt is sérelmezte, hogy nincs határidő megállapítva a társadalmi szervezetek bejegyzésre, álláspontja szerint ez is sérti az egyesülési jog szabad gyakorlását. Ebben az esetben az Alkotmánybíróság úgy ítélte meg, hogy nem elegendő a Pp. által ésszerű határidőn belüli követelmény, valamint az Egyesületi Törvény által meghatározott soronkívüliség,²³² ugyanis ez nem biztosítja az Alkotmány azon rendelkezését, mely szerint az állam elsőrendű kötelessége az alapvető jogok tiszteletben tartása és védelme. Továbbá nem biztosítja az Alkotmány által a Magyar Köztársaság bíróságainak feladatául szabott azt a követelményt, miszerint védjék és biztosítsák az állampolgárok jogait és törvényes érdekeit. Ez az egyesülési szabadság sérelmét idézte elő, mivel a törvényesen megalakult társadalmi szervezet indokolatlanul késői nyilvántartásba vétele olyan függő helyzetet teremt, amely indokolatlan fenntartása a társadalmi szervezetet kizárhatja céljának megvalósulásából.

²³⁰ Ptk. 3:101.§

²³¹ Megjegyzendő, hogy a 2006-os Polgári Törvénykönyv tervezete szabályozta a bejegyzés alatt álló szervezeteket a jogi személyekre vonatkozó általános részben, mely szerint a nyilvántartásba való bejegyzés jogokat szerezhetnek, és kötelezettségeket vállalhatnak. Ezt az egyesületre is alkalmazni lehetett volna. 2006-os Ptk. normaszöveg javaslat 2:54-55. §.

²³² Egyesületi Törvény 15.§ (3) A bíróság a nyilvántartásba vételről nemperes eljárásban, soron kívül határoz. A bíróság a nyilvántartásba vételről szóló határozatát az ügyészségnek is kézbesíti.

Harmathy Attila különvéleményt fűzött a határozathoz, a következők miatt: az alkotmánybeli szervezet szóhasználat²³³ nem jelenti azt, hogy az Alkotmány az egyesülési jogot jogi személyek létrehozására való joggal azonosítaná. Az Egyesületi Törvény először szervezetekről, közösségekről beszél,²³⁴ míg a következő szakaszban már a társadalmi szervezet megjelölést használja,²³⁵ és erre mondja ki, hogy jogi személyiséggel rendelkezik. Később rendelkezik azokról a közösségekről, amelyek valamiért nem jogi személyek.²³⁶ A felsorolás nem teljes, ezek lehetnek bejegyzés előtt álló társadalmi szervezetek is, vagy olyan közösségek, amelyek működéséhez nincs szükség jogi személyiségre. Ebből következik, hogy az egyesülési jog gyakorlása nem feltételezi jogi személy meglétét. Az Egyesületi Törvény csak az előbb említett két paragrafusban rendelkezik a nem jogi személy szervezetekről, egyebekben nem szabályozza azt. A jogszabály megalkotásánál elsődleges szempont volt az egyesülési jog, mint szabadságjog szem előtt tartása, ezzel szemben azonban a szervezeti kérdések váltak döntővé, így a szabályok elsősorban a jogi személyekről szólnak, de azok sem teljes körűek. Hiányzik pl. a belső viszony szabályozása, vagyoni viszonyok szabályozása. A törvényből megállapítható, hogy még újabb jogszabályok elfogadását tervezték, de ez elmaradt. Az egyesülési jogot érintő későbbi szabályok pedig a jogi személyiséggel rendelkező szervezeteket vették alapul.

A fenti alkotmánybíróági határozattal összefüggésben megjegyezném, hogy mindenképpen szükség van arra, hogy egy jogi személyt nyilvántartásba vegyenek, hiszen onnantól kezdve válik ellenőrizhetővé az adott szervezet. A jogi személy létrejöttéhez elengedhetetlen az állami elismerés, mely egyrészt legitimálja azt, hogy a szervezet csak a jogszabályban meghatározott tevékenységre, célra alapítható, valamint hogy jogalanyiséga törvényi szinten, a bírósági bejegyzés által pedig egyedi szinten biztosított. Abban is egyetértek az alkotmánybíróági határozattal - szemben sok különvéleménnyel -, hogy miután nem kontradiktórus eljárásról van szó, tehát nincsenek ellenérdekű felek, a jogbiztonság elengedhetetlen követelménye, hogy a jogalkalmazói magatartás előre kiszámítható legyen, legalább az időtartam tekintetében. Az ügyfél határozathozatalhoz

²³³ Alkotmány 63.§ (1)

²³⁴ Egyesületi Törvény 1.§

²³⁵ Egyesületi Törvény 2.§

²³⁶ Egyesületi Törvény 5.§

való joga nem tehető függővé attól, hogy a bíróság mikor hajlandó döntést hozni. Hiszen innentől kezdve vehet rész a pénzügyi forgalomban, pályázhat, vagy éppen innentől számít a személyi jövedelemadó 1% - ára való jogosultság kezdő időpontja, ami egy civil szervezet vonatkozásában nagyon jelentős tényező. A nyilvántartásba vételi eljárások még most, az egyszerűsített nyilvántartásba vételi eljárás bevezetésénél is jelentősen elhúzódnak, melyet részletesen később, a hatályban lévő szabályok vizsgálata során fejtek ki.

A 1487/D/1995 alkotmánybíróági határozat alapján az indítványozó jogszabály alkotmányellenességének megállapítását és megsemmisítést kérte arra hivatkozással, hogy az Egyesületi Törvény egésze és a Közigazgatási Kollégium 1. számú állásfoglalása²³⁷ alkotmányellenes. Az indítványozók társadalmi szervezet bejegyzésére irányuló kérelmét mind az elsőfokú, mind a másodfokú bíróság elutasította, mert a társadalmi szervezet névválasztása sérti a Legfelsőbb Bíróság állásfoglalásban foglalt névvalódiság követelményét.²³⁸ Az indítványozók szerint a bíróság nem jogosult jogszabály kiegészítésére, s arra sem, hogy normatív módon a cégjogi szabályokat²³⁹ adaptálja, a társadalmi szervezetek bejegyzésével kapcsolatos eljárásba, mint ahogy azt az állásfoglalás teszi.

Az indítvány megalapozatlan, és megvizsgálásra alkalmatlan, ezért elutasításra került. Az alkotmánybíróság az Abtv.²⁴⁰ szerint állásfoglalásokat nem vizsgálhat. Véleményem szerint, ha egy szabályozás más területen jól bevált, akkor a jogalkalmazók azt nyugodtan adoptálhatják egyéb vonatkozásban is. Az már csak részletkérdés, hogy a jogalkotó alkot egy újabb jogszabályt másik jogszabály vagy éppen kollégiumi állásfoglalás átemelésével – ami egyébként csak a jogszabályok számát vagy terjedelmét növelné – vagy sem. Miután mind a gazdasági szervezeteknél mind pedig a civil szervezeteknél jogi személy elnevezéséről van szó, és ebben a vonatkozásban a kettő között különbséget nem látok, minden további nélkül alkalmazhatóak a cégjogi illetve a közigazgatási kollégiumi

²³⁷ Közigazgatási Kollégium 1. számú állásfoglalása a társadalmi szervezetek nyilvántartásba vételéről

²³⁸ KK. 1. szám II. A társadalmi szervezet nyilvántartásba vételkor vizsgálni kell, hogy a társadalmi szervezet választott elnevezése megfelel-e a névkizárólagosság, a névvalódiság és a névszabatosság követelményének. A névkizárólagosság követelményének megvalósítása érdekében a bíróságnak indokolt esetben meg kell keresnie a Legfelsőbb Bíróságot.

²³⁹ A cégnévről a szabályokat a cégnyilvánosságról, bírósági cégeljárásról és végelszámolásról szóló 2006. évi V. törvény 3.-6.§ tartalmazza

²⁴⁰ Az Alkotmánybírószágról szóló 1989. évi XXXII. törvény

állásfoglalásban a jogi személy elnevezésére vonatkozó szabályok. A civil törvény is elég sok területen alkalmazza a cégjogi szabályokat – szinte egy az egyben áttemeli a végelszámolásra, a felszámolásra és csődeljárásra vonatkozó szabályokat – amely szintén azt erősíti, hogy vannak olyan területek, amelyen lehet civil szervezet vonatkozásában a cégjogi szabályokat alkalmazni. Valamint most már a jogi személyek nevére vonatkozó szabályok is az általános szabályok között találhatók a Polgári Törvénykönyvben, mely szintén az Alkotmánybíróság helyes döntését támasztja alá.

52/1994 alkotmánybírósági határozat a szövetkezetekről szóló 1992. évi I. törvény azon szakaszát²⁴¹ vette górcső alá, mely szerint a szövetkezeti alkalmazottak és munkaviszony jellegű jogviszony keretében foglalkoztatott szövetkezeti tagok közös munkavállalói érdekképviselői szervezetet hozhatnak létre. Véleménye szerint, azzal, hogy kizárják azt a lehetőséget, hogy külön hozzanak létre érdekképviselői szervezetet, sérti az Alkotmány azon rendelkezését, hogy az alapjogokat még törvény sem korlátozhatja – bizonyos esetek kivételével -, valamint sérti a szabad szervezetalapításhoz való jogot. Az alkotmánybíróság véleménye szerint a támadott törvényi rendelkezés az Alkotmányban megfogalmazott alapjogot sért, ezáltal törvényi tilalommal²⁴² került szembe, mert különböző érdekű szövetkezeti tagok és alkalmazottak részére csak közös érdekképviselői szervezet létrehozását tette lehetővé.

51/1991 határozatban az Alkotmánybíróság a Magyar Köztársaság fegyveres erőinek miniszteri rendelettel kiadott szolgálati szabályzatát²⁴³ vizsgálta, melynek bizonyos

²⁴¹ Szövetkezeti törvény 66. § (1) A munkaviszony jellegű jogviszony keretében foglalkoztatott tagok és a szövetkezet alkalmazottai érdekeik megvédésére az 1989. évi II. törvény alapján közös munkavállalói érdekképviselői szervezetet hozhatnak létre, amelynek jogaira a Munka Törvénykönyve és az annak alapján kiadott jogszabályok előírásai az irányadók.

(2) A munkaviszony jellegű jogviszonnyal összefüggő jogokat és kötelezettségeket, valamint ezek gyakorlásának, illetve teljesítésének módját és az ezzel kapcsolatos eljárás rendjét, a megállapodást kötő felek közötti kapcsolatrendszer - a munkaviszonyra vonatkozó jogszabályok alapján - a szövetkezet és az érintett tagok, alkalmazottak munkavállalói érdekképviselői szervezete közötti megállapodás rendezi.

²⁴² Alkotmány 8. § (1)

²⁴³ 6/1987 (X. 15.) HM rendelet: 10/A. A katona a szolgálati helyen az egyesülési jogról szóló törvény hatálya alá tartozó politikai vagy egyéb célú társadalmi szervezetet (a továbbiakban: társadalmi szervezet) nem alakíthat, illetőleg már működő ilyen szervezet alapszervezetét vagy más szervezeti egységét nem hozhatja létre. A szolgálati helyen párt vagy más társadalmi szervezet politikai állásfoglalása vagy nézete sem szóban, sem írásban nem terjeszthető.

10/B. A katona a szolgálati helyen kívül társadalmi szervezetet alakíthat, illetőleg társadalmi szervezet tevékenységében szolgálati időn kívül részt vehet. Ennek kertében azonban az előljáró döntésével és magatartásával, a szolgálati viszonnal, illetőleg a katonai szolgálat teljesítésével bármilyen módon

rendelkezései az indítványozók szerint alkotmányellenesek. Az egyesülési joghoz kapcsolódó szabály a következőket tartalmazta: „katona a szolgálati helyen az egyesülési jogról szóló törvény hatálya alá tartozó társadalmi szervezetet nem alakíthat, illetőleg már működő ilyen szervezet alapszervezetét vagy más szervezeti egységét nem hozhatja létre...”. Indoklásuk lényege egyrészt az volt, hogy miután miniszteri rendelet szabályoz alapvető jogokat, alakilag alkotmányellenes, mert az Alkotmány azon rendelkezésébe ütközik, hogy alapvető jogokra vonatkozó szabályt csak törvény állapíthat meg. Másfelől arra hivatkoztak, hogy az egyesülési jognak fokozott és kiemelt korlátozási lehetősége nem vezethet odáig, hogy alapvető jog lényeges tartalma sérüljön még fegyveres erők körében sem. Az Alkotmánybíróság mindkét esetben helyesnek látta a hivatkozást, és megállapította, hogy a társadalmi szervezet alapításának kivételt nem jelentő, teljes tilalma oly mértékű korlátozást jelent, amelynek az elérni kívánt céllal – melyet a fegyveres erők különleges szolgálati viszonya indokolhat - való arányossága, elkerülhetetlen volta nem igazolható, így tartalmilag is alkotmányellenes, miután alapvető jog lényeges tartalmát sérti. Így ez a szabályozás 1992. március 31. napjától hatálytalan.

8/1993 alkotmánybírósági határozatban az Alkotmánybíróság az egyházi törvény²⁴⁴ azon rendelkezéseit vizsgálta, hogy az egyház, mint jogi személy megalapításához legalább száz természetes személy szükséges. Az indítványozó álláspontja szerint, ez sérti a vallási közösségek együttes vallásgyakorláshoz való jogát, másrészt az állam és az egyház szétválasztásának az elvét. Az Alkotmánybíróság mindkét esetben elutasította az indítványt azzal az indokkal, hogy nem sérti az együttes vallásgyakorláshoz való jogot, hiszen ezt az alapjogot nem csak egyházon belül lehet gyakorolni, hanem egyéb társadalmi szervezet keretében, vagy akár nem jogi személyként is. Az egyházi törvény a nagyobb szervezeti

összefüggő vagy annak társadalmi megítélését célzó nyilatkozatot sem szóban, sem írásban nem tehet. Ilyen kérdések megtárgyalását nem kezdeményezheti vagy abban nem vehet részt.

10/C. A katona felhatalmazás nélkül egyik társadalmi szervezet számára sem végezhet politikai vagy katonai szakértői tevékenységet.

10/D. A 10/B. pontban említett társadalmi tevékenység során a katona egyenruhában nem jelenhet meg, nem keltheti azt a látszatot, hogy véleménye, nyilatkozata, állásfoglalása vagy bármilyen más megnyilatkozása a fegyveres erők vagy annak személyi állománya véleményét vagy állásfoglalását tükrözi. A katona vagy katonákból álló szervezet a szolgálati előljáró felhatalmazása nélkül a Magyar Honvédség tevékenységét vagy személyi állományát érintő nyilatkozatot sajtó útján nem tehet közzé.

10/E. A katonai szervezetek parancsnoka társadalmi szervezettel a 10/B. pontban említett kérdésekkel összefüggő tárgyalásba nem bocsátkozhat, a társadalmi szervezet ilyen kezdeményezését el kell hárítani. A tevékenységét és a szolgálat teljesítésének körülményeit illetően csak társadalmi szervezet legfelsőbb szervével, a külön rendelkezésben erre felhatalmazott személyek folytathatnak.

²⁴⁴ A lelkiismereti és vallásszabadságról, és az egyházakról szóló 1990. évi IV. törvény

autonómián kívül nem biztosít olyan többletjogokat, amelyekkel más vallási közösségek ne élhetnének. Az állam és az egyház szétválasztása pedig nem jelenti azt, hogy az állam az egyház sajátosságaira ne lehetne tekintettel, és ne szabályozhatná egyéb módon, mint más jogi személyeket. Az állam határozza meg, hogy magánszemélyek részére milyen feltételekkel engedi meg jogi személyek létrehozását, erre nézve az Alkotmányból sem kötelezettsége, sem pedig korlátozása nem adódik. Ha az indítványozó gondolatmenetén haladnánk, akkor a jogalkotó nem szabhatna semmilyen kritériumot jogi személy szervezeti keretének.

III.2.2. AB határozatok az egyesület működésével összefüggésben

Az egyesületre vonatkozó működési szabályok kereteit korábban az Egyesületi Törvény, jelenleg pedig a Civil Törvény tartalmazza, az egyesület működésének részletes szabályait pedig az alapszabálya, illetve egyéb belső szabályzatok, mint szervezeti és működési szabályzat, fegyelmi szabályzat, pénzügyi szabályzat, etc. határozza meg.

A 27/1993 alkotmánybírósági határozat több okból is alkotmányellenesnek találta a képzőművészet, iparművészet, a fotóművészet és az ipari tervezőművészet egyes kérdéseinek szabályozásáról szóló 83/1982 (XII.29) MT rendeletet. Az alkotmánybíróság véleménye szerint a rendelet sérti a nyilvántartásba vételre vonatkozó szabályokat, az alapszabály tartalmi elemeire vonatkozó szabályokat, a társadalmi szervezet felügyeleti eljárására vonatkozó szabályokat, valamint azt a szabályt, mely szerint a társadalmi szervezet tartozásaiért saját vagyonával felel. Nem utolsó sorban meg kell jegyezni, hogy miniszteri rendeletben van szabályozva, holott az alkotmány szerint kizárólag törvényi szabályozás szintjén lehetne.

Az alapszabályt, mely egy egyesületnél a működés kereteit adja, alkotmányellenesnek véli az indítványozó, mert a társadalmi szervezet célját nem tartalmazza. Az alkotóközösség célját maga a rendelet határozza meg,²⁴⁵ amely azonban ellentétes az Egyesületi Törvénnyel, hiszen az egyesület alapszabályának kell tartalmaznia az egyesület célját, azt az alapítóknak közösen kell meghatározni. A mai szabályozás mellett ilyen jogellenesség

²⁴⁵ MT rendelet 7. § (2) : Az alkotóközösség célja a tagok művészeti tevékenységének támogatása, tevékenységük tárgyi feltételeinek biztosítása, valamint a tagok műveinek forgalomba hozatala.

már fel sem merülhet, hiszen a civil szervezet bejegyzésénél a nyilvántartást végző bíróság vizsgálja a bejegyzés alapjául szolgáló alapszabályt, amely meghatározott cél hiányában a bejegyzést kérő nem érheti el a kívánt jogi hatást.

Az indítványozó alkotmányellenesnek vélte a rendelet azon szakaszát is miszerint, az alkotóközösség tagjai csak a Művészeti Alap tagjai közül kerülhetnek ki,²⁴⁶ tehát nem érvényesül az önkéntes belépés, mint az egyesülési jognak, mint szabadságjognak az egyik legfontosabb összetevője. Az a körülmény, hogy az egyesülési jog mindenkit megillető szabadságjog, nem zárja ki, hogy az Alkotmány és az Egyesületi Törvény alapján nem tiltott célra létrehozott egyesület alapítói alapszabályukban az egyesületet céljához és jellegéhez igazodó minőségi adottságokat fogalmazzanak meg az egyesületi tagság feltételeként, azaz az egyesületi tagságot feltételhez kösse az alapszabály. Azonban jogszabályban meghatározott kivételektől²⁴⁷ eltekintve, kizárólag törvény határozhatja meg az egyesülési jog gyakorlásának feltételeit, ezért alkotmányellenes.

Alkotmányellenes a rendelet azért is, mert akként rendelkezik, hogy a megalakulás után az alkotóközösség akkor kezdheti meg működést, miután az alapszabályt elfogadta szemben az Egyesületi Törvénnyel, ahol a társadalmi szervezet alapszabályát már az alakulási eljárás összetevőjeként meg kell állapítani az alapító tagoknak, valamint a rendelet az alapszabály kötelező tartalmi elemei között nem jelöl meg több olyan tárgykört, melyet az Egyesületi Törvény szerint az alapszabálynak tartalmaznia kellene.²⁴⁸

²⁴⁶ MT rendelet 7. § (1): A Magyar Alkotóművészet Alapítvány tagjai önkéntes társulással képző-, és ipar-, fotóművészeti és ipari tervezőművészeti alkotóközösségbe tömörülhetnek.

(2) Az alkotóközösség célja a tagok művészeti tevékenységének támogatása, tevékenységük tárgyi feltételeinek biztosítása, valamint a tagok műveinek forgalomba hozatala.

²⁴⁷ Egyesületi Törvény: 23.§, 25.§

²⁴⁸ Egyesületi Törvény: 6. § (1) A társadalmi szervezet alapszabálya az abban meghatározott célkitűzéseknek megfelelően biztosítja a szervezet demokratikus, önkormányzati elven alapuló működését, elősegíti a tagok jogainak és kötelességeinek érvényesülését.

(2) A társadalmi szervezet alapszabályában rendelkezni kell a szervezet nevéről, céljáról és székhelyéről, valamint szervezetéről.

7. § (1) A társadalmi szervezet elnevezése és célja - az érdekelt jogi személy hozzájárulása nélkül - nem keltheti azt a látszatot, hogy a társadalmi szervezet a tevékenységét más jogi személy tevékenységéhez kapcsolódóan fejti ki.

(2) A társadalmi szervezet elnevezésének az ország területén hasonló működési körben tevékenykedő, korábban bejegyzett társadalmi szervezetek elnevezésétől különböznie kell.

A rendelet szerint²⁴⁹ az alkotóközösség tagjai vagyoni hozzájárulásukkal biztosítják az alkotóközösség működését. A megfogalmazásból arra lehet következtetni, hogy a társadalmi szervezet működése a tagok vagyonából biztosított, ehhez pedig természetesen hozzá tartozik a hitelezői igények kielégítése is. Ez nem biztosítja az Egyesületi Törvény által meghatározott kitételt, miszerint a társadalmi szervezet tartozásaiért saját vagyonával felel, tehát alkotmányellenes.

789/D/2001 határozat a korábbi jogszabály alapján létrejött társadalmi szervezetek továbbműködéséről, nyilvántartásba vételéről szól, melyben az előterjesztő egy közkereseti társaság. Az indítványozó a Legfelsőbb Bíróság végzését kifogásolta, melynek alanya 1984. óta jogi személyiséggel rendelkező szervezet, megalakulása és működése az egyesületekről szóló 1970. évi 35. törvényerejű rendeleten, valamint a képzőművészet, az iparművészet, a fotóművészet és az ipari tervezőművészet egyes kérdéseinek szabályozásáról szóló 83/1982 (XII. 29.) MT rendeleten alapult. Az Egyesületi Törvény rendezi²⁵⁰ a korábban létrejött, illetve működő társadalmi szervezetek sorsát. E szerint a jogszabályok módosításáig vagy hatályon kívül helyezéséig a korábbi, rájuk vonatkozó jogszabályok rendelkezései az irányadók. Tehát az LB álláspontja szerint a 27/1993 alkotmánybírósági határozat nem eredményezte a jogi személyiséggel rendelkező szervezet megszűnését, hanem ebben az esetben az egyesületet a társadalmi szervezetek nyilvántartásának ügyviteli szabályairól szóló 6/1989 IM rendelet szabályainak²⁵¹ megfelelően lajstromba kell venni.

Az Egyesületi Törvény a hatálybalépésekor már létező, illetve működő társadalmi szervezetekre vonatkozóan két átmeneti rendelkezést tartalmaz. Azok a szervezetek, amelyeket korábban nem kellett nyilvántartásba venni, 1989. december 31-ig az Egyesületi

²⁴⁹ MT 11. § (1): Az alkotóközösség működését tagjai – az alapszabályban meghatározottak szerint – vagyoni hozzájárulásukkal biztosítják.

²⁵⁰ 10. § (1) A társadalmi szervezet valamely szervének törvénysértő határozatát bármely tag - a tudomására jutástól számított 30 napon belül - a bíróság előtt megtámadhatja.

(2) A határozat megtámadása a határozat végrehajtását nem gátolja, a bíróság azonban indokolt esetben a végrehajtást felfüggesztheti.

23. § Az e törvény hatálybalépése előtt külön jogszabály alapján létesített, illetőleg működő társadalmi szervezetek tevékenységére, szervezetére és felügyeletére e jogszabályok módosításáig vagy hatályon kívül helyezéséig a korábbi, rájuk vonatkozó jogszabályok rendelkezései az irányadók.

²⁵¹ 6/1998. IM rendelet 7. § Az egyesületekről szóló 1970. évi 35. tvr. alapján felügyeletet ellátó szervek által az egyesülési jogról szóló 1989. évi II. tv. hatálybalépése előtt nyilvántartásba vett egyesületeket a bíróság a Pk lajstromba bejegyzi, és az e rendelet szerinti nyilvántartásba bevezeti. Erről - a 3. mellékletnek megfelelően - értesíti az OITH-t és az egyesület képviselőjét.

Törvény szabályainak²⁵² megfelelően kérhették nyilvántartásba vételüket. Amelyik szervezet ezt elmulasztotta, megszűntnek kellett tekinteni. Volt számos olyan szervezet, amelyet korábban jogszabály hozott létre, rájuk továbbra is irányadóak a korábbi jogszabályok rendelkezései. Azoknál a szervezeteknél, amelyet korábban a felügyeleti szervek nyilvántartásba vettek, a Rendelet szerint automatikus lajstromozást kell végrehajtani, ebben az esetben a szervezet tovább működik, nem kell újra megalakulnia. A regisztráció nem konstitutív hatályú jogi aktus, miután már létező, jogi személyiséggel rendelkező szervezetekre vonatkozik.

Az Alkotmánybíróság vizsgálata következtében megállapította, hogy a „megfelelő garanciákat tartalmazó normatív rendszer és az aránytalan közjogi korlátoktól mentes szabad testületalakítási rendszer egyaránt alkotmányos lehet egy demokratikus társadalomban.” A jogalkotó dönthet úgy, hogy a szervezetek megalakulásukkal, vagy konstitutív hatályú bírósági nyilvántartásba történő bejegyzéssel jönnek létre. A rendeletben szabályozott regisztráció nem engedélyezési eljárás, és a bíróságnak nincs diszkrecionális jogköre a nyilvántartásba vétel megtagadására. Ez kizárólag az Egyesületi Törvény előtt létező és működő, már nyilvántartásba vett egyesületekre vonatkozik, így átmeneti jogintézménynek minősül. Így az Alkotmánybíróság a két jogszabály között nem talált alkotmányellenességet. Kiemelést érdemel, hogy az ilyen módon nyilvántartásba vett egyesületeknek is meg kell felelnie az Egyesületi Törvény által szabott kritériumoknak. Amennyiben nem felel meg, az ügyész gyakorolhatja a törvényességi felügyeleti eljárás keretében rá ruházott jogokat.

Több alkotmánybírósági határozat született a gazdasági és szakmai kamarákkal összefüggésben, ahol az indítványozók többnyire a kamarai tagsághoz kötöttséget vitatták azzal az indokkal, hogy a kötelező kamarai tagság alkotmányellenes, mert sérti az alkotmányban foglalt egyesülési szabadságot. Ilyen volt a 22/1997 alkotmánybírósági határozat, mely az ügyvédi törvényt²⁵³ támadta, valamint a 38/1997 számú alkotmánybírósági határozat, melyben az indítványozók a gazdasági kamarákról szóló 1994. évi XVI. tv. (továbbiakban Gkt.) alkotmányellenességét kérték megvizsgálni. Ebbe a

²⁵² Egyesületi Törvény 22.§

²⁵³ 1983. évi 4. tvr.: 2. § (1) Ügyvédi tevékenységet az folytathat, aki az ügyvédi kamara tagja. Az ügyvéd egyéni ügyvédként, illetőleg ügyvédi iroda tagjaként működhet.

körbe tarozik még a 39/1997 számú alkotmánybírósági határozat, melyben az indítványozók a Magyar Orvosi kamaráról szóló törvény²⁵⁴ több pontját vélték alkotmányellenesnek. Az Alkotmánybíróság szerint az indítvány sem az ügyvédek, sem az orvosok, sem pedig a gazdasági kamarák esetében nem megalapozott, hasonló indokok alapján. Az alkotmánybíróság valamennyi ügyben ugyanabból a tézisből indult ki, miszerint az Alkotmány és az Egyesületi Törvény alapján magánszemélyek saját maguk által meghatározott célra személyegyesüléseket hozhatnak létre. Ez mindenkit megillető szabadságjog, amely elsősorban a cél megválasztásának a szabadságát jelenti, valamint a célra rendelt szervezet alapításának szabadságát, ehhez való csatlakozás önkéntességét és az önkéntes kilépés lehetőségét foglalja magába. A kamara azonban nem társadalmi szervezet. Nem magánszemélyek alapították, hanem jogszabály alapján létrejött köztestületről van szó, így a feladatait, működési rendjét is törvény szabályozza. Miután a kettő nem ugyanaz, ezért a köztestülethez előírt kötelező csatlakozás nem sérti az egyesülési jogból fakadó szabad csatlakozás lehetőségét. Ezt támasztotta alá az Európai Emberi Jogi Bíróság is, mely szerint az Emberi Jogok Európai Egyezménye 11. cikkében biztosított egyesülési szabadságnak a megsértése nem állapítható meg akkor, ha szakmai kamarai kötelező tagságot írnak elő. „Az orvos kamara közjogi intézmény, amelyet a törvényhozó létesített és az államszervezetbe kapcsolt be; az orvosi hivatásgyakorlás tekintetében a kamara a közellenőrzést gyakorolja, és jelentős jogosítványai vannak. Ezekre tekintettel a kamarát nem lehet egyesületnek tekinteni.... A kamara és ennek szükségszerű velejárója - a kamarai tagság - , valamint a kamara szerveinek való alárendelés sem tárgyukban, sem következményeikben nem érintik az egyesülési szabadságot.”²⁵⁵

A kényszertagsággal kapcsolatban az alkotmánybíróság rámutat arra is, hogy a köztestület alkotmányos rendnek megfelelő létrehozása nem eredményezi automatikusan a kényszertagság alkotmányosságát. Az a körülmény ugyanis, hogy a köztestület megalapítása kötelező, nem feltétlenül jár együtt azzal, hogy a távolmaradás a köztestülettől nem lehetséges. Ezt alátámasztja a Ptk. szabálya is, miszerint a köztestületi

²⁵⁴ A Magyar Orvosi Kamaráról szóló 1994. évi XXVIII. törvény

²⁵⁵ Case of Le Compte, Van Leuven and de Meiere v. Belgium European Court of Human Rights Application No. 6878/75. 23 June 1981 [http://hudoc.echr.coe.int/tur?i=001-57522#{%22itemid%22:\[%22001-57522%22\]}](http://hudoc.echr.coe.int/tur?i=001-57522#{%22itemid%22:[%22001-57522%22]}) Letöltés ideje: 2016. augusztus 22.

kötelező tagság, törvény által elrendelhető lehetőség. Ugyanis a kényszertagság mindenképpen korlátoz valamilyen alkotmányos alapjogot, akár az egyesülési szabadságról, akár az általános cselekvési szabadságról legyen is szó. A kötelező tagságot tehát a szokásos alapjogi teszttel kell mérni, azaz azt kell eldönteni, hogy az adott tevékenységhez köztestület létrehozása valóban szükséges – e, valamint az ezzel járó terhek arányosak – e.

A kényszertagságot igazoló általános érv az, hogy ezek a kamarák az általános érdekeket fejezik ki és érvényesítik, ez pedig csak abban az esetben biztosítható, ha minden érintett a kamara tagja. Továbbá ezek a köztestületek az érintettekre vonatkozó kötelező határozatokat hoznak, és a normák címzettjei összességének a döntéshozó szervek választói között kell lennie.

A Kamarai tagok egyetlen mérlegelhető súlyú terhe a kamarai tagdíj. Így a kamarai tagság nem csak kötelező, de elválaszthatatlanul és automatikusan a foglalkozás gyakorlásához kötött. Az Alkotmánybíróság véleménye szerint a tagdíjfizetési kötelezettség a kamarák közfeladatahoz viszonyítva nem aránytalan teher.

Abban a vonatkozásban, hogy a kamarák ne sértsék általában az egyesülési jogot nem elegendő az, hogy a köztestületek mellett a szabályozás nem tiltja egyesületek, érdek-képviselői szervek létrehozását. Ehhez az szükséges, hogy az ilyen szervezeteket a kamara ténylegesen ne lehetetlenítse el. Ezt sem a gazdasági kamarák sem pedig más szakmai kamarában nem zárják ki, sőt feltételezik egyéb érdek-képviselői szervezetek működését. A Gkt. ezt mind pozitív mind negatív oldalról biztosítja. Egyrészt tiltja, hogy a kamarák érdekképviselőt lássanak el, ezzel kizárja a kamarákat a szakszervezeti és rétegegyesületekkel való konkurenciából is. Másrészt főszabályként tartalmazza, hogy gazdasági kamarák számára előírt feladatok ellátásához szükséges tevékenységet más szervezetek is folytathatnak.

Fontos az a megközelítés is, hogy miután közfeladatról van szó, ezekre a közigazgatási eljárás szabályairól szóló törvény szabályait kell alkalmazni, és végső soron a határozataikat a bíróság vizsgálja felül. Egy nem köztestületi jellegű szervezetre, azaz egy egyesületre ilyen súlyú közfeladatot nem lehetne delegálni.

Véleményem szerint a kötelező kamarai tagságot az ügyfél védelmének oldaláról is meg lehetne közelíteni, nevezetesen, hogy plusz jogorvoslati lehetőséget ad az ügyfeleknek, betegeknek, azáltal, hogy a sértett fél fegyelmi eljárást kérhet az adott ügyvédi kamarától, orvosi kamarától vagy éppen építész kamarától attól függően, hogy ki, milyen mértékben sértette az adott személy jogait azáltal, hogy nem szakmájának megfelelően járt el. Még ez az érdeke is a kötelező kamarai tagságot támasztja alá.

Hasonló következtetésre jutott az Alkotmánybíróság a 1283/B/1995 számú határozatában, ahol a Polgári Törvénykönyv akkor hatályban lévő azon rendelkezését vizsgálta, mely a köztestületekre vonatkozóan szabályokat állapított meg. Az indítványozó szerint ez alkotmányellenes, mert az Alkotmányban nem szerepel a köztestületekről szóló általános szabályozás, illetve arra való utalás sincsen, így ez sérti az Alkotmányból eredő egyesületi jogosultságot, valamint az érdekképviselői szervek szabad alapításához való jogát. Az Alkotmánybíróság megállapította, hogy az, hogy valamely szervezet nem szerepel az Alkotmányban, nem akadályozza annak, hogy arról jogalkotó rendelkezze, még ha valamely alapjogra vonatkozik is. Másrészt, ezen döntésében is hangsúlyozta, hogy miután a köztestület nem szabad akaratból jön létre, hanem jogszabály határozza meg az alapítását, így nincs közvetlen összefüggésben az egyesülés jogával, tehát nem lehet Alkotmányellenes. Az pedig, hogy a Ptk. nem tiltja az egyesülési jog alapján álló érdekvédelmi szervezet alakítását, és nem is teszi kötelezővé ilyen szervezetben tagság viselését, így az egyesülési szabadság érvényesülését nem is érinti.

27/1990 AB határozat a sportolók igazolásáról és átigazolásáról szóló 4/1988. (V. 1.) ÁISH két rendelkezését²⁵⁶ tette vizsgálat tárgyává, mert az indítványozók álláspontja szerint korlátozzák a sportolók alapvető személyes szabadságjogait azáltal, hogy a sportolók másik sportegyesülethez való igazolását az átadó sportegyesület jóváhagyásához

²⁵⁶ 8.§ (1) A sportoló és a szerződéses sportoló átigazolása - a sportoló, szerződéses sportoló és az átvevő sportegyesület együttes kérelmére - történik.

(5) Az átigazolási kérelemnek tartalmaznia kell:

e) az átadó sportegyesület nyilatkozatát az átigazoláshoz való hozzájárulásra vagy annak megtagadására vonatkozóan,

kötik, vagy egy év várakozási időt állapítanak meg, Ezt az egyesületi alapszabályokkal is ellentétesnek tartják, amelyek szerint az egyesületekből való kilépés önkéntes.

Az alkotmánybíróság szerint az indítványozók kérelme az átigazolásnak arra a szabályára irányult, amely az átadó sportegyesület hozzájárulása nélkül átigazoló sportoló számára egy éves várakozási időt ír elő. Az egyesülési jog szempontjából az Alkotmánybíróság álláspontja a következő: az egyesülési jog alapján mindenkinek joga van a törvény által nem tiltott célra létrehozott szervezetekhez csatlakozni, így az általa választott sportegyesületbe belépni, vagy onnan kilépni, átigazolni. Ezáltal az új egyesületben kifejezhető tevékenységek korlátozását jelenti az, hogy egy évet kell várnia a sportolónak átigazolási hozzájárulás hiányában arra, hogy új sportegyesületbe lépjen. Ez idő alatt a sportoló csak a régi egyesületben fejthet ki tevékenységet. Ennek a szabálynak az alapvető célja az, hogy az egyik sportegyesület által kinevelt sportoló, ne kerülhessen át rögtön egy másik sportegyesülethez, ahol megszerzett tudását érvényesíteni tudja, de ez az eredmény a sportolóval kötött egyedi polgári jogi szerződéssel is elérhető lenne. Tehát sérti a sportoló önkéntes kilépéséhez való jogát, ezáltal az egyesülési joghoz való szabadságát is. Maximálisan egyetértek azzal, hogy amennyiben az egyesület a sportolóba befektetett energiát kívánja azzal kompenzálni, hogy kötelező várakozási időt szab a sportolónak, egy polgári jogi szerződéssel megoldható, nem kell az adott személy egyesülési jogát ezáltal korlátozni.

21/1996 alkotmánybírósági határozat, mely „szívárványügy” néven vált ismertté, fő kérdése az volt, hogy kiskorú vállalhat – e tagságot homoszexualitást védő, azért küzdő szervezetben. A gyermeknek az a joga, hogy az állam részéről a megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéshez szükséges védelemben és gondoskodásban részesüljön, az állam alkotmányos kötelességét alapozza meg a gyermek fejlődésének védelmére. Az államnak ez a kötelessége alkotmányos alapot nyújt arra, hogy a törvényhozó vagy a bíróság a gyermek alapjog gyakorlását, ezen belül a gyermek egyesülési joga gyakorlását korlátozza. Ezen ismérvek szerint a gyermek tagságát homoszexualitással kapcsolatos egyesületekben törvény vagy bírósági határozat kizárhatja vagy korlátozhatja. Tehát ebben az esetben egy klasszikus politikai szabadságjog, az egyesülési jog ütközik a gyermek ahhoz való jogával, hogy családjá, az állam és társadalom részéről a megfelelő testi, szellemi, erkölcsi fejlődéshez szükséges védelmet és gondoskodást megkapja. Azt kell eldönteni, hogy az egyesülési jog korlátozása, szükséges és arányos védelme - e az alkotmányosan

megkövetelt gondoskodási minimumnak. Különböző a vizsgálat tárgya aszerint, hogy a gyermek tagságának általánosságban történő megtiltásáról van-e szó, vagy a korlátozást jogszabály vagy bíróság mondja ki, illetve ha a szülő érvényesíti e jogosultságot.

A bíróság úgy zárhatja ki a gyermek tagságát az egyesületből, ha megtagadja olyan egyesület bejegyzését, amelybe gyermek is kérheti tagként való felvételét. Dönthet egyedi tagsági ügyben is, valamint a szülő is megtagadhatja gyermekének az ilyen egyesületben való részvételét. A kérdés lényege – és az Alkotmánybíróság szerepe – éppen az, hogy hol húzza meg a határt a gyermek alapjog gyakorlása és az állam, vagy a szülő alapjog érvényesítése felett. Másrészt tisztázni kell a gyermek alapjogi jogállásának azon sajátosságait, amelyek éppen gyermek volta miatt térnek el az általánostól. Fontos megjegyezni, hogy nem valamely egyesületi cél alkotmányosságáról van szó, hanem az egyesülési jog gyakorlásáról a gyermek érdekében. Az egyesülési jog csak akkor korlátozható, ha ezt másik alkotmányos jog – vagy abból levezethető jog – szükségessé tette. Ha az ilyen egyesületben alapszabálya szerint gyermek is vállalhat tagságot, akkor nem tesz eleget az Egyesületi Törvényben²⁵⁷ foglaltaknak, hiszen sérti a gyermek Alkotmányban biztosított, családhoz, megfelelő gondoskodáshoz, egészséges testi, szellemi fejlődéshez való jogát. Az egyesülési jog gyakorlása megilleti általában véve a gyermeket is, az pedig, hogy mikor dönthet erről maga a gyermek, mikor a szülő, és mikor lehet korlátozni, vagy kizárni, függ a gyermek személyes adottságaitól – életkorától – másrészt az egyesület céljától és a részvétel hatásától a gyermekre. Az állam ebben az esetben köteles arra, hogy legalább a nyilvánosság szférájában ne engedje meg, hogy a gyermek olyan tevékenységet folytasson, vagy olyan ügyekben állást foglaljon, amelyben a felelős álláspont kialakítására nem képes, noha ez a gyermek testi, szellemi és erkölcsi fejlődésére és későbbi sorsára meghatározó hatással lehet. Összességében megállapítható, hogy a gyermek tagsága homoszexualitással összefüggő egyesületben elvileg korlátozható. Ennek azonban a gyermekfejlődést fenyegető konkrét kockázathoz kell igazodnia. A jogalkotónak, vagy a bíróságnak az egyesület célját, jellegét és az életkort egymásra vonatkoztatva kell mérlegelnie.

²⁵⁷ Egyesületi Törvény 3.§ (2)

Fenti alkotmánybírósági döntés nagyon jól behatárolja, hogy milyen esetben lehet az egyesületi tagságot korlátozni, és nem csak kiskorúak esetében, hanem általánosságban is. Miután már azt is kifejtette, hogy az egyesületi tagságot feltételhez lehet kötni, jól mutatja, hogy maga a tagság, így az egyesülési szabadság sem korlátozhatatlan alapjog.

58/1997 határozatában az Alkotmánybíróság a Büntető Törvénykönyv rendelkezését vizsgálta, mely szerint büntettet követ el az, aki olyan társadalmi szervezetet vezet, vagy szervez, amelynek célja bűncselekmény megvalósítása.²⁵⁸ Az indítványozó szerint a vitatott rendelkezés alkotmányellenessége megállapítható – e az egyesülési jog alapján, miután a hivatkozott jogi norma egy kollektíva felelősségét alapozza meg valamely bűncselekményért, ez a törvényes tényállás önkényes jogértelmezésre ad lehetőséget. A következő bekezdés pedig olyan személyt büntet, aki anyagi eszközöket szolgáltat valamely szervezetnek, amelynek bűncselekményt megvalósító tevékenységéről nem is tud, amennyiben pedig tud róla, úgy a tényállás főlslegessé válik. Azzal indokolta, hogy az Alkotmány, és az Egyesületi Törvény is egyértelművé teszi, hogy az egyesülési jog nem korlátlan alapjog. Ezen kívül – és a Btk.-n kívül – számos olyan rendelkezés van, amelynek célja az egyesülési joggal való visszaélés megakadályozása. Az egyik ilyen szabály a bírósági nyilvántartásba vétel, a másik az ügyészi felügyelet.

Maga a büntetőjog e rendelkezés törvénybe iktatása előtt is lehetőséget adott a társadalmi szervezet vezetőjének, szervezőjének, anyagi támogatójának büntetőjogi felelősségre vonására. Ugyanis, ha a tagok által megvalósított bűncselekményekért a felelősségre vonás feltételei fennállnak, akkor minden személy felelősségre vonható. A bűncselekmény elkövetését célul tűző szervezet szervezésében résztvevők pedig minden olyan bűncselekményért felelősségre vonhatóak, amelynek előkészületét a törvény büntetni rendeli.

Az Alkotmánybíróság a továbbiakban azt vizsgálta, hogy ennek a magatartásnak büntetendővé nyilvánítása megfelel-e az alkotmányos büntetőjog követelményeinek. Az Alkotmánybíróság eddigi gyakorlatában olyan esetekben foglalt állást, amikor a

²⁵⁸ Btk. 212. § (1) Aki olyan társadalmi szervezetet vezet vagy szervez, amelynek célja bűncselekmények elkövetése, illetve amelynek tevékenysége bűncselekményt valósít meg, büntettet követ el, és öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Az (1) bekezdés szerint büntetendő az is, aki az ott meghatározott bűncselekmény elkövetéséhez anyagi eszközöket szolgáltat.

büntetendőség alkotmányos alapjogok korlátozását jelentette. Valamely magatartás büntetendővé nyilvánítását szigorú mércével kell mérni. Amennyiben alapjogok korlátozásáról van szó, büntetőjogi eszközrendszert csak a feltétlenül szükséges esetekben és arányos mértékben indokolt igénybe venni, akkor, ha az alkotmányos, vagy Alkotmányra visszavezethető állami, társadalmi, gazdasági célok, értékek megóvása más módon nem lehetséges. Vizsgálni kell továbbá, hogy az elkövetési magatartás egyértelműen van-e meghatározva, hogy a tényállás a büntetendő magatartások körét nem túl szélesen jelöli – e ki, és elég határozott –e.

Az Alkotmánybíróság álláspontja szerint lehet önálló büntetőjogi tényállásként megállapítani a szóban forgó cselekményt, amennyiben a Btk.-n kívül meghatározott szankciók nem elegendőek, miután azonban a jogalkotó a tényállásnál nem tesz különbséget között, illetve nem határozza meg, hogy az általa büntetni rendelt magatartások fogalmilag mely bűncselekményhez kapcsolódnak, magában hordozza az egyesülési jog önkényes korlátozásának lehetőségét, így alkotmányellenes.

Az egyesülési joggal kapcsolatban a most hatályban lévő Büntető Törvénykönyvben is találunk tényállást, amely azt a személyt rendeli büntetni, aki bíróság által felosztatott egyesület vezetésében vesz részt, de csak akkor, ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg. Külön elkövetési magatartásként jelöli meg azt, ha a fent említett cselekményt a köznyugalom megzavarására alkalmas módon teszi, továbbá, ha ilyen szervezet vezetését, vagy működését könnyítő feltételeket biztosít, vagy anyagi eszközöket szolgáltat.²⁵⁹ Tehát a jogalkotó az Alkotmánybíróság döntésének megfelelően korrigálta a jogi szabályozást.

Az Alkotmánybíróság a munkaügyi ellenőrzésről szóló kormányrendelet²⁶⁰ rendelkezését vizsgálta a 30/1991 számú alkotmánybírósági határozatában, mely a felügyelőnek biztosít

²⁵⁹ 2012. évi C. tv: Egyesülési joggal visszaélés

351. § (1) Aki a bíróság által felosztatott egyesület vezetésében részt vesz, ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg, büntetett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Aki a bíróság által felosztatott egyesület működésében a köznyugalom megzavarására alkalmas módon vesz részt, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(3) Aki a bíróság által felosztatott egyesület vezetéséhez vagy működéséhez szükséges vagy azt könnyítő feltételeket biztosítja, vagy ahhoz anyagi eszközöket szolgáltat, egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

²⁶⁰ 124/1990. (XII. 30.) 3.§ (2) A felügyelő jogosult ellenőrizni a munkahelyi szakszervezet szervezésére, a szervezők és a szakszervezeti tisztségviselők védelmére és a szakszervezet által kifogásolt intézkedés végrehajtására vonatkozó szabályok megtartását.

ellenőrzési jogosultságot a szakszervezetet szervezők és szakszervezeti tisztségviselők védelmére és a szakszervezet által kifogásolt intézkedés végrehajtására vonatkozó szabályok megtartása érdekében. Elvi éllel megállapította, hogy a társadalmi szervezetek felett ellenőrzési felügyeleti jogot csak az ügyészség gyakorolhat, más még akkor sem teheti ezt meg, ha látszólag ez az érintett szervezetet védi. Az Alkotmánybíróság az érintett rendelkezés alkotmányellenességét abban látta, hogy az érintett kormányrendelet ellentétes egy magasabb szintű jogszabállyal, nevezetesen az Egyesületi Törvénnyel.

Az Alkotmánybíróság a 1066/E/1993 számú határozatában a vadgazdálkodásról és a vadászatról szóló rendelettel²⁶¹ kapcsolatban foglalt állást. E szerint nem alkotmányellenes az, ha maga a jogalkotó külön jogszabályban nem állapít meg olyan rendelkezéseket, hogy érdekképviselői szervek számára minden esetben biztosítson külön jogosítványokat is. A szabadon működő társadalmi szervezetek az egyesülési jogukból eredő jogosítványaik gyakorlásától nincsenek elzárva, tehát nem lesz feltétlenül alkotmányellenes az, ha érdekeikkel összefüggő témában megalkotott jogszabályi rendelkezésekben a jogalkotó nem biztosít számukra külön jogosítványokat, mint ahogyan azt az indítványozó szerint kellene.

1431/B/1996 alkotmánybírósági határozatban az egyesülési törvény esett az Alkotmánybíróság vizsgálata alá, méghozzá azzal az indítvánnyal, hogy az a rendelkezés, mely szerint csak az ügyész keresete alapján jogosult a bíróság a törvénysértően működő egyesület felosztatására, sérti az állampolgárok azon alkotmányos jogát, hogy közvetlenül bírósághoz forduljanak abban az esetben, ha az ügyész nem találja törvénysértőnek a társadalmi szervezet működését, vagy pedig a keresetindítást megtagadja. Az Alkotmánybíróság az indítványt megalapozatlannak találta, a következők miatt: álláspontja szerint az, hogy a törvény a törvényességi felügyeletet az ügyész jogkörébe utalja, nem jelenti azt, hogy az egyén e jogát csorbítaná. Az Egyesületi Törvény²⁶² lehetővé teszi azt, hogy a szervezet tagja, a határozat meghozatalától számított 30 napon belül a bíróság előtt megtámadhassa a sérelmes határozatot, tehát magának a tagnak biztosítja a közvetlen

²⁶¹ 8/1983 (I.30.) FM

²⁶² 10. § (1) A társadalmi szervezet valamely szervének törvénysértő határozatát bármely tag - a tudomására jutástól számított 30 napon belül - a bíróság előtt megtámadhatja.

(2) A határozat megtámadása a határozat végrehajtását nem gátolja, a bíróság azonban indokolt esetben a végrehajtást felfüggesztheti.

bírósághoz fordulás lehetőségét. Egyéb esetben, ha valakinek jogát, vagy jogos érdekét sértené az egyesület működése, a Polgári Törvénykönyv alapján, valamint a Polgári Perrendtartásról szóló törvény alapján az általános szabályok szerint jogosult keresetindításra.

291/D/2007 számú határozatban az indítványozó azt találta sérelmesnek, hogy ha valamelyik társadalmi szervezet tagja a sérelmes határozatot megtámadja, akkor a bíróság indokolt esetben a határozat végrehajtását felfüggesztheti. Pontosabban azt, hogy a felfüggesztés feltételei nincsenek meghatározva, így az határtalan bírói mérlegelésre ad lehetőséget, mely sérti az Alkotmány azon rendelkezését, mely szerint a bíróságok védik és biztosítják az alkotmányos rendet,²⁶³ valamint az Alkotmányban biztosított egyesülési jogot. Az Alkotmánybíróság szerint a jogalkotó egyrészt abban az esetben teszi lehetővé a törvénysértő határozat végrehajtásának felfüggesztését, ha a bíróság úgy ítéli meg, hogy az indokolt. Ez pedig csakis akkor állhat fenn, ha a határozat végrehajtása olyan érdeksérelmet eredményezne, amelyet igen nehéz, vagy lehetetlen lenne elhárítani. Annak eldöntése pedig, hogy milyen érdeksérellemmel járna az adott határozat végrehajtása, az Egyesületi Törvény szerint bírói mérlegelés jogkörébe tartozik, amely nem korlátlan, mivel csak kellő súlyú indokok alapján dönthet a bíróság a határozat végrehajtásának felfüggesztése mellett. Megállapította még azt is, hogy ezt a rendelkezést a bírói gyakorlat megfelelően értelmezi.²⁶⁴ Fontos még megjegyezni, hogy a határozat felfüggesztése nem akadályoz senkit az Alkotmánybíróság által már többször kifejtett egyesülési jog gyakorlásában. Tehát nem sérti a cél szabad megválasztásában, szervezetalapítási szabadságban, önkéntes ki- és belépésben. A szervezet működését csak akkor korlátozná,

²⁶³ Alkotmány 50. § (1) A Magyar Köztársaság bíróságai védik és biztosítják az alkotmányos rendet, a természetes személyek, a jogi személyek és a jogi személyiséggel nem rendelkező szervezetek jogait és törvényes érdekeit, büntetik a bűncselekmények elkövetőit.

(3) A bírák függetlenek és csak a törvénynek vannak alárendelve. A bírák nem lehetnek tagjai pártnak és politikai tevékenységet nem folytathatnak.

²⁶⁴ BH1995.325. „Az egyesületek, társadalmi szervezetek önkormányzati elven alapuló demokratikus működésével nem fér össze, hogy belső vitáikba az állam, vagy bármely külső szerv törvénysértés hiányában beavatkozzon.

Az egyesülési törvény kizárólag az érintett tagok jogainak sérelme esetén, törvényi rendelkezés megsértése miatt bírósághoz forduló tag keresete alapján, illetve a törvényességi felügyeletet gyakorló ügyész keresete alapján biztosít lehetőséget a társadalmi szerv határozatának megsemmisítésére.

A társadalmi szervezetek határozatának felülvizsgálata iránt indult perben a határozat végrehajtásának felfüggesztésére csak kivételes jelleggel kerülhet sor a bíróság részéről, amennyiben a sérelmezett határozatok végrehajtása súlyos érdeksérelmet eredményezne a pert indító tagok, illetve az egyesület működése szempontjából.”

ha minden nyomós ok nélkül – pusztán perindítás hatására - felfüggeszteni rendelné a társadalmi szervezet közgyűlésének határozatát.

905/B/2006 alkotmánybíróági határozatban az indítványozó szerint az állattenyésztésről szóló 1993. évi CXIV. törvény azon rendelkezése,²⁶⁵ mely szerint tenyészállat-kiállítást és árverést csak elismert tenyésztő szervezet hozzájárulásával lehet tartani, a tenyésztési hatóság felügyelete mellett, sérti az egyesülési jogot, mert ütközik az Egyesületi Törvényben meghatározott önkormányzatiság és önkéntesség elvével.²⁶⁶ Az Alkotmánybíróság már több általam feldolgozott határozatában kifejtette, hogy az egyesülési jog szabadsága, elsősorban a cél szabad megválasztását, az önkéntes belépés és kilépés lehetőségét jelenti. Ezért a kiállítás tenyésztési szövetség hozzájáruláshoz kötése nem korlátozza sem az alapítás, sem pedig az egyesület nyilvántartásba vételét. Így megállapítható, hogy a kiállítás hozzájáruláshoz kötése az egyesülési joggal összefüggésbe nem hozható.

53/1996 alkotmánybíróági határozat a pártok működéséről és gazdálkodásáról szóló 1989. évi XXXIII. törvény azon rendelkezését támadta az indítványozó, mely szerint a bíróság az ügyesszég indítványára megállapítja a párt megszűnésének működést, ha a párt egymást követő két általános országgyűlési képviselői választáson nem állít jelöltet.²⁶⁷ Állítása szerint a törvény ezen rendelkezése sérti az Alkotmányban biztosított egyesüléshez való jogot, illetve a szabad érdekvédelmi szervezetalapítási jogot, mert az Alkotmány nem tartalmaz olyan korlátozást, amelyből a fent említett törvényi megfogalmazásra lehetne következtetni. Az Alkotmánybíróság megállapította, hogy az Alkotmány rendelkezései²⁶⁸

²⁶⁵ 1993. évi XCIV. törvény 6. § A tenyészállat-kiállítást, -árverést a vonatkozó állat-egészségügyi, közegészségügyi és egyéb előírások megtartásával, az elismert tenyésztő szervezet, több faj, illetve fajta együttes részvétele esetén az elismert tenyésztő egyesületek (szövetségek) által létrehozott szövetség hozzájárulásával, a tenyésztési hatóság felügyeletével lehet tartani. Eb- és macskafajták esetében a tenyészállat-kiállítás és -árverés megtartásához az elismert tenyésztő szervezet, illetve elismert tenyésztő egyesületek (szövetségek) által létrehozott szövetség hozzájárulása és a tenyésztési hatóság felügyelete nem szükséges.

²⁶⁶ Egyesületi Törvény 3. § (1)

²⁶⁷ Párt Törvény 3. § (3) A bíróság az ügyesszég indítványára - a párt egyesületként való további működésének érintetlenül hagyásával - megállapítja a párt működésének megszűnését, ha a párt egymást követő két általános országgyűlési képviselői választáson nem állít jelöltet.

²⁶⁸ Párt Törvény 3. § (2) A pártok közreműködnek a népakarat kialakításában és kinyilvánításában.

63. § (3) Az egyesülési jogról szóló, valamint a pártok gazdálkodásáról és működéséről szóló törvény elfogadásához a jelenlévő országgyűlési képviselők kétharmadának szavazata szükséges.²⁶⁸

szerint a pártok egyesülési szabadság alapján létrehozott olyan alkotmányos intézmények, amelyek nélkülözhetetlen szerepet töltenek be az állam és az egyén politikai kapcsolatában. Ezért az egyéb társadalmi szervezetekhez viszonyítva többletjogosítványokkal ruházza fel a jogalkotó őket, és több kötelezettséggel is terheli az Alkotmány rendelkezéseinek megfelelően. Tehát az, hogy többletkötelezettséget állít fel a jogalkotó egyéb társadalmi szervezethez képest, a fenti indokok alapján nem lehet alkotmányellenes. Kiemelném Sólyom László alkotmánybíró párhuzamos indokolásából az alábbiakat: „Álláspontom szerint a párttörvény támadott rendelkezése, amely a párt fogalmi elemévé teszi, hogy egymást követő két általános országgyűlési választáson jelöltet állítson, nem csupán nem ellentétes az Alkotmánnyal, hanem lényegét, a pártok országgyűlés szerepét illetően egyenesen az Alkotmányból következő fogalmi elem; az egyetlen olyan alkotmányi fogalmi ismérv, amely a pártot más társadalmi szervezetektől megkülönbözteti.” „Az Alkotmányból következik a pártoknak a párttörvény által használt az a megkülönböztető ismérve, hogy a társadalmi szervezetek közül csak az a politikai szervezet párt, amely törekszik arra, hogy a népakaratot az Országgyűlésben képviselettel rendelkezve nyilvánítsa ki.”

Hasonló volt az Alkotmánybíróság 1/2002 határozata, mely a választási jogról szóló törvény rendelkezését támadta,²⁶⁹ méghozzá azért, mert diszkrimináció nyilvánul meg abban, hogy a törvény szerint, az országgyűlési képviselők választásán, csak pártok állíthatnak jelöltet, nem engedi azt meg valamennyi társadalmi szervezet számára. Álláspontja szerint a pártok ugyanolyan társadalmi szervezetek, mint bármely más szervezet, amelyet az egyesülési jog alapján hoztak létre. Továbbá sérti az Alkotmányban biztosított egyesülési jogot is, hiszen az említett rendelkezés az Alkotmányban biztosított egyesülési jog tekintetében alkalmaz diszkriminációt. Az Alkotmánybíróság ebben a határozatában is hasonló álláspontra helyezkedett, mint az 53/1996 számú határozatában, mely szerint a társadalmi szervezet és párt közötti fogalmi elhatárolás alapja pont az az ismérv, hogy amennyiben az adott párt nem tesz eleget két egymást követő általános választáson a jelöltállítási kötelezettségének, akkor mint párt, megszűnik. A megszűnésnek

²⁶⁹ A választási jogról szóló 1989. évi XXXIV törvény 5. § (1) Az egyéni választókerületben a választópolgárok és azok a társadalmi szervezetek, amelyek megfelelnek a pártok működéséről és gazdálkodásáról szóló törvény rendelkezéseinek (a továbbiakban: párt) - a (2) bekezdésben foglalt feltételekkel - jelölhetnek. Két vagy több párt közösen is ajánlhat és jelölhet.

ez a különleges esete különbözteti meg a pártot más társadalmi szervezettől. Megemlítette a bíróság azt is, hogy a gyakorlati tapasztalatok azt mutatják, hogy a társadalmi szervezeteket döntő többségét nem azért hozzák létre, hogy az Alkotmány 3. § (2) bekezdésébe foglalt rendelkezéseknek tegyenek eleget, hanem más célok vezérlik őket. Az egyesülési jog tekintetében pedig arra az álláspontra jutott, hogy az érintett személytől függ, hogy milyen szervezetet hoz létre, vagy milyen szervezethez csatlakozik, ezt az Alkotmány, illetve az Egyesületi Törvény mindenki számára biztosítja. Az egyesülési jog, mint alapvető szabadságjog a természetes személyek joga, az érintett személy egyidejűleg lehet tagja pártnak és egyéb célú társadalmi szervezetnek is. Így a választási törvény azon rendelkezése, mely a jelöltállításra vonatkozik, nem korlátozza a természetes személyeket az egyesülési jog gyakorlásában. Az egyesülési jognak nem része a jelöltállítási jog.

1395/E/1996 alkotmánybírósági határozat tárgya az indítványozó alkotmányossági kifogása amiatt, hogy az Országgyűlés nem alkotott törvényt a civil szervezetek kárpótlásáról, holott az egyházak számára lehetővé tette az állam által jogosulatlanul elvett vagyontárgyak visszajuttatását.²⁷⁰ Az Alkotmánybíróság álláspontja szerint az ebben a törvényben kedvezményezett egyházak nem vethetők össze egyéb civil szervezetekkel, hanem csakis összehasonlító funkciójú szerepű, nagyságrendű és autonómiájú jogi személyekkel, amelyek tulajdonjoga szintén szorosan, sőt kikényszeríthetően kötődik valamely alapvető alkotmányos jog biztosításához. Az érintett egyesületek meghatározott érdekek szerint szerveződnek, míg az egyházak a vallás gyakorlását tűzik ki a szervezkedés alapvető céljául. Ez utóbbi alkotmányos alapjog megvalósításához nélkülözhetetlen eszköz az egyház tulajdona, azaz, hogy az alapjog érvényesítéséhez szükséges vagyonhoz jussanak. A vallásszabadság gyakorlásának garantálásától elválaszthatatlan az egyházak működőképessége, amelynek viszont feltétele, hogy ehhez a célhoz szükséges meghatározott vagyonnal rendelkezzenek. Hozzáfűzi, hogy ez a törvény nem a tulajdonjogban okozott sérelmeket próbálja kárpótolni, hanem a vallásgyakorlásban esett sérelmeket, annak részleges jóvátételét szolgálja. Az egyesülési jognak általában véve azonban nem feltétele, hogy az állam e szervezeteket vagyonnal lássa el. Tehát az Alkotmánybíróság ezen indítványt elutasította.

²⁷⁰ A volt egyházi ingatlanok tulajdoni helyzetének rendezéséről szóló 1991. évi XXXII. tv

Megjegyzem, hogy ez az indokolás ellentmond annak az alkotmánybíróági határozat indokolásának, mely szerint az egyháznak semmi többletjoga nincsen, csakis a szervezeti autonómia, hiszen ezen a téren is különbséget tett a jogalkotó az egyházak és egyéb civil szervezetek között.

III.2.3. Az Emberi Jogok Európai Bíróságának az ítélete az egyesület feloszlataásáról

Igaz nem alkotmánybíróági határozat született az egyesület feloszlataásáról, de szükséges megemlíteni a Legfelsőbb Bíróság ítéletét a Magyar Gárda feloszlataása ügyében, mely a strasbourgi Emberi Jogok Európai Bíróságát is megjárta. Az ügyészség keresetében az alperes Magyar Gárda Egyesület feloszlataását kérte az alapján, hogy az egyesület a Magyar Gárda Mozgalmat támogatja, szervezeti keretet ad neki. A Magyar Gárda rasszista nézeteket vall, terjeszt, egyenruhás katonai jellegű fellépésével megfélemlíti az embereket, ezért rendezvényei alkalmasak erőszak kiváltására, mások jogainak és szabadságának sérelmére elkövetett magatartásnak minősülnek, így az Egyesületi Törvény szabályai szerint feloszlatható.

Az alperes védekezésében két érvre koncentrált. Egyrészt arra, hogy a Magyar Gárdával együttműködik, de azt nem tartja fenn, másrészt hogy a Magyar Gárda által hangoztatott vélemények a közélet fontos kérdései, amelyek a szabad vélemény – és szólásszabadság, valamint gyülekezési jog alapján gyakorol, és amennyiben az felvonulás formájában történik, véleménynyilvánításnak minősülnek, így az egyesület feloszlataása túl súlyos jogkövetkezmény lenne.

Mind az elsőfokú, mind pedig a másodfokú bíróság helyt adott az ügyészség keresetének és az egyesületet feloszlatta, melynek következtében az alperes felülvizsgálati kérelmet nyújtott be.

A Legfelsőbb Bíróság szerint a perben eldöntendő alapkérdés az volt, hogy a Magyar Gárda „mozgalom” minek minősül, az egyesületen belüli szervezetnek, vagy sem. A Legfelsőbb Bíróság arra a megállapításra jutott, hogy a Magyar Gárda az Egyesületi Törvény alapján létrehozott olyan közösség, amely egy anyaszervezeten belül fejti ki tevékenységét. Szervezeti, személyi, pénzügyi és ideológiai összefonódást állapított meg

az egyesület és a mozgalom között, ezért a kettő egy megítélés alá esik. A Magyar Gárda rendezvényei olyan konfliktushelyzetet idéznek elő, amely magában hordozza az erőszakhoz folyamodás lehetőségét, így alkalmas mások jogainak és szabadságának sérelmére, így a másodfokú bíróság felosztatásról hozott döntése megfelel a jogszabályoknak. Mivel a felosztatás kötelező jogkövetkezmény, mérlegelési jogkört a jogszabály nem ad a bíróságnak, így helyes volt a másodfokú bíróság döntése.²⁷¹

Az ítélet ellen Vona Gábor, a Jobbik elnöke fordult a strasbourgi Emberi Jogok Európai Bíróságához, mert szerinte az egyesület felosztatása ellentétes az Emberi Jogok Európai Egyezményének 11. cikkével. A bíróság szerint az ítélet²⁷² nem sérti a 11. cikkben megfogalmazott egyesülési és gyülekezési szabadságot, így tehát a magyar bíróságok ítélete jogszerű volt.

A bíróság megállapítja ugyan, hogy az egyesület felosztatása drasztikus lépés volt, ugyanakkor a magyar bíróság a lehető legjobb módon rendezte az ügyet, és a hatóságok korábban többször is felhívták az egyesület figyelmét, hogy az általa támogatott Magyar Gárda Mozgalom tevékenysége törvénytisztító.

A strasbourgi bíróság megállapítása szerint a magyar bíróságok eljárása ebben az ügyben sem önkényesnek, sem ésszerűtlennek nem tekinthető, a mozgalom tevékenysége és megnyilvánulásai a roma kisebbség és a magyar többség közötti faji ellentétet alapultak.

A strasbourgi bíróság álláspontja, hogy az államnak ilyen esetekben nem kötelessége kivárni, míg valakinek konkrét jogait megsértik, már azt megelőzően megteheti a kellő intézkedéseket, hiszen a mozgalom konkrét lépéseket tett egy olyan politika megvalósítására, amely összeegyeztethetetlen a demokrácia és a Polgári és Politikai Jogok Egyezmény elveivel. A felvonulások akkor is alkalmasak voltak a félelemkeltésre, ha azokon nem történt tényleges erőszak, vagy a hatóságok előzetesen nem tiltották be az adott megmozdulást. Az egyesület felosztatása szempontjából a mozgalom megmozdulásainak törvényessége vagy törvénytelenysége lényegtelen a bíróság véleménye szerint.

²⁷¹ Legf. Bir. Kfv. X. 37.783/2009/6., JEMA 2010/2 17.-24. o.

²⁷² European Court of Human Rights Case of Vona V. Hungary Application no. 35943/10, 9 July 2013 https://www.google.hu/?gws_rd=ssl#q=Case+Vona+v.+Hungary Letöltés ideje: 2016. augusztus 22.

III.2.4. Konklúzió

Az Alkotmánybíróság gyakorlata jelentős mértékben hozzájárult a jogértelmezéshez, jogalkalmazáshoz, melyből több általános következtetés levonható. Az egyesülési szabadság alapjog, mely a szükséges mértékben korlátozható. Ez nem jelenti azt, hogy az egyesületi tagságot nem lehet korlátokhoz, feltételekhez kötni, amely az egyesület önkormányzati jellegéből adódik. A korlátozás nem csak alapszabályból adódhat, hanem szükséges esetben, és mértékben jogszabályból is, azonban az csak törvényi szinten lehetséges. Amennyiben alacsonyabb szintű jogszabályban történik a korlátozás, alkotmányellenes abban az esetben is, ha egyébként jogszerű lenne. Az egyesület tagja kiskorú személy is lehet, amelyet adott esetben a szülő, vagy a bíróság „akadályozhat meg” a szervezet bejegyzése során, az alapszabály vizsgálatakor. Az egyesülési szabadság az egyesület szabad alapítását jelenti, amelyet a bírósági nyilvántartásba vétel nem korlátoz, pont az nyújt egyedi szinten védelmet a jogrendszerben. Rámutatott arra is az Alkotmánybíróság, hogy a nyilvántartásba vétel nem lehet időtlen, azt határidők közé kell szorítani. A jelenlegi jogszabály már megfelel ennek a követelménynek, csak a bírói gyakorlat nem minden esetben, melyről a későbbiekben részletesen szólni fogok. Az egyesülési szabadság e mellett jelenti az egyesülethez való szabad csatlakozás lehetőségét, és az egyesületi tagságból való kilépést egyaránt. Az, hogy az egyesület tagja nem oszthatja fel az egyesületet, csak az ügyészség indítványára a bíróságnak van ilyen hatásköre, nem sérti az egyesülési szabadságot, hiszen a törvény biztosítja a tagok számára a jogsértő határozatok, intézkedések bírósági felülvizsgálatát, amelynek keretében az érintettnek lehetősége van a jogsérelem orvoslására. Számomra ebből az is következik, – amelyet majd a törvényességi felügyeleti eljárás részleteinél kifejtek – hogy az ügyészség indítványozási lehetősége nem áll összefüggésben a tag keresetindítási jogosultságával. Nevezetesen, azokban az esetekben, amikor az ügyésznek a Civil Törvény – korábban Egyesületi Törvény – rendelkezései alapján lehetősége van bírósági eljárás kezdeményezésére, de az egyben a tagnak is lehetőséget biztosít a határozat felülvizsgálatára, mert annak törvényi feltételei fennállnak, a kettő nem zárja ki egymást.

Egyértelmű az is, hogy a kamarák, pártok, egyházak lényegében elhatárolhatóak az egyesületektől, hiszen más célok mentén jöttek létre, ezért az egyesülési szabadság esetükben másképp értelmezendő.

A felosztatással kapcsolatban rámutatott a Legfelsőbb Bíróság, amit az Emberi Jogok Európai Bírósága megerősített, hogy egy szervezet felosztatásánál milyen cselekmények alapozzák azt meg. Meddig „mehet el” egy egyesületi tevékenység ahhoz, hogy még ne lehessen, vagy ne kelljen kimondani a megszüntetését. Így nem kell bűncselekményt megvalósítania, nem kell másokban félelmet keltenie, csak arra alkalmasnak lennie. Ennek azonban valódinak, és komolynak kell lennie, mert az egyesülési szabadság folytán létrejött szervezet felosztatása bíróság által, valóban nagyon drasztikus lépés.

Az Alkotmánybírósági határozatok átvizsgálása közelebb juttatott az egyesületek, és az egyesülési szabadság lényegi megismeréséhez, mely egyrészt a további szabályok elemzése során nagy segítséget nyújthat. Látható, hogy az egyesülési szabadság, mint alkotmányos alapjog annyira szerteágazó, hogy lehetetlen jogi normával teljes körűen lefedni. A bíróságnak minden egyes alapszabály beérkezésekor abból a szempontból is vizsgálnia kell azt, hogy az nem sérti-e az Alaptörvényt. Másrészt azt a következtetést is lehet vonni, hogy az egyesületekre vonatkozó jogi normák megalkotásánál is fokozatosan ügyelni kell a jogalkotónak, hogy a normaszöveg ne valósítson meg alkotmányellenességet. Minél szélesebb körű e területen a szabályozás, annál nagyobb részben ad lehetőséget az alkotmányellenességi vizsgálatra. Ezért sem tartom jónak azt az utat, amelyen halad a jogalkotó, nevezetesen, hogy egyre szélesebb körűen próbálja szabályozni az egyesületek életét. Ugyanis ha közvetett módon is, de alkotmányellenességet valósíthat meg.

IV. Az egyesület

IV.1. Az egyesület elhelyezése a Polgári Törvénykönyvben

Az előző fejezetből tisztán kitűnik, hogy az egyesület, mint jogi személy az egyesülési szabadságból, mint alkotmányos alapjogból származtatható. Ez a jellemzője biztosít e civil szervezetnek egy erős közjogi jelleget, azonban az egyesület megalapítására, megszűnésére vonatkozó szabályok mégis a legfontosabb magánjogi kódexben, a Polgári Törvénykönyvben kerültek elhelyezésre. Az értekezés ezen részében megpróbálom feltárni azt, hogy helyénvaló-e az egyesület Polgári Törvénykönyvben történő elhelyezése. Ehhez szükséges annak a kérdésnek a megválaszolása, hogy mitől közjogi, és mitől magánjogi

egy jogi személy, valamint, hogy csak tisztán magánjogi szervezeteknek az elhelyezése indokolt a magánjogi kódexben, vagy egyéb szervezetek is helyet kaphatnak.

Az egyesület szempontjából a válasz nem minden kérdés tekintetében volt teljesen egyértelmű. Az új Polgári Törvénykönyv elkészítése kapcsán is dilemma támadt a tekintetben, hogy az egyesület közjogi, vagy magánjogi intézmény-e, amelyet nagyon jól alátámaszt az a tény, hogy a 2009. évi CXX. törvényből az egyesületre vonatkozó szabályozás teljesen kimaradt. A korábbi szabályozás erre nem ad magyarázatot, hiszen már az 1928-as törvényjavaslat, Magyarország Magánjogi Törvénykönyvéről is tartalmazta az egyesületekre vonatkozó szabályokat, ezt követően az 1959. évi IV. Polgári Törvénykönyv kezdetektől, egészen az új Polgári Törvénykönyv megalkotásáig szabályozta az egyesületet.

A Polgári Jogi Kodifikációs Szerkesztőbizottság 2006 februárjában megjelentetett új magyar Polgári Törvénykönyv szövegtervezetében a jogi személyek vonatkozásában még merőben más koncepciót alkalmazott a jelenlegi szabályozáshoz képest, az egyesületeket azonban tartalmazta. A második könyvben találhattuk a személyekre vonatkozó szabályokat, melyek hat részből álltak; ennek második része vonatkozott a jogi személyek általános szabályaira, negyedik része pedig az egyesületekre. Az, hogy a jogi személy típusok közül az egyesületek részletes szabályozását tartalmazni fogja a tervezet, már az 1003/2003 (I. 25.) Kormányhatározattal jóváhagyott koncepció és tematikából tudni lehetett, hiszen ez többek között²⁷³ az egyik egyértelműen megfogalmazott sarokpontja volt a koncepciónak. A koncepció az egyesületekkel kapcsolatban csak annyit rögzített, hogy a kétharmados parlamenti szavazatot nem igénylő magánjogi szabályok a személyek könyvben kerülnek elhelyezésre, egyebet nem. Az egyesületi szabályozás javaslatait Csehi Zoltán készítette, amely jelentős átalakítás után 2005 áprilisában került elfogadásra.²⁷⁴ Megjegyzendő, hogy ezzel párhuzamosan Sárközy Tamás is készített egy javaslatot,

²⁷³ CSEHI Zoltán: A jogi személyek szabályozása az új magyar Polgári Törvénykönyv tervezeteiben – egy kísérlet eddigi története, Polgári Jogi Kodifikáció 2008/5-6, 4-13. o.

²⁷⁴ Szerkesztőbizottsági Javaslat, I. Könyv: A személyek. II. rész: A jogi személyek általános szabályai Polgári Jogi Kodifikáció 2005/4-5 3-34. o.

melyben az egyesületek szabályozáshoz elegendőnek tartotta volna a Legfelsőbb Bíróság addigi jogfejlesztő gyakorlatát.²⁷⁵

A 2006-os törvénytervezet az egyesületet negyvenkettő §-ban szabályozta, míg Sárközy Tamás által készített javaslat tizenöt § - ban foglalta össze. A jelenleg hatályos Ptk-ban huszonnégyszázöt § - t tesz ki az egyesületi szabályozás. Az, hogy az első szövegtervezet ilyen széles körűre duzzadt annak is köszönhető, hogy a jogi személyekre vonatkozó szabályozás alapvető kiindulópontja a kógenia volt, és ebben az esetben a jogalkotónak valamennyi lehetséges élethelyzetet számba kellett vennie, e törvénytervezetben a jogalkotó ugyanis nem mondta ki a szabályoktól történő általános eltérés lehetőségét. Számos olyan szabályozást találhattunk a koncepcióban, mely egyébként a diszpozitivitás elvéből levezethető, és ennek következtében szükségtelenné vált törvényi szinten történő szabályozása. Így elhagyta például a Ptk. azt a szabályt, amely kimondta, hogy a közgyűlés a tagot jogaitól nem foszthatja meg.²⁷⁶ Ez levezethető abból a szabályozásból, mely szerint az egyesület tagjait azonos jogok illethetik meg, tehát később a jogalkotó szükségtelenné ítélte a szabály újbóli megismétlését.

E szabályozás tradícióját a már korábban említett Polgári törvénykönyvről szóló 2009. évi CXV. törvény próbálta megtörni, hiszen az egyesület jogintézményét törölni kívánta a magánjogi jogrendből²⁷⁷ annak ellenére, hogy ennek a korábbi szabályozás is ellentmondott, valamint Vékás Lajos sem helyezte: „az egyesülési jog a magánautonómia egyik döntő eleme, társadalmi jelentősége pedig felbecsülhetetlen egy demokratikus jogállamban”.²⁷⁸ Az egyesületi jog magánjogi kódexből történő kimaradása mellett elvi érveket nem lehetett felhozni, kizárólag azt, hogy az egyesülési jogról szóló - akkor hatályban lévő - 1989. évi II. törvény minőségi többséggel elfogadott jogszabály volt. Egyébként az egyesület szabályainak rendezése a Ptk-tól függetlenül is elkezdődött.²⁷⁹

²⁷⁵ SÁRKÖZY Tamás: Alternatív javaslat a „Jogi személyek általános szabályai” – ra, Polgári Jogi Kodifikáció 2005/4-5 34-37. o.

²⁷⁶ 2006-os Törvénytervezet 2:130. § (2)

²⁷⁷ CSEHI Zoltán: Meghiúsított kísérlet az egyesület szabályainak megszüntetésére a magyar polgári jogban. Iustum Aequum Salutare, 2010/2 13-23- o 22. o.

²⁷⁸ VÉKÁS Lajos: Bíráló és jobbító észrevételek az új Ptk. kormányjavaslatához, Magyar Jog 2008/9 577-590. o.

²⁷⁹ Nem sokkal később elkezdődött az új Civil Törvény tárgyalása, melynek nagy része 2012. január 1-én hatályba is lépett. 2011. évi CLXXV. törvény az egyesülési jogról, a közhasznú jogállásról, valamint a civil szervezetek működéséről és támogatásáról¹

Miután az Alkotmánybíróság 436/B/2010 AB határozatával megsemmisítette a 2009. évi CXX. törvény hatálybalépéséről és végrehajtásáról szóló 2010. évi XV. törvény 1. § (1) bekezdését, valamint 208. §-át, így az egyesület nem tűnt el magánjogunk színteréről, és szabályozása továbbra is megmaradt a Polgári Törvénykönyv keretein belül.²⁸⁰

IV.2. A közjogi és magánjogi szervezetek dilemmájának lehetséges okai

IV.2.1. A Polgári Törvénykönyv 1993. évi XCII. törvénnyel történő módosítása

A közjogi és magánjogi szervezetek dilemmája már a régi Ptk. hatálya alatt is többször felmerült. Az első ilyen felvetést a Ptk. 1993. évi XCII. törvénnyel történő módosítása hívta életre, ekkor került újra középpontba e kérdéskör. A módosítás tárgya és iránya az volt, hogy megteremtse az állami és civil szféra köztes, új közjogi jogi személyek magánjogi jogviszonyokban való részvételének a szabályozását, mindezt új nonprofit intézményrendszer kialakítása mellett. A két új közjogi személy a közalapítvány, és a köztestület volt.²⁸¹ A bekövetkezett társadalmi változások következtében ugyanis szükség volt olyan szervezetekre, amelyek a közfeladatok jelentős részét el tudják látni nonprofit jelleggel, és hosszú távon hatékony szerepet tölthetnek be a közszolgáltatások nyújtásában. Az indokolás egyértelművé tette, hogy a Ptk. csak keretszabályokat adhat meg ezen szervezetek vonatkozásban, és a részletszabályokat külön törvényben kell megállapítani. Ami a félreértést okozhatta, az volt, hogy a köztestületek az egyesületekre vonatkozó rendelkezésekkel egy pont alá kerültek. A magyarázatot az adta, hogy a köztestület - feladatai jellegéből²⁸² kiindulva - személyegyesülést feltételezett. E jellemzője, valamint önigazgatási²⁸³ mivolta miatt rokonították az egyesülettel, és ez utóbbira vonatkozó szabályt rendelte alkalmazni²⁸⁴ a Ptk-ban meghatározott területeken.²⁸⁵ Ugyanakkor az

²⁸⁰ CSEHI, 2010/2 13-23. o.

²⁸¹ 1993. évi XCII. törvény, Általános indoklás I.

²⁸² SÁRKÖZY Tamás VI. fejezet, A polgári törvénykönyv magyarázata In: (Szerk: Gellért György) Közigazgatási és Jogi Könyvkiadó, Budapest 1995 170. o. A köztestületnek minden esetben közfeladatot kell ellátnia, amely feladatot korábban az állam vagy a helyi önkormányzat látott el, vagy kellett volna ellátnia.

²⁸³ Számos közfeladat az érintettek önigazgatása útján hatékonyabban megvalósítható, mintha az állam látná el. SÁRKÖZY, 1995 170. o.

²⁸⁴ 1959. évi IV. törvény 65. § (1)

²⁸⁵ Régi Ptk. 65. § (6)

indokolás kifejezetten leszögezte, hogy a köztestület az egyesülettől különböző, gyökeresen eltérő jegyekkel rendelkező, önálló jogi személy típus. Az eltéréseket a következőkben jelölte meg: az egyesület önkéntes alapon szerveződik, míg a köztestület létrehozását törvény rendeli el; az egyesület az alapszabályban maga határozza meg célját, míg köztestületnél követelmény, hogy közfeladatot lásson el; végül az egyesület nem foglalja magában valamely szakma gyakorlóinak összességét, míg számos köztestületnél egy adott tevékenység csak köztestület tagjaként folytatható.²⁸⁶ Hangsúlyozza, hogy a köztestületek megjelenése nem érinti a magánjogi alapokon álló egyesületek helyzetét.²⁸⁷ A két szervezet gyakorlatban történő azonosítása az általam felsorakoztatott alkotmánybíróági határozatokból is nagyon jól kitűnik, amikor az egyesülési szabadságot hasonlóképpen gondolták alkalmazni az indítványozók a kamarákra is, melyek köztestületnek minősülnek. A különbséget az Alkotmánybíróság is kifejtette indokolásában.

IV.2.2. Az egyesület és társadalmi szervezet egymáshoz való viszonya

Annak megítélésében, hogy közjogi vagy magánjogi szervezetről van-e szó, nem segített az a jelenség, hogy a *társadalmi szervezetet* és *egyesületet* sokszor egymással azonosították, pedig e két fogalom nem egy és ugyanaz, amelynek problematikájára a civil szervezet meghatározásánál már utaltam. Az 1972-es módosítást követő Alkotmány,²⁸⁸ valamint a Magyar Népköztársaság Polgári Törvénykönyve²⁸⁹ is megkülönböztette e fogalmi kategóriákat. E szervezetekre eltérő szabályokat állapított meg, a leglényegesebb különbséget az jelentette, hogy a társadalmi szervezeteket jogszabály hívta életre, míg az egyesületek az alkotmányos alapjog mentén, az alapszabály elfogadásával jöhettek létre az egyesületekről szóló 1970. évi 35. tvr. alapján, igaz, hogy az állam elismerésére már a szerveződés létszakaszában is szükség volt. A két fogalom szétválasztását enyhítette az, hogy a társadalmi szervezetekre az egyesületekre irányadó szabályozást rendelte alkalmazni,²⁹⁰ mely nagyban hozzájárulhatott a két fogalom közötti kuszaság

²⁸⁶ Például az ügyvédi tevékenység csak ügyvédi kamarai tagság esetén folytatható. Az ügyvédekről szóló 1988. évi XI. törvény 13. § (1)

²⁸⁷ 1993. évi XCII. törvény, Általános indoklás III.

²⁸⁸ 1949. évi XX. törvény a Magyar Népköztársaság Alkotmánya – 1988-ban hatályos szöveg – 4. § és 65. §.

²⁸⁹ régi Ptk. – 1988-ban hatályos szövege – 68-70. §§-ai tartalmazták a társadalmi szervezetekre vonatkozó szabályokat, 71-80. §-ai pedig az egyesületekre vonatkozó szabályokat..

²⁹⁰ régi Ptk. – 1988-ban hatályos szövege – 58. §.

kialakulásához. A társadalmi szervezeteket létrehozó jogszabályok nem mindig voltak egyértelműek, így külön bírói gyakorlat alakult ki a két szervezet közötti különbségtételre.²⁹¹

Az egyesülési törvény általános gyűjtőfogalomként használta a társadalmi szervezet elnevezést, elsősorban a párt és a szakszervezet alapítás szabadságát meghatározva, amely nyilvánvalóan közjogi alapú egyesülési formát jelentett. Ekkor a társadalmi szervezet megjelölés az Alkotmányból már kimaradt, valamit 1994. január 1. napját követően a Ptk. is elhagyta, és az egyesülési törvényben került szabályozásra, az előbb meghatározottak szerint, gyűjtőfogalomként. E két törvény inntől kezdve oda-vissza utalt egymásra, hiszen a Ptk. a társadalmi szervezetekre az egyesületekre vonatkozó szabályokat rendelte alkalmazni,²⁹² míg az egyesülési törvény az egyesületekre a társadalmi szervezetekre irányadó szabályokat – természetesen az egyesülési törvény alkalmazása során.²⁹³ Az egyesületeket tehát a társadalmi szervezetekkel kezdték el azonosítani, és fordítva, pedig két különböző kategóriáról van szó, ahol a társadalmi szervezet volt a nagyobb halmaz, és ezen belül helyezkedtek el az egyesületek. Az egyesület a társadalmi szervezetek egyik alfaját képezi, azonban míg az előbbi elsősorban magánjogi, az utóbbi inkább közjogi jegyekkel ruházható fel. Az egyesülési törvény szabályozási közege, szóhasználata, tartalma is közhatalmi jellegre utal:²⁹⁴

- Elsőként lehet említeni, hogy a közjoghoz tartozó szervezeti formákat jelölt a társadalmi szervezetek kifejezéssel, így a pártot, szakszervezetet, valamint a tömegmozgalom fogalmát is ide sorolhattuk.
- Másodsorban tartalmazott olyan korlátozó rendelkezéseket, amely korlátok általában a közhatalommal kapcsolatban álló szervezetek esetében bírnak jelentőséggel.²⁹⁵ Ilyen volt például az a szabályozás, hogy csak az lehetett ügyintéző, aki nincs a közügyektől eltiltva.²⁹⁶

²⁹¹ SÁRKÖZY Tamás: A jogi személyek egyes fajtái, Eörsi Gyula – Gellért György, A polgári Törvénykönyv magyarázata. I. kötet, Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1981

²⁹² régi Ptk. – 1994 január 01-től hatályos – 64. §.

²⁹³ Egyesülési törvény 4/A. §.

²⁹⁴ CSEHI, 2010/2 19. o.

²⁹⁵ CSEHI, 2010/2 21. o.

²⁹⁶ Egyesülési törvény 3. §.

- Az egyesülési törvény demokratikus működést követel meg a társadalmi szervezetektől, mely fogalom nem ismert és alkalmazható a magánjog területén.

IV.2.3. 2/2005. Közigazgatási Jogegységi Határozat

Az egyesület hovatartozását egy közigazgatási jogegységi határozat is kérdésessé tette.²⁹⁷ A 2/2005. KJE abban a kérdésben foglalt állást, hogy társadalmi szervezet tagja tagsági jogait gyakorolhatja-e képviselő útján, mert az ezt megelőző években eltérő gyakorlat alakult ki ezen a téren. Másképp megfogalmazva: az egyesülési törvény²⁹⁸ alapján a szervezet tagja kizárólag személyesen gyakorolhatja tagsági jogait, vagy meghatalmazott útján is eljárhat. A jogkérdésben a végeredmény az lett, hogy társadalmi szervezet természetes személy tagja az egyesülési törvényből eredő jogait csak személyesen gyakorolhatja, meghatalmazás útján nem.

Az indokolás lényege abban állt, hogy a társadalmi szervezet működése is, ugyanúgy, mint az állami, és az önkormányzati testületi szervek a képviseleti demokrácián, illetve a tagok személyes joggyakorlásán alapul. A parlamenti önkormányzati képviselők is saját személyükben képviselik azokat, akik megválasztották őket, így a társadalmi szervezet tagjai is személyesen működnek közre az egyesület feladatainak ellátásban. A Legfelsőbb Bíróság hivatkozott még arra, hogy az alapszabálynak biztosítania kell a szervezet demokratikus, önkormányzati elven alapuló működését, a tagok jogai és kötelességei akként öltönek testet, hogy a tag részt vehet a szervezet tevékenységében és rendezvényein, választhat, és választható, valamint, hogy a szervezet legfőbb szerve a tagok összessége.²⁹⁹ Így az egyesületi törvény rendelkezései értelmében, valamint a két bemutatott alkotmányos szervtípus hasonlóságai alapján egyértelmű, hogy a törvény adta tagsági jogait csak személyes közreműködésükkel, üléseken való jelenlétükkel gyakorolhatják. Ha ez nem így lenne, akkor az egyesület, alkotmányos, társadalmi rendeltetését veszítené el azzal, hogy nem az egyesület tagjai, hanem azok meghatalmazottjai gyakorolnák a tagokat megillető

²⁹⁷ CSEHI Zoltán: Az egyesületi jog a közjog és magánjog keretében. Az egyesületi jog és a személyes joggyakorlás kérdése. In: (Szerk: Kisfaludi András) Liber Amicorum – Ünnepi előadások és tanulmányok Harmathy Attila tiszteletére ELTE ÁJK Polgári Jogi Tanszék, Budapest, 2007. 127-164. o.

²⁹⁸ Egyesülési törvény 9. §

²⁹⁹ 1989. évi II. törvény 6. § (1), 9. §, 11. § (1)

jogosultságokat. A jogegységi tanács az indokolás III. részében a társadalmi szervezet jogviszonyait közjogi jogviszonynak minősíti.³⁰⁰

A jogegységi határozat a bírák közjogias gondolkodására utal,³⁰¹ hiszen két olyan szervezettel vonta párhuzamba az egyesületeket, amelyek tisztán a közjoghoz tartoznak, és jogegységi határozattal korlátozta az alapszabály megalkotásának szabadságát, ami viszont alkotmányellenes.³⁰²

IV.3. Elméletek a közjogi és magánjog jogi személyekről

Fazekas Marianna tanulmányában összefoglalja, hogy milyen értelmezések vannak a magyar jogirodalomban a közjogi és magánjogi jogi személyekről.³⁰³ A hovatartozás szempontjából az eldöntendő az, hogy a szerzők elfogadják vagy elvetik azt a felvetést, hogy a szervezetek komplex – közjogi és magánjogi – jogalanyiséggel bírnak. Sárközy Tamás szerint egyértelmű, hogy a szervezetek jogalanyisége nem írható le egyetlen jogág fogalomrendszerével. „A jogi személy fogalmát nem sajátíthatja ki a polgári jog. A jogi személy a szervezet komplex jogalanyiségét, helyesebben jogágilag komplex jogállást, státuszát fejezi ki.”³⁰⁴ Petrik Ferenc, Kilényi Géza és Berényi Sándor nem fogadják el ezt az álláspontot, és különböző véleményekkel vannak a közjogi személyiségről.

Berényi szerint a közjogi személyiség kifejezi az államhoz való viszonyt, az attól való viszonylagos elkülönültséget, az ebben a viszonyban kifejeződő autonómiát, az állam felügyeleti jogának fenntartása mellett. Emellett a közjogi személy ugyanúgy rendelkezik teljes körű magánjogi személyiséggel is. Közjogi szervezetnek minősíti az államot, az önkormányzatokat, köztestületi önkormányzatokat, közalapítványokat és a közjogi személyiségű közintézeteket.³⁰⁵

Petrik Ferenc a közjogi személyiséget a polgári jogtól elválasztva határozza meg. Közjogi személy alatt közhatalmat gyakorló szervet ért, mely a közjog alanya, és így kötelező

³⁰⁰ 2/2007 KJE hatályon kívül helyezte a fent említett jogegységi határozatot, de nem tartalmi hiba miatt, hanem azzal az indoklással, hogy a jogvita a polgári jog szabályainak alkalmazhatóságát is érinti, melyből kifolyólag a Közigazgatási Kollégiumnak a Polgári Kollégiummal kellett volna eljárnia.

³⁰¹ Megjegyzendő, hogy a jogegységi határozatot a Közigazgatási Kollégium hozta, amely közigazgatási ügyszakos bírásból áll.

³⁰² PETRIK Ferenc: Egyesület: közjogi vagy polgári jogi szervezet? Közigazgatási Szemle 2008/2 28-34. o.

³⁰³ FAZEKAS Mariann: A közjog alanyai és a Ptk. tervezet, Polgári Jogi Kodifikáció, 2007/5 18-19. o.

³⁰⁴ SÁRKÖZY Tamás: A jogi személy elméletének átalakulása, KJK 1985.442. o.

³⁰⁵ FAZEKAS, 2007/5. 18. o.

érvényű határozatok kibocsátására jogosult. Elismeri ugyan más jogágak segítségével hívását, mely szükségszerű, de ezt nem tartja egyenlőnek azzal, hogy ilyen jogalanyisággal ruházzuk fel a jogi személyeket.³⁰⁶

Kilényi hasonlóképpen vélekedik, azokat a szervezeteket sorolja ide, amelyek állami felhatalmazással önállóan láthatnak el közhatalmi tevékenységet állami feladatokkal összefüggésben.³⁰⁷

Érdekes, hogy ezen értelmezésekből kimaradt az a megközelítés, mely később a Ptk. koncepciót is vezérelte abból a szempontból, hogy mely jogi személyek kerüljenek be az új magánjogi kódexbe. Nevezetesen az, hogy a jogi személy alapítása a tagok saját akarat-elhatározásán alapul-e vagy sem. Ha végiggondoljuk a fenti elméleteket, és megnézzük, mely szervezeteket sorolják egyértelműen a közjogi kategóriákba, akkor megállapítható, hogy valamennyi szervezetre igaz ez esetben, hogy nem saját, azaz a tagok, alapítók elhatározásából jön létre, hanem az állam elhatározásából. Véleményem szerint ez kiindulópont lehet annak meghatározásánál, hogy elsődlegesen milyen jogágba tartozó szervezetről van szó.

IV.4. Az egyesületek hovatartozása

Mint azt már dolgozatomban bevezetőjében említettem, sokáig csak közjogi alapokon nyugvó egyesületek léteztek, hiszen az egyesületek alapszabályát, és kötelező tartalmi elemét az akkori belügyminisztériumi rendelet³⁰⁸ határozta meg. Amely alapszabály nem felelt meg ezen kellékeknek, nem számíthatott állami regisztrációra.³⁰⁹ Ez az egyesületi forma egyértelműen közjogi területre tartozott, de magánjogi jelentőséget is nyert annál fogva, hogy a tagok felvételénél, jogaik és köteleességeik meghatározásánál, tagsági viszony megszűnésénél, közgyűlés hatáskörének, és határozatképességének meghatározásánál kényszerítő szabályok nem voltak. Szladits az egyesületi tagsági jogviszonyt magánjogi viszonynak tekintette, ahol a tag, és az egyesület vonatkozásában kölcsönösen keletkeznek jogok és kötelezettségek, amelyek vagy kötelmek közé tartoznak, vagy személyiségi jogi

³⁰⁶ FAZEKAS, 2007/5. 18. o.

³⁰⁷ FAZEKAS, 2007/5. 18. o.

³⁰⁸ 77.000/1922. B. M. sz. rendelet

³⁰⁹ SZLADITS Károly: Magyar magánjog. I. Általános rész, Személyi Jog, Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 1941. 577. o.

természetű alanyi jogok.³¹⁰ Ekkor még a kötelező láttamozás miatt azonban egyértelmű közjogi alapokon nyugvó jogi személyről volt szó, azonban már eléggé erőteljesen hatott a magánjogi gondolkodásmód.³¹¹

Petrik szerint lényegében közjogi szervezetről van szó, amely a polgári jogi jogviszonyokban is szükségszerűen részt vesz, és emiatt kell a Ptk-ban meghatározni a jogképesség elnyeréséhez feltétlenül szükséges feltételeit.³¹² Így a közjogi viszonyok közé tartoznak az egyesülési jog gyakorlásával kapcsolatos tagsági jogok és kötelezettségek, a civil szervezet esetleges közjogi viszonyokban való részvétele, az egyesület jogképességével kapcsolatos állami feladatok, így bejegyzése, törlése, felügyelete. A magánjogi viszonyok között említi az egyesület és harmadik személyekkel létesített viszonyból eredő jogosultságokat és kötelezettségeket, mint tulajdonjog szerzése, szerződések kötése, az egyesület törvényes képviselője, valamint az egyesület vagyonával való gazdálkodás.³¹³

Ha megnézzük, Petrik mely szervezeteket minősíti közjogi személynek,³¹⁴ akkor nem fogadhatjuk el igaznak azt az állítását, miszerint az egyesület elsősorban közjogi jogi személy.

Ha Fazekas Marianna tanulmányban felvetett elméleteket összevetjük, akkor véleményem szerint az alábbi jellemzők folytán minősíthető egy szervezetet közjogi személynek:

- állami elhatározásból, jogszabály alapján jön létre, nem a felek szabad akarat-elhatározásából. Lábady Tamás is elsősorban e szempont szerint tesz különbséget a közjogi és magánjogi jogi személyek között. „A közjogi jogi személyek olyan magánjogi jogalanyok, amelyek létrejöttében a közjognak meghatározó szerepe van” Ilyennek tartja a közalapítványt, és a köztestületet.³¹⁵
- kötelező érvényű határozatok kibocsátásra jogosult;
- szoros állami, kormányzati felügyelet alatt áll.

³¹⁰ SZLADITS, 1941. 581. o.

³¹¹ A magánjogi egyesület gondolata már a század elején, a Ptk. tervezet előkészítésekor megjelent, mint arra szintén már korábban utaltam. SZLADITS, 1903.

³¹² PETRIK, 2008/2 32. o.

³¹³ PETRIK, 2008/2

³¹⁴ Id. korábban

³¹⁵ LÁBADY Tamás: A magyar magánjog (polgári jog) általános része, Dialóg Campus Kiadó, Budapest – Pécs 2002, 25. o.

Egyértelmű, hogy az egyesület a felek szabad akarat-elhatározásából jön létre, az alapítók az alapszabályt saját igényeik szerint alakítják azzal a megkötéssel, hogy a jogszabályba foglaltaknak megfelel. Ennek következményeképpen a szervezet működését is saját maguk határozhatják meg, itt szintén a magánautonómia érvényesül széles körben. Ebbe a körbe már egy kicsit begyűrűzik a közjog, hiszen mindezek az egyesülési jogból, mint alkotmányos alapjogból levezethető szabályozások, amely azonban a közjog részét képezi.

A közgyűlés az alapszabály betartása mellett jogosult a tagokra nézve kötelező érvényű határozatok kibocsátására, azonban ezt meg kell különböztetnünk egy tisztán közjogi személy által kibocsátott határozattól. Hiszen itt maga a tag döntött úgy, hogy az egyesület létrehozásakor, vagy az egyesületbe lépésekor magára nézve kötelezően elfogadja az alapszabály rendelkezéseit, illetve a határozatok többségének meghozatalában tagsági jogai gyakorlásán keresztül saját maga is részt vehet, így befolyásolhatja annak tartalmát.

Az utolsó jellemző csak abban az esetben igaz az egyesületekre, ha közfeladatot lát el, és csakis ebben a vonatkozásban. Ha egy egyesület, mint fenntartó családi napközit üzemeltet, akkor közfeladatot lát el, hiszen gyermekek napközbeni ellátását biztosítja.³¹⁶ A feladat ellátása érdekében a fenntartót költségvetési támogatásban is részesíti az állam a jogszabályi feltételek megléte esetén. Mind a közfeladat ellátására, mind a költségvetési támogatás felhasználására szigorú ellenőrzéseket folytat az állam, azonban az egyesület egyéb tevékenységére ez nem terjed ki. Tehát nem a jogi személy áll szigorú ellenőrzés alatt, hanem a közfeladat ellátása, azaz hogy ezt a tevékenységet jogszabálynak megfelelően látja el. Egy nonprofit gazdasági társaság ugyanúgy lehet fenntartója egy magánóvodának, mint egy egyesület, ez még nem teszi közjogi szervezetté.

Összességében elmondható, hogy az egyesület elsősorban magánjogi jogi személynek minősül, melynek megalapítására és megszűnésére a Polgári Törvénykönyv szabályai az irányadóak. Működése során már meghatározóak a közjogi jellemzők, erre utal az a tény is, hogy működésére, gazdálkodására a civil törvény szabályait kell alkalmazni, mely a közjogra jellemző kógens szabályozást tartalmaz, továbbá az öngazgatási, önkormányzó jelleg, amelyből következik, hogy határozatai a tagokra nézve kötelezőek.

³¹⁶ Gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény 14. § (2), (3), 15. § (2) b.) pontja

IV.4.1. Az egyesület jellegét alátámasztó bírói gyakorlat

Ezt a kettősséget a bírói gyakorlat is alátámasztja, legalábbis az általam vizsgált döntésekből az szűrhető le, hogy az alapszabályt a tagok jogszabályi keretek között szabadon állapíthatják meg, ugyanakkor közjogi jegyekkel is felruházzák a jogi személyt:

- „Az egyesületet és szerveit kötik az alapszabályban meghatározott szerveinek a határozatai.” „A társadalmi szervezet öngazgató jellegű, folyamatos működésnek biztosítása ennek a jogértelmezésnek az elfogadását indokolja.”³¹⁷
- „Az egyesületek működése során a törvény szellemének és rendelkezéseinek megfelelően a demokratikus öngazgatás elvén alapuló működést kell biztosítani. A törvényi feltételek teljesítése mellett a tagok maguk határozzák meg az egyesület célkitűzéseit, ezek megvalósításához a törvény keretei között szabadon választják meg a számukra legalkalmasabb szervezetet, és a határozzák meg a tagok jogait és kötelezettségeit.”³¹⁸
- „Az egyesület autonóm, önkormányzattal bíró szervezet, elvárhatja a tagjától, hogy az érdekeinek szem előtt tartásával cselekedjen.” „A bíróság az autonóm önkormányzó egyesület döntését nem mérlegelheti felül, nem minősítheti, csak az alapszabállyal való összhangját vizsgálhatja. Az egyesület jogosult dönteni arról, hogy számára tagjának tevékenysége elfogadható-e; az egyesület a maga által alkotott szabályokhoz van kötve; az egyesület a demokratikus önkormányzatiságából adódóan nincs elzárva attól, hogy meghatározza a saját tagjaira a tagság feltételeit, kötelezettségeit; az alapszabály részletesebb szabályozása hiányában, mint önkormányzattal rendelkező demokratikus szervezet megilleti az a jog, hogy meghatározza, mit tart az alperes tagságával összeegyeztethetetlen magatartásnak.”³¹⁹
- „A bíróság köteles tiszteletben tartani az önkormányzati működést, a vizsgálat kizárólag az alapszabályban meghatározott eljárási szabályok betartására, a döntés alapjául szolgáló tények helytálló megállapításának vizsgálatára terjed ki.”³²⁰

³¹⁷ BH.2012. 202.

³¹⁸ BH2001. 346

³¹⁹ BH2012.128

³²⁰ BH2010. 160

- „Az egyesület önkéntes megszűnése esetén a bíróság csak azt vizsgálja, hogy a legfelsőbb szerv az alapszabály előírásának megfelelően hozott-e határozatot.”³²¹

Láthatjuk, hogy a bíróság vizsgálata kizárólag az alapszabályra, és a tények valóságára terjed ki, azon túlmenően, a demokratikus, öngazgató, önkormányzati jellegre hivatkozva nem szólnak bele az egyesület működésébe, arra hivatkozván, hogy arra nincsen hatáskörük.

A jelenleg hatályos Polgári Törvénykönyv koncepciója szerint azok a jogi személy típusok kerültek szabályozásra a Ptk-ban, amelyek esetén annak alapítói saját érdekkörükben, saját akarat-elhatározásukon alapulva hozzák létre a jogi személyt, és az ilyen jogi személy működtetése is az érintett felek magánautonómiájának a területére esik. Tehát e jogi személyek létesítése és működtetése is a polgári jogi jogviszonyok keretében történik.³²² A közjog alanyai azért sem kerülhettek elhelyezésre a Polgári Törvénykönyvben, mert csak relatív jogképességgel rendelkeznek, hiszen csak jogszabályban meghatározott feladatuk és hatáskörük keretei között járhatnak el.³²³

Véleményem szerint – mind az európai megoldásokat, mind a magyar bírói gyakorlatot, mind pedig a jogtudományi magyarázatot figyelembe véve – kétséget kizáróan megállapítható, hogy az egyesületekre vonatkozó szabályoknak a Polgári Törvénykönyvben való elhelyezése szükségszerű, és jó megoldás, mert egy tisztán magánjogi alapokon nyugvó személyegyesülési formáról van szó. Az egyesület magánjogi alapokon nyugvó jogi személy, mely a bírósági nyilvántartásba vételt követően számos közjogi jellemzőkkel bír egészen a megszűnéséig, tehát komplex jelleggel magánjogi, és közjogi vonásokat egyaránt tartalmaz. Szladits Károly majdnem hasonlóképpen fogalmazta meg az egyesület belső jogát, miszerint „a belső egyesületi jog, az egyesület szervezetének, alkotmányának joga a köz- és magánjog mesgyéjén áll: átmenet a két jogterület közt”.³²⁴ Az egyesület közjogi jellegét abban látta, hogy a szervezetnek tagjaival szemben hatalmi

³²¹ BH2009.338

³²² KISFALUDI András: A jogi személyek szabályozása az új Polgári Törvénykönyvben, Jogtudományi Közlöny 2013/7-8 333-342. o.

³²³ PAPP Tekla: A jogi személy általános szabályai In: (Szerk.:Osztovits András) A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja, Opten Informatikai Kft., Budapest, 2014. 367. o.

³²⁴ SZLADITS, 1903. 106. o.

joga van, amelynél fogva kötelezően jogot alkothat. Ezt azonban nem tekintette tisztán hatósági jognak, hanem a magánhatalom egy különleges jelenségének titulálta.³²⁵ Nagyon érdekes volt, és elgondolkodtatott Auer Ádám előadása a Magánjogot Oktatók nyolcadik éves rendes konferenciáján.³²⁶ Mondanivalója lényege abban állt, hogy vajon az új Polgári Törvénykönyv által meghatározott jogi személy fogalom, mely a korábbi szabályozáshoz képest hozott egy fogalmi tágítást, és egy tartalmi mélyítést, alkalmazható-e valamennyi jogi személyre, így a közjogi jogi személyekre, mint például az önkormányzatra. Lehetne-e a jogalkotónak egy általános jogi személy fogalmat adni, mely valamennyi jogi személyre alkalmazható? Mert ha igen, akkor ezt követően már az adott szervezetre vonatkozó ágazati jogszabály adhatna iránymutatást abban, hogy az adott szervezet magánjogi, közjogi, vagy adott esetben komplex jogi személy. Ugyanis megítélésem szerint, léteznek komplex jogi személyek, és az egyesület is ilyennek tekinthető, tekintettel arra, hogy magánjogi alapokon nyugszik, az alapján jön létre, de működésének megkezdésétől kezdve, egészen a végéig közjogi jegyekkel is bír. Az egyesülési jogból, mint alkotmányos szabadságjogból indul, amelynek jogszabályi keretet a működés megkezdéséhez a Polgári Törvénykönyv, a legfontosabb magánjogot szabályozó kódex ad, ezt követően pedig a Civil törvény, és a Civil Eljárásról szóló törvény tartalmaz rá rendelkezéseket, mely már inkább közjogi jegyeket hordoz magában. Megszűnésekor pedig ismét visszatérnek magánjogi kódexünk ide vonatkozó rendelkezései. A megkülönböztetésnek jogtechnikai szempontból lehet jelentősége, hogy mely jogág jegyeit, ismérveit kell adott esetben alkalmazni. Segítségül szolgálhat jelenleg a diszpozitív-kógens minőség kérdése közötti különbségtételben is, hiszen a magánjogi jellegű jogviszonyokra inkább a diszpozitivitás jellemző, míg a közjogra a kógenca.

IV.5. Az egyesület egyesüléstől történő elhatárolása

Ahhoz, hogy az egyesületet a jogi személyek széles palettáján el tudjam helyezni, szükségesnek láttam valamely jogi személlyel történő összehasonlítását. Mindenképpen olyat találtam alkalmasnak, amely személyegyesülés, de nem gazdasági társaság, hiszen az

³²⁵ SZLADITS, 1903. 106. o.

³²⁶ Auer Ádám: „A jogi személyiség közjogi és magánjogi paradigmája Magyarországon” címmel tartott előadása. Az ezerarcú magánjog: a jogfejlődés útjai és lehetőségei a XXI. században a magánjogot Oktató Fiatalok, és a Magánjogot Oktatók Egyesületének nyolcadik éves rendes konferenciája 2016. május 20. Nemzeti Közszerológiai Egyetem

egyesület a gazdasági társaságoktól egyértelműen elhatárolható. Ebből kiindulva az alapítvány kiesett a körömből, mert nem személyegyesülésről van szó, valamint a nonprofit gazdasági társaságok is, tekintettel arra, hogy azok gazdasági társaságnak minősülnek. Alkalmasnak véltem azonban az egyesülést, hiszen nagyon sok ponton mutat hasonlóságokat az egyesülettel. Az egyesülés egy olyan kooperációs társaság, mely nem minősül gazdasági társaságnak, mert fogalmából hiányzik az üzletszerű gazdasági tevékenység, a tevékenysége elsősorban a tagok gazdálkodása eredményességének előmozdítására és gazdasági tevékenységük összehangolására, valamint szakmai érdekeik képviselőitére irányul,³²⁷ a jogalkotó mégis a gazdasági társaságokra irányadó szabályokat rendeli alkalmazni esetében.³²⁸

IV.5.1. A jogi személy kritériumainak vizsgálata

Nem kétséges, hogy mindkét szervezeti forma jogi személy, amely kategória nagyjából kétszáz éve keletkezett. A jogi személy kategóriát Heise használta először, 1807-ben, abban a megfogalmazásban, hogy szervezett embercsoport, mely csoportnak jogai és kötelezettségei lehetnek.³²⁹ Az idők folyamán ez a megfogalmazás változott, és sok jogtudós³³⁰ munkájának köszönhetően kialakult a mai értelemben vett jogi személy kategória, melynek meghatározásában a Polgári Törvénykönyv és annak magyarázata nyújt nekünk segítséget. Ennek értelmében bizonyos szervezeteket, vagy vagyontömegeket az állam jogi személyként ismer el, mely annyit jelent, hogy a polgári jogi jogviszonyokban jogok illethetik meg, és kötelezettségek terhelhetik őket. Az általános jogalanyiség mellett típuskénszert fogalmaz meg, amely azt jelenti, hogy a jogalanyok nem hozhatnak létre belátásuk szerint típusba nem sorolható jogalanyokat, csakis a törvényben meghatározott szervezeti formában. Ennek indoka, hogy önálló jogalanyként jelennek meg a gazdasági forgalomban, így törvényi szintű szabályozásuk elengedhetetlen.³³¹ A jogi személy

³²⁷ Ptk. 3:368.§ (1)

³²⁸ Ptk. 3:368.§ (3)

³²⁹ EREKY István: A jogi személyek, Városi Szemle, 1928/1. szám 49. o.

³³⁰ PAPP Tekla: A jogi személyiség nélküli gazdasági társaságok” In: Ünnepi tanulmányok Balásházy Mária tiszteletére, Szerk.: Bodzási Balázs, Aula Kiadó, Budapest, 2010. 271-287.o.

A jogi személy meghatározásával mélyebben foglalkozott Szász – Schwarz Gusztáv (Schwarz Gusztáv: A jogi személy magyarázata, Franklin, Budapest 1906), Erek István (i.m.), Moór Gyula (Moór Gyula: A jogi személyek elmélete, MTA Jogtudományi Bizottság Kiadványsorozata, Budapest, 1931) Kauser Lipót (Kauser Lipót: A jogi személyről, Debreceni Tudományegyetemi Nyomda, Debrecen, 1948)

³³¹ KISFALUDI, 2013. 83-84.o.

kritériumainak meghatározása is elengedhetetlen a kategória pontos ismertetésekor, melyben a Polgári Törvénykönyv hatálybalépése előtt csak a polgári jogi oktatásban kialakult felsorolásra tudtunk hagyatkozni. Jelenleg azonban a magánjogi kódexünk meghatározza a jogi személy kritériumait, amelyben a jogalkotó olyan követelményeket ír elő, mely a jogi személynek a tagoktól, vagy alapítóktól elkülönült önálló megjelenését tesz lehetővé a vagyoni forgalomban. Ennek megfelelően kialakított szempontok³³² a következők:

- önálló név, székhely;
- tagoktól elkülönült, önálló vagyon;
- állandó szervezet;
- helytállási kötelezettség;
- nyilvántartásba vétel.³³³

A két jogi személy összehasonlításához nem csak ezeket a szempontokat veszem alapul, hanem egyéb összehasonlítási pontokat is vizsgállok, amely pontosabb képet adhat a két szervezet közötti különbségre, vagy hasonlóságra.

IV.5.2. Név

A jogi személy jogviszonyokban, gazdasági forgalomban történő részvételéhez szükség van egy saját névre, mely alapján megjelenik, amely alatt el tud járni, és másoktól megkülönböztethető. E kritériummal mindkét jogi személy bír, mert ez alól egyetlen Ptk-ban elhelyezett jogi személy sem lehet kivétel. A jogalkotó az erre vonatkozó szabályokat a jogi személyek általános részében helyezte el,³³⁴ így valamennyi vonatkozásában érvényesülnie kell a névkizárólagosság,³³⁵ névszabatosság,³³⁶ és névvalódiság³³⁷ elvének. E kritériummal összefüggésben azonban mindenképpen szükséges megjegyezni, hogy az egyesülésnek cégneve van, míg az egyesületnek csupán neve. A különbségtétel azért

³³² Ptk. 3:1.§ (5)

³³³ Ez utóbbi szempontot a jogalkotó nem tekinti kritériumnak, azonban én ide sorolom, miután nyilvántartásba vétel nélkül nincs jogi személy, hiszen ez is éppen a forgalom biztonságát szolgálja. Ptk. 3:12.§

³³⁴ Ptk. 3:6.§

³³⁵ Ptk. 3:6.§ (1)

³³⁶ Ptk. 3:6.§ (3)

³³⁷ Ptk. 3:6.§ (2)

szükségszerű, mert a cégnév szabályozása sokkal kiforrottabb, szabályozottabb, így ellenőrizhetőbb, mint egyéb jogi személyek elnevezése. Ezáltal a cégnévnek sokkal több kritériumnak kell megfelelnie, mint egyesület esetén, amellyel kapcsolatban csak néhány éve került működtetésre az Országos Bírósági Hivatal által a központosított országos névjegyzék.

A székhely,³³⁸ mint kritérium, szintén a jogi személyek általános részében került szabályozásra, meglévősége hasonlóképpen követelmény valamennyi jogi személynél, így egyesületnél és egyesülésnél is egyaránt.

IV.5.3. Elkülönült vagyon

A jogi személy elkülönült vagyonnal rendelkezik: ez a kritérium meglehetősen érdekesen alakul mindkét szervezetnél. Az egyesületnél minimum vagyoni hozzájárulást nem kell a tagoknak teljesíteni,³³⁹ ennek követelményét nem írja elő a Ptk., és annak meglétét a bíróság sem vizsgálja abból a szempontból, hogy az egyesület működése biztosított - e a közeljövőben. A tagok az alapszabályban meghatározott vagyoni hozzájárulásra kötelezettek, melynek minimum összege szintén nincs meghatározva, az alapító tagok elhatárolásától függ. Így lehet akár évente 2000 forint is, mely a legkevesebb tíz alapító tag esetében – feltéve, ha év közben senki nem kíván tagfelvételt nyerni – évi 20.000 forint. A tagdíj célja általában a szervezet fenntartási költségeinek fedezése,³⁴⁰ és nem minősül vagyoni hozzájárulásnak.³⁴¹ Az is meglehet, hogy az egyesület vagyon nélkül működik, nincs kiadása. Ez olyannyira jellemezheti az egyesületeket, hogy a KSH kérdőíve erre a szempontra külön kitér, felmérést folytat. De ez nem jelenti azt, hogy az elkülönült vagyona nem lenne meg, hiszen ha van vagyona, akkor az a tagok vagyonától elkülönül. Az egyesület vagyona a tagdíjakból, támogatásokból, pályázati pénzekből,

³³⁸ Ptk. 3:7.§

³³⁹ Ezt a jogalkotó a jelenleg egyeztetés alatt lévő törvénymódosító javaslatban egyértelműsíti is, mert kimondja, hogy az egyesület tagja nem köteles vagyoni hozzájárulást teljesíteni. Törvénymódosító javaslat: 28.§

³⁴⁰ BDT2002. 606.

³⁴¹ BDT2015. 3335. I. „A tagdíj nem az alapításkor (vagy a tagsági jog keletkezésekor) teljesítendő vagyoni hozzájárulás. Ezért az alapító okirat Ptk.-nak való megfeleltetése során az egyesület alapító okiratának tagdíjfizetésre vonatkozó rendelkezéseit nem kell kiegészíteni a jogi személyekre irányadó általános szabályok szerint a vagyoni hozzájárulás értékéről, annak rendelkezésre bocsátásának módjáról, idejéről szóló szabályokkal.”

kiegészítő gazdasági tevékenységből tevődhet össze, mely a tagok vagyonától teljesen elkülönül, hiszen a tagoktól csak a tagdíj befizetése követelhető. Az egyesület tartozásaiért maga a jogi személy köteles helytállni, saját vagyonával.

Az egyesülés vagyoni viszonyai eltérően alakulnak attól függően, hogy folytat-e kiegészítő gazdasági tevékenységet, vagy sem. Amennyiben nem, csak és kizárólag koordinatív-kooperatív tevékenységet lát el, akkor az alapítóknak nem kötelezettsége – de lehetőség, amelyet a társasági szerződésben rendezhetnek - a vagyoni hozzájárulás teljesítése, ekkor induló tőke nélkül alapítható. Itt azonban gondoskodik arról a jogalkotó, hogy az egyesülés működésével összefüggésben felmerült költségek ne maradjanak fedezetlenül, hiszen ekkor a tagok viselik a működés költségeit. Ha az egyesülés kiegészítő gazdálkodási tevékenységet is végez, akkor már szükséges induló vagyont a rendelkezésére bocsátani, amelynek mértéke nem meghatározott, az alapítók a társasági szerződésben szabadon rendelkezhetnek róla.³⁴²

A két szervezet e szempont vonatkozásában némi hasonlóságot mutat, azonban nagy különbség van a tekintetben, hogy a jogalkotó egyesülés esetén a tagok mögöttes helytállását korlátlanul kimondja, míg egyesületnél nem tesz ilyet.

IV.5.4. Önálló vagyoni felelősség

Az elkülönült vagyonnal szorosan összefügg, tulajdonképpen ebből adódik az önálló vagyoni felelősség: a jogi személy tartozásaiért saját vagyonával felel, a tagok e tartozásokért saját vagyonukkal nem tartoznak felelősséggel. E kritériumnak az egyesület maradéktalanul megfelel, hiszen a szervezet fedezet nélkül maradt tartozásait a hitelezők a tagoktól nem követelhetik, ők csak tagdíj megfizetésére kötelezettek.

Az egyesülésnél ez a kritérium már nem érvényesül maradéktalanul. Amíg van vagyona, vagyonával felel tartozásaiért, de ezt meghaladóan a tagok egyetemlegesen, korlátlanul kötelesek helytállni.³⁴³ Már fentebb említésre került, hogy ha csak kooperációs tevékenységet végez, nem kötelező a vagyoni hozzájárulás, ebben az esetben azonban a tagok kötelesek viselni az egyesület működési költségeit. A Ptk. magyarázata szerint erre

³⁴² Papp Tekla: Társasági jog (Szerk: Papp Tekla) VII. rész Lectum Kiadó, Szeged, 2011 365-366. o.

³⁴³ Ptk. 3:368.§ (1) 2. mondata

azért van szükség, hogy ha nem kötelező egy jogi személy tagjainak vagyoni hozzájárulást a szervezet rendelkezésére bocsátani, akkor a társaság tartozásaiért korlátlanul helyt álljanak.³⁴⁴ Egyébként ez adódik a jogi személy általános szabályaiból is, amikor a jogalkotó kimondja, hogy ha a tag vagyoni hozzájárulásra nem kötelezett, a jogi személy tagja, a szervezet tartozásaiért korlátlanul köteles helytállni.³⁴⁵ Az egyesületen kívül csak az egyesülés az a jogi személy, ahol a tagok vagy alapítók nem kötelesek vagyoni hozzájárulást bocsátani a jogi személy részére, és miután az egyesületi szabályoknál kifejezetten kimondja a Ptk., hogy a tag csak tagdíj fizetésére kötelezhető, egyebekben nem felel az egyesület tartozásaiért, ez a szabály csak egyesülések esetében értelmezhető. Ott meg külön megismétli a jogalkotó a korlátlan helytállási kötelezettséget, így szerintem az általános résznél történő kimondása elhagyható lenne. Ennél a szempontnál a két szervezet teljesen jól elkülöníthető, szöges ellentéte egymásnak, hiszen az egyiknél nincsen mögöttes tagi felelősség – azt az esetet kivéve, ha a tag korlátolt felelősségével visszaélt³⁴⁶ -, míg a másikonál korlátlan.

IV.5.5. Állandó szervezet

Jogi személy állandó szervezete, mint kritérium azt a célt szolgálja, hogy a tagok, alapítók változása ne érintse a jogi személy létét. Mindkét jogi személy kiépített szervezeti struktúrával rendelkezik, jól elkülöníthető a döntéshozó és ügyintéző szerv, és mindkét esetben lehetőség van felügyelőbizottság illetve könyvvizsgáló igénybevételére.

Az egyesület döntéshozó és ügyintéző szervéről a korábbiakban már szóltam, itt csak annyit jegyeznek meg, hogy az egyesület döntéshozó szerve a közgyűlés, mely a tagok összességéből áll, és egy tag egy szavazat elve érvényesül, ügyintéző szerve pedig az elnökség, vagy egy személyben az elnök.

Az egyesülés döntéshozó szerve a taggyűlés, mely az egyesülés tagjaiból áll, és a szavazati jog mértéke attól függ, hogy végez-e kiegészítő gazdasági tevékenységet, vagy sem. Ha nem, akkor hasonlóképpen alakul a szavazati mérték, azzal a megkötéssel, hogy a társasági

³⁴⁴ Csehi Zoltán: Egyesülés, (Szerk: Vékás Lajos) Harmadik könyv, Ötödik rész, In: A Polgári Törvénykönyv magyarázatokkal, Complex Kiadó 2013. 222. o.

³⁴⁵ Ptk. 3:9.§ (2)

³⁴⁶ Ennek kifejtése megtalálható a helytállási és felelősségi kérdések körében.

szerződés többszavazati jogot is megállapíthat, de egyetlen tag sem juthat egyedül szavazattöbbséghez. Kiegészítő gazdasági tevékenység folytatása esetén a szavazati jog mértékét a vagyoni hozzájárulás arányában állapítja meg. Az ügyintéző szerv az igazgatóság, vagy az igazgató egyszemélyben az ügyvezető, és képviselő. Tehát mindkét jogi személy hasonló struktúrában bír az állandó szervezettel.

IV.5.6. Állami elismerés

A jogi személy létrejöttéhez elengedhetetlen az állami elismerés, mely egyrészt legitimálja azt, hogy a szervezet csak a jogszabályban meghatározott tevékenységre, célra alapítható, valamint hogy jogalanyisága a Ptk. által törvényi szinten, a bírósági bejegyzés által pedig egyedi szinten biztosított. Mindkét jogi személy rendelkezik ezzel a kritériummal, azzal a különbséggel, hogy az egyesületeket a törvényszék veszi nyilvántartásba, míg az egyesüléseket a cégbíróság konstitutív hatályú bejegyzéssel, így természetesen a bejegyzési eljárásban is megvannak az ebből adódó különbségek. Miután az egyesülésre a gazdasági társaságok általános szabályait az egyesülésben meghatározott szabályokon kívül alkalmazni kell, az következik, hogy az egyesülés előtársaságként működhet, míg az egyesületnél ez természetesen kizárt.

IV.5.7. Cél, tevékenység

A jogi személy célja, tevékenysége: Az egyesület alapszabályban meghatározott céljának tartósnak, és folyamatosnak kell lennie, mert az adja a jogi személyiség elismeréséhez szükséges stabilitást.³⁴⁷ A cél sokféle lehet,³⁴⁸ azzal a megkötéssel, hogy profitszerzés,

³⁴⁷ CSEHI, 2013 117. o.

³⁴⁸ Ezt jól mutatja, hogy a civil szervezetek névjegyzéke kereséskor 36 cél szerinti besorolást jelenít meg. Például egészségügyi tevékenység, jogvédő tevékenység, kulturális tevékenység, környezetvédelmi tevékenység, nemzetközi tevékenység, oktatási tevékenység, sporttevékenység, szabadidő és hobbi tevékenység, szociális tevékenység, etc. A Magyar Környezeti Nevelési Egyesület Alapszabálya a következőképpen fogalmaz: „Az egyesület célja a környezeti nevelés fejlesztése, a fenntarthatóságért folyó tanulás támogatása és a környezeti neveléssel foglalkozók munkájának segítése Magyarországon és a Kárpát-medencében máshol élő magyarok körében.”
http://www.google.hu/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=3&ved=0ahUKEwiH3YiAubHOAhVpIsAKHUIOAhIQFghDMAI&url=http%3A%2F%2Fmkne.hu%2Fjubilium%2F06_VictorA_Cel_tevékenysegektm.pdf&usg=AFQjCNFJzXhQVWgAi7PKIIPmkBcVc8FF5g&sig2=cSuqUnm9YiKDLZpeH_IarA&bvm=bv.129391328,d.bGg Letöltés ideje: 2016. augusztus 8. A Gyerekesély Közhasznú Egyesület alapszabálya a következő célt tartalmazza: „Az egyesület fő célja a gyerekek életesélyeinek javítása, a gyerekszegénység újratermelődésének megakadályozása. Ennek érdekében anyagi és szellemi forrásokat gyűjt, és közvetít; szolgáltatásokat fejleszt és nyújt; segítő módszereket dolgoz ki; önálló intézményeket, szervezeteket hozhat

gazdasági tevékenység végzése nem lehet az elsődleges célja, ezt a Polgári Törvénykönyv kizárja. Egyesülési jog alapján minden olyan tevékenység gyakorolható, amely nem ütközik Alaptörvénybe, vagy amit a Civil Törvény kifejezetten nem tilt.³⁴⁹ Tehát mindig van egy alapszabályban meghatározott cél, amely tágabb kategória, és az alapszabály részletesen meghatározza a cél elérése érdekében kifejtendő, kifejthető tevékenységet, mely szűkebb kategória.

Az egyesülés célja elsődlegesen a tagok gazdálkodása eredményességének előmozdítása, gazdasági tevékenységük koordinálása, tagok szakmai érdekképviselte, így tulajdonképpen a tagok eredményességének előmozdítása,³⁵⁰ amely nem jelenik meg közvetlen haszonszerzéseként az egyesülésnél.³⁵¹ Például az S. Megyei Ipari Szövetkezetek Vagyonkezelő Egyesülését 33 ipari szövetkezet hozta létre. A társaság tevékenysége gazdasági jellegű szolgáltatásra, pénzügyi szolgáltatásra, vagyonkezelő holding tevékenységre terjed ki. Tevékenységének célja, hogy az alapítók által rendelkezésre bocsátott induló vagyon hasznosításáról, a kihelyezett kölcsönök behajtásáról, a tagok gazdálkodásának előmozdításáról, összehangolásáról és a tagok képviseletéről gondoskodják az Országos Vagyonkezelő Szervezetben.³⁵² A VOLÁN Egyesülés 28 tagszervezet összefogásával gazdálkodásuk eredményességének előmozdítására és tevékenységük összehangolására, valamint szakmai és társadalmi érdekeik képviseletére 1989-ben alapított jogi személyiséggel rendelkező kooperációs társaság. Gazdasági társaságnak jelenleg 48 tagszervezete van és két tagozatban végzi tevékenységét: a Személyszállítási, valamint az Árufuvarozási, Szállítmányozási és Szolgáltatási

létre; tudományos kutatásokat végez; képzéseket nyújt.”

<https://palemoon.start.me/search/google?q=egyes%C3%BClet%20c%C3%A9lja&p=1&r=126710> Letöltés ideje: 2016. augusztus 8.

³⁴⁹ 2011. évi CLXXV: törvény az egyesülési jogról, a közhasznú jogállásról, valamint a civil szervezetek működéséről és támogatásáról (továbbiakban: Civil Törvény) 3.§ (3)-(5)

³⁵⁰ A Köztisztasági Egyesülés a magyarországi települési szilárd hulladékkezelési közszolgáltató szervezeteket és e tevékenységhez kapcsolódó gyártó,- forgalmazó cégeket tömörítő szervezet, amely munkaszervezetén, az Irodán keresztül az alábbi feladatokat látja el: a szakterület képviselete a jogalkotás, a szakminisztériumok, a szakhatóságok, az önkormányzatok, valamint a szakma nemzetközi szervezetében; gazdasági kérdéseket érintő információk közlemények kiadása; időszakonként szakmai kiállítás-, és konferenciaszervezés; szükség szerint tanfolyamok-, továbbképzések szervezése és lebonyolítása; az Egyesülés tagjainak folyamatos szakmai informálása, a szakmai események, hazai és nemzetközi tapasztalatok publikálása saját lapjában, a Köztisztaságban; szakmai ajánlások, útmutatók, segédletek készítése, közzéte; a tagszervezetek felesleges anyagainak, eszközeinek egymásközi értékesítésének elősegítése; kapcsolatok létesítése más szakmai szervezetekkel, koordinációs rendezvények céljából <http://www.koztegy.hu/> Letöltés ideje: 2016 augusztus 01.

³⁵¹ PAPP, 2011 362. o.

³⁵² BH1993. 629

Tagozatban. Az Egyesülés arra törekszik, hogy a VOLÁN cégcsoporthoz tartozó társaságok az összehangolt tevékenységükkel jól szolgálják az utasok, illetve a megrendelők igényeinek kielégítését³⁵³

Csakúgy, mint az egyesület, saját nyereségre nem törekszik, de tagjai profitját eredményezheti. Továbbá az egyesülés is folytathat kiegészítő gazdálkodási tevékenységet, amelyből haszonra tehet szert. Azonban nagyon fontos különbség az általam összehasonlított két jogi személy között, hogy míg az egyesület a nyereségét csak saját céljára, tevékenységére fordíthatja, addig az egyesülés az adózott eredményt feloszthatja a tagok között a törvényben meghatározott szabályok szerint.³⁵⁴ Tehát ha az elsődleges cél szempontjából nézzük, akkor mondhatjuk, hogy az egyesülés célja nonprofit jellegű, viszont miután nyereségét feloszthatja a tagok között, ezért nem nevezhetjük nonprofit szervezetnek. Hiszen a nonprofit szervezet egyik legfontosabb kritériuma az, hogy vagyonát, eredményét nem oszthatja fel a tagok között. A nonprofit gazdasági társaságok is attól válnak nonprofitá, hogy a gazdasági társaság tevékenységéből származó nyereség nem osztható fel a tagok között,³⁵⁵ azonban az természetesen fogalmi elem, hogy üzletszerű gazdasági tevékenységet folytat.

A két jogi személy között tehát e tekintetben van hasonlóság, hiszen mindkettő célja általában valamilyen társadalmi csoport, közösség érdekeinek előmozdítása, jobbra tétele. E hasonlóságot nagyon jól példázza az a bírósági határozat, melyben egy egyesülés első ízben egyesületként – pontosabban társadalmi szervezetként – került nyilvántartásba vételre. A kérelmező alapszabályában deklarált célja a tagok egészét vagy egy-egy csoportját érintő, általános - a gazdálkodás feltételeit befolyásoló - kérdésekben a tagok véleményének összefogása, és harmadik személyekkel szemben történő képvisellete; a tagság érdekképvisellete a szállítók, vevők és más kereskedelmi kapcsolataik irányában; a tagság piacainak hatékony védelméről való gondoskodás; az általuk forgalmazott termékek és szolgáltatások kereskedelmi etikájának kialakítása, fejlesztése és megtartásának elősegítése; a mindenkori környezetvédelmi szabályok betartásának képvisellete. Emellett az alapszabály idézett rendelkezése megemlíti az épített kulturális örökség megóvását, a

³⁵³ <http://www.volanegyesules.hu/> Letöltés ideje: 2016. augusztus 1.

³⁵⁴ Ptk. 3:370.§ (3)

³⁵⁵ Ctv. 9/F.§ (2)

tagság nevelését, oktatását, képességfejlesztését, ismereteinek bővítését is. Az alapszabály következő pontja is - a cél szerinti tevékenységek felsorolásában - döntően a tagok gazdálkodásának eredményességét előmozdító tevékenységeket sorol fel, így pl. a tagok képviselte gazdasági kérdésekben, szakmai és gazdasági információkkal történő ellátás, üzleti, gazdálkodási tevékenységük fejlesztése. A bíróság álláspontja szerint az alapszabály idézett rendelkezéseiből kitűnik, hogy mind a célok, mind a feladatok döntően a tagság gazdasági eredményességének előmozdítását szolgálják. Az egyesülés és a szövetség - mint társadalmi szervezet - elhatárolásának fő szempontja tehát a szakmai érdekképviselő célja. Ha a cél elsődlegesen a gazdálkodás eredményességének előmozdítása, úgy az nem gyakorolható a társadalmi szervezetekre irányadó keretek között. Tehát az érdekképviselői, érdekérvényesítési cél önmagában nem akadályozza a társadalmi szervezet – most már egyesület, vagy civil szervezet - létrehozásának, csak akkor, ha az elsősorban gazdálkodás eredményességének előmozdítására törekszik.³⁵⁶ Így a másodfokú bíróság az elsőfokú bíróság végzését hatályon kívül helyezte és a bejegyző kérelmet elutasította. A jogesetben meghatározott cél, és tevékenység számomra nem eredményezi egyértelműen azt, hogy a bejegyeztetni kívánt jogi személy elsősorban a gazdálkodás eredményességének előmozdítására törekedett volna. Az egyetlen félmondat, ami nem vitatható, és a gazdálkodás elősegítésére utalt, „az üzleti, gazdálkodási tevékenységük fejlesztése”. Véleményem szerint ilyen esetben nagyon nehéz eldönteni csak a cél alapján, hogy milyen szervezetről beszéljünk. Az, hogy az egyesület gazdasági tevékenység céljára nem alapítható azt jelenti, hogy üzletszerű gazdasági tevékenységet nem folytathat abból a célból, hogy a jogi személy profitra tegyen szert, minden egyéb célt, és tevékenységet e mögé utasítva. Azonban az egyesületnek lehet jogi személy, így gazdasági társaság is a tagja, amely természetesen nyereségre jogosult, csak nem közvetlenül az egyesület célja, tevékenysége által.

A jobb átláthatóság reményében készítettem egy összefoglaló táblázatot³⁵⁷ az általam vizsgált szempontok alapján az egyesület és egyesülés vonatkozásában.

³⁵⁶ BH2002. 333.

³⁵⁷ Az összefoglaló táblázat Papp Tekla tanulmánya alapján készült. PAPP, 2010

Szemponatok	Egyesület	Egyesülés
Jogképeség	jogi személy	jogi személy
Cél, tevékenység	Minden olyan tevékenység, amelyet jogszabály nem tilt. Elsődleges gazdasági tevékenység céljára nem alapítható.	Elsősorban a tagok gazdálkodása eredményességének előmozdítása, gazdasági tevékenység összehangolása, kooperáció, koordináció, esetlegesen kiegészítő gazdálkodási tevékenység
Elkülönült vagyon	A tagok vagyoni hozzájárulást nem teljesítenek, csak tagdíjfizetési kötelezettségük van, amely azonban nem minősül vagyoni hozzájárulásnak. A bíróság a nyilvántartásba történő bejegyzéskor az egyesület vagyonát nem vizsgálja.	Koordinatív-kooperatív tevékenységnél vagyoni hozzájárulás nélkül is alapítható, ha kiegészítő gazdasági tevékenységet is végez, akkor kell induló vagyon, mértéke azonban nem meghatározott.
Állandó szervezet	tagok összességéből álló döntéshozó szerv a közgyűlés, ügyintéző szerv az elnökség vagy elnök	tagok összességéből álló döntéshozó szerve a taggyűlés, ügyintézési szerv az igazgatóság vagy igazgató
Létrejövétel jellege, alakszerűség, nyilvántartásba vétel	alapszabály, írásban, nyilvántartásba vétel kötelező a székhely szerint illetékes törvényszéknél	társasági szerződés, írásban, nyilvántartásba vétel kötelező, a székhely szerint illetékes cégbíróságnál
Vagyoni hozzájárulás teljesítése a tagok által	nincs	lehet/kötelező

Személyegyesülési jelleget erősítő személyes közreműködés megléte	A tag az egyesület tevékenységében részt vehet, lehetőség	mellék-szolgáltatásként lehetőség
Tagok felelőssége a szervezet tartozásaiért	Csak a tagdíj befizetése követelhető a tagoktól	Korlátlan
Működés törvényességének ellenőrzése	Törvényszék	Cégbíróság

IV.5.8. Összegzés

Összességében elmondható, hogy az egyesület és egyesülés két ponton határolható el egymástól egyértelműen. Egyrészt a felosztható vagyron szempontjából nézve, hiszen az egyesületnél, mint tisztán nonprofit szervezetnél erre semmilyen körülmények között nincsen lehetőség, azt mindig az egyesület tevékenységére, céljára, megszűnése esetén pedig az alapszabály vagy a bíróság rendelkezéseinek megfelelően, meghatározott célra kell fordítani. Az egyesülésnél azonban teljesen más a helyzet, hiszen ha kiegészítő gazdálkodási tevékenységet folytat, akkor a vagyron – adózott eredmény – felosztható a tagok között.

A másik kardinális szempont pedig a mögöttes helytállás a szervezet tartozásaiért, miután egyesületnél ilyen kötelezettsége nincs a tagoknak, míg az egyesüléseknél minden esetben korlátlan – a társaság vagyonából történő kielégítést követően. Leszámítva azt, hogy az egyesülésnek nem fogalmi eleme az üzletszerű gazdasági tevékenység, a szigorú felelősségi alakzat, és a profitelosztás lehetővé tétele valóban a gazdasági társaságokhoz közelíti inkább, mint sem az egyesületekhez, és ez alapján a két szempont alapján kétség kívül elhatárolható.

Az olyan egyesülés, amelyik csak koordinációs – kooperatív tevékenységet végez, már közelebb áll az egyesületekhez, hiszen ott nincs szó gazdálkodó tevékenységből származó profit elosztásáról, azonban még mindig megmarad a tagok korlátlan felelőssége az egyesülés működési költségeiért, tehát emiatt nagyon fontos a két szervezet között különbséget tenni, és hitelezővédelmi szempontból nem mindegy, hogy milyen jogi

személy típusban kerül sor a bejegyzésre. Abban az esetben, ha az alapító okiratban a tagok több célt is meghatároznak, és abban „megbújik” a tagok gazdálkodási eredményességének előmozdítása, ráadásul nem is ebben a megfogalmazásban, nehéz eldönteni, hogy egyesületi célnak megfelelhet – e, vagy sem. Ennek az indoka az, hogy az egyesület célja, tevékenysége negatívan meghatározott, mert mint már fentebb említettem, nem azt sorolja fel a jogszabály, hogy milyen tevékenységet folytathat, hanem, hogy milyen nem. Éppen ezért ez a feladat is a bírói gyakorlatra hárul.

V.A Ptk. jogi személy általános rész szabályainak alkalmazhatósága az egyesületekre nézve

Nagy rendszertani változást teremtett a jogalkotó azáltal, hogy általános közös szabályozást alkotott a jogi személyek vonatkozásában. Ez természetesen érinti az egyesületek szabályozását is, hiszen az egyes szabályok mellett az általános szabályok is alkalmazandóak. Dolgozatomban nagy hangsúlyt fektetek arra, hogy megvizsgáljam a jogi személyekre vonatkozó általános szabályokat a tekintetben, hogy ezek a szabályok az egyesületekre nézve hogyan alkalmazhatóak, milyen változást eredményeznek. Az értekezés terjedelmi határai miatt a vizsgálat nem terjed ki valamennyi jogi normára, csak azokra, amelyek véleményem szerint hangsúlyosak. Így természetesen bemutatom az eltérést engedő szabályozást, a képviselő szabályait, a felelősségi és helytállási kérdéskört, valamint a törvényességi felügyeleti eljárást. Az elemzés során amennyire szükséges, ismertetem a korábbi szabályozást, és a bíró gyakorlatot, hogy teljes képet kaphassak a jelenlegi szabályozás alkalmazhatóságáról az egyesületekre nézve.

V.1. Diszpozitivitás és kógencia

Az új Ptk. kodifikációja során, a jogi személyek vonatkozásában a diszpozitív – kógens minősítés kérdése újból előtérbe került. A döntés az általánosan kötelező – a társasági jogban korábban is alkalmazott³⁵⁸ – vagy az általános eltérést biztosító normák között állt fenn. A jogi személyek kapcsán az új Polgári Törvénykönyvben az egyik legfontosabb változás, hogy szakít a jogalkotó a kógens szabályok alkalmazásával, és főszabályként megengedi a feleknek a jogi személyekre vonatkozó szabályoktól való eltérést. Csehi

³⁵⁸ 2006. évi IV. törvény a gazdasági társaságokról 9. § (1)

Zoltán felfogása szerint nem is elérést engedő szabályozás bevezetéséről van szó, hiszen a kódex az eltérés lehetőségét kivételként fogalmazza meg, és ha valami alól van kivétel, akkor az a főszabály, ami alól kivételt teszünk. Ebből azt a következtetést vonja le, hogy főszabály szerint a jogi személyekre vonatkozó szabályok kógenssek, az újdonság csak abban áll, hogy a kógencia alóli kivétel másképp van megfogalmazva.³⁵⁹ Én ezzel abban az esetben értenék egyet, ha a Ptk. 3:4. § (1) bekezdésében tilalom lenne meghatározva, és az alól tenne kivételt a jogalkotó. Azonban teljesen egyértelmű, hogy teljes szabadságot ad a szervezetet létrehozó személyek körében az alapszabály, létesítő okirat tartalmának megállapítására, és a (2) és (3) bekezdésben adja meg ennek az általános megengedő szabálynak a korlátozását.

A normaszöveg megalkotása során nagy port kavart, hogy egyáltalán helyes-e ilyen nagy változás bevezetése, és még a Ptk. hatálybalépése után két évvel sem egyértelműek az ezzel kapcsolatos álláspontok. Jogértelmezési problémaként említi Dzsula Mariann³⁶⁰ az általános diszpozitivitás bevezetését, ugyanakkor Menyhárd Attila véleménye szerint ha helyesen alkalmazzuk a szabályt, akkor a rendelkezések 90 százalékáról meg lehet mondani, hogy milyen típusú normáról van szó. Ennél hatékonyabb eredményt nem képes elérni a jogalkotó írott joggal.³⁶¹ Az Igazságügy Minisztérium 2016 januárjában javaslatot tett a Ptk. módosítására, melyben – többek között – felmerült e kérdéskörben is a változtatás lehetősége.³⁶² De vajon tényleg ilyen nagy a különbség aközött, hogy a jogalkotó kógens avagy diszpozitív normákkal szabályozza-e az adott jogterületet? Bármelyik megoldást is választja, célját mindkettővel elérheti, hiszen a diszpozitivitás alól kivételként említhetjük a kógenciát, és fordítva.³⁶³ A kérdés csak az, hogy melyik a célszerűbb, könnyebb, és ésszerűbb megoldás.

³⁵⁹ CSEHI Zoltán: Az új Ptk. jogi személy szabályozásának a kógenciájáról és diszpozitivitásáról, Polgári Jog Lap, Polgári Jog 2016/3. Fórum

³⁶⁰ DZSULA Mariann: Jogértelmezési kérdések az új Ptk.-val kapcsolatban. 37. Jogász Vándorgyűlés, Sümeg 2015. október 15-17. Szerk: Dr. Benisné Dr. Győrffy Ilona, Budapest 2015. 173-181. o.

³⁶¹ MENYHÁRD Attila: Jogértelmezési kérdések az új Ptk.-val kapcsolatban. 37. Jogász Vándorgyűlés, Sümeg 2015. október 15-17. Szerk: Dr. Benisné Dr. Győrffy Ilona, Budapest 2015. 163-172. o.

³⁶² A Magyar Jogászegylet „Nyilvános vitaülés a Ptk. várható módosításairól” 2016. január 18-án, Budapesten tartott előadáshoz kiadott Tézisek

³⁶³ Természetesen nem felejtethetjük a kettő között elhelyezkedő klaudikálóan kógens, és imperatív szabályokat sem.

Először azt szükséges megvizsgálni, hogy egyáltalán diszpozitív szabályozás bevezetéséről van-e szó, másodsorban azt, hogy helyes-e ilyen tartalmú szabályozás bevezetése jogi személyekkel összefüggésben, harmadsorban pedig azt, hogy mi alapján tudjuk eldönteni, hogy e témakörön belül az adott szabály megengedő, vagy tiltó.

V.1.1. A diszpozitivitásról általában

A diszpozitivitás fogalmát általában a jogi norma elemei körében említhetjük, méghozzá a rendelkező résszel összefüggésben, bár találkozhatunk olyan megoldással is, mely más megközelítésből magyarázza e jelenséget.

Lábady Tamás, aki pont a kivételhez tartozik, a jogi normát két elemre bontja: tényállás és joghatás. E két elem közötti kapcsolat ereje alapján különböztet meg diszpozitív és kógens magánjogi normákat. Nem ért egyet az előző meghatározással, mely szerint a diszpozitivitás nem más, mint a normában előírt magatartástól való eltérés lehetősége, a kógencia pedig a kötelező magatartási parancsok meghatározása. Ez a körülírás legfeljebb a jogügyletek tanában állja meg a helyét. Szerinte azonban a diszpozitivitás és kógencia jegyeit számos másik szféra is magán viseli: „a magánjogi szabály diszpozitív vagy kógens jellegét az az erő dönti tehát el, amellyel az egyes jogtételek a joghatást a tényállásokhoz kapcsolják.”³⁶⁴ A diszpozitív szabály három nagy csoportját különbözteti meg: eltérést engedő, házagpótló, és felhatalmazó. Abból indul ki, hogy a polgári jog a magánautonómia joga, ahol a felek saját maguk alakíthatják az alanyi jogokat és kötelezettségeket az élethelyzetnek megfelelően, amit szintén saját maguk keletkeztetnek, módosítanak, vagy szüntetnek meg. Amennyiben ezt a norma megengedi, akkor a felek elhatározása lesz az irányadó. Tehát magát a normát teszik félre a felek, amelytől eltérően rendelkeznek. Ha viszont nem rendelkeznek róla, akkor megengedik, hogy a jogszabály a rendelkezésüket pótolja. Eltérést engedő norma közé tartozik például az, hogy főszabály szerint az épület tulajdonjoga a föld tulajdonosát illeti meg, de ettől a felek írásbeli megállapodással eltérhetnek, házagpótló pedig, hogy végrendelet hiányában a Ptk. törvényes öröklésre vonatkozó szabályai az irányadóak. Házagpótló norma az érdekelt felek elhatározását helyettesíti, míg a felhatalmazó normák azok a lehetőséget biztosító szabályok, amelyek alapvetően az Alkotmány által biztosított szabadságjogból származnak, és így a

³⁶⁴ LÁBADY, 2002, 199. o.

legszélesebb döntési, cselekvési lehetőséget biztosítják a tekintetben, hogy egy bizonyos élethelyzetet a felek jogviszonnyá alakítanak-e vagy sem. Ez utóbbihoz sorolja az egyesülési jogot, gazdasági társaságok alapításának lehetőségét, szerződési szabadságot.

Ha valamely joghatás a tényállás beálltához kényszerítőleg hozzá van rendelve, függetlenül attól, hogy azt a felek kívánják – e vagy sem, akkor beszélünk a kógencia egyik csoportjáról. Ezek a normák a magánautonómia korlátai. A másik csoportba azok a kógens normák tartoznak, melyek megszabják a magánjogi jogviszonyok működési feltételeit, ezek nélkül a szabályok nélkül a társadalom nem tudna működni, úgymond „rendet teremtenek”. Ilyenek a jogi személy létrejöttére, megszűnésére, jogképességére irányadó normák. Itt a kógencia tulajdonképpen a dolgok természetéből adódik.

Vannak még a klaudikálóan kógens szabályok, melyek a diszpozitív és kógens határán helyezkednek el. Ilyennek találja a relatív semmisségre vonatkozó szabályozást cselekvőképtelen személyek esetén, mert a semmisségre hivatkozás csak egy meghatározott érdek irányában lehetséges. Ezt „sántító egyoldalúság” – nak titulálja. A szerződések jogából azok a rendelkezések tartoznak e körbe, ahol a jogszabály az egyik fél irányában nem enged eltérést.

Szólni kell még az imperatív szabályokról, amelyek a feltétlenül érvényesülő szabályok, mint például, minden ember jogképes.³⁶⁵

Világhy-Eörsi, Tamás Lajos, Asztalos László, Bíró György és Lenkovics Barnabás a jogi normát három részre bontja: tényállás, rendelkezés és jogkövetkezmény, és valamennyi a rendelkező részen belül tárgyalja a diszpozitivitás lényegét.

A jogi norma rendelkező része írja elő azt a követendő magatartást, amelyet tanúsítaniuk kell a jogalanyoknak, ha a tényállás elemei megvalósulnak. Ha ettől a magatartástól az alanyok számára az eltérés lehetősége biztosított, abban az esetben beszélhetünk diszpozitivitásról. Tehát a rendelkező rész diszpozitív, ha a norma, az előírt magatartástól eltérést enged. Ez azonban csakis akkor alkalmazható, ha a felek között akarategység van,

³⁶⁵LÁBADY, 2002. 199.o. – 202. o.

és a jogügyleten kívül álló társadalmi szereplőket nem érinti, helyzetüket nem befolyásolja.³⁶⁶

Világhy-Eörsi a rendelkező rész megkülönböztetésénél határozza meg a diszpozitivitás és kógencia lényegét. Kógens szabályok azok, amelyek félre nem tehetőek, míg diszpozitívak az engedő, illetve hégagpótló szabályok. Kógens rendelkezések véleményük szerint az adott kérdésben feltétlenül kötelez, független attól, hogy arról a felek rendelkeztek –e, vagy sem. Míg a diszpozitív szabály csak akkor alkalmazandó, ha a felek eltérően nem rendelkeztek. Tanításuk szerint a polgári jogban a diszpozitív szabályok vannak túlsúlyban, annak eldöntéséhez, hogy melyik szabályról van adott esetben szó, több körülmény vizsgálata szükséges. Így lehet, hogy a „szóhangzatból”, szövegéből lehet következtetéseket levonni, de lehet, hogy a szabály tartalma, jogrendszerben elfoglalt jelentősége lesz a döntő.³⁶⁷

Tamás nem határozza meg a diszpozitív norma mibenlétét, hanem a kógenciából indul ki. E szerint kógens, azaz kényszerítő szabályok azok, amelyek a jogviszony alanyait akaratuktól függetlenül kötelezik. Imperatív szabályok azok, amelyek feltétlenül érvényesülnek. Ezen kívüli szabályok lesznek a diszpozitívak, melyek csak akkor érvényesülnek, ha a felek másképpen nem rendelkeznek.³⁶⁸

Asztalos László a tényálláshoz akként fűzi hozzá a rendelkezést, mint a lehetséges, a megengedett vagy kötelezően előírt magatartás. A rendelkezés központi kérdése az emberi magatartás, amely lehet pozitív és negatív, azaz tevőleges és tartózkodó. Az előbbieket parancsoló, az utóbbiakat tiltó szabályoknak nevezi, melyek általában kógens jelleggel bírnak. A kógencia azt jelenti, hogy a jogi norma kötelező, azaz feltétlenül érvényes, a tényállás megvalósulása esetén a felek által félre nem tehető.

Diszpozitívak az eltérést engedő, hégagpótló, felhatalmazó, elősegítő, ösztönző normák, amelyek a polgári jog területén a leginkább elterjedtek. A „lehetőséget biztosító szabály a relatíve független, önálló alanyoknak cselekvésre, tartózkodásra vagy önkifejezésre

³⁶⁶ BÍRÓ György – LENKOVICS Barnabás: Magyar Polgári Jog. Általános Tanok. Novotni Kiadó, Miskolc 2006. 119.120.o.

³⁶⁷ VILÁGHY Miklós – EÖRSI Gyula: Magyar polgári jog. I. kötet Szerk: Világhy Miklós Tankönyvkiadó, Budapest 1962. 72-73. o.

³⁶⁸ TAMÁS Lajos: Magyar Polgári Jog, Általános rész Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Tankönyvkiadó, Bp. 1979, 71. o.

vonatkozóan a jogképességről, a cselekvőképességről, a szövetkezetek megalakításáról rendelkező szabályok, ilyenek a tulajdonjog alapvető szabályai is, és emellett természetesen a legnagyobb mértékben a szerződési szabályok.”³⁶⁹ Tehát ezek a szabályok jogilag megteremtik annak a lehetőségét az alanyoknak, hogy saját érdekeiknek megfelelően, öntevékenyen megvalósíthassák érdekeiket az adott gazdasági-társadalmi viszonyokban.

Sándor István szerint diszpozitív a rendelkezés, amikor megengedi az előírt magatartástól való eltérést a felek akarategységében. Ez lehet tilalmat korlátozó, és felhatalmazó rendelkezés. Kógens pedig az a norma, amelytől az eltérés nem lehetséges. Ezt egyúttal parancsoló, imperatív normának is nevezi.³⁷⁰

Van, aki jogszabály jogi érvényessége, érvényesülése szempontjából közelíti meg a diszpozitív szabályozás lényegét. E szerint a jogi norma diszpozitivitása a jogi norma érvényességének specifikus esete, tehát diszpozitív az a szabály, amelynek érvényessége a tényállás megvalósulása esetén mellőzhető, konkrét esetben csak akkor érvényesül, ha az alanyok eltérően nem rendelkeztek.³⁷¹

Láthatjuk, hogy diszpozitív szabály nem csak a szerződések jogában ismert, és nem csak egyféleképpen lehet értelmezni. Az igaz, hogy általános diszpozitív szabályt a szerződések területén alkalmaztunk, mely szerint a felek egyező akarattal eltérhetnek a Ptk. szabályaitól, ha azt az adott norma nem tiltja. A magánjogi kódex más területén pedig diszpozitívnak mondhatunk egy szabályozást akkor, ha a feleknek a jogalkotó eltérést enged, vagy hégazpótló funkcióval bír, esetleg felhatalmaz. Az is igaz, hogy ha a kógenciából indulunk ki, nem feltétlenül mondhatjuk minden más szabályra, hogy diszpozitív, hiszen lehet klaudikálóan kógens is. Ez utóbbi a szerződések jogában azt jelenti, hogy valamelyik fél irányába eltérést enged, egyéb területen pedig, hogy az adott szabályozástól lehetséges ugyan eltérés, de csak valamilyen megkötéssel. Ilyenre példa

³⁶⁹ ASZTALOS László: Polgári jog. I. Általános rész II. Személyek, Állam és Jogtudományi Karok, Tankönyvkiadó, Bp. 1982. 49. o.

³⁷⁰ BOÓC Ádám-SÁNDOR István: Előadásvázlatok a polgári jog általános tanaiból, Patrocínium, Bp. 2012. 90-91. o.

³⁷¹ PESCHKA Vilmos: A jogszabályok elmélete. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1979. 74-76. o.

lehet az egyesületi alapszabály tartalmi elemeinek felsorolása.³⁷² A jogalkotó felsorolja azokat az elemeket, amelyeket az alapszabálynak – a jogi személyekre vonatkozó általános részben meghatározott kötelező tartalmi elemein kívül – tartalmaznia kell, azonban ez nem jelenti azt, hogy ennél több tartalmi elemet nem lehet belefoglalni, tehát nem tekinthetjük taxatív felsorolásnak.

A fentiekben bemutatásra került, hogy mely szabályok diszpozitívak, kógensek, vagy klaudikálón kógensek. Most nézzük meg azt, hogy melyek lehetnek az eltérést engedő normák korlátai.

Korlátját egyrészt a kógens rendelkezések adják, amikor e feleknek nincs lehetőségük a jogszabálytól való eltérésre, máskülönben érvénytelenséget fog eredményezni. Másik korlátját az adja, hogy diszpozitív jogszabályok alkalmazása esetén is érvényesülnie kell a Ptk-ban meghatározott alapelveknek, így például a rendeltetésszerű joggyakorlás elve, a jóhiszeműség, és a joggal való visszaélés tilalma természetesen e körben is irányadó.³⁷³ Tilos az eltérés a definíciós szabályok alól, valamint az olyan normák alól, amelyek valamely jogintézménynek a lényegét magyarázzák.³⁷⁴ Definíciós szabályra példa lehet, amikor a jogalkotó meghatározza, hogy mikor beszélhetünk gazdasági társaságról.³⁷⁵ Ezekről a szabályokról eltérni nem lehet, tehát a Ptk. szerint nem beszélhetünk nonprofit gazdasági társaságról, mert a fogalom szabályozás részét képezi az „üzletszerű gazdasági tevékenység”, és mivel ez egy kógens szabályozás, ettől eltérni nem lehet.³⁷⁶ A nonprofit gazdasági társaság pedig nem folytathat üzletszerű gazdasági tevékenységet.³⁷⁷ Lényeget magyarázó kógens szabályozás például az egyesületek esetében, hogy gazdasági

³⁷² Ptk. 3:71. § (1)

³⁷³ A kógens és diszpozitív szabályozás lehetséges módszereiről teljes képet kaphatunk Metzinger Péter: Diszpozitivitás és/vagy kogencia a magyar társasági jogban *Fontes Iuris* 2015/3-4. szám

³⁷⁴ JÓJÁRT Eszter: Diszpozitivitás a régi és az új Polgári Törvénykönyvben. *Magyar Jog*. 2014/12. szám

³⁷⁵ Ptk. 3:88. § (1)

³⁷⁶ Egyébként ezen a területen fel is merült a módosítás szükségessége, nevezetesen, hogy a nonprofit gazdasági társaságok szabályozását erre való tekintettel be kellene építeni a polgári jogi kódexbe.

³⁷⁷ E körben az Igazságügy Minisztérium is szükségesnek tartja a módosítást, és az erről szóló tájékoztató levélben ki is mondja, hogy ez egy kógens szabályozás, éppen ezért a nonprofit gazdasági társaságok szabályozásának beemelése szükséges a Ptk-ba. Általános indokolás az új cégtörvényhez. 2. Az új cégtörvényből kihagyandó, máshol szabályozandó jogkövetkezmények. Magyar Ügyvédi Kamara által 2016. 01. 15-én az ügyvédeknek küldött tájékoztató levél. A nonprofit gazdasági társaságok jelenlegi szabályozását a Cégnylvánosságról, a bírósági cégeljárásról és a végelszámolásról szóló 2006. évi V. törvény 9/F. §-a szabályozza.

tevékenységet elsődlegesen nem folytathat,³⁷⁸ hiszen az egyesület a nonprofit személyegyesülés alapvető formája.

Az általános diszpozitivitás alkalmazása esetében jóval nehezebb dolga van a jogalkalmazónak, mert minden egyes esetben meg kell vizsgálnia azt, hogy az adott szabály alól enged-e a jogalkotó, vagy az általános jogi norma eltérést. A kógens szabályok alkalmazása esetén viszont a jogalkotóra hárul nehezebb feladat, hiszen le kell fednie valamennyi lehetséges élethelyzetet a jogi normával, mert effajta szabályozásnak nem lehet hégzagpótló funkciója. Tehát olyan területen célszerű a diszpozitív szabályozás általános szintű kimondása, ahol a jogalkalmazóknak széles szabadságot, magánakaratot, magánautonómiát kíván biztosítani a jogalkotó.

V.1.2. A diszpozitivitás alkalmazhatóságának területei

A diszpozitív szabályozás egy átfogó területre nézve a régi Ptk-ban csak a szerződések jogában volt ismert, miszerint a felek szabadon állapíthatták meg a szerződés tartalmát, az ide vonatkozó rendelkezésektől egyező akarattal eltérhettek abban az esetben, ha az eltérést jogszabály nem tiltotta.³⁷⁹ Ami lényeges, hogy ez csak a kötelemben résztvevők belső viszonyára hathatott ki, harmadik személyekre nem. Tehát csak szerződéses viszonyokban engedte alkalmazni a jogalkotó, és csakis a felek belső viszonyában, egymásra kihatással, közös akarategységben.

Vajon alkalmazható-e az általános diszpozitivitás a szerződések jogán kívül is, nevezetesen a jogi személyek körében, ahol a feleknek a lehetősége nem csak egymással szembeni szerződéses jogaik és kötelezettségeik általuk történő alakítására terjed ki, hanem szervezeti kérdésekre is, így jogi személy és tag, tag – tag közötti viszonyára, valamint jogi személy szervezetének és működésének szabályozására is?

A 2006-os Ptk. normaszöveg javaslat még a kógenciából indult ki, nem engedte meg ezen a területen az általános eltérés lehetőségét.

Ugyanezt alkalmazta az első javaslat, mely 2010-ben akként hangzott el, hogy a jogi személyekre vonatkozó szabályoktól a létesítő okiratban csak akkor lehet eltérni, ha azt a

³⁷⁸ Ptk. 3:63.§ (2)

³⁷⁹ régi Ptk. 200. § (1)

törvény megengedi, a nem szabályozott kérdésekben pedig szabadon rendelkezhetnek a tagok, de ez nem lehet ellentétes az adott jogi személy rendeltetésével.³⁸⁰ Ekkor még az általános kötelező jelleget szorgalmazták, amelyet a 2006. évi IV. törvény is használt.³⁸¹

A 2011. évi Szerkesztő Bizottság javaslatának eredeti szövege szerint már megengedte az általános eltérést, azzal a korláttal, ha az eltérés alapján a rendelkezés érvénytelen, a létesítő okirat megalkotásában részt nem vevő személyek jogait vagy érdekeit sérti, a tagok kisebbségének jogszabályban biztosított jogait csorbítja vagy a jogi személyek törvényes működése feletti felügyelet érvényesítését akadályozza, akkor arra nincsen lehetőség.³⁸²

Ezt követte a végleges változat, mely tulajdonképpen az új Polgári Törvénykönyv tartalmi sajátosságai közül a legfeltűnőbb újdonság, a diszpozitív szabályozás bevezetése a jogi személyek, így a gazdasági társaságok esetében is.

Amit idáig csak a szerződések jogában tapasztalhattunk, azt a jogalkotó a jogi személyek estén is általános szabályként mondja ki.³⁸³ Szükségesnek tartom megemlíteni, hogy az eltérés lehetősége csakis a polgári jogi szabályoktól való eltérést foglalja magába, így a Ptk.-n kívül eső szabályokra nem vonatkozik, hiszen arra csakis az adott jogszabály adhat felhatalmazást. A jogalkotó az eltérés lehetőségét nem hagyta korlátok nélkül – az általános korlátokon kívül –, és a diszpozitivitás elhagyása során a jogi személy munkavállalóit, kisebbségi tagjait, illetve az állam által gyakorolt törvényességi felügyeleten keresztül a társadalom egészét tekintette olyan csoportoknak, amelyeknek a

³⁸⁰ 3:3 § (1) ”Törvényben meghatározott típusú jogi személy létrehozásáról a polgári jog alanyi szerződésben, alapító okiratban vagy alapszabályban (továbbiakban egységesen: létesítő okirat) szabadon rendelkezhetnek, a jogi személy szervezetét és működését – a törvényi keretek között – maguk állapíthatják meg.

(2) A jogi személyekre vonatkozó szabályoktól a jogi személy létesítő okiratában csak akkor lehet eltérni ha azt a törvény megengedi. A törvényben nem szabályozott kérdésekben a tagok, illetve az alapító szabadon rendelkezhet, kivéve, ha ez a rendelkezés ellentétes lenne az adott jogi személy rendeltetésével, jogi alap sajátosságaival.

³⁸¹ 2006. évi IV. törvény a gazdasági társaságokról 9. § (1)

³⁸² 3:4. § (1) „A jogi személy létrehozásáról a személyek szerződésben, alapító okiratban vagy alapszabályban továbbiakban együtt: létesítő okirat) szabadon rendelkezhetnek, a jogi személy szervezetét és működését maguk állapítják meg.

(2) A jogi személy tagjai és alapítói az egymás közötti jogi személyhez fűződő viszonyaik és a jogi személy szervezetének és működésének szabályozása során a létesítő okiratban eltérhetnek a törvénynek a jogi személyekre vonatkozó szabályaitól, kivéve, ha az eltérő rendelkezés a törvény alapján érvénytelen, az eltérés a létesítő okirat megalkotásában részt nem vevő személyek jogait vagy érdekeit sérti, az eltérés a tagok kisebbségének jogszabályban biztosított jogait csorbítja vagy az eltérés a jogi személyek törvényes működése feletti felügyelet érvényesítését akadályozza.”

³⁸³ Ptk. 3:4. § (2)

törvényben biztosított jogait a felek közös akarattal sem tehetik félre. Fontos kiemelni, hogy az eltérő szabályozás lehetősége csak a jogi személy alapítóinak és tagjainak egymáshoz, illetve a jogi személyhez fűződő viszonyait, a jogi személy szervezetével és működésével kapcsolatos viszonyokat foglalja magába, ami a magánjogi jogalanyok rendelkezési körébe tartozik. A koncepció célja az volt, hogy azok a személyek, akik saját céljaik elérésének érdekében hoztak létre szervezetet, a saját érdekeiknek megfelelően alakíthassák, saját igényeiknek megfelelően rendezzék a jogi személy szabályait, e tekintetben szabad kezet kapjanak. Továbbá, hogy ezzel a megoldással megpróbálják csökkenteni a bíróságok elől „bújtatott” szindikátusi szerződések számát, hiszen ennél a szabályozásnál a tagok cselekvési szabadságát meghatározott korlátok között meghagyja a jogalkotó, és így nincs okuk keresni a jogszabályon kívül adta lehetőségeket.³⁸⁴

Sárközy Tamás szerint a diszpozitivitást csak a társasági szerződéssel létesített jogi személyeknél lehet értelmezni, hiszen e norma alkalmazásának csak a szerződések körében van értelme. És véleménye szerint ekkor sem helyes ezt a fogalmat használni, hogy diszpozitivitás, hanem helyesebb jogszabálytól való eltérés lehetőségeként megemlíteni.³⁸⁵ Így azoknál a jogi személyeknél, amelyek létesítése nem szerződéssel történik, a diszpozitivitás kérdése fel sem vethető, így az egyesületeknél sem.³⁸⁶

Kisfaludi András szerint azonban annak van jelentősége, hogy az intézményi jelleget kívánjuk-e kidomborítani a jogi személyeknél, vagy pedig a magánautonómia jelleget, nevezetesen az alapítók magánérdekét, akaratát helyezzük-e előtérbe.³⁸⁷ Miután a jogi személyek elsősorban az alapítók céljait, és nem alapítókön kívüli célokat hivatottak szolgálni, mindenképpen az utóbbi jellegnek a hangsúlyozására van szükség, hiszen ez igaz valamennyi Ptk-ban elhelyezett jogi személyre, így az egyesületekre, szövetkezetekre, alapítványokra, gazdasági társaságokra egyaránt.

³⁸⁴ KISFALUDI András: Harmadik Könyv, Első Rész In: A Polgári Törvénykönyv magyarázatokkal, In: (Szerk: Vékás Lajos – Gárdos Péter), Complex Kiadó, Budapest, 2013, 87. o.

³⁸⁵ SÁRKÖZY Tamás: Még egyszer a Ptk. jogi személy könyve állítólagos diszpozitivitásáról, Gazdaság és Jog 2015/11 11. o

³⁸⁶ SÁRKÖZY Tamás: Az új Ptk. jogi személy könyvének néhány problémája, Ügyvédek Lapja 2013/5, 2-7. o. Hasonlóképpen foglalt állást Szladits Károly, miszerint a diszpozitív és kógens norma kettőssége kizárólag jogügyleti, szerződéses fogalom.

³⁸⁷ KISFALUDI András: A jogi személyek szabályozása az új Polgári Törvénykönyvben, Jogtudományi Közlöny 2013/7-8 333-342. o.

V.1.3. Minősítés az egyesületek tükrében

Ha megnézzük az egyesületek eddigi szabályozását a mostanihoz képest, akkor láthatjuk, hogy sokkal szabályozottabb, mint korábban: a régi Ptk. mindössze négy §-ban rendelkezett az egyesületekről, mely mellett az 1989. évi II. törvény szabályozta a társadalmi szervezeteket, melyet az egyesületekre is alkalmazni kellett. Ez a szabályozás sem volt számottevő, azt lehet mondani, hogy az egyesületekre vonatkozó szabályokat a Legfelsőbb Bíróság gyakorlata³⁸⁸ alakította ki, és az utóbbi években a szabályozás az alapján működött. Nehezen elképzelhető, hogy egy nemrég alig szabályozott jogi személy esetén a jogalkotó olyan részletszabályokat alkosson, amelytől az egyesülési szabadság, mint alkotmányos alapjog alapján létrehozott jogi személy jogszabály adta normáitól az alapítók egyező akarattal ne térhetnének el, de mégis lehet, hogy ez a megoldás az egyesületek esetében nem a legjobb.

A jogi személyek általános részében a megengedő szabályok mellett az általános tilalmon kívül három konkrét tilalmat³⁸⁹ állít a jogalkotó.

Általános tilalom alatt azokat értem, amikor a diszpozitivitás alkalmazása fogalmilag kizárt. Így természetesen nem ütközhet a jogi normától való eltérés polgári jogi alapelvekbe, kizárt az alkalmazása definíciós szabályoknál,³⁹⁰ olyan szabályoknál, melyek egy jogintézmény joghatásbeli vagy fogalmi lényegét határozzák meg.³⁹¹

A *konkrét tilalmak* közül az első eléggé egyértelmű,³⁹² hiszen azt mondja ki, hogy az adott szabálytól való eltérés semmisséget von maga után, tehát az adott szabályozásnál találhatjuk ezt a kitétele. Némi fennakadást az okozhat, hogy a jogalkotó „e törvény” fordulatot használja, így joggal vetődhet fel a kérdés, hogy ha más jogszabály mondja ki hasonlóképpen azt, hogy az adott szabálytól való eltérés semmis, akkor a Ptk. szerinti semmisséget fogja-e eredményezni. Véleményem szerint itt azt az általános szabályt kell

³⁸⁸ BH2012.202; BH2012.128; BH2010. 160; BH2009.338; BH2001. 346

³⁸⁹ Ptk. 3:4. § (3)

³⁹⁰ Ilyen például a Ptk. 3:88. § , mely meghatározza a gazdasági társaság fogalmát. Ettől eltérni nem lehet, hiszen definíciós szabályról van szó.

³⁹¹ Erre példa a 3:63. § (2) bekezdése, mely szerint az egyesület gazdasági tevékenység céljára nem alapítható.

³⁹² Ptk. 3:4. § (3) a) pontja

alkalmazni, hogy ha ez a kívülálló jogszabály kimondja a Ptk. alkalmazhatóságát, akkor természetesen a Polgári Törvénykönyv szerinti érvénytelenség jogkövetkezményeit kell, vagyis lehet alkalmazni. Amennyiben nem kerül kimondásra e másik jogszabály által, erre majd a bírói gyakorlat adhat számunkra irányutatót.

A második tilalmat³⁹³ akkor kell alkalmazni, ha az eltérés sérti a hitelezők, a kisebbség, vagy a munkavállalók érdekeit. Ezt a tilalmat a bíróságnak a jogi személy nyilvántartásba vételekor, vagy az alapszabály módosítása során kell vizsgálnia, figyelembe vennie.

A harmadik tilalom jogi személy törvényes működésének az akadályozása esetén tiltja meg az eltérés lehetőségét, még hozzá akkor, ha az eltérés a törvényes működés feletti felügyelet érvényesülését akadályozza.³⁹⁴ Ezt a felügyeletet többféle szerv is biztosíthatja, végrehajthatja jogi személy, így az egyesület esetében, más-más szabályok szerint, mást vizsgálva. Nevezetesen a felügyelőbizottság és a könyvvizsgáló – ha az egyesület alkalmaz, vagy kötelező alkalmaznia – valamint a nyilvántartásba vételkor a törvényességi felügyeletet gyakorló bíróság, a működés felügyelete során pedig az ezt gyakorló ügyészség is. Véleményem szerint valamennyi felügyeletet végző szerv beleértendő, hiszen ha a felügyelőbizottság vagy a könyvvizsgáló akadályozva lenne a tevékenységének végzésében, tehát ezt lehetővé tenné a jogalkotó, akkor egyrészt maga a jogintézmény veszítené el jellemző tulajdonságait, illetve azt a célt, aminek végzésére hivatott, másrészt sérthetné a hitelezők érdekeit is, amely már az előző szabályba való ütközést vonná maga után. Metzinger Péter e körben még azt is problémásnak tartja, hogy a jogalkotó abban az esetben tiltja az eltérést, ha az „a törvényes működés feletti felügyelet érvényesülését akadályozza”. Ugyanis ezt közigazgatási jogi rendelkezések szabályozzák, amelyek eleve kógenssek, így a felek saját akarat-elhatározásukkal azt nem akadályozhatják, módosíthatják.³⁹⁵

Nézzük meg az egyesületekre nézve, hogyan lehet megállapítani, hogy az adott szabály diszpozitív, kógens avagy kladikálóan kógens.

A szabályok ez irányból történő vizsgálata csakis akkor jöhet szóba, ha egyesület alapításáról, vagy az alapszabály módosításáról van szó. Azonban ez esetben sem

³⁹³ Ptk. 3:4. § (3) b) pontja

³⁹⁴ Ptk. 3:4. § (3) b) pontja

³⁹⁵ METZINGER Péter: Diszpozitivitás és/vagy kógens a magyar társasági jogban *Fontes iuris* 2015/3-4

beszélhetünk diszpozitivitásról abban az esetben, ha az egyesület egyszerűsített nyilvántartásba-vételi, vagy változásbejegyzési eljárás útján szeretné benyújtani a kérelmet. Ekkor ugyanis ún. minta okirat³⁹⁶ alapján készül az alapszabály, vagy annak módosítása, amelyen nem lehet változtatásokat végrehajtani, tehát kógens. Ez például azt jelenti, hogy ha egyszerűsített eljárással szeretnénk benyújtani egyesület bejegyzése iránt kérelmet, akkor csak háromfős elnökséget hozhatunk létre, mert a minta okirat csak erre ad lehetőséget. Érdekes problémát vet fel az az eset, ha egy egyesület valamennyi alapítója jogi személy, vagy az egyesület alapítóinak több, mint fele jogi személy. Ekkor ugyanis jogszabály rendelkezése szerint kötelező felügyelő bizottságot létrehozni. Az egyszerűsített eljárásban a minta okirat azonban nem ad erre lehetőséget, ergo ebben az esetben az egyesület képviselője egyszerűsített eljárásban nem tudja benyújtani bejegyzés iránti kérelmét. Azonban jogszabály nem mondja azt ki, hogy ha felügyelőbizottság megválasztására kerül sor, akkor az alapító tagoknak nincsen lehetősége ilyen módon benyújtani a kérelmet, mely véleményem szerint súrolja az alkotmányellenességet. És itt visszautalnék az alkotmánybírósági határozatok elemzésénél elmondottakra, miszerint az egyesület az egyesülési szabadság alapján létrehozott jogi személy, melynek alapítását, létrehozását korlátozni csakis kivételes esetben, törvényi szinten lehet. Miután itt ez nem érvényesül, mert egyrészt rendeletben történik a szabályozás, másrészt nem mondja ki, hogy ilyen esetben nincs ilyen eljárásra lehetőség, felmerülhet az alkotmányellenesség.

Szükséges megjegyezni, hogy az előbb említett minta okirat nem összetévesztendő a www.birosag.hu felületen elérhető ún. okirat sablonnal, amely az Országos Bírósági Hivatal ajánlásával közétett sablon, amelyhez jogszabály kötelező rendelkezést, előírást nem fűz, csupán szakmai ajánlás, amely egyedi ügyben, a nem peres nyilvántartási eljárásban a jogalkalmazót nem köti.

Ezt követően meg kell nézni, hogy tag – tag, tag – szervezet, vagy szervezeti, működési szabályról van – e szó, mert ha nem, akkor a jogalkotó rendelkezései alapján kógenca az irányadó.³⁹⁷ Ha még ezt követően is tovább vizsgálódhatunk, akkor azt kell megnéznünk, hogy az egyesületekre vonatkozó egyéb jogszabály rendelkezéseibe – Civil törvény, Cégljárásról szóló törvény³⁹⁸ – nem ütközik – e az adott jogi normától való eltérés.

³⁹⁶ A civil szervezetek bírósági eljárásokban alkalmazandó űrlapjáról szóló 11/2012 KIM rendelet 41. számú melléklete

³⁹⁷ Ptk. 3:4.§ (2)

³⁹⁸ A cégnyilvánosságról, a bírósági eljárásról és a végelszámolásról szóló 2006. évi V. törvény

Amennyiben nem, akkor diszpozitív szabályról beszélhetünk, és elkezdhetjük vizsgálni a korábban említett korlátokat, nevezetesen, hogy nem ütközik-e általános tilalomba, ezt követően, hogy nem sérti – a munkavállalók, a hitelezők, avagy a kisebbség érdekeit.

Az, hogy ez a vizsgálódás nagy jogbizonytalanságot okoz, jól mutatja, hogy a Ptk. hatálybalépése után több mint egy évvel, 2015. május 18-19. napján, a civilisztikai kollégiumvezetők által tartott országos tanácskozáson az egyik fő kérdéskör a civil szervezetekre vonatkozó szabályok megtárgyalása volt a diszpozitivitás szempontjából.³⁹⁹

Az egyesületekre vonatkozó szabályokból számszerűleg tizenhat rendelkezést vizsgáltak meg.

Mind ez alapján, valamint az általam felsorakoztatott vizsgálódás alapján azt lehet megállapítani, hogy az egyesületre vonatkozó Ptk-n belüli szabályoknál több a kógens, illetve kaludikálón kógens szabályozás, mint a diszpozitív.

Kógens szabályozás, mert nem a tagok, alapítók egymás közötti viszonyára, jogi személyhez fűződő viszonyára vagy a jogi személy szervezetére és működésére vonatkozik: az egyesület fogalma;⁴⁰⁰ a létesítésére vonatkozó minimum feltétel meghatározása;⁴⁰¹ a döntéshozó szerv a közgyűlés;⁴⁰² az egyesület átalakulása;⁴⁰³ egyesület jogutód nélküli megszűnése.⁴⁰⁴

Az, hogy az egyesület vagyonát céljának megfelelően használhatja, nyereségét, vagyonát nem oszthatja fel tagjai között⁴⁰⁵ kógens rendelkezés, hiszen abból a lényegi szabályozásból fakad, hogy az egyesület nonprofit szervezet, melyből egyértelmű, hogy elsősorban nem a profitra törekszik és, hogy sem ezt, sem pedig vagyonát nem oszthatja fel a tagok között. Tehát itt az egyesület „természetéből” adódó kógenciáról beszélhetünk.⁴⁰⁶

Kógens szabályozás, mert a jogalkotó egyértelműen azzá teszi: a közgyűlésnek évente minimum egy alkalommal ülésezni kell;⁴⁰⁷ az elnökség a határozatait a jelenlévők legalább

³⁹⁹ Kúriai Döntések 2015/7 szám Fórum, 772-776. o.

⁴⁰⁰ Ptk. 3:63.§ (1);

⁴⁰¹ Ptk. 3:64.§;

⁴⁰² Ptk. 3:72. § (1);

⁴⁰³ Ptk. 3:83. §

⁴⁰⁴ Ptk. 3:84. §

⁴⁰⁵ Ptk. 3:63. § (4)

⁴⁰⁶ SÁRKÖZY Tamás: Az új Ptk. egyesületekre és alapítványokra vonatkozó rendelkezéseiről. Gazdaság és Jog, 2013/2. 12-15. o.

⁴⁰⁷ Ptk. 3:73. § (1)

egyszerű szótöbbségével hozza meg;⁴⁰⁸ tilos a vezető tisztségviselő öt évnél hosszabb időtartamra történő megbízása;⁴⁰⁹ felügyelőbizottság létrehozásának kötelező esetei.⁴¹⁰

Kógens szabályozás, mert az adott jogszabályhelytől történő eltérés sértené a kisebbség, a hitelezők vagy a munkavállalók érdekeit: ebbe a kategóriába csak egy szabályozás illeszthető bele tisztán, méghozzá a közgyűlés összehívásának kötelező esetei.⁴¹¹

Klaudikálón kógens szabályozásból találhatjuk a legtöbbet az egyesületre vonatkozó rendelkezések között: az egyesület rendes tagjait csak azonos jogok és kötelezettségek illethetik meg, viszont eltérést enged a törvény abban az esetben, ha az alapszabály pártoló vagy tiszteletbeli jogállású tagságot lehetővé teszi;⁴¹² az egyesület tagja, tagsági jogait csak személyesen gyakorolhatja, azonban ettől is eltérést enged a jogalkotó abban az esetben, ha az alapszabály a képviselő útján történő képviseletet lehetővé teszi.⁴¹³ A tagok személyes adatai nem nyilvánosak, de ettől a szabályozástól hozzájárulásukkal el lehet térni;⁴¹⁴ tagsági jogviszony megszűnésének minimum esetei kerültek meghatározásra, de ez a kör tovább bővíthető,⁴¹⁵ csakúgy, mint az alapszabály kötelező tartalmi elemeinek meghatározására vonatkozó rendelkezések;⁴¹⁶ a hatáskörök megosztása, azok meghatározása, további hatáskörök megállapítása diszpozitív, de csak addig a pontig, ameddig nem sérti a munkavállalók, hitelezők, kisebbség érdekeit, így nem korlátlan, tehát klaudikálón kógens;⁴¹⁷ az elnökség három tagból áll, szintén ide tartozó szabályozás, ettől a szabálytól felfelé el lehet térni, lefelé azonban nem, a jogintézmény természetéből fakadó korlátok miatt. Ugyanis ha két tagja lenne az elnökségnek, akkor véleményeltérés esetén döntésképtelen lenne, egy ember esetén pedig nem beszélhetünk elnökségről. A civilisztikai tanács ebbe a kategóriába sorolja az egyesület alapszabályának módosításához szükséges arányt is.⁴¹⁸ Véleményük szerint az alapszabály módosításánál a jelenlévők háromnegyedes szótöbbségétől csak felfelé lehet eltérni, lefelé nem. Én ezzel nem értek

⁴⁰⁸ 3:78. §(3)

⁴⁰⁹ Ptk. 3:79. § (2)

⁴¹⁰ Ptk. 3:82. § (1) SÁRKÖZY, 2013/2: A szerző is hasonlóképpen vélekedik a felügyelőbizottságra vonatkozó szabályozás kógens jellegéről. 14. o.

⁴¹¹ Ptk. 3:81. §

⁴¹² Ptk. 3:63 (2); Civil törvény 4. § (5)

⁴¹³ Ptk. 3:65. § (3)

⁴¹⁴ Ptk. 3:67. § (2)

⁴¹⁵ Ptk. 3:68. § (1)

⁴¹⁶ Ptk. 3:71. § (1)

⁴¹⁷ Ptk. 3:74. §, 3: 80. §

⁴¹⁸ Ptk. 3:76. §

egyét, hiszen ha a jogi személy általános szabályait⁴¹⁹ figyelembe vesszük, akkor ettől a szabálytól el lehet térni akként, hogy legalább egyszerű szótöbbséget kell meghatározni az alapszabályban, mert az annál alacsonyabb szavazatot megkövetelő szabályozás valóban semmisséget von maga után. Az elnökség határozatait legalább a jelenlévők egyszerű szótöbbségével kell meghozni, ettől alacsonyabb határozathozatali arányt nem írhat elő.⁴²⁰ A tisztán diszpozitív szabályozás az előző kategóriákból kimaradt szakaszok, így az, hogy az alapszabály feltételhez köti-e a tagságot, vagy sem, illetve, hogy a tag felmondási kérdéskört hogyan szabályozza;⁴²¹ nyilvánossá teszi-e az egyesület a közgyűlést, vagy sem;⁴²²

V.1.4. Módosítási javaslatok

Bodzasi Balázs,⁴²³ a Magyar Jogász Egylet által szervezett előadás keretében elmondta, hogy a Ptk. módosításának szükségessége, már 2015 januárjában felmerült. Ekkor ült össze az a munkacsoport, mely a tavalyi év folyamán 14 alkalommal ülésezett, és részletesen felülvizsgálta az egész polgári jogi kódexet abból a szempontból, hogy mely területeken lehet szükség esetleges módosításokra. Az Igazságügy Minisztérium által e rendezvény alkalmából kiadott tézisekből, és az előadáson elhangzottakból is az következik, hogy a diszpozitív szabályozás a jogi személyek területén nem egészen egyértelmű, korrigálásra szorul. Az nyilvánvaló, hogy a kógens szabályozáshoz való visszatérés fel sem merülhet, hiszen ahhoz alapjaiban kellene megváltoztatni a jogi személyekre vonatkozó általános, és részletszabályozást egyaránt. Ez egyrészt túlságosan időigényes, másrészt még nagyobb jogbizonytalanságot eredményezne, hogy a legfontosabb gazdasági életet mozgató, meghatározó törvénykönyvünk a hatályba lépése után alig két évvel ilyen átfogó, részletes módosításon menne keresztül. A felszólalások között több javaslat volt arra, hogy a részletszabályokat egyenként fel kellene „címkézni”, aszerint, hogy adott esetben kógens, vagy diszpozitív szabályozásról van-e szó. A tézisekben megfogalmazott előirányzat szerint pedig némi nyelvtani pontosítás szükséges e téren, valamint a jogbizonytalanság elkerülése érdekében lehet, hogy egyértelművé kellene tenni azokat a szabályokat, amelyek

⁴¹⁹ Ptk. 3. 19. § (3)

⁴²⁰ Ptk. 3:78. §(5)

⁴²¹ Ptk. 3:69.§

⁴²² Ptk. 3:73.§ (2)

⁴²³ Igazságügyi és magánjogi jogalkotásért felelős helyettes államtitkár

kógensek a jogi személyek területén, tehát nem engednek eltérést. Természetesen vannak olyan vélemények is, melyek korainak tartják a magánjogi kódex módosítását hatálybalépése után két-három évvel, amelyet legfőképpen azzal indokolnak, hogy a bírói gyakorlatnak, mely jelentős formálója a jogalkotásnak, még nem volt ideje reagálnia az új szabályozásra.⁴²⁴ Időközben már megjelent a Polgári Törvénykönyv módosításáról szóló törvényjavaslat,⁴²⁵ amelyet 2016. június 13-án az Országgyűlés el is fogadott, de semmilyen változást nem tartalmazott ebben a tekintetben.

Összességében a jogalkotó a Ptk.-ban a diszpozitív módszert tette meg főszabályként, hiszen a törvény alapját képező társadalmi modell a tulajdonosok magánautonómiájának elfogadását tűzte ki célul. Ennek alapvető követelménye a szerződéses szabadság elvének elfogadása, amelyet csak ott, és annyiban indokolt korlátozni, amennyiben ez a szociális igazságosság érdekében elengedhetetlenül szükséges, és a piaci verseny szabadságának feltételei között még lehetséges. A magánautonómia további pillére az egyesülés és társulás szabadsága.⁴²⁶ Valamennyi jogi személy vonatkozásában alapelveként rögzíti, hogy e szervezetek létrehozása az alapítók magánautonómiájába tartozó kérdéskör, amelyet szabadon hozhatnak meg. Ez nemcsak a jogi személy létesítésének a szabadságát foglalja magába, hanem azt is, hogy szabadon állapíthatják meg a jogi személyekre vonatkozó szabályokat, így saját igényeiknek megfelelően alakíthassák ki a jogi személy működési szabályait, a megfelelő korlátok között.⁴²⁷

Az egyesület Ptk.-beli szabályozását egyenként átvizsgálva véleményem szerint nem feltétlenül szerencsés a jelenlegi szabályozás. A jogalkalmazóknak nehéz eldönteni, hogy adott esetben kógens vagy diszpozitív szabályról van-e szó. Ehhez hozzájárul az is, hogy itt is, mint az egész Ptk.-ban, a szabályok többsége kijelentő módon van megfogalmazva, és sokszor előfordul a „kell” illetve a „kötelező” kitétel is, ezek azonban még nem

⁴²⁴ KÁLMÁN Attila: Portré Dr. Menyhárd Attila a dékáni kinevezéséről, a szakkollégiumokkal és a társkarokkal való kapcsolatról, valamint az ázsiai kultúrákhoz való kötődésről. A joggyakorlás művészete. Üggyvéd Világ 2016/október 26-28. o.

⁴²⁵ T/10528. számú törvényjavaslat

⁴²⁶ Miniszteri Indokolás, II. A törvény társadalmi modellje.

⁴²⁷ Miniszteri Indokolás, Harmadik Könyv, Második Cím I. Fejezet 1-2.

eredményezik egyenesen azt, hogy kógens szabályozásról lenne szó.⁴²⁸ Ebből egyébként az is következik, hogy pusztán nyelvtani értelmezéssel nem minden esetben, sőt nagyon ritkán lehet eldönteni, hogy az adott szabály megengedő vagy kötelező jellegű –e. A jogalkotó egyébként azért döntött e megfogalmazás mellett, hogy a Ptk.-ban meglévő szabályok mintaként szolgálhassanak egy alapszabály megalkotására. Személy szerint néhol azonban egy „legfeljebb” vagy „legalább” kitételt beillesztettem volna az adott szabályozásba, hiszen ez megkönnyítette volna a jogalkalmazók dolgát, és nem csorbította volna azt a célt, hogy az adott szabályozás mintaként szolgáljon. Itt nem a bírói jogalkalmazásra gondolok, hanem a laikus ember jogalkalmazására, hiszen az egyesületeknél sokan nem vesznek igénybe szakembert, és így könnyen félreértelmezhetik a jogszabály szövegét. Természetesen nem megoldhatatlan problémáról van szó, de nagy bizonytalanságot okozhat a jogalkalmazók körében, valamint a bírói gyakorlatra is nagy és hosszas feladat hárul.

Mindenképpen szükségesnek tartom a módosítást ezen a területen. A módosítási javaslatok közül – a már korábban is említett – a nyelvtani pontosítás szükségességével értek egyet. Néhol a kijelentő mód elhagyásával, vagy egy-két szó alkalmazásával jelentősen megkönnyíthetné a jogalkotó a jogalkalmazók munkáját,⁴²⁹ és így kisebb, talán alig észrevehető módosításokkal rengeteg kérdést, bizonytalanságot lehetne megelőzni, mely még a jogbiztonságot sem veszélyeztetné. Megfontolandó, hogy szükséges-e annak pontos meghatározása, melyek azok a szabályok az egyesület területén, amelyek nem engednek eltérést az adott jogi normától. Ezzel kiküszöbölhető lenne a jelenlegi szabályozás hibája, és talán nem okozna akkora eltérést a különböző törvényszékek gyakorlata között.

Ezen a területen kialakult véleményemet az első kézirat leadása után⁴³⁰ megjelent tanulmány,⁴³¹ és törvénymódosító javaslat⁴³² is több ponton alátámasztja.

⁴²⁸ Török Gábor is rámutat a megfogalmazás problematikájára, nevezetesen, hogy annak ellenére, hogy a jogalkotó a diszpozitivitást deklarálta, meghagyta a kijelentő módot, mely azonban közismerten kógens normát takar. TÖRÖK Gábor: A gazdasági társaságok közös szabályai. Gazdaság és Jog. 2013/7-8.

⁴²⁹ Például: Az elnökség tagja *legalább* három főből áll. Vagy: Az egyesület alapszabályának módosításához a jelen lévő tagok *legalább* háromnegyedes szótöbbséggel hozott határozata szükséges.

⁴³⁰ 2016. augusztus 20.

⁴³¹ SÁRKÖZY Tamás: A Ptk. jogi személy könyve esetleges felülvizsgálatáról. Gazdaság és Jog 2016/6-7. 3-10. o.

⁴³² A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény hatálybalépésével összefüggő átmeneti és felhatalmazó rendelkezésekről szóló 2013. évi CLXXVII: törvény módosítására vonatkozó előterjesztés.

Sárközy Tamás egyértelművé teszi, hogy módosítás szükséges ezen a területen, és az általános diszpozitivitás bevezetése egy alapvetően elhibázott gondolat jogi személyek esetében. Nyilvánvaló, hogy a kógens szabályozás visszatéréséhez már nincs lehetőség, hiszen ez átfogó módosítást igényelne a Ptk. hatálybalépése után csaknem két évvel. Egyrészt a jogi személyek általános részében lévő általánosan engedő szabályozás megváltoztatásában látja a megoldási lehetőséget, annak finomításával lehetne csökkenteni a jogbizonytalanságot. Valamint szükségszerűnek tartja a nyelvtani pontosítást is bizonyos területen, és véleménye megegyezik az általam javasolt azon megoldással, miszerint a felügyelőbizottság tagjainak, és az egyesület elnökségi tagjainak számszerű meghatározásánál célszerű lenne a „legalább” szó beillesztése a három fő kijelentése előtt, pont annál az indoknál fogva, amelyet én is említettem. E szerint egy tag nem alkothat elnökséget, két tag pedig véleményeltérés esetén nem képes döntést hozni.⁴³³

Hasonló véleményen van a tekintetben, hogy a „kell”, illetve „kötelező” szavak lehet, hogy egy laikus részére kötelezőnek tűnnek, azonban ez jogi szempontból már nem egyértelmű, nem lehet automatikusan kimondani rá a kötelező jelleget.⁴³⁴

Az első kézirat leadása után megjelent törvényjavaslat is számos kérdésben megerősített abban, hogy helyes volt a gondolatmenetem a diszpozitív-kógens szabályozás vonatkozásában. Ugyanis a Ptk. ide vonatkozó rendelkezéseit e tekintetben több ponton módosítani kívánja, amely alátámasztja azt, hogy a gyakorlatban jogbizonytalanság van e területen. Az elnökség létszámára vonatkozó szabályt akként javasolja módosítani, hogy egyértelművé teszi, az alapszabály három fősnél kevesebb tagú elnökség felállítását nem határozhatja el.⁴³⁵ Hasonlóan járna el a jogalkotó a tekintetben, hogy a Ptk.-ban meghatározott tagkizárásra vonatkozó szabályoktól nem lehet abban az esetben eltérni, ha az egyesület az alapszabályában rendezni kívánja e kérdéskört.⁴³⁶ A közgyűlés hatáskörébe tartozó ügyeknél szintén kötelezően határozza meg azokat, amelyek mindenképpen ide tartoznak, és nem lehet azt más szerv hatáskörébe delegálni. Ez azonban klaudikálóan kógens szabály, hiszen több hatáskört megállapíthat az alapszabály, csak kevesebbet

nem.⁴³⁷ Szintén kóenciát alkalmaz az évente egy közgyűlés megtartásának meghatározásánál,⁴³⁸ a közgyűlés kötelező összehívásának esetköreinél, valamint a felügyelőbizottság alkalmazásának esetében.⁴³⁹

Fentiek alapján továbbra is fenntartom a Ptk. átfogó vizsgálatát, és módosítások eszközölését az általam javasoltak szerint, és bízom benne, hogy a törvénymódosító javaslat ama verziója kerül elfogadásra, mely tulajdonképpen alkalmazza mind a nyelvtani változtatást, mind pedig a rendelkezések felcímkézését.

V.2. Képviselet

V.2.1. Jelenlegi szabályok általában, és az egyesület vonatkozásában

A képviselettel kapcsolatos problémakör már a XX. század elején is létező jelenség volt, már ekkor sokszor panaszként lehetett számba venni, hogy nem tudták, hogy az ember az egyesület nevében kivel is köthet szerződést. Hiszen az egyesület nevében fellépő személyről az ügyfél nem tudhatta, hogy kivel létesíthet jogügyletet, mert nem ismerte a közgyűlési határozat tartalmát, vagy ha ismerte, nem tudhatta annak helyességét, valódiságát. Így már ekkor megmutatkozott az igény olyan nyilvántartás létrehozására, melyet a bíróság vezet, és a harmadik személy hiteles tájékoztatást kaphat belőle.⁴⁴⁰ Az, hogy ki is a képviseleti jogkör hordozója elsősorban az egyesülettel kapcsolatba kerülő személy szempontjából fontos, és az ő érdekét szolgálja az ellenőrzés. Ennek legbiztonságosabb és legegyszerűbb formája az Országos Bírósági Hivatal által vezetett közhiteles nyilvántartás, ahol most már könnyen megtudható, ki is az adott szervezet közhiteles nyilvántartásba bejegyzett képviselője.

Miután a jogi személy képviselete minden egyes típusánál szükségszerű jelenség, ezért a jogalkotó ennek szabályozását is az általános részben helyezte el. Két fajtáját különbözteti meg; egyrészt a jogi személy vezető tisztségviselője minősül automatikusan törvényes

⁴³⁷ Törvényjavaslat 31. §

⁴³⁸ Törvényjavaslat 31.§

⁴³⁹ Törvényjavaslat 33-34. §

⁴⁴⁰ SZLADITS, 1903. 127. o.

képviselőnek, mindenféle erre irányuló, cselekmény, nyilatkozat nélkül.⁴⁴¹ Ha több vezető tisztségviselő van, akkor ők önállóan gyakorolhatják képviseleti jogosultságukat, tehát önállóan tehetnek nyilatkozatot a jogi személy nevében.⁴⁴² Másrészt lehetnek a jogi személy szervezetének pozícióihoz kapcsolódó képviseleti joggal rendelkező képviselők. Ebben az esetben a jogalkotó a létesítő okirat megalkotóira, vagy belső szabályzatra bízta a szabályozás rendezését.⁴⁴³ Így az ebben megjelenő személy a szervezet dokumentumai alapján lesz képviselő.⁴⁴⁴ Természetesen a polgári jog szabályai alapján lehetőség van meghatalmazáson alapuló képviseleti jog létesítésére is.

A Ptk. különbséget tesz a nyilvántartásba bejegyzett, és nyilvántartásba be nem jegyzett képviselő között a forgalom biztonsága érdekében.⁴⁴⁵ Hiszen, mint már korábban említettem, a hitelező, pénzügyintézet, szerződő fél csakis a nyilvántartásból tájékozódhat arról, hogy adott pillanatban mely személy jogosult a szervezet képviselésére. Lehet korlátozni a képviselő jogosultságát jogszabályban meghatározott szabályok szerint, és lehet, hogy nem az a személy a képviselő egy adott pillanatban az alapszabály rendelkezései szerint, mint aki a nyilvántartásban szerepel, mert időközben már volt egy törvényesen összehívott közgyűlés, ahol megválasztották az egyesület új vezető tisztségviselőjét, de annak személye még nem került a közhiteles nyilvántartásba bejegyzésre, hiszen a megválasztás és a bejegyzés között hosszabb-rövidebb idő telik el.

V.2.2. Civil szervezetek bejegyzési, változásbejegyzési eljárása

A civil szervezetek bejegyzési és változásbejegyzési eljárása szorosan összefügg a képviseleti jog anyagi jogi szabályaival, tekintettel arra, hogy ezeket az eljárási cselekményeket a képviselő jogosult, és kötelezett is megtenni a jogi személy nevében, törvény erejénél fogva.⁴⁴⁶ Már többször említésre került, hogy 2012. évet követően jelentősen átalakult a civil szervezetekkel összefüggő szabályozás, de a civil szervezetek nyilvántartásba vételével, és változásbejegyzési eljárásával összefüggésben azonban még

⁴⁴¹ Ptk. 3:29.§ (1)

⁴⁴² Ptk. 3:29.§ (2)

⁴⁴³ Vékás Lajos A polgári törvénykönyv magyarázatokkal. In: (Szerk: Vékás Lajos), Harmadik könyv. Első Rész 100. o.

⁴⁴⁴ Ptk. 3:30.§

⁴⁴⁵ Ptk. 3:31.§

⁴⁴⁶ Ptk. 3:12.§ (1), 3:29.§ (1)

ezt követően is általános elégedetlenség tapasztalható az egyesület alapítói, és az ügyvédek körében egyaránt. Az ügyintézési határidők aránytalanul hosszúak, tíz bejegyzési kérelemből egy-kettő kerül bejegyzésre hiánypótlás nélkül, a többi hónapokig, sőt van, hogy egy évig tart. Ezt okozhatja egyrészt, hogy ezeknél a jogi személyeknél nincs ügyvédkényszer, így sokszor alapvető hiányosságokkal kerül benyújtásra az eljárás iránti kérelem.⁴⁴⁷ Másrészt jelentősen megnehezíti az alapszabály értelmezését a jogi személyek vonatkozásában – az előbbi részben részletesen kifejtett – bevezetett általános diszpozitív szabályok alkalmazása. A törvényszékek gyakorlata is eltérő, valamint az ügyvédek és egyesület alapítói sem tudják megfelelően értelmezni, hogy mely szabályok kógensék, melyek diszpozitívak, és melyek klauzálisan kógensék, milyen mértékben, milyen irányban.

A korábban már említett Törvényjavaslat célja tulajdonképpen az, hogy a civil szervezetek bírósági nyilvántartásba vétele gördülékenyen, kiszámítható eljárásban és legfőképpen gyorsan megtörténjen. Az Országgyűlés 2016. november 10-i ülésnapján tartotta meg az ezzel kapcsolatos expozéját, mely egyértelműen kijelentette, hogy a civil nyilvántartási törvény a gyakorlatban nehézkes, kiszámíthatatlan, és rendkívül hosszadalmas eljárást biztosít, amely alátámasztja az általam említett problémát.⁴⁴⁸

A már régóta várt elektronikus eljárás – többszöri módosítás után⁴⁴⁹ – bevezetése ezen a területen 2015. január 01. napjával történt meg, mely meghatározott esetkörökben kötelezővé teszi az elektronikus úton történő eljárást,⁴⁵⁰ más esetekben választási lehetőséget biztosít a szervezetek számára.⁴⁵¹ Ettől az időponttól van lehetőség egyszerűsített nyilvántartásba vételi és változásbejegyzési eljárásra is mintaokirat alapján,

⁴⁴⁷ SÁRKÖZYI Tamás: A jogi személyek státusnyilvántartásának fejlesztéséről. Magyar Jog 2015. 4. szám 200. o.

⁴⁴⁸ <http://www.kormany.hu/hu/igazsagugyi-miniszterium/parlamenti-allamtitkarsag/beszedekek-publikaciok-interjuk/volner-pal-expozeja-a-civil-szervezetek-es-a-cegek-nyilvantartasarol-szolo-torvenymodositasarol>
Letöltés ideje: 2016. november 16.

⁴⁴⁹ Az elektronikus eljárással összefüggő szakaszok bevezetésének időpontját több alkalommal módosították. A Civil Eljárásról szóló törvény 2012. január 01. napján történő hatálybalépése után e szakaszoknak a hatálybalépését először 2012. június 30. napjára tette. Ezt követően az időpontok a következőképpen alakultak: 2013. január 01.; 2014. július 01.; 2015. január 01. Mindenkor hatályos Civil Eljárásról szóló törvény 98. § (4).

⁴⁵⁰ Civil Eljárásról szóló törvény 8. §.

⁴⁵¹ Civil Eljárásról szóló törvény 11. §

a jogszabályban meghatározott szervezetek számára.⁴⁵² Az időpont jóval későbbi, mint a cégeknél, így az elektronizáció is jóval fejletlenebb, mint a cégnyilvántartásnál.

Az új Ptk. hatálybalépéséről rendelkező Ptké.⁴⁵³ akként rendelkezett, hogy az az egyesület, mely 2014. március 15-én már bejegyzett szervezet volt, az első létesítő okirat módosítással egyidejűleg, de legkésőbb 2016. március 15 – ig köteles az új Ptk. rendelkezéseivel összhangban álló működéséről dönteni, és az erről szóló határozatot változásbejegyzési kérelemmel együtt benyújtani a nyilvántartó bírósághoz.⁴⁵⁴ Ezt az időpontot az utolsó pillanatban megváltoztatta a jogalkotó, és még egy évet biztosított a jogalkalmazók számára az alapszabály jogszabálynak megfelelő módosításához.⁴⁵⁵ Ez azt eredményezte, hogy jelenleg is, és az elkövetkezendő egy évben is meglehetősen sok ilyen kérelem érkezett, és fog beérkezni a nyilvántartást végző bíróságokhoz.

Azért, hogy lássuk mennyire nem elhanyagolható szféráról van szó, a Központi Statisztikai Hivatal felméréseiből ismertetek néhány adatot. 2014 évében Magyarországon, több mint 57 000 non profit szervezetet tartottak nyilván.⁴⁵⁶ Ezeknek a jogi személyeknek a túlnyomó többsége a tagsággal rendelkező egyesületek és alapítványok közül került ki. Gazdasági forgalomban való részvételüket jól tükrözi a bevételi mutató, mely szerint 2014-ben az egyesületek és az alapítványok összes bevétele 558. 549. 500.000 forint volt,⁴⁵⁷ melynek megoszlási aránya 55-45 % az egyesületek javára. Az elmúlt évek statisztikai adatai alapján azt lehet megállapítani, hogy ezen szervezetek bevétele évről évre nő, de legalábbis stagnál. E szervezetekkel kapcsolatba lépő személyek számára nélkülözhetetlen, hogy a szervezetről naprakész hiteles információkat szerezzenek időveszteség nélkül, épp így fontos ez egy esetleges támogató számára, mint a hitelezők, illetve pályázatot kiíró számára. A gyors, naprakész információ, és eljárás természetesen egyaránt fontos lenne magának a civil szervezetnek is.

⁴⁵² Civil Eljárásról szóló törvény 34. §; Hatályba léptető rendelkezés 98. § (4)

⁴⁵³ 2013. évi CLXXVII. a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény hatálybalépésével összefüggő átmeneti és felhatalmazó rendelkezésekről

⁴⁵⁴ Ptké. 11. §.Hatály: Közlönyállapot – 2016. március 09.-ig

⁴⁵⁵ Ptké. 11. § Hatályos: 2016. március 10.

⁴⁵⁶ https://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_qpg005a.html letöltés ideje: 2016. június 01.

⁴⁵⁷ http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_qpg003.html Letöltés ideje: 2016. június 01.

V.2.3. Képviselési jogosultság egyesületeknél

Ahhoz, hogy egy egyesület részt vegyen a gazdasági, vagyoni viszonyokban, szerződéseket írjon alá, pályázhasson, munkáltatói jogkört gyakorolhasson, egy jogszerűen bejegyzett szervezeten kívül mindenekelőtt szüksége van egy képviselőre, aki a jogi személy nevében olyan jognyilatkozatot tehet, amelynek joghatásai a szervezetenél jelentkeznék.

Ilyen esetben a jogi személlyel kapcsolatba kerülő személyeknek minden esetben vizsgálniuk kell azt, hogy a képviselőként fellépő személy rendelkezik-e képviselési joggal, és hogy az milyen terjedelmű. Természetesen ilyenre nem kötelezhető a harmadik személy, joggal mondhatja azt, hogy erről nem tud teljes bizonyossággal meggyőződni, így ő csak a közhiteles nyilvántartást fogadja el. A pénzügyi példaként nehezen fogad el egyéb okiratot, mint a bíróság által hivatalosan igazolt bejegyzett képviselőt igazoló kivonatot, ami egy gyakran előforduló élethelyzetben nagy problémát okozhat. Gondolok itt arra az esetre, hogy ha az egyesületnek vannak bejelentett munkavállalói, akik után minden hónap 12. napjáig járulékfizetési kötelezettsége keletkezik a jogi személynek. Ha két egymást követő hónap 12. napjától nem sikerül bejegyeztetni a szervezet újonnan választott törvényes képviselőjét, az egyesület nem tudja teljesíteni jogszabályban meghatározott járulékfizetési kötelezettségeit, hiszen nincs olyan képviselő, aki a jogi személy nevében kifizetéseket tudna teljesíteni. Ez idő alatt azt, hogy új vezető tisztségviselő került megválasztásra lehetne azzal igazolni, hogy az új képviselési joggal felruházott személy vezető tisztségviselői pozíciójáról tett elfogadó nyilatkozatát ügyvéd által ellenjegyzett magánokiratba, esetlegesen közjegyző által hitelesített közokiratba foglaltatják. Ha papír alapon kerül benyújtásra a változásbejegyzési kérelem, akkor lehet bíróság által érkeztetett módosított alapszabályt is bemutatni, ekkor azonban csak az alapszabály első oldalára kerül rá a bírósági pecsét, és a többi oldal könnyen kicserélhető, amelyre hivatkozással joggal utasíthatná el annak elfogadását az érdekelt fél. Amennyiben elektronikus úton kerül benyújtásra a változásbejegyzési kérelem, az ügyfél egy lajstromszámot, és egy igazolást kap vissza arról, hogy a kérelem beérkezett, de semmilyen használható adat nincs ebben az igazolásban. Ekkor a bíróságnak lehetősége van a folyamatban lévő eljárás tényének

bejegyzésére a civil szervezetek névjegyzékébe, azonban a tapasztalatok azt mutatják, hogy nem élnek a bírák ezzel a lehetőséggel.⁴⁵⁸

Ha el is fogadja, ez még mindig csak az adott személy nyilatkozata, és nem biztos, hogy a bíróság be is fogja azt jegyezni, aminek azért van nagy jelentősége, mert a jogi személy határozatai a meghozatal időpontjára visszamenőleg csak abban az esetben hatályosulnak, ha a bíróság azt nyilvántartásba veszi. Így hiába győződik meg a jogi személlyel szerződő fél a képviseleti jogról, lehet, hogy az utólag nem is kerül bejegyzésre valamilyen oknál fogva.

Megvizsgálva az első 50 szervezetet az Országos Bírósági Hivatal által működtetett civil szervezetek névjegyzékében⁴⁵⁹ azt lehet mondani, hogy jelenleg az egyesületek képviseleti joga önálló, azaz egy személy kezében összpontosul. Ő írhatja alá a szervezet által vállalt kötelezettségeket, illetve a szervezetet megillető jogosultságokat tartalmazó szerződéseket kívülálló harmadik személyek irányában, rendelkezik az egyesület kifizetési felett. De mi van akkor, ha ez a személy lemond, vagy időközben elhalálozik, eltűnik, vagy csak nem kívánja tovább képviselni az egyesület érdekeit, és nem foglalkozik tovább az általa ellátandó feladatokkal? Az előbb említettek miatt az új képviselő nyilvántartásba vételéig megállhat az élet az egyesületnél, hiszen még ha az alapszabály rendelkezett is róla,

⁴⁵⁸ A Velencei-tavi Úszó és Vízilabda Egyesület 2016. 03. 18-án nyújtott be elektronikusan egy változásbejegyzési kérelmet a törvényes képviselő személyének megváltozása miatt. A kérelem ezen a napon, 13 óra 08 perckor lajstromozásra került. A változásbejegyzési eljárással kapcsolatban több mint 90 napig semmilyen eljárási cselekmény nem történt, és a bíróság nem jegyezte be a névjegyzékbe az eljárás megindítását sem. Tehát már bőven túl volt a jogszabály által biztosított határidőn. Az egyesület működése emiatt veszélybe kerül, mert több mint egymilliárd háromszázmillió forint támogatást kapott a Magyar Vízilabda Szövetség határozata szerint uszodaépítésre, azonban képviselő hiányában nem kezdődhetnek el az ezzel kapcsolatos ügyintézkedések. A változás végül 2016. június 10-én került bejegyzésre. Fővárosi Törvényszék 12.Pk.60.539/2012./16. Egy másik esetben a Tempo Kézilabda Sportegyesület nyújtott be papír alapon változásbejegyzési kérelmet arra tekintettel, hogy az előző vezető tisztségviselő 2014. júniusában lemondott, így új vezető tisztségviselő megválasztására került sor. A kérelem 2014. június 18-án került benyújtásra. Az első hiánypótlást 2015. január 16-án vette kézhez az egyesület, amelynek az abban foglaltak szerint eleget tettek. 2015. április elején az új elnök még nem került bejegyzésre. A gyermekek kézilabda utánpótlás képzésével foglalkozó kézilabda egyesület így nem is tudott hivatalos ügyekben eljárni, ami miatt az egyesület működése már veszélybe került. A beszámoló elfogadási és leadási kötelezettség határideje közelegett, nem volt, aki aláírja a beszámolót, hivatalosan intézze az OBH-nál a letétbehelyezési kötelezettséget. A TAO-s pályázatok leadási határideje 2015. április 30., az erről való lemaradás a működőképesség ellehetetlenülését magában hordozó pénzügyi helyzetet teremthetett volna. A változásbejegyzési kérelem beadásakor elképzelhetetlennek tűnt, hogy ez a változás 10 hónap alatt sem lesz bejegyezve. Így ebben az ügyben fenti indokokra tekintettel soronkívüliségi kérelem került benyújtásra. Fővárosi Törvényszék 9.Pk.60.155/2013/15.

⁴⁵⁹ <http://birosag.hu/allampolgaroknak/civil-szervezetek/civil-szervezetek-nevjegyzeke-kereses> letöltés ideje: 2016. június 1. Ez a névjegyzék közhiteles nyilvántartásnak minősül a Civil Eljárásról szóló törvény 84. §.-a alapján.

kívülálló harmadik személyek azt nem fogják elfogadni, mert a nyilvántartásban nem Őt látják a jogi személy képviselőjeként.

A jelenlegi szabályozás a következő lehetőségeket adja, nagyon leegyszerűsítve: ebben az esetben az egyesületnek közgyűlést kell összehívni, ahol a tagok megválasztják az új képviselőjét a jogi személynek, és ennek megfelelően módosítják az alapszabályt.⁴⁶⁰ Amennyiben még nem módosították az egyesület alapszabályát az új Ptk-nak megfelelően, akkor erről is döntenie kell a közgyűlésnek, a Ptké rendelkezései szerint.

V.2.4. Képviselési jogosultság, egyéb változások bejegyzése

A határozat elfogadását követő 60 napon belül kell benyújtani a változásbejegyzés iránti kérelmet a nyilvántartó bíróságnak,⁴⁶¹ amely a jogszabály szerint a beérkezéstől számított 30 napon belül köteles megvizsgálni a kérelmet, és szükség esetén hiánypótlásra felhívni, vagy elutasítani azt. Az szinte biztos, hogy az új Ptk. rendelkezései miatt, nem úszhatjuk meg hiánypótlás nélkül (amelyre 45 napot adhat a bíróság), de még ha nem is kapunk hiánypótlást, akkor is a kérelem beérkezésétől számított 60 napja van a bíróságnak,⁴⁶² hogy a kérelem szerinti változásokat bejegyezze. Ha ezen határidőn belül nem teszi meg, akkor ex lex állapot állhat elő, hiszen jogszabályban meghatározott határidőn belüli kötelezettségének nem tett eleget, és az egyesületnek nincsen a közhiteles nyilvántartásban szereplő aláírásra jogosult olyan képviselője, amely abban az időszakban valóban jogosult a képviselőre.

A jogszabály e határidő betartásának elmulasztásához – a korábbi szabályozással szemben – semmilyen jogkövetkezményt nem fűz. Ha a bíróság határidőn belüli kötelezettségének nem tesz eleget, akkor a bíróság elnöke felhívja az intézkedő bírót, hogy kötelezettségének nyolc napon belül tegyen eleget, és ezt követően beszámolóban indokolja meg késlekedését.⁴⁶³ A korábbi szabályozás ennél sokkal ésszerűbb, célravezetőbb megoldást alkalmazott, hiszen ugyanebben a helyzetben, ha a bíró e kötelezettségének nem tett eleget, akkor a kérelemnek megfelelő tartalommal a nyilvántartásba vétel automatikusan

⁴⁶⁰ Ptk. 3:5. § f.); 3:29.§; 3:71.§ a.)

⁴⁶¹ Civil Eljárásról szóló törvény 37. § (1); 38. § (1)

⁴⁶² Civil Eljárásról szóló törvény 30. § (1)

⁴⁶³ Civil Eljárási Törvény 32.§

megtörtént.⁴⁶⁴ Ebből a szempontból a jelenlegi szabályozás visszalépés, hiszen nem sarkallja a bírót a határidő betartására, azt is lehetne mondani, hogy részére a jogszabály csak „tájékoztató” jellegű, ami egyébként a gyakorlatban is nagyon jól látszódik. Itt visszautalnék arra az Alkotmánybírósági Határozatra, mely igaz, hogy akkor még a határidő hiányát vizsgálta egyesületek nyilvántartásba vételi eljárásával összefüggésben, de kimondta,⁴⁶⁵ hogy a jogalkotó az „ésszerű határidő” követelményével nem biztosítja az állam elsőrendű azon köteleességét, mely szerint az alapvető jogok tiszteletben tartása az állam feladata. A bejegyzés elhúzódása pedig a bíróság azon alkotmányos kötelezettségébe ütközik, mely szerint a feladatuk, hogy eljárásukban védjék, és biztosítsák az állampolgárok jogait. Az időközben hatályba lépett Alaptörvény már nem tartalmazza ez utóbbi rendelkezést, de továbbra is az állam feladata az alapvető jogok tiszteletben tartása, és egyben első rendű kötelessége is.⁴⁶⁶ Ezen indokok folytán az, hogy a megszabott határidő be nem tartásának tulajdonképpen nincsen jogkövetkezménye, sérti az egyesülési szabadságot, mint alapvető jogot, tehát alkotmányellenes.

Azt, hogy a Civil Törvényt megelőző szabályozás ésszerűbb volt, mi sem bizonyítja jobban, mint az időközben előterjesztésre került módosítási javaslat, amely némi változással ugyan, de visszahozná az automatikus bejegyzés jogintézményét abban az esetben, ha a civil szervezet jogi képviselő útján jár el, és a határidő leteltét követő harminc napon belül nem történik bírósági bejegyzés.⁴⁶⁷ A javaslat egyéb lépéseket is tesz az eljárás gyorsítása érdekében, így például egyesületek és sportegyesületek esetében a bíróság csak a legszükségesebb törvényi feltételek meglétét vizsgálhatja a jövőben, jelentéktlenebb hiba miatt nem kerülhetne sor hiánypótlásra. Elsősorban arra kellene a vizsgálatnak irányulnia, hogy a benyújtott kérelem adatai és mellékletei megfelelnek-e az egyesület törvényi ismérveinek, valamint a nyilvántartásba kerülő adatok megfelelnek-e a törvényi követelményeknek.⁴⁶⁸

⁴⁶⁴ Egyesületi Törvény 15.§ (6)

⁴⁶⁵ 6/2011 AB határozat

⁴⁶⁶ Alaptörvény I. cikk (1)

⁴⁶⁷ Törvényjavaslat 13.§

⁴⁶⁸ Törvényjavaslat 21.§

V.2.5. Megoldási javaslatok

Miután a jogi személyek általános része valamennyi típusra alkalmazható, így ebben a körben próbáltam megoldást találni, és a következő lehetőség jutott az eszembe. A Ptk. egy helyen foglalkozik azzal az eshetőséggel, hogy mi lehet abban a helyzetben, ha a szervezet nevében nincs, aki eljárjon: méghozzá a jogi személy által elfogadott határozat hatályon kívül helyezéséről, bírósági felülvizsgálatáról.⁴⁶⁹ Itt a jogalkotó arra a lehetőségre ad megoldást, ha olyan vezető tisztségviselő támadja meg a jogi személy határozatát, amely szervezetnek nincs más képviseleti jogra jogosult képviselője, méghozzá a következőképpen; amennyiben a jogi személy alkalmaz felügyelőbizottságot, ebben az esetben az általa kijelölt tag képviseli a jogi személyt a perben, amennyiben nem rendelkezik felügyelőbizottsággal, akkor a szervezet perbeli képviseletére a bíróság ügygondnokot jelöl ki.

Miután a Ptk. jogi személyekre vonatkozó részei diszpozitívak,⁴⁷⁰ lehet, hogy az előbb említett szabályozás analógiaként alkalmazható lenne az egyesületekre is, hiszen az ilyen eltérést a Ptk. kifejezetten nem tiltja. Az egyesület működését érintő kérdésről van szó,⁴⁷¹ tehát a diszpozitivitás talaján vagyunk, és véleményem szerint nem sértené sem a hitelezők, sem a munkavállalók, sem a tagok kisebbségének jogait, érdekeit, továbbá a törvényes működését sem akadályozza, mind inkább elősegíti azt. Az egyesület Ptk.-beli szabályainál sem találunk erre vonatkozó tiltást, valamint az ágazati jogszabályok, mint a Civil törvény, és a Civil Eljárásról szóló törvény sem akadályozzák az alapszabály ilyen tartalommal történő elfogadását. Így az említett problémát nem a jogalkotónak, nem is a bíróságnak kellene megoldani, hanem magában az alapszabályban rendezhetné a civil szervezet, kihasználva a diszpozitivás adta lehetőségeket. Természetesen ez a probléma korábban is fennállhatott, nem csak az új jogszabályi környezetben, és az alapszabály ilyen megfogalmazására a korábbi szabályok is lehetőséget nyújtottak.

Azonban ez további kérdést vet fel, miszerint, hogy a civil szervezetek névjegyzékéből, kívülálló harmadik személyek hogyan tájékozódhatnak arról, hogy jelenleg nem az állandó képviselőként feltüntetett személy az aláíró, hanem helyette más személy. Ugyanis

⁴⁶⁹ Ptk. 3:36. §

⁴⁷⁰ Ptk. 3:4. §

⁴⁷¹ Ptk. 3:4.§ (2)

ha megnézzük a civil szervezetek névjegyzékét ilyen bejegyzés lehetősége nem adott, csak arról lehet tájékozódni, hogy ki, vagy kik a szervezet képviselői, milyen a képviseleti jog terjedelme, önálló, vagy együttes képviseletről van-e szó, illetve mely időpontig szól az adott személy képviseleti jogosultsága.

Véleményem szerint a jelenlegi nyilvántartás már nem elégíti ki a gazdasági forgalom jogos elvárásait, nem mellőzhető, hogy most már valóban, mihamarabb ténylegesen létrejöjjön egy olyan elektronikus adatbázis, amely egyfelől naprakész, hiteles információkat tartalmaz, másfelől képes is ezen információk gyors szolgáltatására.⁴⁷² Az elektronikus eljárás, és egységes, országos közhiteles nyilvántartás bevezetésének gondolata már 2007-ben felmerült.⁴⁷³ Az akkori Kormány ennek határidejét 2008. január 31. napjában határozta meg, végül, több időpont módosítást követően, 2015. január 01.-ével került bevezetésre. Szükségesnek tartom megjegyezni, hogy gazdasági társaságok esetében már 2006 júliusától lehetővé tették, hogy az egy munkaórán belüli cégbejegyzés elterjedjen, általánossá váljon. Változásbejegyzési eljárás során az ügyintézési határidő pedig már ekkor 15 napos volt. Cégeljárásban 2014-ben az ügyek mintegy 80%-ban érvényesülő egyszerűsített eljárásban főszabályként 1 munkanapon belül, egyéb eljárásban pedig 15 napon belül megtörtént a cégbejegyzés. A hiánypótlások száma is jelentősen lecsökkent ezen a területen.⁴⁷⁴

Kilenc évvel később, joggal várható, hogy a szabályozás betöltse rendeltetését, azaz a közérdekből nyilvános adatok valóban bárki számára ingyenesen megismerhetők, és elektronikusan is lekérdezhetők legyenek. Javaslatom a fentiekből kitűnően az lenne, hogy a nyilvántartás adattartalmát nem elegendő az alapszabály kötelező tartalmi elemeire redukálni, hanem egyéb, valamennyi közérdeklődésre számot tartó adatról, információról is számot kellene adnia. A jelenlegi rendszer működőképes, használható, de az elektronizáció lehetőségeit sokkal jobban ki lehetne, illetve ki kellene használni. Sokkal több adat feltüntetését lehetne biztosítani, illetve a bejegyzés idejét, és elektronizálását gyorsítani kellene, tekintettel arra, hogy a gazdasági élet is felgyorsult. Az egyesület

⁴⁷² Véleményemet alátámasztja Sárközy Tamás tollából korábban már említett tanulmány, miszerint szükséges az egyesületek kapcsán a bírósági eljárás, és nyilvántartás korszerűsítése, és a civiljog fejlesztése a Civil Törvény általános revíziójával kellene, hogy történjen. SÁRKÖZY, 2016/6-7. 6. o.

⁴⁷³ 1065/2007. (VIII. 23.) Kormányhatározat a kormányzati civil kapcsolatok fejlesztését szolgáló egyes intézkedésekről 4. pontja

⁴⁷⁴ SÁRKÖZY, 2015/4. 196. o.

működése szempontjából lényeges adatokat kellene összekapcsolni a nyilvántartásba vett adatokkal,⁴⁷⁵ és a nyilvános névjegyzékben szereplő adatokkal egyaránt. Az egyesülési szabadságból, és az alapszabály megfogalmazására irányadó diszpozitív rendelkezésekből kifolyólag a különböző egyesületek alapszabályai egymástól lényegesen eltérő tartalommal bírhatnak, megfontolandó lenne olyan feljegyzés, adat, tartalom bejegyzésének lehetősége, amely az adott egyesület működése szempontjából fontos lehet. Ebben az esetben éppen az, hogy a nyilvántartásba bejegyzett képviselő akadályoztatása esetén egy meghatározott, másik természetes személy jogosult eljárni, akinek eljárása ilyen esetben ugyanolyan hatállyal bír, mint az egyesület törvényes képviselőjének eljárása. Természetesen ehhez szükséges lenne az is, hogy a bíróság azonnal feltüntesse a közhiteles eljárásban azt, hogy változásbejegyzési eljárás van folyamatban a jogi személynél, és mely időponttól. Így már a közhiteles nyilvántartásban feltüntetett adatokkal, valamint egy elfogadott módosított alapszabály felmutatásával megoldható lenne arra az időre az egyesület képviselete, amíg az nem kerül a bíróság által bejegyzésre.

VI. Felelősségi és helytállási kérdéskörök egyesületek esetében

VI.1. Felelősség és helytállás közötti különbség

A felelősség és a helytállás kifejezés elválik egymástól, még ha a Polgári Törvénykönyvben ez nem is mutatkozik meg minden esetben. Felelősségről akkor beszélhetünk, ha az eredményhez kapcsolható jogellenesség, míg helytállásnál a közvetlenül helyt álló személyhez nem kapcsolható jogellenesség. Így, ha az egyesületnek, mint jogi személynek egy kiállított, befogadott számlából eredően tartozása van, azért a jogi személy *helytállni* köteles. Amennyiben a tag korlátozott felelősségével visszaélt, tehát jogellenesség megállapítható, és emiatt a szervezet jogutód nélküli megszűnése után kielégítetlen hitelező követelések maradtak fenn, akkor ennek kielégítéséért a tag *felelősséggel* tartozik – annak ellenére, hogy a Ptk. helytállásról rendelkezik.⁴⁷⁶ Tehát a felelősség mindig jogellenességet feltételez, míg a helytállás nem.

⁴⁷⁵ DOMANICZKY Endre: Mire is jó a társadalmi szervezetek és alapítványok névjegyzéke? Közigazgatási Szemle 2008/3-4 szám 119.o

⁴⁷⁶ Ptk. 3:2.§

Felelősségi kérdések károkozás következtében merülhetnek fel. Az egyesület jogi személy, így jogok, és kötelezettségek alanya lehet, így van jogképessége, de nincs cselekvőképessége. „Cselekedeteit” vezető tisztségviselőjén keresztül tudja végrehajtani. Miután kár csakis magatartás kifejtése vagy annak elmaradása útján keletkezhet, így egyértelmű, hogy kárt okozni csak természetes személy okozhat, maga a jogi személy nem. A kérdés csak az, hogy ki tartozik a kár megfizetéséért felelősséggel, kinek tudható be a károkozó magatartásnak az eredménye, a kár, és annak megfizetése. Így függ össze az előbbi kérdéskörrel a helytállási kötelezettség, hiszen vannak olyan esetek – mint jogi személyek estében is –, amikor nem maga a károkozó áll helyt a károkozó magatartásért, a kár megfizetésekor, hanem helyette más személy. Amennyiben pedig magának a jogi személynek a vagyonából harmadik személyek irányába meg kell térítenie a kárt, ennek megfizetése harmadik személyek irányába tartozásnak minősül, így azt is elkerülhetetlen tisztázni, hogy a jogi személy tartozásaiért, hogyan, ki, és milyen vagyonnal fog felelősséggel tartozni.

Ahhoz, hogy a fenti kérdésköröket rendbe tegyük egyesületek kapcsán, meg kell vizsgálnunk a Ptk. jogi személyekre vonatkozó általános szabályait, az ide vonatkoztatható kontraktuális és deliktuális felelősségi eseteket, és azokat a speciális szabályokat, melyeket a jogalkotó az egyesületeknél helyezett el. Jelen fejezetben az alábbi kérdésekre próbálunk meg választ adni, egyesületek vonatkozásban:

- Hogyan alakul a vezető tisztségviselő belső felelőssége, intern viszonya az egyesülettel szemben? E kérdés megválaszolásához szükséges tisztázni, hogy milyen szerződések alapján láthatja el az elnök, vagy láthatják el az elnökség tagjai ezt a tevékenységet, méghozzá azért, mert e vonatkozásban a kontraktuális felelősség szabályait rendeli alkalmazni a jogalkotó.
- Ki lehet e zární a vezető tisztségviselő felelősségét a jogi személy és a vezető tisztségviselő egymás közötti megállapodásában?
- Hogyan alakul a vezető tisztségviselő felelőssége harmadik személyek irányában? Valóban szigorodott e szabályozás az elnök szemszögéből nézve?
- Mi is volt a deluktiális felelősségi eset vezető tisztségviselőkre nézve 2016. június 30-ig?
- Mi történik az egyesület tartozásaival jogutód nélküli megszűnés esetén?

- Hogyan alakul az egyesületnek, mint jogi személynek a helytállási kötelezettsége? Felel-e a tag saját vagyonával?
- Összességében jó – e egyesületekre nézve az új felelősségi és helytállási szabályrendszer?

VI.2. Korábbi felelősségi szabályok jogi személyek körében

Az új Ptk. előtti szabályok az egyesületek vonatkozásában semmilyen konkrét szabályozást nem tartalmaztak a felelősségre vonatkozóan. Az 1989. évi II. törvény csak azt mondta ki, hogy az egyesület tartozásaiért saját vagyonával felel, a tagok nem felelnek, csakis a tagdíj követelhető tőlük.⁴⁷⁷ A régi Ptk. az egyesületi szabályozásnál egyáltalán nem tartalmazott idevonatkozó rendelkezéseket, így ha a vezető tisztségviselő a jogi személynek kárt okozott, akkor a Ptk. egyéb rendelkezéseiből kellett kiindulni, attól függően, hogy az ügyvezető milyen jogviszony keretében, megbízási, vagy munkajogviszonyban látta-e el tevékenységét. Ha megbízási jogviszony keretében, és szerződésszegő magatartása következményeként okozott kárt, akkor arra a régi szabályozás szerint,⁴⁷⁸ végeredményként a deliktuális, szerződésen kívül okozott károkért való felelősségi szabályok jöhettek szóba. Ha munkaviszony keretében látta el vezető tisztségviselői feladatait, akkor belső viszonyukban a munkajog szabályai voltak irányadóak.

Harmadik személyek irányában a vezető tisztségviselő általában a jogi személy törvényes képviselőjeként járt el, melynek következtében a képviselő által megtett jognyilatkozatok a képviseltet, így a jogi személyt jogosítják, illetve kötelezik, tehát végső soron a jogi személy tartozik felelősséggel. Ennek bővebb kifejtésére a későbbiekben kerül sor.

Érdekesen alakult az egyesület és tagja közötti tagsági jogviszony. A tag már az alapításkor tagja lehet az egyesületnek, ekkor az alakuló közgyűlésen elfogadja az alapszabályt, azonban nem írja azt alá, csakis a jelenléti ívet. Az alapszabály elfogadásával keletkezik egy speciális jogviszony, melyből a tagnak jogosultságai, és kötelezettségei származnak. Jogosultság a közgyűlésen való részvétel, szavazati jog, az egyesület által biztosított kedvezmények igénybevétele, kötelezettség pedig az egyesületi tagdíj befizetése. Amennyiben már az egyesület működése során szeretne valaki csatlakozni, akkor a

⁴⁷⁷ Egyesületi törvény 18.§

⁴⁷⁸ Régi Ptk. 318.§ (1)

tagfelvételi kérelem, és annak elfogadása keletkezteti a tagsági jogviszonyt. Ez a viszony nem minősül kötelmi viszonynak, melyet a Polgári Törvénykönyv magyarázata, és a bírói gyakorlat is alátámaszt. E szerint a tagsági viszony nem tartozik a kötelmi viszonyok körébe, hanem egy önkéntes, önszerveződésen alapuló kapcsolatot jelent, amelynek a részleteit az egyesületre vonatkozó jogszabályok, és az alapszabály tartalmazza.⁴⁷⁹ E szerint a „feleknek” a „megállapodás” tartalmára nincs közvetlen ráhatása, viszont a tag saját maga dönti el, hogy az alapszabály tartalma mellett csatlakozik-e az egyesülethez, vagy sem, és ugyanúgy az egyesületnek is jogosultsága eldönteni, hogy elfogadja-e a tagfelvételt, vagy sem. Az alanyok nem különíthetők el jogosultakra, és kötelezettek, hanem „egyérdekállásúak”.⁴⁸⁰ Így véleményem szerint egy speciális szerződés jön létre a tag és az egyesület között, melyben nem érvényesül a szabad tartalom meghatározás, a szolgáltatás és ellenszolgáltatás egyenértékűsége. Fézer Tamás is hasonlóan értelmezi e kérdéskört, mely szerint a tag csatlakozása az egyesülethez egy kétoldalú akaratnyilatkozat.⁴⁸¹ Szerződésszegést a tag azzal tud elkövetni, ha a kötelező tagdíjat nem fizeti meg az egyesület részére. Ha a tag kívülálló harmadik személynek okozott kárt akár tagsági jogviszonyával összefüggésben, akár nem, csakis vele, mint taggal szemben tudta a harmadik személy kárigényét érvényesíteni a deliktuális rendes felelősség szabályai alapján,⁴⁸² hiszen a magánjogi törvényünk semmilyen mögöttes helytállási kötelezettséget nem tartalmazott erre az esetre. Összességében tehát a korábbi szabályozásban csakis a Ptk. általános képviseleti, kártérítési szabályaira, és a bírói gyakorlatra lehetett támaszkodni e kérdéskörben.

VI.3. Általános áttekintés a jelenlegi felelősségi szabályokról jogi személyek esetében

Az új Ptk. szabályaival „kitöltésre került az a felelősségi vákuum is”, amelyet egyesületek esetében a tagok és a vezető tisztségviselők számára indokolatlanul felelőtlenséget

⁴⁷⁹ BDT2002. 606.

⁴⁸⁰ PAPP Tekla: Az eredeti alapítás. In: Társasági jog (Szerk: Papp Tekla) Lectum Kiadó, Szeged, 2011, 55. o.

⁴⁸¹ FÉZER Tamás: Egyesület In: (Szerk.:Osztoivits András) A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja, Opten Informatikai Kft., Budapest, 2014. 468. o.

⁴⁸² Ptk. 339.§ (1)

biztosított.⁴⁸³ Azt már felvezettem, hogy nem tartalmazott teljes felelőtlenséget a korábbi szabályozás sem abban az esetben, ha a vezető tisztségviselő egyben képviselő is volt, de nézzük meg, hogy miben hozott újítást a magánjogi kódex.

A jelenlegi szabályozás elsőre úgy tűnik, hogy egyszerű, és könnyen alkalmazható, azonban a teljes kép kialakításához nagyon sok minden kell tisztázni, és figyelembe venni. A károkozás történhet magának a jogi személynek, tehát *befelé*, valamint harmadik személyeknek, tehát *kifelé*. Amennyiben a jogi személynek ügyvezetési tevékenysége során okoz kárt a vezető tisztségviselő, arra a Ptk. 3:24. § (1) bekezdése lesz irányadó. Ha harmadik személynek okoz kárt, akkor pedig a 3:24. § (2) bekezdése. Amennyiben tag okoz kárt harmadik személynek, akkor a 6:540. § (2) bekezdése lesz irányadó, de mindkét utóbbi esetben a jogi személynek kell a kárt megtérítenie. Ha szándékosan történt a károkozás, akkor pedig egyetemlegességet állapít meg a jogi személy és károkozó között, tehát a károsult választhat aszerint, hogy mely személytől remélheti az eredményesebb behajtást, vagy pedig mindkettővel szemben indít eljárást.

A jogalkotó speciális felelősséget állapít meg a vezető tisztségviselőnek az egyesület jogutód nélküli megszűnése esetén. Itt is extern és intern viszonyban határozza meg a felelősséget. Így ha az egyesületnek okozott kárt ügyvezetői jogkörében eljárva okozza a vezető tisztségviselő, akkor a törvényben meghatározott személyek jogosultak a kár érvényesítésére. De milyen szabályok alapján? Deliktuális vagy kontraktuális? Harmadik személyekkel szemben, kifelé történő károkozást már megnevezi, és kielégítetlen hitelezői követelésnek hívja, ahol ezen hitelezőket ruházza fel kártérítési igényérvényesítéssel, a deliktuális felelősség szabályai alapján. Ezt azonban csak abban az esetben engedi, ha úgy okozta a vezető tisztségviselő a kárt, hogy nem vette figyelembe a hitelezők érdekeit, miután már beállt a fizetéseképtelenséggel fenyegető helyzet.

VI.3.1. A jogi személy alapításakor felmerülő felelősség

A Ptk. valamennyi jogi személy részére kötelezővé teszi a nyilvántartásba vételt, hiszen konstitutív hatállyal bír, a jogi személy ennek az aktusnak köszönheti létezését. Az alapszabályban ezért ki kell jelölni azt a személyt, aki köteles a létesítő okirat bírósághoz

⁴⁸³ NOCHTA Tibor: A vezető tisztségviselők magánjogi mércéjéről és irányairól az új Ptk. alapján. Gazdaság és Jog, 2013/6. szám 3-8 5. o.

történő benyújtására, hiszen a vezető tisztségviselő ekkor még nem kezdheti meg „hivatalos” működését. A kijelölt személy kötelezettsége az eljárás megindítása, hiszen ha ezt elmulasztja, akkor a jogi személy létezése kerülhet veszélybe. Éppen ezért a jogalkotó ennek elmaradása esetére kártérítést állapít meg. Tehát az alapszabály benyújtásának elmaradása, késedelmes, hibás, hiányos benyújtása esetén a kijelölt személy az alapító tagokkal szemben fog felelni a szerződésszegéssel okozott károkért való felelősség szabályai szerint.⁴⁸⁴ A jogalkotó alapvetően úgy gondolkodik, hogy az alapítók és a kijelölt személy között a kijelölés elfogadásával egy szerződés jön létre, mert ezt a felelősségi esetet alkalmazza. Egy speciális megbízási szerződésre lehet gondolni az alapítók, mint megbízók, és a kijelölt képviselő, mint megbízott között, mely szerződésnek a tartalma az egyesület bejegyzése érdekében történő eljárás. Miután ebben az esetben még nem létezik jogi személy, nem lehet külső, és belső viszonyról beszélni, hanem csakis a kijelölt képviselő, és az alapító tagok egymás közötti viszonyáról. Majd alapos vizsgálatot fog igényelni, hogy ebben az esetben mi lesz a „bekövetkezett kár”.⁴⁸⁵

VI.3.2. Vezető tisztségviselő belső felelőssége a jogi személy működése során

Minden jogi személynek, így az egyesületnek is van egy döntéshozó, és egy ügyintéző szerve. A döntéshozó szerv a közgyűlés, mely a tagok összességéből áll, míg az ügyintéző szerv az elnökség, vagy egyszemélyes vezetés esetében az elnök. Tulajdonképpen ők, vagy ő az egyesület vezető tisztségviselője/i. Erről az esetről akkor van szó, ha a vezető tisztségviselő e jogkörével összefüggésben a jogi személynek kárt okoz.⁴⁸⁶ A vezető tisztségviselőket a döntéshozó szerv választja, amely e jogi személy esetében a közgyűlés. A közgyűlés a tagok döntése alapján határoz arról, hogy mely személyt vagy személyeket tartja e pozíció betöltésére alkalmas személynek, és a döntést követően hoz egy határozatot, amelyben kijelöli a vezető tisztségviselőt vagy vezető tisztségviselőket. Egyesületeknél a tag jogosult ilyen pozíció betöltésére, két esetet kivéve: ha jogi személy tagja van az egyesületnek, akkor olyan személyt jelölhet vezető tisztségviselőnek a

⁴⁸⁴ Ptk. 3:12.§

⁴⁸⁵ TÖRÖK Gábor A jogi személy általános szabályai, A jogi személyek nyilvántartása Első rész, Harmadik Cím, III. fejezet In: (Szerk: Sákózy Tamás) Polgári jog A jogi személy, HVG.ORAC Budapest, 2013. 48-49.o.

⁴⁸⁶ Ptk. 3:24.§ (1)

feladatok ellátására, aki nem egyesületi tag, a másik eset pedig a Polgári Törvénykönyvben megfogalmazott kivétel, miszerint az alapszabály határozhat úgy, hogy az elnökség egyharmadának nem kell egyesületi tagnak lennie.⁴⁸⁷ A határozat meghozatalát követően a természetes személy maga dönt arról, hogy ezt a kijelölést elfogadja-e vagy sem. A vezető tisztségviselői pozíció az adott természetes személlyel csak abban az esetben jöhet létre, ha ő elfogadja ezt a *megbízást*.⁴⁸⁸

VI.3.2.1. Vezető tisztségviselői jogviszony

Ezzel a mozzanattal már át is tértem a következő nagy témakörre, amikor is azt szükséges megvizsgálni, hogy milyen jogviszony jön létre a vezető tisztségviselő és a jogi személy között. Egyesület esetében az alapító tagok megalkotják az alapszabályt, és az esetek nagy többségében a tagok közül választják meg és jelölik ki a vezető tisztségviselőt. A jogalkotó akkor alkalmazza a megbízás szót, amikor e tisztségről történő elfogadásról van szó, valamint az egyesület egyes szabályainál is vezető tisztségviselői megbízatásról rendelkezik, tehát egy önálló megbízási szerződés létrejöttére lehet magából a szófordulatból asszociálni. Alátámasztja ezt az is, hogy a belső felelősségnél a jogalkotó a szerződésszegéssel okozott károkért való felelősség szabályait rendeli alkalmazni a jogi személy és a vezető tisztségviselő egymás közötti viszonyában, mert azt veszi alapul, hogy e pozíció betöltésére kizárólag valamilyen szerződés formájában kerülhet sor, így vagy megbízási-, vagy munkaszerződés alapján. A munkaszerződés elnök, vagy elnökségi tagok esetében meglehetősen ritka, de nem kizárt, annak ellenére, hogy a vezető tisztségviselő munkavállalóként való ellátás lehetőségét a Ptk. csak gazdasági társaságok esetében mondja ki.⁴⁸⁹ Ez azonban nem jelenti azt, hogy más jogi személyeknél a vezető tisztségviselői feladat munkaviszonyban nem kerülhet ellátásra, csak az egyesület jellegéből adódóan nagyon ritkán szükséges. Általában ezt a tevékenységet nem díjazás ellenében látják el,⁴⁹⁰ és munkaviszony ingyenesen nem létesíthető,⁴⁹¹ valamint az sem általános, hogy napi szinten, állandó jelleggel végezzék ezt a feladatot. A Munka Törvénykönyvének magyarázata egyértelműen állást foglal abban, hogy a megbízás

⁴⁸⁷ Ptk. 3:79.§ (3)

⁴⁸⁸ Ptk. 3:21.§ (3)

⁴⁸⁹ Ptk. 3:112.§ (1)

⁴⁹⁰ SÁRKÖZY Tamás: Egyesület In: (Szerk: Sárközy Tamás) Polgári Jog A jogi személy, HVG-ORAC, Budapest, 2013 118. o.

⁴⁹¹ Mt. 42.§ (2) b) pontja

elfogadása nem keletkeztet munkaviszonyt, azt kizárólag munkaszerződéssel lehet létrehozni. Ehhez a feleknek meg kell állapodniuk, hogy a vezető tisztségviselő e pozícióját munkaviszony keretében látja el, és rendelkezniük kell a Munka Törvénykönyvében meghatározott minimum feltételekről.⁴⁹² Ha a választásra, és annak elfogadására irányuló jognyilatkozatok megfelelnek ezeknek a követelményeknek, akkor az így létrejött megállapodás egyidejűleg munkaszerződésnek is minősül.⁴⁹³ Fontos megjegyezni, hogy ezek a megállapodások csak a szükséges jogi kereteket adják meg a vezető tisztségviselői pozíciónak, az ügyvezetés jogalapjai azonban nem ezek a megállapodások lesznek, hanem a közgyűlési határozat, és annak elfogadása, mely jogszabályon alapszik.⁴⁹⁴

Így inkább a megbízási szerződés jellemző ezen a területen. Azonban ez a szerződés számos ponton eltér a kötelmi jog különös részében szabályozott megbízási szerződéstől, hiszen nincs tisztán megbízási pozíció. A megbízó tulajdonképpen egy személyek meghatározott köre lesz, a közgyűlés tagjai, akik a határozatot meghozták, a szerződést tartalommal pedig szintén a közgyűlési határozat fogja kitölteni. Csehi Zoltán szerint is egy „sui generis” megbízási szerződés jön létre a jogi személy és a vezető tisztségviselő között.⁴⁹⁵ Egyesületek esetében ezt a tisztséget általában ingyenesen látják el, a vezető tisztségviselői feladatok ellátásáért nem jár díjazás. Ez belső felelősségnél abból a szempontból lesz érdekes, hogy más rendelkezések vonatkoznak az ingyenes szerződésnél okozott szerződésszegésre,⁴⁹⁶ mint az ellenérték fejében megkötött szerződésekre.⁴⁹⁷ E szabályok kifejtésére a felelősség alóli mentesülés témakörében kerül sor. Szladits Károly is hasonlóan vélekedett, amikor az egyesületi ügyvitelt a szervezeti szabályok értelmében kirendelt végrehajtó szervnek tekintette, amelynél e szervnek az egyesülethez való viszonyára a megbízás szabályai az irányadók.⁴⁹⁸

⁴⁹² Mt. 45.§ (1)

⁴⁹³ CSÉFFÁN József: A Munka Törvénykönyve és magyarázata. Szegedi Rendezvényszervező Kft – Szeged, 2016. 151. o.

⁴⁹⁴ PAPP, 2014. 414. o.

⁴⁹⁵ CSEHI Zoltán: A civil szervezet vezető tisztségviselőjének felelőssége az új Polgári Törvénykönyv alapján (Szerk: Csehi Zoltán - Szabó Marianna In: A vezető tisztségviselő felelőssége, Wolters Kluwer Kft. Kiadó, Bp. 2015. 63. o.

⁴⁹⁶ Ptk. 6:147. §

⁴⁹⁷ Ptk.6:143. §

⁴⁹⁸ SZLADITS, 1941. 577. o.

VI.3.2.2. Vezető tisztségviselői feladatok köre

A teljesség igénye nélkül a következő részben felsorakoztatom azt, hogy mit is érthetünk vezető tisztségviselői tevékenység alatt egyesület esetében, vagyis, hogy megbízási szerződés keretében milyen tevékenység kifejtésére kötelezett a megbízott. E kérdés megválaszolása azért elengedhetetlen, mert a jogi személy csak abban az esetben érvényesítheti kárát a vezető tisztségviselővel szemben, ha a kárt a vezető tisztségviselő e tevékenységével összefüggésben okozta. A jogi személyek általános részi szabálya nem határozza meg pontosan, hogy mit is tekinthetünk ilyen tevékenységnek, csak annyit mond, hogy azoknak a döntéseknek a meghozatala tartozik ide, amely nem tartozik a közgyűlés hatáskörébe, és a jogi személy irányításával függnék össze.⁴⁹⁹ Ez egy meglehetősen tág megfogalmazás, főleg egyesületek esetében, ahol a közgyűlés összehívását egy évben egyszer mondja ki kötelezően. Egyesületekre vonatkozó szabályoknál a jogalkotó ezért részletesen kifejti, hogy mi az, ami az ügyvezetés feladatkörébe tartozik. Ennek indoka Csehi szerint az lehet, hogy ezek a jogi személyek általában nem jogászai irányítással működnek.⁵⁰⁰ Véleményem szerint az is magyarázatul szolgálhat, hogy az alapításuk nincs ügyvédkényszerhez kötve. Természetesen nem taxatív felsorolásról beszélünk, a törvényhozók azonban ezzel mégis próbálnak segítséget nyújtani a jogalkalmazóknak:

- az egyesület napi ügyeinek vitele, ezzel kapcsolatos döntések meghozatala;
- beszámolók, éves költségvetés előkészítése, ezek közgyűlés elé terjesztése;
- egyesület vagyonának kezelése, ezzel kapcsolatos döntések meghozatala, figyelemmel a közgyűlés hatáskörébe tartozó döntésekre;
- az egyesület szerveinek megalakítása és tisztségviselői megválasztásának előkészítése;
- közgyűlés összehívása, azzal kapcsolatos teendők;
- a közgyűlésen való részvétel, válaszadás a feltett kérdésekre;
- tagok nyilvántartása;
- egyesület határozatainak, egyéb okiratainak, könyvelésének vezetése, iratok megőrzése;
- a tagok felvételéről való döntés;

⁴⁹⁹ Ptk. 3:21.§ (1)

⁵⁰⁰ CSEHI, 2015. 60. o.

- az egyesület megszűnési okainak vizsgálata, a törvényben előírt intézkedések megtétele.⁵⁰¹

Ezeket a szabályokat még a Civil törvény is kiegészíti ügyvezetői feladatkörökkel, mint a működőképesség fenntartása, és a fenyegető fizetéseképtelenség esetén a hitelezők érdekeinek szem előtt tartása, szükséges intézkedések meghozatala.⁵⁰²

Miután a jogalkalmazó a jogi személyekre vonatkozó általános szabályozást valamennyi jog személyre nézve alkalmazni rendeli, ezért e szabály részletes ismertetése is elengedhetetlen, mert az egyesületeknél lévő felsorolás és az általános szabályozásból következtethető feladatok köre csak néhány ponton fedi egymást.

Több értelmezés is kialakult a jogirodalomban arra vonatkozóan, hogy mi is tartozik a vezető tisztségviselő tevékenységi körébe. Nochta Tibor a gazdasági társaságok vezető tisztségviselőinek tevékenységét kategorizálta, és tizenhárom tevékenységet sorolt ebbe a csoportba.⁵⁰³ Itt csak azokat említem meg, amelyek az egyesületekre is vonatkoztathatók, így:

- ha a kógens jogszabályi rendelkezéseket nem tartja be;
- megbízási és képviseleti jogkörét túllépi;
- megszegi az alapszabályt;
- a közgyűlés határozatait nem hajtja végre;
- az egyesület számára előnytelen ügyletet köt;
- magánügyleteit, és az egyesület ügyleteit összevegyíti;
- az éves beszámoló elkészítésére és nyilvánosságra hozatalára vonatkozó szabályokat nem tartja be
- a törvényen alapuló adatszolgáltatási és bejelentési kötelezettségét elmulasztja.

Nochta Tibor felsorolása alapján Csehi Zoltán három ügycsoportra szűkíti a kérdéskört:⁵⁰⁴

⁵⁰¹ Ptk. 3:80. §

⁵⁰² Civil törvény 17. § (5)

⁵⁰³ NOCHTA, 2013/6. szám 3-8. o. 4. o.

⁵⁰⁴ CSEHI, 2015. 24. o.

- szűkebb értelemben vett ügyvezetés, mely a társaság irányításával, belső szervezetének működtetésével kapcsolatos döntések;
- üzleti döntések meghozatala;
- az egyesület működésre vonatkozó közjogi normák betartása.

Az üzleti döntéseket véleményem szerint külön mérlegelés tárgyává kell tenni, mert nem szükségszerű, hogy az mindig a vezető tisztségviselő felelőssége kérdéskörébe essen. Ezek a döntések rendkívül szerteágazóak, sok előkészítést, megfontolást, átgondolást igényelnek, amelyet mindig csak az adott üzleti környezetbe helyezve dönthetünk el, hogy a vezető tisztségviselő terhére esik-e, avagy sem. Abban az esetben, ha az adott üzleti tevékenységért az elnök, vagy elnökség tagja felelős, akkor felelőssége megállapítható, csak itt nem az átlagos elvárhatóság érvényesül, hanem a felelős üzletembertől elvárható magatartás, amely alatt a társaság érdekeinek megfelelően kifejtett jóhiszemű, gondos magatartást érti.⁵⁰⁵ Sokakban felmerülhet a kérdés, hogy egyáltalán egyesületeknél beszélhetünk-e üzleti döntésekről, hiszen nonprofit formációról van szó, és e két jelző, hogy „üzleti” és „nonprofit” nehezen összeegyeztethető. A mai gazdasági és társadalmi viszonyok közepette azonban már egyesületek esetében sem elhanyagolható e témakör, így természetesen igen, beszélhetünk róla, sőt egyenesen megkerülhetetlen. Az egyesület csak elsődlegesen nem folytathat gazdasági, vállalkozási tevékenységet, azonban céljával közvetlenül összefüggő gazdasági tevékenység folytatására jogosult, azzal, hogy annak profitját csakis az egyesület tevékenységére fordíthatja.

Bármely ügycsoportba tartozzon is az adott magatartás kifejtése, vagy elmulasztása,⁵⁰⁶ ha e tevékenység kifejtéséből vagy elmaradásából származik a szerződésszegés, és ezáltal kár, akkor a vezető tisztségviselő felelőssége megállapítható – egyéb törvényi feltételek fennállása esetén.

Meglátásom szerint szükségtelen az egyesületeknél lévő felsorolás alkalmazása. Csehi Zoltán által adott csoportosítás valamennyi vezető tisztségviselői tevékenységet lefed, a bíróságnak úgyis mindig egyedileg, az adott ügy vonatkozásában kell eldöntenie, hogy a tevékenység kifejtése hova is tartozik. Az összes tevékenység felsorolása a jogszabályban

⁵⁰⁵ CSEHL, 2015 24. o.

⁵⁰⁶ CSEHL, 2015 24. o.

úgyis lehetetlen, hiszen a jogalkotó nem képes valamennyi élethelyzetet lefedni. Ezért e területen az általános szabályok bővítésében látom a megoldást, melyre kiválóan alkalmas a hármas ügykör csoportosítás, az egyesületeknél lévő részletesebb felsorolás pedig véleményem szerint elhagyható. Hiszen egyik területen sem alkalmazható kizárólag az egyesületekre vonatkozó szabályozás, a jogalkalmazónak a jogi személyek általános részét, az egyesületi szabályokat, és a Civil törvényt mindig együttesen, összefüggéseiben kell alkalmaznia, mint ebben az esetben is.

VI.3.2.3. Vezető tisztségviselő felelőssége ingyenes megbízási szerződés esetén

A vezető tisztségviselő a jogi személy irányában a szerződésszegéssel okozott károkért való felelősség szabályai szerint felel, így a már korábbiakban említettek szerint azt kell megvizsgálni, hogy milyen szerződés alapján jött létre a jogviszony, és hogy az ingyenes, vagy visszsterhes-e.

Ha megbízási jogviszony keretében, ingyenesen látja el ezt a tevékenységet a jogalkotó enyhébb felelősséget alkalmaz, mint visszsterhes szerződések esetében. Teszi azt azzal az indokkal, hogy a felek nem kölcsönös szolgáltatásokkal tartoznak egymásnak, így az ingyenesség ténye indokolja tulajdonképpen a felelősség enyhítését.⁵⁰⁷ A kár ebben az esetben lehet az egyesület vagyonának csökkenése, valamilyen bírság kiszabása a jogi személyre, valamint tulajdonában álló valamilyen vagyontárgyban okozott kár a vezető tisztségviselő által kifejtett magatartással, etc. Az ingyenes szerződések esetére alkalmazott szerződésszegési szabály első fordulata itt nem alkalmazható, hiszen az ügyvezetői tevékenységnek, mint szolgáltatásnak egyesület esetében nem lehet tárgyi produktuma, eredménye. Csehi Zoltán nem zárja ki teljesen ennek alkalmazhatóságát, csak nehezen elképzelhetőnek tartja.⁵⁰⁸ Én teljes mértékben kizárom, hiszen nem tudok elképzelni olyan helyzetet, hogy az ügyvezetői megbízási kizárólag valamilyen egyszeri szolgáltatásra, tárgy létrehozására, tárgyra irányuljon. Így csak az egyesület vagyonában tud kárt okozni ügyvezetői tevékenységével, amely csak a második fordulat alkalmazására ad lehetőséget. Ha a jogi személy vagyonában okoz kárt, akkor pedig a felróhatósági felelősség kimentés

⁵⁰⁷ VÉKÁS Lajos: A szerződésszegés. (Szerk: Vékás Lajos) Hatodik Könyv, Második Rész, X. Cím, In: A Polgári Törvénykönyv magyarázatokkal. Complex Kiadó, Bp. 2013. 610. o.

⁵⁰⁸ CSEHI, 2015 85. o.

mércéje lesz az irányadó, azaz akkor mentesülhet a felelősség alól, ha bizonyítja, hogy az ügyvezetői tevékenységének ellátása, az adott ügylet megkötése, tevékenység végzése, képviselő során úgy járt el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható. Itt azonban egy újabb kérdés felmerül. Mikor tekinthetjük ingyenesnek a megbízási szerződését a vezető tisztségviselőnek? Minden olyan esetben, amikor e közgyűlés úgy rendelkezik, hogy tevékenységét ingyenesen látja el, akkor ingyenes megbízási szerződéséről beszélhetünk? Hiszen lehet, hogy tevékenysége elvégzése során sok olyan előnyben részesül, amelyet e tisztség betöltése nélkül egyéb forrásból kellene finanszíroznia. Gondolok itt az egyesület tulajdonában álló gépkocsi használatára, esetlegesen magáncélra, vagy számítógép használatra, időszakonkénti jutalom kifizetésére. Hiszen ilyen esetekben már nem beszélhetünk teljes ingyenességről, kérdés az, hogy ekkor is tisztességes lenne-e az ingyenes felelősségi klauzulát alkalmazni.

VI.3.2.4. Vezető tisztségviselő felelőssége visszterhes megbízási szerződés esetén

Ha visszterhesen, megbízási jogviszony keretében látja el feladatát, akkor a Ptk. szerződésszegéssel okozott károkért való felelősség alapesetét kell alkalmazni,⁵⁰⁹ ahol a kimentésnek három együttes, konjunktív feltétele van:

- a károkozó körülmény az elnök ellenőrzési körén kívül essen;
- a kárt a szerződéskötés időpontjában előre nem látható körülmény okozza;
- és annak elkerülése, vagy elhárítása nem is elvárható a vezető tisztségviselőtől.

Az első feltételnél az ellenőrzési kör alatt az adott jogi személynél ellátandó ügyvezetési tevékenységet kell érteni,⁵¹⁰ amely már az ügyvezetési körbe tartozó feladatok ellátásánál részletesen kifejtésre került, tehát az itt is irányadó.

A második feltétel nagy problémákat vet fel, hiszen nagyon nehezen értelmezhető ebben a körben. A jogalkotó ugyanis arra tekintettel rendelte alkalmazni ezt a szigorú felelősségi alakzatot a vezető tisztségviselők felelősségére, hogy saját akaratából, önszántából

⁵⁰⁹ Ptk.6:142.§

⁵¹⁰ KISFALUDI András: A jogi személy általános szabályai Harmadik Könyv, Első Rész (Szerk: Vékás Lajos) In: A Polgári Törvénykönyv magyarázatokkal, Complex Kiadó, Budapest 2013, 98. o.

vállalkozik e tevékenység elvégzésére, „saját akaratából köti meg a szerződést”, tudja miért tartozik felelősséggel.⁵¹¹ Egyesületeknél az esetek többségében nincs szó konkrét szerződéskötésről, hanem a közgyűlés hoz egy határozatot, amelyben kijelöli a vezető tisztségviselőt a határozatban felsorakoztatott feltételekkel, és ezt a vezető tisztségviselő elfogadja, amely legfeljebb öt évre szólhat. Ergo írásbeli megbízási szerződés a felek között nem jön létre, annak tartalmát a kijelölő határozat fogja megadni. Kérdésként merülhet fel, hogy a vezető tisztségviselő e feladat elvállalásakor valóban tudja-e azt, hogy ez milyen felelősséggel jár. Továbbá kérdéses a megbízási szerződés létrejöttének az időpontja is. Ha a szerződés létrejöttére vonatkozó általános szabályokból indulunk ki, akkor jön létre, amikor a megbízást a vezető tisztségviselő elfogadja, hiszen ez minősülhet az „ajánlat elfogadásának”. Az egyesületek általában kis létszámmal alakulnak, és működésük során „növik ki magukat”, egyre több bevétellel rendelkeznek, aktívabban vesznek részt a gazdasági forgalomban, nőhet az alkalmazottak száma, etc., és mindezek által nyilván a vezető tisztségviselő felelőssége is növekszik. Nem biztos, hogy az egyesület vezető tisztségviselői tisztában vannak azzal, hogy ha hibáznak, akkor az jogkövetkezménnyel járhat. Nekem az a véleményem, hogy nem bírnak ezzel az információval, annak súlyosságával, így e pozíció elvállalása előtt célszerű lenne tájékoztatni őket az alkalmazandó felelősségi szabályokról. Az már megint más kérdés, hogy egyesületek esetében a bírói gyakorlat hogyan fogja értékelni ezt a felelősséget, de elméletileg ugyanúgy kellene alkalmaznia, mint gazdasági társaságok esetében, csak azt nem érzem tisztességesnek. Visszatérek azonban az alapvető problémához a második feltétellel kapcsolatban, hogy mit is kell szerződéskötési időpontnak tekinteni. Ha a megbízási szerződés létrejöttét vesszük alapul, akkor a szerződéskötés, és a károkozás időben nagyon messze kerülhetne egymástól, így az előreláthatóság bizonyítása nagyon egyszerű lenne a károkozónak, tulajdonképpen ezt szinte nem is kellene bizonyítania. Csehi Zoltán egyértelműen kimondja, hogy kizárt ehhez az időponthoz kötni az előreláthatósági klauzulát.⁵¹² Nézzük meg, hogy még milyen értelmezés merülhet fel.

⁵¹¹ KISFALUDI, 2013.. 98. o.

⁵¹² CSEHI Zoltán: A vezető tisztségviselő polgári jogi felelősségének alapjai és irányai az új Polgári Törvénykönyv alapján (Szerk: Csehi Zoltán – Szabó Mariann) In: A vezető tisztségviselő felelőssége. Complex Kiadó, Budapest 2015. 31. o.

Egyrészt az, hogy a szerződésszegés időpontjának annak a döntésnek a meghozatalát tekintjük, amivel az ügyvezető kárt okozott, ez azonban ellentétes a Polgári Törvénykönyv szövegével.⁵¹³ Másrészt, hogy ne a szerződés megkötésének az időpontja legyen irányadó, hanem a szerződésszegés időpontja. Ez azonban szintén ellentétes a törvény szövegével.⁵¹⁴ Bodzási Balázs egy köztes megoldást javasol, az alapelvek között található általános elvárhatósági klauzulához nyúlna vissza. Minden egyes esetben vizsgálná a döntések körülményeit, és akkor mentesülne a vezető tisztségviselő a felelősség alól, ha a károkozás időpontjában az adott helyzetben általában elvárható mérce mellett nem volt előre látható a károkozás. A harmadik feltétel pedig alapvetően, a jogalkotó rendelkezése alapján az általában elvárhatóságon alapul, hiszen azt kell a vezető tisztségviselőnek bizonyítania, hogy a kár nem volt elkerülhető, vagy elhárítható az adott helyzetben elvárható magatartás tanúsítása mellett. Így arra a következtetésre jut, hogy a vezetői felelősség a gazdasági társaságok szempontjából nézve a korábbi szabályozáshoz képest adott esetben enyhébb is lehet. Egyesületeknél ilyen szempontból nézve mindenképpen szigorúbb szabályozást üdvözölhetünk, hiszen eddig nem volt, most pedig van.

Csehi szerint az előreláthatósági klauzula csak akként alkalmazható tartós jogviszony esetén, ha magát a vezető tisztségviselői jogviszonyt egy keretszerződésként, és kerettényállásként fogjuk fel, amelyben vannak részteljesítések, és ha a részteljesítések kapcsán megállnak a kimentési esetek, akkor mentesülhet a felelősség alól.⁵¹⁵

Bodzási Balázs javaslata enyhíti a vezető tisztségviselő felelősségét, Csehi Zoltán által javasolt megoldás pedig nehezíti azt. Azzal teljes mértékben egyetértek, hogy a megbízási jogviszonyt keletkeztető megállapodást ne lehessen a szerződésszegésért való felelősség kiindulópontjának tekinteni, hiszen ebben az esetben az előreláthatósági klauzula miatt minden esetben mentesülhetne a vezető tisztségviselő a felelősség alól. Tekintettel az egyesületek jellegére, hogy általában a társadalom segítésére vannak, társadalmi célt szolgálnak, karitatív jelleggel működnek, nagyon jónak tartom Bodzási által javasolt köztes megoldást. A bíróságnak esetenként kell vizsgálnia a döntés nagyságát, körülményeit, milyen hatással vannak az egyesület életére, a vezető tisztségviselő addig

⁵¹³ BODZÁSI Balázs: A jogi személyek körében felmerülő felelősségi kérdésekről, különös tekintettel a vezető tisztségviselőkre. *Gazdaság és Jog* 2013/6 8-14. o., 11. o.

⁵¹⁴ BODZÁSI, 2013/6.. 11. o.

⁵¹⁵ CSEHI, 2015. 31. o.

folytatott tevékenységét, valamint nem elhanyagolható az egyesület anyagi háttere sem. Vannak ugyanis olyan egyesületek, melyek kevés vagyonnal működnek, viszont manapság már egyre jelentősebb tőkével rendelkező civil szervezetek is léteznek. Így ezen a területen mindenképpen szükség lesz a bírói gyakorlat rugalmasságára.

VI.3.2.5. A vezető tisztségviselő felelőssége munkajogviszonyban

Mint az már a fentiekben is említésre került, a Ptk. jogi személyekre irányadó általános szabályozás nem mondja ki, hogy a vezető tisztségviselő milyen jogviszonyban láthatja el ezt a tevékenységet, miután azonban magánjogi kódexünk a közgyűlés hatásköreinek felsorolásánál egyértelműen rendelkezik róla,⁵¹⁶ elméletben, munkajogviszonyban is elláthatja azt egyesületeknél. Ebben az esetben nem lesz elegendő a közgyűlési határozat, és az elfogadó nyilatkozat, hanem a munkajog szabályainak megfelelően munkaszerződés megkötésére is szükség van.⁵¹⁷ Ekkor a vezető tisztségviselő munkavállalónak minősül, a munkáltató pedig maga a jogi személy, az egyesület, amely munkáltatói jogait munkáltatói jogkör gyakorlóján keresztül gyakorolja. Ezt egyesületeknél úgy lehet kivitelezni, hogy a közgyűlés meghatározza a munkaszerződés részletes feltételeit, majd kijelöl egy tagot, aki a munkaszerzés aláírására jogosult személy lesz. És ha az egyesület utasítani szeretné munkavállalóját, abban az esetben a közgyűlés fog arról határozatot hozni. Tehát a munkáltatói jogkör gyakorlója a döntéshozó szerv lesz. Így ha a vezető tisztségviselő kárt okoz, akkor az a munkavállaló által munkáltatónak okozott kárnak minősül. Erre a tényállásra a Munka Törvénykönyvéről szóló 2012. évi I. törvény (továbbiakban Mt.) szabályai lesznek az irányadók, mely szerint a munkavállaló a munkaviszonyából származó kötelezettségének megszegésével okozott károkat köteles megtéríteni, ha a munkáltató bizonyítja, hogy nem úgy járt el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható.⁵¹⁸ Nem kell megtéríteni azt a kárt, amelynek bekövetkezése a *károkozás idején* nem volt előre látható, vagy a munkáltató vétkes magatartása okozott, vagy abból származott, hogy a munkáltató kárenyhítési kötelezettségének nem tett eleget.⁵¹⁹ Itt a jogalkotó a károkozás időpontját veszi alapul az előreláthatósági klauzulánál, amely eltér a Polgári Törvénykönyvben meghatározott *szerződéskötés időpontjától*, miután azonban az

⁵¹⁶ Ptk. 3:74.§ f.) pontja

⁵¹⁷ CSÉFFÁN, 2016. 151. o.

⁵¹⁸ Mt. 179.§ (1)

⁵¹⁹ Mt. 179.§ (4)

Mt. a lex specialis a Ptk. – hoz képest, így a munkajog szabályai lesznek az irányadóak.⁵²⁰ Ezek a szabályok véleményem szerint enyhébbek, mint a Polgári Törvénykönyvben biztosított felelősségi klauzula. Egyrészt az, hogy a károkozás időpontját veszi alapul enyhíti a felelősséget, másrészt azzal is, hogy ebben az esetben mindent a munkáltatónak, tehát a jogi személynek kell bizonyítania, így a munkavállaló kötelezettségszegését, a felróhatóságot, a kár bekövetkeztét, a mértékét, valamint az okozati összefüggést a kár és a jogellenes magatartás között. Abban az esetben, ha a munkáltató jogi személy, érdekesen alakul a vétkesség kérdése, hiszen maga a jogi személy nem képes vétkes magatartást kifejezni, azt csak a munkáltatói jogkör gyakorlója, mint természetes személy. Ez a személy pedig egyesületeknél nem egy meghatározott személy, hanem maga a közgyűlés, aki egy kijelölt képviselőn keresztül intézkedik.

Találtam ezzel ellenkező álláspontot is, ahol Sárközy Tamás a Ptk. felelősségre irányadó szabályait tekinti speciális szabálynak a munkajogi szabályokhoz képest, és így véleménye szerint a Ptk. felelősségi szabályait kell alkalmazni munkajogviszony esetében is.⁵²¹

Igaz, nem felelősségi kérdés, de csak érintőlegesen kitérnék arra, hogy az Mt. szabályai alapján a vezető tisztségviselő vezető állású munkavállalónak minősül.⁵²² Ezt azért fontos megjegyezni, mert ha az általános munkavállalóra irányadó munkajogi szabályokat vennénk figyelembe, a Ptk. és az Mt. számos normában eltérnének egymástól. Így például nem lehetne alkalmazni azt a szabályt, hogy a vezető tisztségviselő bármikor visszahívható a közgyűlés által indokolás nélkül,⁵²³ hiszen az a munkaszerződés felmondásával is járna, amelyet viszont a munkáltatónak minden esetben indokolással kellene ellátnia.⁵²⁴ Azonban azzal, hogy vezető állású munkavállalónak minősül, a munkáltató szempontjából enyhébb szabályokat állapít meg az Mt., és eltérően szabályozza az „átlagos” munkavállalóhoz képest.⁵²⁵ De mindenképpen fontos felhívni a figyelmet arra, hogy az Mt. a lex specialis a Ptk. pedig a lex generalis, így ha munkajogviszonyban alkalmazza a vezető tisztségviselőt

⁵²⁰ KISS György: A vezető tisztségviselő felelőssége munkajogi szempontból, (Szerk: Csehi Zoltán – Szabó Mariann) A vezető tisztségviselő felelőssége, Complex Kiadó Bp., 2015, 178-179. o.

⁵²¹ SÁRKÖZY Tamás: Még egyszer a vezető tisztségviselők kártérítési felelősségéről. Gazdaság és Jog 2015/2. 3-11. o. 3. o.

⁵²² Mt. 208.§

⁵²³ Ptk. 3:25.§ (2)

⁵²⁴ Mt. 66.§ (1)

⁵²⁵ Mt. 208-211.§

az egyesület, és összeütközés van a két jogszabály között, akkor az Mt. rendelkezései lesznek az irányadóak.

Összefoglalva a vezető tisztségviselő felelősségét a jogi személlyel szemben, azt lehet elmondani, hogy a korábbi szabályozáshoz képest szigorúbb, mert az új Ptk. hatályba lépéséig tulajdonképpen erről nem rendelkezett külön a jogszabály. A vezető tisztségviselő kártérítési felelősségének megállapításához az szükséges, hogy a jogi személyt kár érje, a vezető tisztségviselőnek legyen szerződésszegő a magatartása, a kettő között legyen okozati összefüggés, és a károkozó ne tudja kimenteni felelősségét. Az egyesület tevékenységére tekintettel mindenképpen szükségesnek tartom, hogy e felelősségről az ügyvezetőt e pozíció elvállalása előtt a döntéshozó szerv tájékoztassa, valamint szükséges lesz a bírói gyakorlat rugalmassága is, a felelősségi szabály alkalmazása körében, mert véleményem szerint ennél a jogi személynél enyhébben is alkalmazható. E körben figyelembe veendő körülmény, hogy ingyenesen, esetlegesen visszterhesen látja-e el az adott tevékenységet, ha visszterhesen, akkor milyen mértékű díjazás ellenében, karitatív tevékenységet folytat-e, vagy sem, etc. Meglátásom szerint azonban ilyen ügyek nem lesznek számottevőek a bíróságok előtt, de nyilvánvalóan erre a feltevésre majd csak a későbbiekben fogunk választ kapni.

VI.3.2.6. A vezető tisztségviselő képviseleti szabályokból levezethető felelőssége

A vezető tisztségviselő a jogi személy törvényes képviselője,⁵²⁶ tehát főszabály szerint képviseleti joggal felruházott személy, így a képviselet szabályai lesznek irányadóak. A képviseletet szabályozó jogi normák a kötelmi jog általános részében, a Hatodik Könyvben helyezkednek el. A képviselő a jogi személy nevében jár el, és a képviselt személy által megkötött ügylet kapcsán a jogi személy válik jogosítottá és kötelezetté. Ezt lehet alkalmazni abban az esetben is, ha a képviselő szerződésszegő magatartást tanúsít, hiszen a képviselő magatartását a képviselt személynek kell betudni.⁵²⁷ Miután a jogalkotó a képviselet szabályait a kötelek közös szabályainál helyezi el, így valamennyi kötelekre alkalmazandó szabályról van szó, tehát nem csak szerződéses nyilatkozatokra lehet

⁵²⁶ Ptk. 3:21.§

⁵²⁷ Ptk. 6:11.§ (1)

alkalmazni. Így a kártérítési igények – feltéve, ha képviselőként okozza az adott személy – a képviselet szabályai következtében a képviselt személlyel szemben állnak be harmadik személy részéről. Tehát, ha a képviselő harmadik személynek vezető tisztségviselő ügykörében eljárva, képviselőként kárt okoz, ez a magatartása az egyesületnek tudható be, az egyesület magatartásának minősül, hiszen ő a képviselt személy. Miután a képviselet szabályai nem változtak a régi Ptk. – hoz képest, így ez az új Ptk. hatályba lépése előtt is irányadó volt.

VI.3.2.7. Ptk. 6:541.§

A Ptk. 2013. március 15. és 2016. június 30. napja között hatályban lévő 6:541. §-a - a szerződésen kívüli károkért való felelősség körében - szabályozta a vezető tisztségviselő károkozásáért való felelősséget. A hivatkozott rendelkezés alapján akkor állapítható meg a vezető tisztségviselő felelőssége, ha a jogi személy szerződéses viszonyain kívül jár el, a kárt okozó esemény, magatartás a vezető tisztségviselői minőségével összefüggő volt, a magatartása felróható volt és a vezető tisztségviselő a kárt előre látta vagy előre láthatta volna.

A gyakorlat azonban másként értelmezte ezt az új felelősségi tényállást, mint ami a vonatkozó szakirodalom szerint az eredeti jogalkotói szándék lett volna. Az értelmezési bizonytalanságot tovább növelte az a vitatott kérdés, hogy a Ptk. 6:541. §-a alkalmazható-e abban az esetben is, ha a károsult és a jogi személy között jogviszony áll fenn. A kérdéssel foglalkozó szakmai vélemény szerint ennek a kérdésnek az eldöntése és az értelmezési bizonytalanságok⁵²⁸ feloldása nem történhet a (bírószági) joggyakorlat által. A Polgári Törvénykönyv módosításáról szóló 2016. évi LXXVII. törvény ezért hatályon kívül helyezi a Ptk. 6:541. §-át. Azt semmiképpen nem szabad elfelejteni, hogy a jogalkotó a deliktuális felelősségi körben helyezte el ezt a felelősségi alakzatot, amelyből számomra egyértelműen következik, hogy csakis abban az esetben lehetett ezt a szabályt alkalmazni, ha a károkozó és a károsult között nincs szerződés, és ebből eredően szerződésszegés. Itt

⁵²⁸ Az értelmezési bizonytalanságot az alábbi cikkekben találhatjuk: Kemenes István: A vezető tisztségviselő deliktuális kártérítési felelősségéről I.: kételyek a Ptk. 6:541.§-ával kapcsolatban, Céghírnök, 2014/11. szám 3-9. o.; Kemenes István: A vezető tisztségviselő deliktuális kártérítési felelősségéről II.: kételyek a Ptk. 6:541.§-ával kapcsolatban, Céghírnök, 2014/12. szám 3-5. o.; Kemenes István: A vezető tisztségviselő deliktuális kártérítési felelősségéről III.: kételyek a Ptk. 6:541.§-ával kapcsolatban, Céghírnök, 2015/1. szám 3-5. o. Bodzási, 2013/6. 8-14. o.

szintén Csehi Zoltánra tudok hivatkozni, aki kifejti, hogy milyen esetköröknél lehetett volna alkalmazni ezt a jogi normát. Például, ha a vezető tisztségviselő a jogi személy érdekében megy tárgyalni egy potenciális partnerhez, és ott a szerződési tárgyalás keretein kívül kárt okoz, mert dühbe gurul, és összetöri a Herendi vázát, akkor ez egy szerződésen kívül okozott kár, és ha a kártérítés valamennyi feltétele fennáll, akkor lehet a jogi személyt és az ügyvezetőt egyetemlegesen felelősségre vonni.⁵²⁹ A régi Ptk. szerint ebben az esetben, mint magánembert lehetett volna perelni, a Ptk. 339.§ (1) bekezdése alapján, csak e szabály bevezetése után a károsultat hozta könnyebb helyzetbe azzal, hogy ha már az adott személy más érdekében jár el, akkor azt a másik személyt - aki most a jogi személy – is kötelezhesse kártérítés megfizetésre.

VI.3.3. Jelenlegi szabályozás a vezető tisztségviselő felelősségére, kívülálló személyekkel szemben

Ezzel egyidejűleg azonban kiegészíti a Ptk. 3:24. §-át egy új (2) bekezdéssel, amely szerint a vezető tisztségviselő által e jogkörében eljárva harmadik személynek okozott károkért a jogi személy felel. Ha azonban a kárt a vezető tisztségviselő szándékosan okozta, a jogi személlyel egyetemlegesen felel.⁵³⁰ Nézzük, mit is jelent ez valójában.

A Ptk. korábban hatályban volt 6:541.§-ával összefüggésben: A Gt. korábban *expressis verbis* kimondta, hogy a jogi személy felelős azért a kárért, amelyet a vezető tisztségviselő harmadik személyeknek e jogkörében eljárva okozott.⁵³¹ Csehi Zoltán szerint ennek újbóli kimondása szükségtelen, hiszen a képviseleti szabályokból ugyanerre az eredményre lehet jutni.⁵³² Ezzel az a problémám, hogy a vezető tisztségviselő legtöbb esetben valóban a jogi személy képviselőjeként jár el, azonban vannak olyan esetek, amikor nem. Gondoljunk itt például arra az esetre, ha több vezető tisztségviselő van, a többség meghozza a döntést, de nincs köztük a jogi személy képviselője. Akkor ez a szabály már nem lenne alkalmazható. Másrészt, ha egyesületekre gondolok, és minden apró, részletszabályt azzal az indokkal helyeztet el a jogalkotó, hogy laikusokról van szó, akik nincsenek széleskörű jogi

⁵²⁹ CSEHI, 2015 44,46.o

⁵³⁰ 2016. évi LXXXVII. törvény Általános Indokolása

⁵³¹ Gt. 30.§ (1)

⁵³² CSEHI, 2015. 42.o.

szabályok ismeretében, akkor egy ilyen fontos szabály kimondása esetükben nélkülözhetetlen.

Ezzel az új szabályozással a jogalkotó azt mondja ki, hogy ha a vezető tisztségviselő e jogkörében eljárva akár szerződésszegéssel, akár szerződésen kívül okozott kárral harmadik személynek kárt okoz, akkor főszabály szerint, a jogi személynek van a kár megfizetéséért helytállási kötelezettsége. A vezető tisztségviselő csak abban az esetben vonható felelősségre, a károsult választása szerint, ha a kárt szándékosan okozta. Szerződésszegéssel okozott károk esetében így tulajdonképpen kimondja, ami a képviseleti szabályokból korábban is levezethető volt – feltéve, ha a vezető tisztségviselő képviselőként járt el. Szerződésen kívül okozott károk esetében pedig az ügyvezető károkozó magatartását egy az egybe betudja a jogi személynek. Véleményem szerint ez azonban nem jelenti azt, hogy ha a deliktuális rendes felelősség⁵³³ tényállási elemei megvalósulnak, akkor az ügyvezetőt ne lehetne az alapján közvetlenül perelni. Ha pedig szándékosan okozza a vezető tisztségviselő a kárt, még hozzá szerződésszegéssel, akkor a korábbiakhoz képest az ő szempontjából nézve szigorodott is a szabályozás, hiszen a képviselet szabályai alapján kizárólag a jogi személlyel szemben érvényesíthetett volna igényt a harmadik személy, most pedig ez esetben is választhat, hogy a jogi személyt, az ügyvezetőt, vagy esetleg mindkettőt perli.

Így a további jogértelmezési bizonytalanság elkerülése végett egyértelmű lesz a vezető tisztségviselőknek a szigorú elválasztás elve. Voltak olyan jogértelmezések,⁵³⁴ amelyek azt támasztották alá, hogy ez az elv nem érvényesült a korábbi szabályozással, azonban a korábban kifejtettek miatt ezzel nem tudok egyet érteni. Tehát alapesetben a vezető tisztségviselő korlátolt felelősségét egyértelműen kimondja a törvénymódosítás, ugyanakkor, ha szándékosságról van szó, szigorít az ügyvezető irányába, és enyhít a hitelezők irányába, hiszen megnyitja számukra a választás lehetőségét az igényérvényesítés vonatkozásában, amely egyúttal növeli a kintlévőség behajtásának esélyeit.

Egyesületek szempontjából nézve mindenképp üdvözlendő a módosítás, így a hatályos szabályozás. Eleve megkérdőjelezhető volt ilyen szigorú felelősség bevezetése civil

⁵³³ Ptk. 6:519.§

⁵³⁴ MOHAI Máté: A vezető tisztségviselők felelősségének lehulló lepléről (gondolatok a Ptk. 6:541.§ - ának értelmezéséhez), Magyar Jog 2015/9. szám 506-513. o. 506. o.

szervezetek, nonprofit szervezetek vonatkozásában.⁵³⁵ Sárközy is felvetette azt, hogy ilyen szigorú felelősségi szabályok bevezetése után, mely természetes személy fogja vállalni egy egyesület elnöki pozíciójának ellátását. Nos, ezt a jogalkotó feloldotta a módosítással, és ha nem szándékosan okozza a kárt a vezető tisztségviselő, akkor tulajdonképpen ugyanaz a helyzet, mint a képviselő és képviselt jogi személy vonatkozásában, amelyet már fentebb említettem, és amely a régi Ptk. szabályaiból is levezethető volt. Ha pedig szándékosan okozza a kárt, akkor egyáltalán nem tűnik szigorú megoldásnak az ügyvezető közvetlen felelősségre-vonási lehetőségének megteremtése. A kárt, valamint azt, hogy a vezető tisztségviselő e jogkörében eljárva okozta, és a szándékosságot is harmadik személynek kell bizonyítania. A károkozó magatartást minden esetben a vezető tisztségviselő fejt ki, hiszen a jogi személy jellegénél fogva nem tudja, így a jogi személy kötelezettsége nem felelősség, hanem helytállási kötelezettség az ügyvezető magatartásából származó kár megtérítéséért.⁵³⁶ Így a kár megtérítése attól függ, hogy az ügyvezető harmadik személyekkel szemben felelősségét ki tudja-e menteni attól függően, hogy szerződésszegéssel, vagy szerződésen kívül okozta-e a kárt harmadik személynek, hiszen a kimentés mindkét esetben másképp alakul. És azt sem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy ha a jogi személy helytállási kötelezettsége fennáll, az az egyesület vagyonának csökkenésével jár, ami kárként jelenik meg a jogi személy oldalán, melyet a korábban kifejtett belső felelősség szabályai alapján érvényesíthet a jogi személy az ügyvezetővel szemben, amennyiben annak törvényi feltételei fennállnak, és nem tudja magát kimenteni a felelősség alól. Tehát korlátolt a felelőssége harmadik személyek irányában, de a jogi személlyel szemben mégsem. Az azonban szintén kérdéses, hogy hány esetben fog a jogi személy indítani vezető tisztségviselőjével szemben egyesületeknél kártérítés iránt keresetet, mert véleményem szerint ez is elenyésző lesz, hacsak nem nagyobb összegről van szó.

VI.3.4. Szerződésszegésből származó felelősség kizárása, korlátozása

A Ptk. főszabály szerint lehetőséget ad a feleknek, hogy a közöttük lévő szerződésben a szerződésszegésből eredő jogkövetkezményt kizárják, vagy korlátozzák, kivéve akkor, ha a

⁵³⁵ TÖRÖK Tamás: Szerződésen kívüli károkozás szervezeti jogi vetülete: az intézményes felelősségátvitel, *Gazdaság és Jog*, 2013/6. szám 19. o.

⁵³⁶ MOHAI, 2015/9. 507.

szerződésszegésre szándékosan kerül sor, vagy emberi életet, testi épséget, egészséget megkárosító magatartásról van szó.⁵³⁷ Így felmerül a kérdés, hogy a vezető tisztségviselő egyesülettel szembeni felelősségét ki lehet-e zárni, vagy lehet-e korlátozni? Többen egyértelműen arra a következtetésre jutnak,⁵³⁸ hogy az egyesület és a vezető tisztségviselő egymás közötti viszonyában megállapodhat a szerződésszegés kizárásáról. Dzsula Mariann levezeti tanulmányában⁵³⁹ az ezzel kapcsolatban, a magyar jogirodalomban kialakult álláspontokat, és arra a megoldásra jut, hogy nem hagyható figyelmen kívül a diszpozitivitás vizsgálata. Azonban ekkor figyelembe kell venni azt, hogy milyen okiratban történik a felelősség kizárása. Amennyiben erről nem a létesítő okiratban rendelkeznek a felek, hanem megbízási vagy munkaszerződésben, akkor ez ellen a hitelezőt az általános szabályok szerinti védelem illeti meg (szerződés érvénytelenségre, hatálytalanságára irányadó szabályok). Ha viszont az egyesület alapszabályában kerül sor ilyen korlátozó rendelkezés meghatározására, akkor már vizsgálni kell a Ptk. 3:4.§(2) és (3) bekezdését.⁵⁴⁰

Én azzal a meglátással sem értek egyet, mely korlátlanul megengedi a felelősség kizárását vezető tisztségviselők felelősségéért, sem pedig az előző állásponttal. Korábban már volt szó az általános diszpozitív szabályozás bevezetéséről a jogi személyek, így az egyesületek kapcsán. A diszpozitivitási tesztet levezettem, és megállapítottam az egyesületek részlatszabályozása kapcsán, hogy hogyan juthatunk el egyáltalán odáig, hogy egy szabályozást elkezdjünk vizsgálni, hogy az engedő, klaudikálóan kógens, vagy kógens szabályozás. Jelen esetben azt kell megvizsgálni, hogy a Ptk. 3:24.§ (1) bekezdésétől eltérhetnek-e a felek, azaz az egyesület és az ügyvezető egymásközi megállapodásukban. Hiszen ez a szakasz az ügyvezető felelősségét mondja ki arra az esetre, ha ügyvezetési tevékenysége során kárt okoz, mert azt a szót alkalmazza, hogy „felel”. Nehezebb lenne a helyzet, ha úgy fogalmazna a jogalkotó, hogy ha a vezető tisztségviselő e tevékenységével összefüggésben a jogi személynek kárt okoz, a kártérítésre a szerződésszegéssel okozott károkért való felelősség szabályait kell alkalmazni. Ugyanis ebben az esetben nem mondaná ki a felelősségét, és akkor egyértelmű lenne az eltérés lehetősége. Így azonban az

⁵³⁷ Ptk. 6:152.§

⁵³⁸ FUGLINSZKY Ádám: Kártérítési jog, HVG-ORAC Lap és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2015 141. o., CSEHI, 2015. 67. o.

⁵³⁹ DZSULA Mariann: A felelősség alóli mentesülés legális útja (Hogyan korlátozható, zárható ki a jogi személy vezető tisztségviselőjének felelőssége a szerződésszegéssel okozott károkért?), Gazdaság és Jog, 2015/5. 11-14.o.

⁵⁴⁰ DZSULA, 2015/5, 13.o.

a kérdés, hogy a jogi személy általános szabályainál alapvetően kimondott felelősségi kötelezettségtől el lehet-e térni, ki lehet-e zárni. Ha a hitelezővédelmi szempontokat vesszük figyelembe, akkor véleményem szerint nem lehet eltérni, így nem lehet a felelősségét kizárni a vezető tisztségviselőnek. Ennek következtében a jogi személy megtérítési igénytől esne el, ami az egyesület vagyonának hiánya esetén, csorbítaná a hitelezői érdekvédelmet. A vezető tisztségviselő belső felelősségének szigorúbb szabályai bevezetésnek jogpolitikai indoka is az volt, hogy tudatosan vállalja a jogi személy megfelelő irányítását, így indokolt vele szemben a deliktuális felelősségnél szigorúbb szabályok alkalmazása.⁵⁴¹ Azonban ez a jogalkotói cél mit sem ér, ha előre, akár öt évre is ki tudja zárni a vezető tisztségviselő a felelősségét.

Még azt is fel tudnám hozni érvként, mely a kizárás alkalmazhatatlansága mellett szól, hogy a szerződésszegés esetében a jogirodalomban kifejtett valamennyi nézet egyértelműen elfogadja azt, hogy az előreláthatóság szempontjából nem az ügyvezetői jogviszonyt magába foglaló megbízási, vagy munkaszerződést kell figyelembe venni. Akkor hogy lehetne ugyanebben a szerződésben, előre kizárni hosszú időre a vezető tisztségviselő felelősségét?

Véleményem szerint a munkaszerződésben, megbízási szerződésben azért nem lehet kizárni a felelősséget, mert a jogi személyek általános részében megfogalmazott szabályoktól a jogalkotó csak abban az esetben engedi meg az eltérést a jogi személy és a tag egymás közötti viszonyában, ha az eltérést a létesítő okirat tartalmazza.⁵⁴² Ebből nekem az következik, hogy külön szerződésben egyáltalán nem lehetséges a szerződés a Ptk. jogi személyekre vonatkozó szabályaitól, hiszen akkor az jogszabályba ütköző szerződés lenne, ami a magánjogi kódex szabályai alapján semmis szerződés.

Az előbbiekben felsorakoztatott indokok alapján amellet foglalok állást, hogy nem lehet kizárni a vezető tisztségviselő felelősségét, sem a létesítő okiratban, sem pedig a felek egymás közötti szerződésében.

⁵⁴¹ KISFALUDI, 2013. 98.o.

⁵⁴² Ptk. 3:4.§ (2)

Természetesen a jogi személy nem köteles vezető tisztségviselőjét felelősségre vonni, és erre nem is kötelezhető, így még ha nem is zárják ki a felelősséget, akkor sem biztos, hogy a kár meg fog térülni, de legalább a lehetőség megvan rá.

VI.3.5. Vezető tisztségviselő külső felelőssége az egyesület jogutód nélküli megszűnését követően

Ha a vezető tisztségviselő az egyesület fizetéseképtelenségével fenyegető helyzet beállta után a hitelezői érdekeket nem vette figyelembe, és a jogutód nélküli megszűnést követően kielégítetlen hitelezői tartozások vannak, a hitelezők kielégítetlen követelésük erejéig kártérítési igényt érvényesíthetnek az egyesület vezető tisztségviselőjével szemben, a szerződésen kívül okozott károkért való felelősség szabályai szerint.⁵⁴³ Ez a rendelkezés végelszámolással történő megszűnés esetén nem alkalmazható.

Ezt a jogi normát csak abban az esetben lehet alkalmazni, ha az egyesület felszámolás útján szűnt meg, mert a megszűnés többi formájánál kielégítetlenül maradt hitelezői tartozások nem fordulhatnak elő. Fontos az igény érvényesítési lehetőség megnyílásának időpontja is, hiszen ehhez az szükséges, hogy az egyesületet töröljék a bírósági nyilvántartásból.⁵⁴⁴ Ugyanis amíg az egyesület, mint jogi személy létezik, addig az időpontig a hitelezői igények vele szemben érvényesíthetők, és a törlést követően – ha az egyéb feltételek fennállnak – átalakulnak egy másik személyt terhelő kártérítési igénnyé. Ez a másik személy az egyesület volt vezető tisztségviselője, aki e minőségében eljárva, már a fizetéseképtelenséggel fenyegető helyzet felismerése után nem vette figyelembe a hitelezők érdekeit és ez a magatartása alapul szolgálhat a szerződésen kívül okozott károk megtérítésére. A fizetéseképtelenséggel fenyegető helyzet időpontjára a Ptk. nem, de a Csőd Törvény ad egy definíciót, mely szerint ez az az időpont, amikor a vezető tisztségviselő látja, vagy ésszerű körülmények között láthatja, hogy a gazdálkodó szervezet esedékességgkor nem lesz képes teljesíteni a hitelezők irányába.⁵⁴⁵ A bírói gyakorlat is segít a fogalom értelmezésében, ilyennek ítélte azt az esetet, amikor a gazdasági társaságnak több, mint 100 millió forintos hiteltartozása volt, melyet nem tudott törleszteni. Ilyen körülmények között a vezető tisztségviselők láthatták, hogy a cég nem lesz képes

⁵⁴³ Ptk. 3:86.§ (2)

⁵⁴⁴ Ptk. 3:48.§ (1)

⁵⁴⁵ 1991. évi XLIX. 33/A.§ (1) bekezdés

esedékességkor kiegyenlíteni az általa vállalt tartozásokat.⁵⁴⁶ Ugyanígy állapította meg abban az esetben, amikor a társaság jogerős ítéleteken, közigazgatási határozatokon alapuló, továbbá nem vitatott tartozásainak összege alapján az ügyvezetők előre láthatták, hogy a cég nem lesz képes esedékességkor teljesíteni a vele szemben támasztott követelményeket.⁵⁴⁷ Egyesületekkel összefüggésben sajnos nem találtam ilyen esetet, az előbbi bírósági döntéseket megnézve, elméletileg nem lesz akadálya annak, hogy ezt a rendelkezést rájuk nézve is alkalmazzuk. Deliktuális felelősségről lévén szó, megállapításához szükség van kárra, jogellenes magatartásra, okozati összefüggésre a jogellenes magatartás és kár között, valamint arra, hogy az ügyvezető ne tudja magát kimenteni a felelősség alól.

A kár jelen esetben a hitelező vagyonának csökkenése lesz a vezető tisztségviselő magatartásának következményeként. A jogellenes magatartást a hitelezői érdek figyelmen kívül hagyásában nevesíti. A jogi személy általános szabályai alapján az ügyvezető elsősorban a jogi személy érdekében kell, hogy eljárjon, így a fenyegető fizetéseképtelen helyzet beálltától a két érdek ütközhet egymással.

VI.4. Egyesület tagjainak felelőssége, helytállási kötelezettsége

A Ptk. rendelkezik arról az esetről, hogy a tag felelősséggel tartozik, hogy ha korlátozott felelősségével visszaélt, így helytállási kötelezettségét kihasználva, ebből eredően hitelezői követelések maradtak fenn, akkor ezekért a követelésekért a tag korlátlanul köteles helyt állni.⁵⁴⁸ A Ptk. szabályai szerint a jogi személy tartozásaiért maga a jogi személy felel, saját vagyonával,⁵⁴⁹ így a tagoknak korlátozott a helytállási kötelezettsége. Egyesületek esetében a vagyon az éves tagdíjakból, pályázati pénzekből, támogatásokból, állami normatívákból – ha az egyesület közfeladatot lát el, és az arra vonatkozó ágazati jogszabály szerint jogosult rá – tevődik össze. Tulajdonosi hozzájárulás nincs, hiszen

⁵⁴⁶ BDT2013. 3036. A jelentős tartozással rendelkező adós fizetéseképtelenséggel fenyegető helyzete megállapítható, amennyiben bevételei radikálisan csökkennek, tartozásainak kiegyenlítésére fedezettel nem rendelkezik. Ilyen helyzetben az adós tulajdonában álló, más társaságban meglévő üzletrész névérték töredékéért hozzátartozó részére történő értékesítése megalapozza az adós vezetőjének vagyoni felelősségét

⁵⁴⁷ BDT2010. 2282

⁵⁴⁸ Ptk. 3:2.§ (2)

⁵⁴⁹ Ptk. 3:2.§ (1)

vagyoni juttatás az egyesület részére nem szükséges.⁵⁵⁰ Ezt sem a Ptk., sem a Civil törvény nem kívánja meg, így egyesületek esetében nem lehet ilyenről beszélni. Viszont ez esetben vizsgálendő a Ptk. azon rendelkezése, mely szerint, ha jogi személy tagjai vagyoni hozzájárulás teljesítésére nem kötelezettek, a jogi személynek a tartozásaiért a jogi személy tagjai kötelesek helytállni.⁵⁵¹ Ez a rendelkezés azonban ütközik az egyesületeknél elhelyezkedő azon jogi normával, mely szerint az egyesület tartozásaiért a tagok nem tartoznak felelősséggel, csakis a tagdíj megfizetése követelhető tőlük.⁵⁵² Akkor a tagdíj ebből a szempontból nézve vagyoni hozzájárulást jelent,⁵⁵³ vagy a jogalkotó az egyesület részletszabályainál elhelyezett jogi normával egyszerűen kizárja a jogi személyek általános részénél elhelyezkedő szabály alkalmazását, és korlátozott tagi felelősséget állapít meg, mert nem látja célszerűnek ilyen szigorú szabály bevezetését egyesületeknél. Ez a szabály már az új Ptk. normaszövegének elfogadása után, a 2013. évi CCLII. törvénnyel került be a Polgári Törvénykönyvbe, de még a hatályba lépése, 2014. március 15. napja előtt. Ennek az indokolása azt az utóbbi magyarázatot támasztja alá, mely szerint indokolatlan ilyen szigorú tagi helytállás bevezetése, ugyanis ez csökkentené az egyesületek alapítására irányuló hajlamot.

Már csak azt szükséges tisztázni, hogy az egyesület jogutód nélküli megszűnése után is alkalmazható-e ez a szabály, hogy csakis a tagdíj megfizetése követelhető tőlük, vagy ha visszaélt korlátolt felelősségével, és ebből kielégítetlen hitelezői igények maradtak fenn, akkor tagdíjtól függetlenül, korlátlanul felel. Abból kiindulva, hogy az általános szabályok bevezetésével a jogi személyeket egy csokorba gyűjti, hasonlóképpen szabályozza azokat, és valamennyi jogi személynél, amely korlátozott tagi felelősséget alkalmaz, az elsődleges cél, hogy a visszaélésszerűen eljáró személy ne tudjon a jogi személy "mögé bújni", megszűnése után pedig mentesíteni magát korábbi magatartásából származó jogkövetkezmények alól, ezáltal pedig kijátszani a hitelezőket. Mindenképpen azt az

⁵⁵⁰ A KSH 2014 éves adatai szerint, 621 egyesület csak pénzt gyűjt, nincs kiadása, és 1890 egyesület pénz nélkül működik. https://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_qpg005a.html Letöltés ideje: 2016. július 20.

⁵⁵¹ Ptk. 3:9.§ (2)

⁵⁵² Ptk. 3:65.§ (4)

⁵⁵³ BDT2015. 3335. I. „A tagdíj nem az alapításkor (vagy a tagsági jog keletkezésekor) teljesítendő vagyoni hozzájárulás. Ezért az alapító okirat Ptk.-nak való megfeleltetése során az egyesület alapító okiratának tagdíjfizetésre vonatkozó rendelkezéseit nem kell kiegészíteni a jogi személyekre irányadó általános szabályok szerint a vagyoni hozzájárulás értékéről, annak rendelkezésre bocsátásának módjáról, idejéről szóló szabályokkal.”

értelmezést látom elfogadhatónak, hogy a tag tagdíj mértékéig fennálló korlátolt mértékű vagyon felelőssége csak az egyesület működése során irányadó. Jogutód nélküli megszűnése után, ha e felelősségével még az egyesület működése alatt visszaélt, és ebből hitelezői tartozások maradtak fent, akkor mindenképpen korlátlanul felel. Ezt támasztja alá Papp Tekla értelmezése is, melyben Nochta Tibor gondolkodását veszi alapul, így ha a jogalkotó a jogi személy működése során korlátozott tagi felelősséget állapít meg, akkor a csalárd, jogellenes módon eljáró tagokat felelősségre lehessen vonni, a korlátolt tagi felelősség ne legyen áttörhetetlen.⁵⁵⁴

VI.5. Konklúzió

Az egyesületekkel kapcsolatban felmerülő felelősségi és helytállási kérdések egy helyen történő elhelyezésére – magánjogi kódexünkben -, úgy vélem, mindenképpen szükség volt. A korábbi képviseleti szabályokból történő levezetés, egyáltalán nem volt mindenki számára evidens, mely abból volt érzékelhető, hogy sokan hiányolták a legutóbbi módosítást megelőzően a „szigorú elválasztás elvének” kimondását. Összességében azonban a szabályok nem szigorodtak, csak helyükre kerültek. Az egyesületnek van helytállási kötelezettsége harmadik személyekkel szemben, legyen akár az elnök szerződésszegő, vagy szerződésen kívül okozott károkért való felelősséget megalapozó magatartása. A vezető tisztségviselő ugyan nem zárhatja ki felelősségét az egyesülettel szemben, de az egyesületnek joga van eldönteni, hogy érvényesíti-e ügyvezetőjével szemben a kár megtérítését, vagy sem. Miután e tevékenység ellátására általában ingyenesen kerül sor, ezért nagyon kevés esetben is lehetne megállapítani a vezető tisztségviselő felelősségét, hiszen széles körű a kimentési lehetőség. Jogutód nélküli megszűnés esetén szintén csak abban az esetben felel a vezető tisztségviselő, ha a fizetésektelen helyzetet fenyegető állapot beállta után elmulasztotta figyelembe venni a hitelezők érdekeit, nem pedig általánosan felel. Egyesület esetében szerintem különösen nehezen lehet bizonyítani a hitelező érdekek figyelmen kívül hagyását, melyet természetesen – miután direkt bizonyításról van szó – a hitelezőnek kell bizonyítania. Az egyesületi szektor bevétele 2015 évben 324.516.600.000 Forint, azaz több, mint

⁵⁵⁴ PAPP, 2014. 370. o.

Háromszázhuszonnégymilliárd Forint volt,⁵⁵⁵ ha ezt leosztjuk egy szervezetre, akkor közel 10.000.000 Forintból gazdálkodott egy szervezet. Ilyen nagyságú bevételi átlagnál már nem lehet közvetlen szabályozás nélkül hagyni a vezető tisztségviselői felelősséget egyesületek esetén. Azonban az egyesület bevétele, tevékenysége, a vezető tisztségviselői magatartás egyedi esetekben történő megvizsgálása, értelmezése mindenképpen rugalmasan kell, hogy történjen a bíróságok által, így figyelemmel arra, hogy nem egy forprofit, hanem nonprofit típusú jogi személyről van szó.

	Egyesület alapításakor	Egyesület működése során	Egyesület megszűnését követően
Kifelé, harmadik személyekkel szemben		<p>Jogi személy tartozik helytállni a vezető tisztségviselő által okozott károkért; Ptk. 3:24.§ (2)</p> <p>Jogi személy a vezető tisztségviselővel egyetemlegesen, ha a kárt szándékosan okozta Ptk. 3:24.§ (2)</p>	<p>A vezető tisztségviselő tartozik felelősséggel, de csak abban az esetben, ha a fizetéseképtelenséggel fenyegető helyzet beállta után nem vette figyelembe a hitelezők érdekeit, és a tartozás ebből származik Ptk. 3:86.§ (2)</p> <p>Egyesület tagja, ha korlátolt felelősségével visszaélt, és ebből adódóan kielégítetlen hitelezői tartozások maradtak fenn. Ptk. 3:2.§ (2)</p>
Befelé, jogi személlyel szemben		Vezető tisztségviselő tartozik felelősséggel a szerződésszegéssel okozott károkért való felelősség szabályai alapján Ptk. 3:24.§ (1)	

⁵⁵⁵ https://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_qpg005a.html Letöltés ideje: 2016. július 22.

Egyéb	Az alapító okiratban megjelölt képviselő tartozik felelősséggel az alapító tagok irányába a be nem nyújtott, késedelmesen benyújtott, hibásan benyújtott bejegyzési kérelem folytán, a szerződésszegéssel okozott károkért való felelősség szabályai alapján Ptk. 3:12.§ (2)		
-------	--	--	--

VII. Az egyesület törvényes működését biztosító jogintézmények

A jogi személy törvényes működését az új Ptk. három jogintézménnyel biztosítja, a törvényességi felügyelettel,⁵⁵⁶ a jogi személy határozatai bírósági felülvizsgálatának lehetőségével,⁵⁵⁷ valamint az állandó könyvvizsgáló általános szabályainak lefektetésével⁵⁵⁸ abban az esetben, ha a jogi személy igénybe veszi, vagy jogszabály annak alkalmazását kötelezővé teszi. Egyesületek esetében ilyen személy alkalmazása nem gyakori, de természetesen dönthet úgy a döntéshozó szerv, hogy könyvvizsgáló alkalmazása kötelező. Civil szervezetek esetében jogszabályban előírt állandó könyvvizsgáló alkalmazására akkor kerül sor, ha a civil szervezet az üzleti évét megelőző két üzleti év átlagában a vállalkozó éves nettó árbevétele meghaladta a 200 millió forintot, vagy ugyanerre az időintervallumra számolva a foglalkoztatottak száma átlagosan meghaladta az 50 főt.⁵⁵⁹ Miután a gyakorlatban ritkán előforduló jogintézményről van szó, és jogalkalmazási problémák sincsenek ezen a területen, az állandó könyvvizsgálat részletes szabályainak vizsgálata, ismertetése nem képezi e tanulmány tárgyát.

⁵⁵⁶ Ptk. 3:34.§

⁵⁵⁷ Ptk. 3.35-37.§

⁵⁵⁸ Ptk. 3:38.§

⁵⁵⁹ A számvitelről szóló 2000. évi C. tv. 155. § (3)]

Annak ellenére, hogy a jogalkotó rendszertanilag nem itt helyezi el, a felügyelet körében meg kell még említeni az egyesület belső ellenőrzésére hivatott szervet, a felügyelőbizottságot, melyre a fejezet végén érintőlegesen kitérek.

Az egyesület működésének törvényes biztosítása érdekében a közgyűlés a szervezeti és működési szabályzatban is határozhat meg különböző ellenőrző személyeket, alkothat pénzügyi szabályokat, fegyelmi szabályzatot, etc. Egyesületek esetében ezeknek is nagy jelentősége van, hiszen az önkormányzatiság elvéből kiindulva a tagokra nézve kötelező érvényűek, valamennyinek be kell azt tartani.

VII.1. Előzmények

Az egyesületek korábbi szabályozásában sem volt teljesen ismeretlen a külső és belső kontroll, azonban azt nem a Polgári Törvénykönyv tartalmazta, és egy kicsit eltérő módon. Az Egyesületi Törvényben találhattuk az ide vonatkozó jogi normákat, melyet az ügyészségről szóló törvény rendelkezései egészítettek ki.⁵⁶⁰ A külső kontrollt az ügyészség látta el a társadalmi szervezet működése felett, mely alapján a törvényességi felügyelet gyakorlatilag lefedte a társadalmi szervezetek tevékenységét, testületi szervek működését, alapszabályát, döntéseit. A bíróságot illette az a jogkör, hogy a törvényesség helyreállítása érdekében kötelező erejű döntéseket hozzon. Az ügyészség általános törvényességi felügyelet jogkörében nem vizsgálhatta a társadalmi szervezet működésének az ésszerűségét, gazdaságosságát, kizárólag a működés törvényességét, azaz, hogy az egyesület működése az irányadó jogszabályoknak, és alapszabályának megfelelően működik – e.⁵⁶¹ Az Egyesületi Törvény és a régi Ügyészségi Törvény hatálya idején a törvényességi felügyeletet az ügyészség tulajdonképpen bármikor gyakorolhatta, megkötés nélkül.

A korábbi szabályozás egyértelműen kimondta, hogy a társadalmi szervezet demokratikus, önkormányzati elven működik,⁵⁶² melyre figyelemmel a belső vitákba az állam nem avatkozott be. Ez alól arra az esetre tett kivételt, ha a jogi személy valamely szervezete törvénysértő határozatot hozott. Ebben az esetben megfelelő jogvédelmet biztosított a tagok részére – ideértve a rendkívüli jogállású tagot is, ha az ő érdekeit sértette – azáltal,

⁵⁶⁰ Az ügyészségről szóló 1972. évi V. törvény 13.§ hatályos 2011. XII. 31.-ig.

⁵⁶¹ Egyesületi törvény 16.§

⁵⁶² Egyesületi törvény 6.§

hogy megtámadási lehetőséget biztosított a bíróság előtt. A jogbizonytalanság elkerülése érdekében a tag e jogával a tudomásra jutástól számított 30 napon belül élhetett.⁵⁶³ Figyelemmel az önkormányzati elvre, a határozat megtámadása a határozat végrehajtását nem gátolta, de a bíróság indokolt esetben a végrehajtását felfüggeszthette.⁵⁶⁴

VII.2. Egyesületek külső kontrollja

A jelenleg hatályos szabályozásban a külső kontrollra a Civil törvényben, az Ügyészségi Törvényben,⁵⁶⁵ és a Polgári Törvénykönyvben találunk rendelkezéseket. Az első kettő egy időpontban lépett hatályba, míg a Ptk. több mint egy évvel később. A Ptk. *törvényességi felügyeletről*, míg a Civil Törvény *törvényességi ellenőrzésről* rendelkezik a civil szervezetek, így az egyesületek felett is.⁵⁶⁶ Az előbbit a bíróság, az utóbbit az ügyészség hatáskörébe rendeli. Az elkövetkezőkben megpróbálok rámutatni arra, hogy miben is különbözik a felügyelet az ellenőrzéstől.

VII.2.1. Törvényességi felügyelet

A felügyelet több lehetőséget biztosít az ezt végző szervezet számára, intézkedéseket, szankciókat foganatosíthat a bíróság, míg az ellenőrzés körében nincs ilyen lehetősége az ügyészségnek.⁵⁶⁷ Jogsértés esetén a bírósághoz fordulhat a *törvényességi felügyeleti eljárás* szabályai alapján, melyet a Civil Törvény szabályoz. E törvényben találhatjuk azokat az intézkedéseket, melyet a Ptk. nem fejt ki részletesen, csak utal rá.⁵⁶⁸ Így az ügyész e jogkörében kötelező erejű döntéseket nem hozhat, hanem bírósághoz fordulhat, amely jogosult kötelező erejű határozat meghozatalához.⁵⁶⁹

Az általános törvényességi felügyelet az ellenőrzéssel szemben azt jelenti, hogy általánosan, mindenre kiterjedően gyakorol felügyeletet, az alábbi megkötésekkel. Törvényességi jelző arra utal, hogy jogszabálynak, alapszabálynak megfelelő működést

⁵⁶³ Egyesületi törvény 10.§ (1)

⁵⁶⁴ Egyesületi törvény 10.§ (2)

⁵⁶⁵ Az ügyészségről szóló 2011. évi CLXIII. törvény 28.§

⁵⁶⁶ Civil Törvény 11.§

⁵⁶⁷ SÁRKÖZY Tamás: A jogi személyek törvényességi felügyeletéről, különös tekintettel a köztestületekre. Gazdaság és Jog. 2016/3. szám 13-18. o. 14. o.

⁵⁶⁸ Ptk. 3.34.§(2)

⁵⁶⁹ Civil Törvény 11.§ (3)

felügyeli, célszerűségi, gazdaságossági szempontokat nem vehet figyelembe.⁵⁷⁰ A felügyelet azt foglalja magába, hogy intézkedéseket, szankciókat fogantatosíthat, és végső esetben meg is szüntetheti a civil szervezetet. Amennyiben más bírósági, vagy közigazgatási hatósági eljárásnak van helye, a bíróság jogköre erre nem terjed ki.⁵⁷¹ Az én értelmezésemben ez azt jelenti, hogy ha például közfeladatot lát el az egyesület, akkor annak vonatkozásában a speciális szervek, kormányhivatal, önkormányzat gyakorol felügyeletet, arra az eljárásra vonatkozóan a bíróságnak nincs jogköre. Pesta János másképp értelmezi e körben a jogszabályt.⁵⁷² Véleménye szerint ez arra vonatkozik, hogy a bíróság nem hívhatja fel a törvénysértő működésre a figyelmet, ha a tag, felügyelőbizottsági tag, etc., saját hatáskörében indíthat keresetet a határozat hatályon kívül helyezése érdekében. Sőt, szerinte ebben a körben az ügyésznek sincs jogköre keresetindításra. Ez szerintem nem állja meg a helyét, hiszen bármilyen törvénysértés esetén, ha az egyesület működése jogszabályba ütközik, akkor az ügyész intézkedése alapján a bíróság intézkedéseket fogantatosíthat. Sárközy Tamás ebben a körben gazdasági társaságok esetében a tag kizárására vonatkozó eljárást jelöli meg példaként, melyre nem terjedhet ki a bíróság törvényességi felügyelete.⁵⁷³

VII.2.2. Törvényességi ellenőrzés

A Civil Törvény jelenlegi szabályozását nem a hatálybalépésekor alakította ki a jogalkotó, hanem két törvénymódosítás következtében. Egyrészt a 2013. évi CCXIII. törvény hozott új rendelkezéseket, és pontosított az új Polgári Törvénykönyvvel összefüggésben, valamint a 2015. évi CCXVIII. törvény az egyes közjogi jogi személyekkel összefüggő módosításról címmel.⁵⁷⁴

Törvényességi ellenőrzés keretében a Civil Törvény, Civil Eljárásról szóló Törvény és az Ügyészségi Törvény rendelkezéseit együttesen kell vizsgálni. A Civil Törvény azon rendelkezéséből kell kiindulni, mely meghatározza a törvényességi ellenőrzés körébe tartozó ügyeket, és feladatokat. E szerint az ügyész ellenőrzi az egyesület belső

⁵⁷⁰ Ptk. 3:34.§ (1)

⁵⁷¹ Ptk. 3:34.§ (1)

⁵⁷² PESTA János: Társasházak és civil szervezetek törvényességi felügyeletének (továbbra is) meglévő jogalkalmazási problémái. Magyar Jog. 2015/9. szám, 514-521. o. 515. o.

⁵⁷³ SÁRKÖZY, 2016/3 13. o.

⁵⁷⁴ Az előbbi 2014. március 15-én, az utóbbi 2015. december 23-án lépett hatályba.

szabályzatait, azok módosításait, működését, a döntéshozó szerv határozatait,⁵⁷⁵ azonban nem teszi az ügyész számára lehetővé, hogy a működés törvényességi ellenőrzés alkalmával a létesítő okirat tartalmát érintő intézkedéseket tegyen, ezért nagyon fontossá vált, hogy az ügyészség bejegyzéskor éljen fellebbezési jogával, hiszen a törvény szerint csak ebben a formában teheti meg.⁵⁷⁶ Ezzel a szabályozással a jogalkotó elválasztotta az egyesület bejegyzésének ellenőrzése feletti szabályokat, a változásbejegyzési eljárásoktól, hiszen az előbbinél nincs ellenőrzési joga az ügyészségnek, míg az utóbbinál van. A kettő véleményem szerint sem esik egy tekintet alá, de nem biztos, hogy ez volt a jó megoldás. Ugyanis egy szervezet bejegyzésénél nincs annyi jogsértésre lehetőség, mint egy változásbejegyzésnél. Magánál a nyilvántartásba vételnél az alapító tagok arra törekednek, hogy minél gyorsabban, zökkenőmentesen jegyezzék be a jogi személyt, majd ezt követően módosítják az alapszabályt, mert akkor a szervezet már működhet. Például előfordulhat az, hogy eredeti elgondolás szerint a tagok hét fős elnökséget kívánnak létrehozni, de ebben az esetben nincs lehetőség egyszerűsített eljárásra, így első lépésként a minta okirat alapján készítenek egy alapszabályt. Miután a bíróság nyilvántartásba vette az egyesületet, saját igényeiknek megfelelően módosítják az alapszabályt, bonyolítják azt. Ez már sokkal szélesebb körű vizsgálatot igényel, mint az alapszabály vizsgálata az egyesület nyilvántartásba vétele során. Ezen a területen meglátásom szerint szélesíteni kellene az ügyészség ellenőrzési jogkörét. Sajnos a gyakorlatban nincsen tudomásom arról, hogy a kettő között a jogalkalmazók különbséget tennének.

A Civil Törvény és a Civil Eljárásról szóló törvény rendelkezései bővítették a bírósági hatáskört a civil szervezetek vonatkozásában. A bírósági hatáskör bővítésével az ügyész által fellebbezhető végzések köre is bővült. A törvény a törvénysértések súlyosságához és jellegéhez igazodó döntési lehetőségeket biztosít a bíróság számára. Ennek megfelelően az ügyész keresete alapján a bíróságnak lehetősége van arra, hogy az egyesülési jog gyakorlásába való legkisebb beavatkozás elvét követve a törvénysértő határozatot hatályon kívül helyezze, új határozat hozatalát rendelje el,⁵⁷⁷ illetőleg összehívja a civil szervezet

⁵⁷⁵ Civil Törvény 11.§ (2)

⁵⁷⁶ Civil Törvény 11.§ (3)

⁵⁷⁷ Civil Törvény 11.§ (3) a) pontja

legfőbb szervét, vagy határidő tűzésével a törvényes működés helyreállítására kötelezze a legfőbb szervet.⁵⁷⁸

A bizonytalan jogi helyzet megszüntetése érdekében, ha a törvényes működés nem állítható helyre vagy az előbb említett határidő eredménytelenül telt el, a bíróság megszünteti a civil szervezetet.⁵⁷⁹ A bíróság akkor is köteles megállapítani a civil szervezet megszűnését, ha tagjainak száma az e törvényben meghatározott legkisebb létszám alá csökken.⁵⁸⁰

Összességében elmondható, hogy az ügyész kíséri, vagy kísérheti figyelemmel folyamatosan az egyesület működését abból a szempontból, hogy az megfelel – e a jogszabályoknak, alapszabálynak, belső szabályzatoknak, de csak akkor, ha a szervezet jogellenes működésére utaló megalapozott adat merül fel, így például kérelemből, bírósági, adóhatósági megkeresésre. Ez tulajdonképpen az új ügyészségi törvényhez kapcsolódó eljárási rend változása, melynek értelmében az ügyész a törvénysértés orvoslása érdekében csak akkor lép fel, ha álláspontját bírósági peres, vagy nem peres eljárásban is érvényesíteni tudja, vagyis konkrét kereseti kérelmet tud előterjeszteni. Ha az ellenőrzés során bármilyen rendellenességet észlel, és ha a perindításra okot adó feltételek megalapozottan fennállnak, és a törvényes működés másképp nem biztosítható, akkor a bírósághoz fordulhat. Ennek következtében a bíróság:

- a törvénysértő határozatot hatályon kívül helyezi;
- összehívja a döntéshozó szervet a működés törvényes helyreállítása érdekében;
- végső esetben megszünteti a jogi személyt.

A törvénysértő „határozat hatályon kívül helyezése” helyett korábban a „határozat megsemmisítése” szerepelt, amelynél magából a normaszövegből nem volt egyértelmű, hogy a bíróság ezt „ex tunc” – visszaható hatállyal - vagy „ex nunc” – jövőre nézve - hatállyal mondhatja ki. Mivel az anyagi jogszabály eddig nem rendelkezett arról (csak a bírói gyakorlat), hogy miképpen érinti ez a korábban már megtett jogcselekményeket, döntéseket, ezért szükséges volt e kérdésnek jogalkotással történő rendezése. A hatályon

⁵⁷⁸ Civil Törvény 11.§ (3) b) pontja

⁵⁷⁹ Civil Törvény 11.§ (3) c) pontja

⁵⁸⁰ Civil Törvény 11.§ (5) ad) pontja

kívül helyezés mindig csak a jövőre vonatkozhat, így legkorábban a hatályon kívül helyezést kimondó jogerős bírósági ítélettel következhet csak be.⁵⁸¹ Tehát ezzel a módosítással a jogalkotó pontosított a tekintetben, hogy az ügyész által megtámadott törvénysértő határozatot a bíróság jövőre nézve, „ex nunc” hatállyal helyezheti hatályon kívül.⁵⁸²

Az Ptk. hatálybalépésével, a felügyeleti jogkör törvényszékekre történő átruházásával tulajdonképpen az lett a változás, hogy a törvényszékek tömegesen kérik a jogszabályi rendelkezéseknek nem megfelelően működő civil szervezetek ellenőrzését az ügyészségtől, az ügyészség önállóan ilyen jogkört már nem gyakorol. Ezt jól mutatja az ügyészség országgyűlési beszámolója 2014. évi tevékenységéről. Az alapítványok és egyesületek működése törvényességének betartása érdekében végzett ügyészi tevékenység mutatói ebben az évben 2013-hoz képest jelentősen megemelkedtek. A 2013. évi ügyszámhoz képest csaknem kétszer annyi ügyet kaptak az ügyészek. Ehhez azonban az is hozzátartozik, hogy a Civil Törvény 2014. május 31-ét követően írja elő a bíróság részéről az ügyészség kötelező értesítését a beszámoló letétbehelyezésének elmulasztása miatt.⁵⁸³ A közhasznúsági szabályok változása is maga után vonta az ügyészség munkájának emelkedését, így például csak a Főváros Főügyészség több mint másfélezer, a civil szervezetek megváltozott adatai nyilvántartásba vételéről rendelkező végzést küldött meg az illetékes bíróságnak az ügyészt megillető jogorvoslati és perindítási jog gyakorlása érdekében.⁵⁸⁴

VII.3. Egyesületek belső kontrollja

Miután az egyesület életében felmerülő szabálytalanságokról nem feltétlenül az ügyészség szerez elsődlegesen tudomást, - sőt, az esetek többségében biztosan nem – és elsődlegesen

⁵⁸¹ 2015. évi CCXVIII. törvény 15.§-hoz fűzött indokolás,

<http://uj.jogtar.hu/#doc/db/4/id/A1500218.TVI/ts/10000101/> 2016. július 26.

⁵⁸² Megjegyzendő, hogy a Kúria BH2012. 202 szám alatt közzétett Pfv.X.22.061/2011. számú eseti döntése a törvény korábbi szóhasználatát alapul véve a határozatot megsemmisítő ítéletnek tulajdonított „ex nunc” hatályt, tehát a visszamenőleges hatály kérdése még a határozat megsemmisítés szófordulat használata esetén sem merült fel. Ugyanígy a BDT2014. 3056. „A társadalmi szervezet határozatának bírósági megsemmisítése esetén a határozat csak a bírósági ítélet jogerőre emelkedésétől kezdve, a jövőre vonatkozó hatállyal válik érvénytelenné, a bíróság döntésének visszamenőleges hatálya nincs. Ebben az esetben nem szerződési jogi érvénytelenségről, hanem speciális rendelkezésről van szó, melynek célja a társadalmi szervezet törvényes működésének helyreállítása.”

⁵⁸³ B/4680 A legfőbb ügyész országgyűlési beszámolója az ügyészség 2014. évi tevékenységéről 27. o.

⁵⁸⁴ B/4680 A legfőbb ügyész országgyűlési beszámolója az ügyészség 2014. évi tevékenységéről 30. o.

nem mindig az állam érdeke a törvénysértő határozat hatályon kívül helyezése, a jogalkotó ezt a jogosultságot a kérdésben érintett személyeknek is biztosítja. E belső kontroll – mely csak a Polgári Törvénykönyvben került szabályozásra - megindítására az alábbi személyi körnek van lehetősége: az egyesület tagja, vezető tisztségviselője, felügyelőbizottsági tagja.⁵⁸⁵ Tagok esetén kiemelendő, hogy csak abban az esetben van perbeli legitimációja, ha az érintett határozathozatal során szavazati joggal rendelkezett. A különleges jogállású, illetve a tagsági, alapítói jogokkal csak részben rendelkező személyek csak az érintettségük esetén és csak annyiban kérhetik a sérelmezett határozat hatályon kívül helyezését, amennyiben az rájuk nézve jogot vagy kötelezettséget állapít meg, ezeket kiterjeszti vagy korlátozza, illetve megszünteti.⁵⁸⁶ Ennek a jogosultságnak folyamatosan, a per befejezéséig fenn kell állnia. Ugyanis ha a tagsági jogviszony, vagy kereshetőségi jogosultság időközben megszűnik, akkor a bíróság a pert megszünteti, ha pedig már másodfokról van szó, akkor a korábbi bíróság határozatát is hatályon kívül helyezi.⁵⁸⁷ Így, ha ezen személyek úgy vélik, hogy a jogi személy tagja, vagy szervei által hozott határozat jogszabálysértő, vagy az alapszabályba ütközik, akkor kérhetik a határozat hatályon kívül helyezését a bíróságtól. A jogalkotó az igényérvényesítésre jogosultaknak egy 30 napos – tudomásszerzéstől számított – elévülési, és egy éves jogvesztő határidőt biztosít.⁵⁸⁸ A perindításra jogosultak köréből kizárja azokat a személyeket, akik a határozat megszavazásához hozzájárultak, kivéve azt az esetet, ha ezt azért tették, mert tévedésben tartották őket, vagy megtévesztették, illetve jogellenes fenyegetéssel vették rá őket a szavazásra.⁵⁸⁹

VII.3.1. Kereshetőségi jog

A Debreceni Ítéltábla⁵⁹⁰ érdekes kérdésben foglalt állást a kereshetőségi joggal kapcsolatban. Az említett esetben a felperes kérelmezte a vadásztársaságtól tagfelvételét, ezt követően értesítést is kapott az elnöktől, hogy tagfelvételt nyert, befizette a tagsági díjat, illetve a belépéshez kötött kötelezettségeit maradéktalanul teljesítette. A közgyűlés

⁵⁸⁵ Ptk. 3:35.§

⁵⁸⁶ Ptké. 10/A. §(1)

⁵⁸⁷ Ptké. 10/A. §(2)

⁵⁸⁸ Ptk. 3:36.§(1)

⁵⁸⁹ Ptk. 3:36.§(2)

⁵⁹⁰ A Debreceni Ítéltábla Pf.II.20.428/2013/3

tagfelvételéről nem hozott határozatot, annak ellenére, hogy az alapszabály ekként rendelkezett. A közgyűléseken ezt követően részt vett, azokról meghívót kapott. Egy év elteltével azonban kizárták az egyesület tagjai közül, melyről közgyűlési határozatot hoztak. Az indoklás lényege abban állt, hogy ő tulajdonképpen csak ideiglenes tag volt, mely egy évre szólt, és az ezt követő megerősítő szavazáson a közgyűlés többsége nemmel szavazott, így nem tagja a társaságnak. A felperes megtámadta ezt a közgyűlési határozatot, kérte annak hatályon kívül helyezését. Az alperes vadásztársaság azzal védekezett, hogy a felperesnek, miután tagsági jogviszonya nem jött létre, nincs keresetőségi joga. Mind a Miskolci Törvényszék, mind pedig a Debreceni Ítélőtábla kétséget kizáróan megállapította, hogy az elnök levele nem keletkeztetett tagsági jogviszonyt. A civil szervezetek esetén nem érvényesül az az elv, hogy a jóhiszeműen gyakorolt jogok elvonhatatlan jogosultságot keletkeztetnek, így a tagsági jogviszony tűréssel, ráutaló magatartással nem jöhet létre. Azonban ebből nem lehet levonni azt a következtetést, hogy a felperesnek nincs keresetőségi joga. „A keresetőségi jog hiánya esetén a döntés csupán e tényt, azaz a jogi érdekeltség hiányát rögzíti, azt a következtetést, hogy a felperes ilyen pert nem is indíthatott volna. Az a jog azonban nem vitatható el a felperestől, hogy tagsági jogviszonya fennállásáról, (és ennek következtében vélt, vagy valóságos jogai megsértéséről) érdemi döntést várjon a bíróságtól.” Így a bíróság döntött, és megsemmisítette a keresettel támadott határozatot. Láthatjuk, hogy a jogszabályban rögzített normát nem értelmezte szűk körűen a bíróság, amelyből azt a következtetést lehet levonni, hogy olyan személy is indíthat ilyen tárgyú eljárást, amely nem tagja ugyan az egyesületnek, de a bíróság döntésétől függően tagsági jogviszonyának kérdésével összefüggésben érdemi döntést remélhet. Véleményem szerint helyesen ítélte meg a bíróság a perindítási jogosultságot, hiszen a törvényes működésnek nem felelt meg a vadásztársaság, és a felügyeleti eljárás elsődleges célja, a törvényes működés helyreállítása. Megjegyzendő, hogy az a személy, amely nem tagja az egyesületnek, és törvényteleniséget észlel a civil szervezet működésével összefüggésben, megkeresheti az illetékes ügyészséget, hogy ellenőrzési jogkörét gyakorolva vizsgálja ki a bejelentést, és ha helytállónak találja, akkor a szükséges intézkedések megindítására jogosult. Pesta János véleménye szerint ez nem lehetséges, a már korábban felhozott indokok alapján. Számomra egyértelmű, hogy indíthat az ügyészség akár saját ellenőrzési körében tapasztalt jogszabály-ellenesség esetén, akár bejelentés alapján, a szükséges kivizsgálást követően.

Elfogadhatatlan lenne az, ha az egyesület folyamatosan törvénysértő határozatot hozna, és azt a tagok nem támadnák meg, ebben a körben az ügyészség, bíróság nem tehetne semmit. A keresetindítási jogosultsággal kapcsolatban még azt is fontos hangsúlyozni, hogy valamennyi tag gyakorolhatja, viszont ez a jog önálló, minden tagot egymástól függetlenül, önállóan illet meg. Tehát a feltételeknek mindegyik tag esetében fenn kell állnia, és a határidő betartása is mindenkire, külön irányadó. Bármelyik tag perindítása nem fog pertársaságot⁵⁹¹ eredményezni.⁵⁹²

VII.3.2. Törvénysértés esetén alkalmazható jogkövetkezmények

Kereset benyújtás esetén a bíróságnak két lehetőséget ad a jogalkotó, ha megállapítja a törvénysértést:

- hatályon kívül helyezi a jogsértő határozatot, és ha szükséges, új határozat meghozatalát rendeli el;⁵⁹³
- megállapítja a jogsértés tényét, de tekintettel arra, hogy a jogsértés csekély mértékű, és nem veszélyezteti az egyesület működését, nem helyezi azt hatályon kívül.⁵⁹⁴

VII.3.3. Felügyelőbizottság

A jogalkotó „tulajdonosi ellenőrzésre” hivatott szervezetnek nevezi, azonban az egyesületnél ilyenről nem lehet szó, tekintettel arra, hogy nem beszélhetünk tulajdonosokról. A belső szerv kötelezettsége az ügyvezetés ellenőrzése, a jogi személy érdekeinek megóvása érdekében,⁵⁹⁵ azonban a jogalkotó tekintettel van az egyesület speciális jellegére, éppen ezért a felügyelőbizottság feladataként az egyesületi szervek, jogszabályok, alapszabály, és az egyesületi határozatok végrehajtásának, betartásának ellenőrzését jelöli meg.⁵⁹⁶ A Ptk. rendelkezései szerint egyesületnél két esetben kötelező felügyelőbizottság létrehozása, így ha a tagok több mint fele jogi személy, vagy a tagok

⁵⁹¹ Pp. 51.§ a) pontja

⁵⁹² Győri Ítélőtábla Pf.III.20.031/2015/3.; BDT2015. 3404.

⁵⁹³ Ptk. 3:37.§(1)

⁵⁹⁴ Ptk. 3:37.§(3)

⁵⁹⁵ Ptk. 3:26.§ (1)

⁵⁹⁶ Ptk. 3:82.§ (2)

létszáma a száz főt meghaladja.⁵⁹⁷ Azonban ennél a szervnél is szükségünk lesz a Civil Törvényre, ugyanis kiegészíti a Polgári Törvénykönyvet. Közhasznú egyesületeknél meghatároz még egy kötelező felügyelőbizottságot létesítő esetet, méghozzá, ha a szervezet éves bevétele meghaladja az ötven millió forintot.⁵⁹⁸ Kicsit megtévesztő, hogy felügyeleti szervről beszél, azonban nem kétség, hogy ugyanarról a szervről van szó, melyet a bírói gyakorlat is alátámaszt.⁵⁹⁹ A Civil Törvény nem rendelkezik a felügyeleti szerv létrehozásának rendjéről, így arra a Ptk. rendelkezései lesznek irányadóak. A felügyelőbizottság működésére,⁶⁰⁰ és intézkedésére azonban külön szabályokat állapít meg, melyek néhol megegyeznek a Ptk. szabályaival, néhol pedig többletjogosultságot biztosítanak. Amennyiben a két törvény között összeütközés van, akkor a Civil Törvény szabályai lesznek az elsődlegesek, tekintettel arra, hogy az a „lex specialis.” Igaz, hogy a Civil Törvényben a jogalkotó csak közhasznú szervezetek esetében rendeli el felügyeleti szerv alkalmazását, és ezt követően rendelkezik működésének szabályairól, azonban véleményem szerint nem csak közhasznú egyesületek esetében kell követni ezt a szabályozást, hanem minden esetben, miután nem mondja ki a közhasznú szervezetknél történő kizárólagos alkalmazását. A felügyelőbizottsági tagok felelősségéről már ismételten kizárólag a Ptk. rendelkezéseihez kell nyúlnunk,⁶⁰¹ mert arra nem tartalmaz a civilek törvénye szabályozást.

VII.4. Bírói gyakorlat a törvényes működés eszközei körében

Az egyesületek szabályozásának környezetét a bírói gyakorlat alakította, ezért e körben is elengedhetetlen a bírósági határozatok megvizsgálása, melyből számos következtetés levonható. Az általam górcső alá vont ítéletekből egyértelműen megállapítható az a következtetés, hogy az egyesület működésének törvényes helyreállítása érdekében az egyesület tagjai sokkal aktívabbak, mint az ügyészség. 38 ítéletből, törvényszéki és kúriai határozatból az ügyészség két esetben kezdeményezett intézkedést a bíróság előtt, melyben az egyesület megszűnését kérte, mint felperes. Az indok mindegyik esetben ugyanaz volt, nevezetesen az egyesület létszáma huzamosabb ideig 10 fő alá csökkent, valamint

⁵⁹⁷ Ptk. 3:82.§ (1)

⁵⁹⁸ Civil Törvény 40.§ (1)

⁵⁹⁹ Győri Ítéletábla Pf. II.20.008/2014/6.; Veszprémi Törvényszék I.P.20.361/2013/16

⁶⁰⁰ Civil Törvény 41.§

⁶⁰¹ Ptk. 3:28.§

tevékenységet már hosszú ideje nem folytatott.⁶⁰² A bíróság helyt adott az ügyész kereseti kérelmének, megállapította az egyesület megszűnését, és a nyilvántartásból való törlését elrendelte. A többi 36 esetben az egyesület tagja indított keresetet határozat felülvizsgálata iránti kérelemmel, amelyben közgyűlési határozat, fegyelmi határozat megsemmisítését kérte. A határozatok részletes áttekintése után, több általános következtetés is levonható.

VII.4.1. Kereseti kérelemhez kötöttség

A bíróság valamennyi esetben csakis a keresettel érintett, megtámadott határozatot vizsgálta felül, hiába tapasztalt esetlegesen ellentmondást az alapszabály, és a fegyelmi határozat között, vagy más rendellenességet, azt csak megjegyzés formájában fogalmazta meg határozatában, azonban arról nem rendelkezett. Egyik esetben felperes, aki az egyesület tagja, az egyesület fegyelmi vétség kimondását hozó határozatát támadta meg, mellyel összefüggésben kimondta a bíróság, hogy jelen per nem szolgáltat alapot az egyesület szabályzatainak felülvizsgálatára.⁶⁰³ Ugyanígy tett, amikor kimondta, az alapszabályt sértő határozat megsemmisítésének kezdeményezésében indult polgári peres eljárás csak arra teremt lehetőséget a bíróság számára, hogy a konkrétan kifogásolt határozatok jogszerűségét ítélje meg. Ez az eljárás nem eszköz arra, hogy az egyesület működésével kapcsolatos problémák helyreállításra kerüljenek.⁶⁰⁴ A törvényességi felügyelet Ptk.-ban elhelyezett általános szabályainak indokolásánál az áll, hogy a jelenlegi megoldás szakít a korábbi helyzettel, amikor az egyesületek felett az ügyészség gyakorolt törvényességi felügyeletet, és innentől kezdve a nyilvántartó bíróság, nevezetesen a törvényszék látja el ezt a feladatot. Hozzáteszi, hogy a felügyelet gyakorlásának részletes anyagi és eljárási szabályait külön törvénynek kell majd rendeznie, ami a mai napig nincs. Lehet, hogy ezek után ez azt fogja jelenteni, hogy ha a bíróság kereseti kérelem elbírálása során az adott civil szervezetnél jogszabályellenes működést tapasztal, akkor egyúttal

⁶⁰² Székesfehérvári Törvényszék 22.P.22.046/2014/6. valamint 22.P.22.075/2014/5.

⁶⁰³ Győri Ítélőtábla Pf.III.20.089/2014/4:.

⁶⁰⁴ Szegedi Ítélőtábla Pf.III.20.487/2012/6: Hasonló döntések: Debreceni Ítélőtábla Pf.II.20.008/2015/5: A bíróságnak kizárólag a keresettel támadott határozat törvényességét kell megítélnie. Lásd még: Fővárosi Ítélőtábla 4.Pf.20.703/2015/4

felhívja az egyesületet a korrekcióra. A törvényszövegéből ugyanis ez nem tűnik ki, hiszen vagy a tagnak, elnöknek, felügyelőbizottsági tagnak kell megtámadni a jogszabálysértő – amely egyben lehet alapszabály sértő is – határozatot, vagy az ügyészségnek kell a keresetet megindítania a bíróság előtt. Magának a bíróságnak saját jogkörében eljárva, saját kezdeményezésre a jelenlegi szabályozás alapján ilyen lehetősége nincs. A törvényesség vizsgálatára tulajdonképpen a bejegyzési, változásbejegyzési kérelem vizsgálatakor van lehetősége, akkor helyreállíthatja az esetleges ellentmondásokat, de ha véletlenül ekkor elkerüli a figyelmét, utólag ezt saját kezdeményezésre nem korrigálhatja. Az eddigi, ügyészség által végzett törvényességi felügyelet sem volt másképp, hiszen végeredményképpen a bíróság vizsgálta felül a határozatokat, vagy azt, hogy ténylegesen 10 fő alá csökkent-e az egyesület taglétszáma, és döntött a kérdésben. Így ezt vagy a bírói gyakorlat fogja megtölteni tartalommal, vagy pedig valóban egy külön törvényben lefektetett normák fogják meghatározni.

VII.4.2. A bíróság működés feletti vizsgálatának határai

Abban is következetes a bírói gyakorlat, hogy a határozatok vizsgálatakor csakis azt nézi, hogy a támadott határozat jogszabályba, alapszabályba, vagy az egyesület egyéb szabályzataiba ütközik-e, valamint azt vizsgálja, hogy a határozat alapjául szolgáló tényállás megtörtént-e, azok valósak-e. Azt, hogy a szabályzatban foglaltak etikusak-e, súlyosak-e, enyhék-e a bíróság nem vizsgálja arra hivatkozással, hogy az egyesület egy nagyfokú autonómiával rendelkező szerv, mely önkormányzati alapon működik, és így ez olyan mértékű beavatkozás lenne az egyesület életébe, amely már az egyesülési szabadságot sértené. Konkrét bírósági határozat mondta ki, hogy a kiszabott büntetés mértéke és arányossága nem képezheti bírósági felülvizsgálat tárgyát, ugyanis az az egyesület autonóm döntése⁶⁰⁵ A bíróság nem vizsgálhatja, hogy helyes-e az adott büntetési nem megválasztása, arányosnak ítéltető-e az a magatartás súlyával.⁶⁰⁶ Az egyesület belső

⁶⁰⁵ Győri Törvényszék P.20.650/2013/8.

⁶⁰⁶ Győri Ítéltábla Pf.III.20.089/2014/4.

szabályzata alapján maga dönt arról, hogy milyen súlyú büntetést alkalmaz. Az egyesület autonóm szervezet, maga határozza meg szabályai megsértésének jogkövetkezményit.⁶⁰⁷

VII.4.3. A határozatok hatályon kívül helyezése

A korábbiakban már kifejtett határozat hatályon kívül helyezésének jövőbeli hatályát is következetesen használja a bírói gyakorlat, függetlenül attól, hogy a régi normákban megsemmisítés szerepelt. Több esetben kifejti, hogy a törvénysértő határozat nem minősül polgári jogi értelemben érvénytelen határozatnak, így a bíróság az eredeti állapot helyreállítását nem rendelheti el – amely a szerződéses viszonyoknál külön alkalmazott jogkövetkezmény. A bíróságnak a törvényességet kell helyreállítania, amely csak a jövőre nézve lehetséges, így az ítéletet a továbbműködés során kell figyelembe venni. A már megtörtént események orvoslására ez az eszköz nem képes. A megtámadott határozat így mindaddig hatályos, amíg azt a bíróság nem helyezi hatályon kívül, ettől az időponttól kezdve hatálytalanná válik, de polgári jogi értelemben véve nem lesz érvénytelen. Ide vonatkozó bírósági döntés kimondta, a bíróság általi megsemmisítés nem visszamenőleges hatályú, így a határozaton alapuló további határozatok arra irányuló kereset hiányában nem vizsgálhatók az egyesület autonómiája folytán.⁶⁰⁸ Ezért is fontos a jogalkotónak azon rendelkezése, mely szerint indokolt esetben a bíróság a felülvizsgált határozat végrehajtását indokolt esetben felfüggesztheti. Itt is felmerül kérdésként, hogy a bíróság immáron törvényességi felügyelet jogkörében eljárva a jövőben felülvizsgálhatja –e a törvénysértő határozaton alapuló határozatokat? Mert egy törvénysértő, vagy alapszabálysértő határozatra épülő újabb határozat esetén fennállhat az újabb jogsértés lehetősége.

VII.5. Konklúzió

A Polgári Törvénykönyv magyarázata azzal kezdi az általános törvényességi felügyelet jogintézményének indokolását, hogy a Ptk. ezen a téren szakít az ezt megelőző helyzettel,

⁶⁰⁷ Debreceni Ítéltábla Pf.II.20.341./2014/7 BH2010. 160. Egységes az a bírói gyakorlat, hogy a fegyelmi határozat megsemmisítése iránti perben a bíróság nem jogosult a kiszabott fegyelmi büntetés súlyosságát felülmérlegelni. Lásd még: BDT2009. 1993.; Egri Törvényszék 12.P.20.120./2013/20

⁶⁰⁸ Debreceni Ítéltábla Pf.II.20.008/2015/5.; Fővárosi Ítéltábla 4.Pf.20.703/2015/4:

és a törvényességi felügyeletet áttesz a nyilvántartó bíróság jogkörébe.⁶⁰⁹ Azonban a fentiek alapján látható, hogy a gyakorlatban nem ezzel, hanem már a Civil Törvény és az új Ügyészségi Törvény hatályba lépésével bekövetkezett a változás. Törvényességi felügyelet nincs ügyészség nélkül, azaz ügyészségi ellenőrzés nélkül, amelyet legtöbb esetben a bíróság kezdeményez, de más szerv, illetőleg kérelmező is megteheti ezt. Ahhoz, hogy a felügyeleti eljárás meginduljon, mindenképpen szükség van az ellenőrzés ügyészség általi lefolytatására. A Ptk. hatálybalépése óta tulajdonképpen megnőtt a törvényességi ellenőrzés – korábban felügyelet – folytán beérkezett ügyek száma, amely csak annak tudható be, hogy a törvényszék minden törvénysértés észlelése után az ügyészséghez fordul. Az, hogy mi is volt a jogalkotó célja ezzel, hogy áttette a törvényességi felügyeletet a bíróságok jogkörébe, sajnos sem a törvény előterjesztéséből, sem az indokolás szövegéből nem derül ki. Én két indokolást találok ésszerűnek: egyrészt, hogy ezzel a megoldással akarja biztosítani a bíróságnak azt a lehetőséget, hogy ha konkrét határozat kapcsán, vagy törvényes működés során jogszabály-ellenességet tapasztal, akkor e körben is eljárhasson, külön ügyészi, vagy tagsági keresetindítás nélkül, és úgymond saját kezdeményezésre gyakorolja a törvényességi felügyeletet. Másrészt lehet, hogy pusztán az új Polgári Törvénykönyv rendszerbeli elhelyezkedésének céljából lett a bíróság az általános törvényességi felügyelet gyakorlója. Gondolok itt arra, hogy ezt a jogintézményt korábban valamennyi civil kódexben elhelyezett jogi személyre alkalmazni kellett, így gazdasági társaságokra, szövetségekre, egyesületekre, egyesületekre, alapítványokra. Így nyilvánvaló, hogy az általános részben történő elhelyezése indokolt volt, amelyet úgy kellett megfogalmazni, hogy az valamennyi jogi személyre nézve alkalmazható legyen. Ezért került át az egyesületeknél – vagyis pontosabban mondva nyert új megfogalmazást – a felügyeleti jogkör a bíróságokhoz. De ha nem ez volt a jogalkotói szándék, akkor továbbra is várják a jogalkalmazók az indokolásban megjelölt azon külön jogszabályt, amely e joghézagot – már ha egyáltalán van – megszünteti, és pontos iránymutatást ad az általános törvényességi felügyelet gyakorlására vonatkozóan.

Az általánosan engedő szabályozásnál, és a nyilvántartási szabályoknál is korábban említett Törvényjavaslat e meglátásomban is megerősített. A módosító javaslatból egyik legfontosabb pontja, hogy az ügyész szerepét csökkenteni kívánja, miközben a civil

⁶⁰⁹ KISFALUDI András: A jogi személy általános szabályai (Szerk: Vékás Lajos) Harmadik könyv, Első rész. In: A polgári Törvénykönyv magyarázatokkal. Complex Kiadó, Bp., 2013, 103. o.

szervezetek feletti törvényességi felügyeleti eljárás egy egységes nem peres eljárásként kerülne a nyilvántartó bíróság hatáskörébe. Az ügyészi ellenőrzési jogot megszüntetné, mely azzal a következménnyel járna, hogy az ügyészség a nyilvántartásba vételi, változásbejegyzési eljárásokban nem venne részt, így részére nem kellene megküldeni az okiratokat. A bíróság pedig saját maga, az ügyészség nélkül is indíthatna önállóan törvényességi felügyeleti eljárást, ahhoz nem lesz szükség az intézkedésre. Megmaradna viszont az ügyészségnek a törvényességi felügyeleti eljárás kezdeményezéséhez való joga. Annyi változás lenne, hogy a sikertelen törvényességi ellenőrzés után nem pert, hanem nem peres eljárást kezdeményezhet a bíróságnál. Ennek következtében a bíróság már az ügyészség nélkül is, önállóan tudna indítani törvényességi felügyeleti eljárást. Az ígért szabályozás tehát folyamatban van, és a jogalkotó ki fogja tölteni a meglévő joghézagot a módosító javaslat elfogadása után, csak még nem tudni, milyen tartalommal.⁶¹⁰

VIII. Záró gondolatok

Az egyesület a civil társadalom részét képezi, és valamennyi közkedvelten használatos jelzővel illethetjük, hiszen mindegyik kritériumnak megfelel, legyen szó nonprofit szervezetről, civil szektorról, harmadik szektorról, nem kormányzati szervezetről, vagy akár a legszűkebb fogalmi kategóriáról, a civil szervezetről. Amennyiben társadalmi szerepvállalását, az államtól való elkülönülését szeretnénk hangsúlyozni, akkor a civil társadalom kifejezés ajánlatos, ha nem profitorientált jellegét domborítjuk ki, akkor a nonprofit jelző a legmegfelelőbb. Amennyiben a politikai hatalommal való viszonyára kívánjuk helyezni a hangsúlyt, a harmadik szektor megjelölés használatát vélem helyénvalónak, az Unió, nemzetközi szervekkel való kapcsolata során pedig a nem kormányzati szerv alkalmazását javaslom. De bármelyiket is használjuk, az egyesület kapcsán ilyen tekintetben nem tévedhetünk, valamennyi fogalmi kritériumnak megfelel. A civil szervezet gyűjtőfogalom bevezetése a társadalmi szervezettel szemben sokkal nagyobb bizonytalanságot teremt, tekintettel arra, hogy elégtelenül felsorolja az oda tartozó szervezeteket, így a jogalkalmazás során a tekintetben nem fog problémát okozni, hogy a Civil Törvényt, és kapcsolódó jogszabályait milyen típusú szervezetek esetében kell alkalmazni.

⁶¹⁰ Törvényjavaslat 36/A.-36.G.§

A közhasznúság új szabályainak a bevezetése nagy változást eredményezett. Véleményem szerint ez nem is abban áll, hogy a közhasznúság feltételeit változtatta meg a jogalkotó, hanem abban, hogy a kedvezmények lehetőségeit minimalizálta, tulajdonképpen megszüntette, amelynek következtében már nincs akkora jelentősége annak, hogy egy szervezet használhatja –e ezt a jelzőt, vagy sem. A Civil Törvény megalkotása során a kiemelkedően közhasznú szervezet eltörlésének indoka elsősorban az volt, hogy az időközbeni kedvezmények megszűnése folytán a közhasznú, és kiemelkedően közhasznú szervezetek között már lényegében nem érdemes különbséget tenni, nincs értelme ez utóbbi minősítésű szervezet megtartásának. Ezzel csak az a probléma, hogy maga a jogalkotó, így végső soron az állam üresítette ki a jogszabályalkotás során, azzal, hogy eltörölte a többletkiváltságait, és tulajdonképpen most hasonlóan cselekszik a közhasznú szervezetek vonatkozásában. Sokkal nagyobb adókedvezményeket, illetve egyéb többletjogokat biztosítanak ezen szervezetek részére, de ugyanúgy visszaállítanám az ellenőrzöttség magasabb fokát, mint tette azt a korábbi szabályozás. A közhasznúsági feltételek megváltoztatásával egyetértek, de a kedvezmények rendszerét közelíteném a korábbi szabályozás irányába, méghozzá úgy, hogy a közhasznú tevékenység valódi társadalmi hatásához igazítanám a kedvezmény, támogatás mértékét. Véleményem szerint a jelenlegi szabályozás összességében a közhasznúság lényegét kiüresítette.

Kollektív, alkotmányos alapjogon, így az egyesülési szabadságon alapszik az egyesület, ezen alapjog mentén jön létre, ebből vezethető le. Éppen ezért a jogalkalmazók széles körű autonómiát biztosítanak a már nyilvántartott, bejegyzett szervezetnek működésük során. Az Alkotmánybíróság rámutat arra, hogy az egyesülési szabadság rendkívül széles körűen értelmezendő, és csak szűk körben korlátozható. Tulajdonképpen ez az értelmezés ad az egyesületnek olyan széles körű szabadságot. Az egyesületi célok, és tevékenységek negatív oldalról történő meghatározása az alapítóknak határtalan lehetőséget biztosít, és ennél fogva korántsem olyan kötött szervezeti forma, mint bármely másik jogi személy. A legszélesebb tevékenységi kör lehetőségével rendelkező jogi személyről van szó, az alkotmányos alapjogból kiindulva. Éppen ezért nagyon széles körű visszaélésre is ad lehetőséget. Ezt a problémát a jogalkotó azonban a szerteágazó szabályozás kialakításával nem enyhítette. Véleményem szerint ezt a jogi személyt ilyen aprólékos szabályozással nem kell lefedni. A korábbi Egyesületi Törvény és bírói gyakorlat voltaképpen alkalmas volt az egyesületi élet szabályozására, néhány helyen lett volna szükség változtatásra. Ilyen

területnek vélem a nyilvántartásba vételi, és változásbejegyzési eljárások gyorsítását, a felelősségi kérdések körét, valamint a működés feletti ellenőrzést. Az ezt meghaladó lényeges jogszabályváltozást nem tartom szükségszerűnek, hiszen a jelenlegi szabályozás csak nehezíti a „valódi” civilek életét, de a visszaélések lehetőségét nem csökkentette. Miután az egyesülési szabadságot kell jogi keretek közé foglalni, nem is lehet ilyen szerteágazó szabályokkal lefedni, vagyis teljesen felesleges, mert a jogalkalmazó bíróság mindig az alkotmányos alapjoghoz „nyúl” vissza. Sokan üdvözölték azt a változást, hogy az „önkormányzati” elven való működés kimaradt az egyesület fogalmából, mert az erősen az egyesület közjogi jellegére utal. De ha megvizsgáljuk az ide vonatkozó bírósági határozatokat, láthatjuk, hogy a bíróság ezt a széles körű autonómiát, a belső szabályozás szabadságát mindig az egyesülési szabadságból, mint alkotmányos alapjogból vezette le. Ezért nem „avatkozott” bele úgymond szükségtelenül az egyesület életébe. Ebből kifolyólag úgy vélem, hogy mindig fog magán, a működése során közjogi jegyeket hordozni, annak ellenére, hogy alapjaiban egy magánjogi alapokon nyugvó személyegyesülésről van szó.

Tekintettel erre, nem is kérdőjeleződik meg, hogy helyes volt-e a Polgári Törvénykönyvben való elhelyezése. De itt is megjegyzendő, hogy a széleskörű szabályozás nehezíti, csorbítja az egyesülési szabadságot. A diszpozitív szabályok bevezetése egyértelmű nehézséget okoz az egyesületek vonatkozásában, és itt is visszautalnék arra, hogy a kevesebb néha több. Ha a jogalkotó csak az egyesület fogalmát helyezte volna el a Ptk-ban, és az egyéb szabályokat külön törvényben szabályozta volna, talán egyszerűbb, és érthetőbb lenne a jogalkalmazók számára. De ha már így alakult, akkor e téren segíteni kellene a laikusokat és a jogalkalmazókat egyaránt, hiszen rámutattam arra, hogy ez koránt sem problémamentes témakör.

Hiába került bevezetésre az elektronikus, valamint az egyszerűsített eljárás, a tapasztalatok azt mutatják, hogy semmilyen változás nem történt. Az eljárások még most is aránytalanul hosszúak, tíz-húsz pontos hiánypótlás az átlagos, nem rövidültek a bejegyzési időtartamok. A minta okirat és a tájékoztatás reményében alkalmazott sablon nevezetű okirat félreértésre ad lehetőséget abban a vonatkozásban, hogy nem teszi lehetővé olyan szervezet ilyen eljárásban történő nyilvántartásba vételét, amelynél kötelező felügyelőbizottság alkalmazása. Ha egy adott szervezet alapító tagjainak több mint fele jogi személy, és

sürgős bejegyzést szeretne, akkor ilyen esetben a következőt fogja tenni: megállapodik a jogi személlyel, hogy az alakuló ülésen ne mint jogi személy, hanem mint magánszemély vegyen részt, hiszen ebben az esetben már nem lesz szükség felügyelőbizottság létrehozására. Ezt követően be tudja nyújtani egyszerűsített eljárás keretében a nyilvántartásba vételi kérelmét, majd a nyilvántartásba vett, és immáron jogi személyként létező szervezet alapszabályát a későbbiekben módosítja. Egyébként az eljárások elhúzódása miatt egyre gyakoribb az egyszerűbb alapszabály elfogadása első alkalommal, majd a bejegyzés után annak módosítása. Úgy gondolom, nem ez volt a jogalkotói cél.

A Polgári Törvénykönyvben elhelyezett felelősségi szabályokat az egyesületekre vonatkozóan jónak találom. Véleményem szerint nem túl szigorú, és azzal, hogy társadalmi – gazdasági jelentőségük egyre nő, nélkülözhetetlen volt e kérdéskör rendezése. Némely civil szervezet jelentős vagyonnal gazdálkodik, ennél fogva komoly károkat is okozhat kívülállók számára. Azt azonban mindenképpen szükségesnek tartom, hogy a vezető tisztségviselőket tájékoztassák felelősségük tartalmáról e pozíció elvállalása előtt, lévén, hogy a legtöbb esetben karitatív jelleggel vállalják el ezt a tevékenységet. A tagi felelősség korlátozott voltát helyesen hagyta változatlan keretek között a jogalkotó, egyébként véleményem szerint nem is lehetne más szabályozást alkalmazni, hiszen egy egyesületnek akár több száz tagja is lehet.

A törvényességi felügyelet jelenlegi szabályai még kaotikusak, joghézag alakult ki. A jogalkotói szándék nem derül ki a törvények indokolásából a tekintetben, hogy miért is került át a törvényességi felügyelet a bíróságról az ügyészségre. Az látható az ügyészségi statisztikákból, hogy a törvényességi ellenőrzések száma megnőtt a Ptk. hatálybalépése óta, de inkább adminisztratív hiba, vagy késedelem okán. Az egyesülési szabadság folytán a felügyeletet végző szerv hatásköre még mindig szűk körű, amelyet véleményem szerint bővíteni kellene. Remélem ez abban fog állni, hogy ha a bíróság a működés során alapszabályba ütköző rendellenességet tapasztal, akkor felhívja az ellenőrzés lefolytatására az ügyészséget. Véleményem szerint ezen a területen kellene a gyakorlatban változtatást eszközölni, tekintettel arra, hogy az egyesülési szabadságból kiindulva nagyon széles körű visszaélésre van lehetőség az egyesület tevékenysége folytán.

Az egyesület és egyesülés elhatárolásánál elsődlegesen a bíróságnak van nagy szerepe, hogy alapításkor felismerje azt, hogy melyik szervezet létrehozását célozták a tagok.

Pontosabban kiszűrje azt, hogy a tagok valójában egyesülésnek megfelelő szervezet alapszabályát fogadták el, csak a széles körű autonómia miatt próbálják, vagy kívánják azt egyesületként bejegyeztetni. A két szervezet az alapításkor lényegében csak céljában, tevékenységében határolható el egymástól, és ha az először az alapszabályban megfogalmazott gazdasági érdekek elősegítését, összehangolását az alapító tagok átteszik nem az elsődleges cél, és tevékenységi körök közé, akkor az egyesületként is meg fogja állni a helyét, hiszen az egyesületi tevékenység csak nagyon szűk körben korlátozott.

A jogalkotás az időközben megjelent törvénymódosító javaslattal véleményem szerint jó irányba indult el, és álláspontomat sok szempontból alátámasztotta. A kógenia-diszpozitív kérdéskör kapcsán több helyen alkalmazza az eltérés lehetőségének kizárását, mely üdvözlendő. Elismeri, hogy a bejegyzési, változásbejegyzési eljárások hosszúak, és ennek orvoslására hatékony lépéseket kíván tenni, úgy mint automatizált bejegyzés, minta okiratok bővítése, javítása, etc. Világossá teszi a törvényességi felügyeleti eljárás körül kialakult dilemmákat is, és megpróbálja feloldani a joghézagot.

Az egyesületekre vonatkozó jelenlegi hatályban lévő szabályozást összességében nem tartom jónak, túl részletes, szerteágazó és olykor követhetetlen, mely esetenként alkalmas az egyesülési szabadság, mint alkotmányos alapjog korlátozására. Remélem, hogy a kérdéskör részletes, és széleskörű vizsgálatával, véleményem kidomborításával sikerült a fenti állításomat alátámasztanom, annak ellenére, hogy a témát nem tudtam teljes körűen átvizsgálni, és nyugodt szívvel lezárni, de bízom abban, hogy talán segítséget nyújthat a jogtudomány és a joggyakorlat számára, és új utakat nyithat a téma további, esetleg más területekkel összefüggésben történő megvitatására.

Irodalomjegyzék

- ARATÓ Krisztina: A civil szervezetek és az Európai Unió. Civil szemle 4. 102-131. o.
- ASZTALOS László: Polgári jog. I. Általános rész II. fejezet Személyek, Állam és Jogtudományi Karok, Tankönyvkiadó, Bp. 1982.
- AUER Ádám A közszolgáltatási szerződés – a menetrendszerinti autóbusz szolgáltatás vonatkozásában. A jó állam aspektusai, perspektívái. Pólay Elemér Alapítvány. Szeged 2012. 133-142.
- BALOG Zsolt: Az Alkotmány magyarázata KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft. 2003.
- BECK Tünde: A kiemelkedően közhasznú tevékenység, avagy a meghatározott közfeladat. Ügyészek Lapja. 2005/1 5-11. o.
- BÍRÓ Endre: Nonprofit szektor analízis: civil szervezetek jogi környezete Magyarországon. Budapest 2002.
- BÍRÓ György – LENKOVICS Barnabás: Magyar Polgári Jog. Általános Tanok. Novotni Kiadó, Miskolc 2006.
- BOCZ János: Alapítványok és egyesületek. A nonprofit szektor statisztikája. Központi Statisztikai Hivatal, Budapest, 1994, Komáromi Nyomda és Kiadó Kft.
- BOCZ János: Nonprofit szervezetek Magyarországon. Központi Statisztikai Hivatal. 1996. Budapest, 1998.
- BODZÁSI Balázs: A jogi személyek körében felmerülő felelősségi kérdésekről, különös tekintettel a vezető tisztségviselőkre. Gazdaság és Jog 2013/6 8-14. o
- BOÓC Ádám-Sándor István: Előadásvázlatok a polgári jog általános tanaiból, Patrocínium, Bp. 2012.
- BULLAIN Nilda: A nonprofit szervezet, mint működő intézmény. Alapfokú kézikönyv civil szervezetek számára. NIOK–Soros, Budapest, 1995.
- CSEHI Zoltán: A civil társadalom szervezetinek joga Magyarországon, Gondolat Kiadó Budapest, 2007.
- CSEHI Zoltán: A jogi személyek szabályozása az új magyar Polgári Törvénykönyv tervezeteiben – egy kísérlet eddigi története, Polgári Jogi Kodifikáció 2008/5-6, 4- 13. o.
- CSEHI Zoltán: Az egyesületi jog a közjog és magánjog keresztútján. Az egyesületi jog és a személyes joggyakorlás kérdése. In: (Szerk: Kisfaludi András) Liber Amicorum – Ünnepi

előadások és tanulmányok Harmathy Attila tiszteletére ELTE ÁJK Polgári Jogi Tanszék, Budapest, 2007. 127-164. o.

CSEHI Zoltán: Meghiúsult kísérlet az egyesület szabályainak megszüntetésére a magyar polgári jogban, Iustum Aequum Salutare VI. 2010/2 13-23. o.

CSEHI Zoltán: Egyesülés, (Szerk: Vékás Lajos) Harmadik könyv, Ötödik rész, In: A Polgári Törvénykönyv magyarázatokkal, Complex Kiadó 2013.

CSEHI Zoltán: A civil szervezet vezető tisztségviselőjének felelőssége az új Polgári Törvénykönyv alapján (Szerk: Csehi Zoltán - Szabó Marianna In: A vezető tisztségviselő felelőssége, Wolters Kluwer Kft. Kiadó, Bp. 2015

CSÉFFÁN József: A Munka Törvénykönyve és magyarázata. Szegedi Rendezvényszervező Kft – Szeged, 2016.

DOMANICZKY Endre: Mire is jó a társadalmi szervezetek és alapítványok névjegyzéke? Közigazgatási Szemle 2008/3-4 szám 119-122. o.

DZSULA Mariann: A felelősség alóli mentesülés legális útja (Hogyan korlátozható, zárható ki a jogi személy vezető tisztségviselőjének felelőssége a szerződésszegéssel okozott károkért?), Gazdaság és Jog, 2015/5. 11-14.o.

DZSULA Mariann: Jogértelmezési kérdések az új Ptk.-val kapcsolatban. 37. Jogász Vándorgyűlés, Sümeg 2015. október 15-17. Szerk: Dr. Benisné Dr. Györffy Ilona, Budapest 2015. 173-181. o.

EREKY István: A jogi személyek, Városi Szemle, 1928/1. szám

EÖRSI Gyula: Kötelmi jog Általános rész, Állam és Jogtudományi Karok, Tankönyvkiadó, Budapest, 1970

FAZEKAS Mariann: A közjog alanyai és a Ptk. tervezet, Polgári Jogi Kodifikáció, 2007/5. szám 17-27. o.

FÉZER Tamás: Egyesület In: (Szerk.:Osztovits András) A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja, Opten Informatikai Kft., Budapest, 2014. 468. o.

FUGLINSZKY ÁDÁM: Kártérítési jog, HVG-ORAC Lap és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2015

GYÖRFFY Gábor: A nonprofit szervezetek ismérvei és tevékenységük. Alapfokú kézikönyv civil szervezetek számára. NIOK–Soros, Budapest, 1995.

HALMAI Gábor: Emberi Jogok, Osiris Kiadó, Bp., 2008.

HALMAI Gábor: Az egyesülés szabadsága Az egyesülési jog története Atlantisz Kiadó 1990.

HARSÁNYI László: Bemutatkozik a nonprofit kutatócsoport, Esély, Társadalom és Szociálpolitikai folyóirat 1991/1 92-93. o.

HARSÁNYI László: A harmadik szektor

http://www.3sz.hu/sites/default/files/uploaded/harsanyi_laszlo_-_a_harmadik_szektor.pdf

HEGEDŰS Andrea, Polgári jog, Családjog, Szeged 2014

JAKAB András: Az új Alaptörvény gyakorlati következményei. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest 2011.

JÓJÁRT Eszter: Diszpozitivitás a régi és az új Polgári Törvénykönyvben. Magyar Jog. 2014/12. szám

KÁLMÁN Attila: Portré Dr. Menyhárd Attila a dékáni kinevezéséről, a szakkollégiumokkal és a társkarokkal való kapcsolatáról, valamint az ázsiai kultúrákhoz való kötődésről. A joggyakorlás művészete. Üggyvéd Világ 2016/október 26-28. o.

KEMENES István: A vezető tisztségviselő deliktualis kártérítési felelősségéről I.: kételyek a Ptk. 6:541.§-ával kapcsolatban, Céghírnök, 2014/11. szám 3-9. o.

KEMENES István: A vezető tisztségviselő deliktualis kártérítési felelősségéről II.: kételyek a Ptk. 6:541.§-ával kapcsolatban, Céghírnök, 2014/12. szám 3-5. o.

KEMENES István: A vezető tisztségviselő deliktualis kártérítési felelősségéről III.: kételyek a Ptk. 6:541.§-ával kapcsolatban, Céghírnök, 2015/1. szám

KISFALUDI András: A jogi személyek szabályozása az új Polgári Törvénykönyvben, Jogtudományi Közlöny 2013/7-8. 333-342. o.

KISFALUDI András: A jogi személy általános szabályai (Szerk: Vékás Lajos) Harmadik könyv, Első rész. In: A polgári Törvénykönyv magyarázatokkal. Complex Kiadó, Bp., 2013.

KISS György: A vezető tisztségviselő felelőssége munkajogi szempontból, (Szerk: Csehi Zoltán – Szabó Mariann) A vezető tisztségviselő felelőssége, Complex Kiadó Bp., 2015

KONDOROSI Ferenc: Civil társadalom Magyarországon. Politika és Kultúra Alapítvány, Budapest. 1998

KONDOROSI Ferenc: Megjegyzések a civil társadalomról - hazai szemmel Acta Humana No. 21/1995, 5-8 o.

KUTI Éva: Hívjuk talán nonprofitnak...Nonprofit Kutatócsoport, Budapest, 1998

KUTI Éva - MARSCHALL Miklós Magyar Valóság. A nonprofit szektor fogalma. Esély, Társadalom és Szociálpolitikai folyóirat 1991/1 61-69. o.

- LÁBADY Tamás: A magyar magánjog (polgári jog) általános része, Dialóg-Kampus Kiadó, Budapest-Pécs, 2002
- MARTON Géza: A római magánjog elemeinek tankönyve. Institúciók. Tankönyvkiadó, Budapest, 1957
- MENYHÁRD Attila: Jogértelmezési kérdések az új Ptk.-val kapcsolatban. 37. Jogász Vándorgyűlés, Sümeg 2015. október 15-17. Szerk: Dr. Benisné Dr. Györffy Ilona, Budapest 2015.163-172. o.
- METZINGER Péter: Diszpozitivitás és/vagy kogencia a magyar társasági jogban *Fontes Iuris* 2015/3-4. szám 42-57. o.
- MOHAI Máté: A vezető tisztségviselők felelősségének lehulló lepléről (gondolatok a Ptk. 6:541.§ - ának értelmezéséhez), *Magyar Jog* 2015/9. szám 506-513. o
- MOLNÁR Miklós: Civil társadalom: utópia vagy valóság? *Acta Humana* No. 21/1995, 9-15 o.
- NAGY Renáta, SEBESTYÉN István, SZABÓ István: Nonprofit szervezetek Magyarországon. Központi Statisztikai Hivatal. Társadalmi Szolgálatok Statisztikai Főosztály. Szociális statisztikai osztály. 2005. 2007.
- NAGY Renáta: Központi Statisztikai Hivatal: Statisztikai tükrő VII. évfolyam 119. szám A nonprofit szektor legfontosabb jellemzői
<https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/stattukor/nonprofit/nonprofit12.pdf>
- NEMES András: A közhasznú szervezetekről szóló törvényről (egy bővített mondatban) *Acta Humana* 1998 N 31. 77-90.
- NOCHTA Tibor: A vezető tisztségviselők magánjogi mércéjéről és irányairól az új Ptk. alapján. *Gazdaság és Jog*, 2013/6. szám 3-8
- PAJKOSSY Gábor: Egyesületek a reformkori Magyarországon, *História* 1992/3.
- PAPP Tekla: A társasági jog alapelvei II. fejezet In: (Szerk: Papp Tekla) *Társasági jog: Lectum* Kiadó, Szeged, 2011.
- PAPP Tekla: A jogi személyiség nélküli gazdasági társaságok” In: Ünnepi tanulmányok Balásházy Mária tiszteletére, Szerk.: Bodzási Balázs, Aula Kiadó, Budapest, 2010. 271-287.o.
- PESCHKA Vilmos: A jogszabályok elmélete. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1979.
- PESTA János: Társasházak és civil szervezetek törvényességi felügyeletének (továbbra is) meglévő jogalkalmazási problémái. *Magyar Jog*. 2015/9. szám, 514-521. o.
- PETRIK Ferenc: Egyesület: közjogi vagy polgári jogi szervezet? *Közigazgatási Szemle*

PIKLER Gyula: Az emberi egyesületek és különösen az állam keletkezése és fejlődése. Politzer-féle Könyvkiadó Vállalat, Budapest, 1905.

SALAMON, Lester M. S. Wojciech Sokolowski, Regina List: A civil társadalom világnézetben, Civitas Egyesület, Budapest, 2003

SALAMON, Lester M, HELMUT K. Anheier: Szektor születik II. összefoglaló egy nemzetközi nonprofit kutatás második szakaszáról, Civitas Egyesület, Budapest, 1999

SALAMON, Lester M. HELMUT K. Anheier: Working Papers of The John Hopkins Comparative Nonprofit Sector Project 1996

http://adm-cf.com/jhu/pdfs/CNP_Working_Papers/CNP_WP19.pdf

SÁRI János: Alapjogok - Alkotmánytan II. Osiris kiadó Bp. 2006.

SÁRKÖZY Tamás: Alternatív javaslat a „Jogi személyek általános szabályai” – ra, Polgári Jogi Kodifikáció 2005/4-5 34-37. o.

SÁRKÖZY Tamás: A jogi személyek egyes fajtái, Eörsi Gyula – Gellért György, A polgári Törvénykönyv magyarázata. I. kötet, Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1981

SÁRKÖZY Tamás: A jogi személyek státusnyilvántartásának fejlesztéséről. Magyar Jog 2015. 4. szám 200. o.

SÁRKÖZY Tamás: A jogi személy elméletének átalakulása: vizsgálódás a szervezetek komplex jogalanyiságáról Közgazd. és Jogi K. 1985.

SÁRKÖZY Tamás: Az új Ptk. egyesületekre és alapítványokra vonatkozó rendelkezéseiről. Gazdaság és Jog, 2013/2. 12-15. o.

SÁRKÖZY Tamás: Az új Ptk. jogi személy könyvéről, Jogtudományi Közlöny 2013/10 461-469. o.

SÁRKÖZY Tamás: Az új Ptk. jogi személy könyvének néhány problémája, Ügyvédek Lapja 2013/5 2-7. o.

SÁRKÖZY Tamás: Még egyszer a Ptk. jogi személy könyve állítólagos diszpozitivitásáról, Gazdaság és Jog 2015/11 8-14. o.

SÁRKÖZY Tamás: Még egyszer a vezető tisztségviselők kártérítési felelősségéről. Gazdaság és Jog 2015/2. 3-11.

SÁRKÖZY Tamás: A jogi személyek törvényességi felügyeletéről, különös tekintettel a köztestületekre. Gazdaság és Jog. 2016/3. szám 13-18. o.

SÁRKÖZY Tamás: Szerkesztőbizottsági javaslat, I. könyv: A személyek. Polgári Jogi Kodifikáció 2005/4-5 3-24. o.

SÁRKÖZY Tamás: VI. fejezet, In: (Szerk: Gellért György) A polgári törvénykönyv magyarázata. Közigazgatási és Jogi Könyvkiadó, Budapest 1995

SÁRKÖZY Tamás: A Ptk. jogi személy könyve esetleges felülvizsgálatáról. Gazdaság és Jog 2016/6-7. 3-10. o.

SEBESTYÉN István: Ki a „köz” és mi a „haszon” – és ki szerint? A közhasznúság fogalmi és tartalmi dilemmái, Civil szemle 2013. X. évfolyam 3. szám

SELIGMAN, Adam B. A civil társadalom eszméje Budapest 1997. Kávé Kiadó

SÍK László: A nonprofit szervezetek jogi szabályozásának egyes kérdései. Alapfokú kézikönyv civil szervezetek számára. NIOK-Soros, Budapest.1995.

SZLADITS Károly: Magyar magánjog. I. Általános rész, Személyi Jog, Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 1941.

TAMÁS Lajos: Magyar Polgári Jog, Általános rész Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Tankönyvkiadó, Bp. 1979,

TÓTH Árpád: Önszervező polgárok. A pesti egyesületek társadalomtörténete a reformkorban. L'Harmattan, 2005,

TÖRÖK Gábor: A gazdasági társaságok közös szabályai. Gazdaság és Jog. 2013/7-8. 3-9- o.

TÖRÖK Gábor A jogi személy általános szabályai, A jogi személyek nyilvántartása Első rész, Harmadik Cím, III. fejezet In: (Szerk: Sárközy Tamás) Polgári jog A jogi személy, HVG.ORAC Budapest, 2013

TÖRÖK Tamás: Szerződésen kívüli károkozás szervezeti jogi vetülete: az intézményes felelősségátvitel, Gazdaság és Jog, 2013/6. szám

VÉKÁS Lajos: Bíráló és jobbító észrevételek az új Ptk. kormányjavaslatához, Magyar Jog 2008/9 577-590. o.

VÉKÁS Lajos, Harmadik könyv, Első Rész, In: (Szerk: Vékás Lajos) A polgári törvénykönyv magyarázatokkal.

VILÁGHY Miklós – EÖRSI Gyula: Magyar polgári jog. I. kötet Szerk: Világhy Miklós Tankönyvkiadó, Budapest 1962. 72-73. o.

WELLER Mónika : A nem kormányzati szervezetek szerepe az emberi jogok védelmében nemzeti és nemzetközi szinten. Acta Humana No. 21/1995., 45-60

Felhasznált jogszabályok és jogesetek jegyzéke

Jogszabályok:

Magyarország Alaptörvénye

A Magyar Népköztársaság Alkotmánya 1949. évi XX. törvény

A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény

A Polgári törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény

A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény hatálybalépésével összefüggő átmeneti és felhatalmazó rendelkezésekről szóló 2013. évi CLXXVII. törvény

Az egyesülési jogról, a közhasznú jogállásról, valamint a civil szervezetek működéséről és támogatásáról szóló 2011. évi CLXXV. törvény

A civil szervezetek bírósági nyilvántartásáról és az ezzel összefüggő eljárási szabályokról szóló 2011. évi CLXXXI. törvény

Az egyesülési jogról szóló 1989. évi II. törvény

A közhasznú szervezetekről szóló 1997. évi CLVI. tv. törvény

Az Alkotmánybíróságról szóló 1989. évi XXXII. törvény

A jogtanácsosi tevékenységről szóló 1983. évi 3. törvényerejű rendelet

A gazdasági társaságokról szóló 2006. évi IV. törvény

Magyarország helyi önkormányzatairól szóló CLXXXIX. törvény (továbbiakban Möt.)

A cégnévről a szabályokat a cégnyilvánosságról, bírósági cégeljárásról és végelszámolásról szóló 2006. évi V. törvény

A közterület-felügyeletről szóló 1999. évi LXIII. törvény

A személyi jövedelemadóról szóló 1995. évi CXVII. törvény

A társasági adóról és osztalékadóról szóló 1996. évi LXXXI. törvény

A munkavédelemről szóló 1993. évi XCII. törvény

A büntető törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény

Az ügyvédekéről szóló 1988. évi XI. törvény

Gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény

A kormányzati civil kapcsolatok fejlesztését szolgáló egyes intézkedésekről szóló 1065/2007. (VIII. 23.) Kormányhatározat

A gyermekek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20.-án kelt egyezmény
kihirdetéséről szóló 1991. évi LXIV: törvény

A volt egyházi ingatlanok tulajdoni helyzetének rendezéséről szóló 1991. évi XXXII. tv

2000. évi LII. törvény az egyesülési szabadság és a szervezkedési jog védelméről szóló, a
Nemzetközi Munkaügyi Konferencia 1948. évi 31. ülészakán elfogadott 87. számú
Egyezmény kihirdetéséről

A szervezkedési és kollektív tárgyalási jogról szóló 1949. évi 98. számú egyezmény

Swiss Civil Code

Duch Civil Code

Magyar Bírósági határozatok:

Alkotmánybírósági határozatok:

27/1990 AB határozat

30/1991 AB határozat

51/1991 AB határozat

8/1993 AB határozat

27/1993 AB határozat

1066/E/1993 AB határozat

22/1994 AB határozat

52/1994 AB határozat

1487/D/1995 AB határozat

21/1996 AB határozat

53/1996 AB határozat

1395/E/1996 AB határozat

1431/B/1996 AB határozat

58/1997 AB határozat

6/2001 AB határozat

789/D/2001 AB határozat

1/2002 AB határozat

905/B/2006 AB határozat

291/D/2007 AB határozat

436/B/2010 AB határozat

Rendes bírósági határozatok:

LB Kny. V. 28. 897/1998.

LB. Kny. II. 28.766/1998.

LB. Kny. II. 28.880/1999.

LB Kny. IV. 35. 206/2001

LB Kny. IV. 35.647/1999.

LB Kny. IV. 35.670/2002

Legf. Bír. Kfv. X. 37.783/2009/6.

BH 1994. 394.

BH 2007. 146

BH 1990.198.

BH2012.202.

BH2012.128.

BH2010. 160.

BH2009.338.

BH2001. 346.

Kollégiumi vélemények, állásfoglalások:

KK 1. szám a társadalmi szervezetek nyilvántartásba vételéről

2/2005 KJE

2/2007 KJE

Az Európai Unió kapcsolódó szakanyagai

Commission of the European Communities Brussels, 06.06.1997 COM(97) 241 final
Communication From the Commission on Promoting the Role of Voluntary Organisations
and Foundations in Europe

Commission of the European Communities Brussels, 18.1.2000 COM(2000) 11 final
Commission Discussion Paper “The Commission and Non-Governmental Organisations:
Building a Stronger Partnership”

Regulation (EU) No 1304/2013 of the European Parliament and of the Council of 17
December 2013 on the European Social Fund and repealing Council Regulation (EC) No
1081/2006

Justice and Fundamental Rights, Contribution of the European Structural and Investment
Funds to the 10 Commission Priorities

European Court of Human Rights Case of Le Compte, Van Leuven and De Meyere v.
Belgium Application no. 6878/75, 23 June 1981

European Court of Human Rights Case of Vona V. Hungary Application no. 35943/10, 9
July 2013

Internetes hivatkozások:

<http://www.civicus.org/about-us-125/brief-history> Letöltés ideje: 2014. 12. 16.

http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_qvd001b.html letöltés ideje: 2014. 10. 31.

http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_qpg005a.html letöltés ideje: 2014. 12. 15.

http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_qpg004.html letöltés ideje: 2014. 10. 31.

http://www.ksh.hu/apps/meta.objektum?p_lang=HU&p_menu_id=110&p_ot_id=100&p_obj_id=QPG letöltés ideje: 2014. 10. 31.

http://www.ksh.hu/apps/meta.objektum?p_lang=HU&p_menu_id=110&p_almenu_id=104&p_ot_id=100&p_obj_id=QPG&p_session_id=54396675 letöltés ideje: 2014. november 13.

https://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_qpg005a.html letöltés ideje: 2016. június 01.

<http://birosag.hu/allampolgaroknak/civil-szervezetek/civil-szervezetek-nevjegyzeke-kereses> letöltés ideje: 2016. június 1.

<http://www.dutchcivillaw.com/civilcodegeneral.htm> letöltés ideje: 2016. március 3.

<http://www.kormany.hu/download/e/59/d0000/20161014%20EctvCnytv%20C3%B3d.pdf#!DocumentBrowse> Letöltés ideje: 2016. október 22.